

SZIKRA

TABU

REGÉNY

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA
1919

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2017
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-963-417-249-9 (online)
MEK-17606

ELSŐ RÉSZ.

I.

- Mivel holnap korán kelünk, talán nem veszik rossz néven kedves vendégeink, ha jóéjszakát mondunk egymásnak? - indítványozta volt báró Thorlaszyné és így Vécsyék kiülhettek kettecskén a verandára, hogy még egy cigarettát elszívjanak. Suttogva, lopvást, nehogy a többi szobákban meghallják őket, elmondják egymásnak, hogy minő leveleket kaptak a délelőtti postával, ki sürgönyözött - s minő terveket szögezzenek le a jövő hét folyamára. Nappal öt percnyi idejük se volt minderre, mert a háziak nagyon rossz néven vették volna, ha kedves vendégeik csak egy pillanatra is elvonulnak pihenni.

- Bevallom, - mondta Bóra grófné egy kis ásítást elnyelve - kezdek kifáradni ezzel az örökös vendégszerepléssel! Immár a nyolcadik falusi otthon, melyet jelenlétünkkel megisztelünk.

Férje egyetértően bólintott.

- Súlyos, nagyon súlyos szolgálat, ezt nem tagadom. De mit tegyünk? Azt írja Bikássy, hogy a zsindelezéssel még legalább három hétig el fognak piszmogni. Bár ne is rendeltem volna meg.

- De, ha beesett az eső! Szegény jó öreg Vécs - megérdemli, hogy egyszer, végre valahára ő vele is törődjünk.

- Ki hitte, hogy ime csaknem hat hete bolygunk miatta a világban.

- Ezt így is, úgy is meg kellett volna tennünk; ennyi rengeteg látogatással tartozunk végig az országon immár évek óta.

- Igaz, igaz, de ha az ember nem vak hárfásnak született, vagy vándor köszörűsnek, idővel mégis megunja azt a sok idegen ágyat, agyonzsírozott kosztot és hajnaltól éjfélig való ünnepeltetést.

- Ádám, ne légy hálátlan, - nevetett a grófné, férje haján végig simítva erélyes szép kezével.

Vécsy ajkához vonta azt.

- Pedig tudod, - mondta még halkabban - néha olyan nagy vágyam támad valahol egyedül lenni veled, - csak veled.

Homlokára egy csók volt a felelet, aztán alig látható kissé szomorú mosollyal:

- Egyedül? Velem?... Hát én is szeretném, de, úgy látszik, nem lehet. Mily különös is az, hogy immár csaknem hét éves házasság vagyunk s ezalatt alig voltunk egymástól távol egy hétre is, - de egyedül? - te meg én? - egészen egyedül? - talán a nászutunk óta még sohasem.

- De igen. Egyszer... Mürrenben. 10 napig. Emlékszel?

- Ó igen, de miért? Csak mert Hollókeőyék későn kapták értesítésünket. És... hogy unatkoztál!

- Bóra grófné hátradőlt székében s úgy nevetett. - Hogy unatkoztál! Sohasem láttalak, sem azelőtt, sem azután, - hála Istennek! - olyan szeszélyesnek, mint azalatt a tíz nap alatt.

- Folyton esett. Köd volt. Kinek az idege állja azt ki?

- Az enyém, úgy emlékszem, kiállotta.

- Hja, a tied, édesem, hajókötélből van, ezt már Lóri néni is megmondta. De én, én nem élhetek mozgás, zsongás, csengetés, túlkölés nélkül.

- Csupa jó, hogy a telefon és autó korában élhetsz. De most felelj arra: elmenjünk-e Zimonyiékhoz Ladánházára és Hollókeöyékhez Öreglakra? és - mi történjék azután?

- Ó, azután? Elmegyünk valahova a Balaton partjára. Jó? Onnan fel fogok menni Budapestre pár napra - szúrta közbe kissé bizonytalan hangon, még azt is morzsolta a foga között, hogy »dolgom van«, de aztán annál vígabb biztonsággal jelentette ki, hogy: - Azután pedig, akár esik az eső a zongora tetejére odahaza, akár nem, megyünk Vécésre. Akarod?

- De mennyire! És ne feledd: július végére tennisz-matchet rendezünk. Tudod, megigértem Jolán néninek, hogy Ellát Somkuthy Andorral összehozom. Addig pedig még sok dolgom lesz asztalossal, kárpitossal.

- Igaz biz a! Az ilyesmit az ember mindig kihagyja a számításból. Persze, a kárpitossal!... hogyne. Az üres felső vendégszobákat ujonnan kell tapétáztatni, bevonni... De nem is csoda, ha az embernek másfelé jár az esze, mert valahogy - ez az idei nyár nem jónak ígérkezik. Valami van a levegőben. Nem tudom mi, de valami készül, erről biztos vagyok.

- Csak nem gondolod már te is, hogy háboru készül? Ma azt állította Thorlaszy, hogy biztosra vehetjük. De, úgy-e nem? Csak tudnám, az a Tripitz miért volt Konopiston, - de férje nem figyelt szavaira. A politika sohasem érdekelte nagyon, de asszonyal meg épen kizártnak tartotta a felette való vitatkozást, azért cigarettája parazsát órája fölé tartva:

- Tudod-e, hogy már holnap van? - súgta mosolyogva. - Reggel pedig ki tudja, mikor kezdetik velünk a napot.

- Igazad van. Ki tudja?... De hogy fárasztó nap lesz, az bizonyos! - és miután egy utolsó hálás tekintettel az egész gyönyörű júniusi égboltot végigköszöntötte, Vécsyné is követte férjét a verandáról.

Szobájába érve, sóhajtva nézett körül. Mennyi dolga lesz még lefekvés előtt! Mivel komornájának megengedte, hogy csak holnap jöjjön utána, most neki magának kellett hozzálátni a kicsomagoláshoz.

Reggel, amikor megérkeztek, természetesen csak épen hogy sietve átöltözködhetett, de széjjelnézni, beosztani, hogy mi hová való? - erről, mindeztideig, ugyan szó sem lehetett. Nagy fényűzéssel berendezett, óriás, négyablakos sarokszoza volt az, amelybe a háziasszony, báró Thorlaszy Elemérné, mindjárt érkezésük után bevezette.

- Csak mint otthon... Úgy-e, kedves Bórá, csak mint otthon? - kedveskedett egyre-másra. - Remélem, teljes kényelmed lesz. Remélem, minden van, ami kell... Minden... - s ezzel, jó háziasszonyhoz illően, kihúzott egy pár üres fiókot és kinyitott egy pár kis bútorajtót s gondosan belenézett mindenbe, aztán vendégének lelkére kötve, hogy siessen, mert már várják kint a többiek, öt percre magára hagyta. Ám öt perc multával ismét bent volt Bóránál s egy karszékbe helyezkedve, elkezdte a környék minden kis és nagy újságát lepergetni, tekintet nélkül arra, hogy Vécsyné fogmosás közben hallja-e szavát, vagy hogy fésülködés alatt szívesen hallgatja-e. Ilyen körülmények között Vécsyné természetesen nem is gondolhatott arra, hogy lefekvés előtt némi rendet csináljon szobájában. Most aztán, fáradtan, álmosan hozzá kellett látni a munkához.

Félfüllel, irigykedve hallotta, hogy férjénél a mellékszobában szorgoskodik Márton, a sofförök és komornyikok gyöngye, míg ő - szánandó teremtés! - hajladozik, görnyed az óriási ládák felett.

Épen egy csomó habos batisztingeckét halászott ki valahonnan, sohasem sejtett mélységekből s vitte a gyönyörű ónémet szekrényhez, mely a fél falat betöltve, régi jó gazdasszonyok fehérenemű gazdagságáról, levendulaillatu, kamuka-abroszok sokaságáról regélt; de most,

nagy meglepetésére, a kulcsát hiába próbálta megforgatni a zárban. Nyikorgott, nyögött az; szemrehányón, dacosan vissza-visszapattant, de nyilni? - azt már nem cselekedte. A grófné elmelegedve, boszankodva kuporodott a földre pihenni. Szóljon a férjének? Ej, mégse. Olyan unalmas mindig a más ügyességére szorulni! Újra nekiállt tehát - és ha itt ér a reggel, mégis ki fogom nyitni - mormolta összeszorított foga között és valóban, egyszerre csak, mikor már nem is várta és csak úgy idegességéből folytatta a küzdelmet, megnyitott a zár. De - ó szörnyűség! - alig hogy az ajtó éles sírással kitárult, irtózatos bűz áradt a szobába.

- Naftalin! - ijedezett Bóra és ahogy szemügyre vette a szekrény belsejét, ime, az egész Thorlaszy-család téli sportkellékeit pillantotta meg benne. Volt ott talán még az elhalt öreg Thorlaszy Károly báró hagyatékából is bekecs, báránybőrsapka és vadászkarmentyú és volt ott a leánykák finom kis szveteréig minden elképzelhető meleg holmi, amit csak Grönland, Kanada, Kamcsatka és Shetland gyapjában, szőrmeben áruba bocsátott és minden át- meg átítatva, szórva a naftalin orrfacsarító csillámkáival.

Bóra kétségbeesve, térdrel, ököllel kétszerezve meg erejét, csapta, nyomta, zárta be azt a nagy kínnal kinyitott ajtót és futott az ablakot kitárni. Majd tétován nézett körül s mint a ház úrnője reggel, most ő kezdte a fiókokat szemügyre venni, hogy holmijának legalább részben helyet találjon. De, fájdalom, hosszú keresés után sem fedezett fel semmi erre való alkalmazhatóságot, mert az egyik fiók olyan keskeny volt, hogy semmi sem fért bele, a másik bele volt dagadva az asztalba és nem volt kihúzható, a harmadikban pedig, mely elsárgult újságpapírral volt kirakva, valamely régebbi vendég ott találta feledni a zsiros, hajszálas fehér csontfésűjét, a negyedikben végre - ki hinné? - a kis Thorlaszy Emike tartotta a - selyemhernyóit...

- S ha elgondolom, hogy ez a nyolcadik vendégszoba, amelybe hat hét óta fáradt fejemet nyugalomra hajtom... - sóhajtott őszinte önsajnálattal, de mire összes holmiját könnyelműen szanaszét hagyva a szobában, végre hófehér párnák között kényelmesen kinyújtózkodott, mégis megbékélt sorsával.

Reggel hatkor már kopogást hallott. A szép kis Thorlaszy-leánykák jöttek jóreggelt kívánni. Mindegyiknek kezében garmada virág, szemükben napsugár, ajkukon madáracsicsérgés. Mégis Vécsyné úgy érezte, hogy két órával később őszintébb örömmel nyitott volna nekik ajtót, mert bizony rövid volt az éjszaka a tegnapi nap kipihenésére. Hiszen mi minden történt tegnap! Kezdődött kétszáz kilométer autózással, aztán érkezés Csantára, ahol már befogva álltak a kocsik, hogy a vendégeket Thorlaszyék szőlőkertjébe szállítsák - eperszüretre. Visszajövetkor alig maradt idő átöltözködésre, ebédelésre. A feketekávét természetesen már csak állva lehetett hamar meginni, mert a háziúr a ménes elővezetését rendelte volt el a szérűskert mögött, odáig pedig egy rövid, de annál porosabb napsütötte úton kellett sietni. Uzsonnát a fácánosba vittek magukkal s ez remekül sikerült kirándulás lett volna, ha egy inas véletlenül nem épen a Bóra grófné plédjét borítja egy hangyabolyra. De mire ezt a »kis malórt« tovább nem bírta eltitkolni, akkorára már úgy érezte, hogy millió és millió hangya járja, csikolja, csipkedi... Brr!... még most is borsószik a háta, ha rágondol. Még szerencse, hogy vacsora után táncra perdült a társaság, így a tangó kissé elvonta figyelmét a rettenetes kis bogarakra való visszaemlékezéstől.

- De vajjon mi vár rám a mai napon? - tünődött Vécsyné, mialatt a kis Lily a pónijáról mesélt neki csodásan érdekes dolgokat.

A mellékszobában férje is megmozdult. Mint később megvallotta, a háziúr egy levélkét küldött hozzá, amiben ez az egy szó állt: »Siess!«

A folyosón álmosan, nevetve találkoztak.

- Hogy aludtál? - kérdezte Ádám sűgva.

- Kérdd inkább, hogy mennyit? - felelt a felesége ugyanúgy. Aztán elválasztotta őket a vendégszeretet. Thorlaszyné ugyanis női vendégei élén, rögtön a folyó felé indult.

- Előbb megfürdünk. A reggelit kirendeltem a malomhoz. Akkorára már az urak is ott lesznek. Aztán megtekinthetjük a halászatot. Jó? - kérdezte, de ki mert volna minderre másképen, mint lelkes, hálás mosolygással felelni?

Vécsyné, lelkét Istennek ajánlva, eltökélte, hogy történjék bármi, a mai napot hősiesen végig fogja »élni«. Ne csalódják benne ez a kedves, vendégszerető család. És becsülettel szónak áll. Pedig nem volt könnyű feladat, mert halászat után, nyárson és tepsin és bográcsban sütött, főtt halakat ott a helyszínén, - merőleges napsugarak dárdái alatt kellett mind elfogyasztani. Szieszta helyett pedig - mert úgy találták a háziak, hogy a gazdag programba másképen ez bele nem illeszhető - el kellett menni a gazdaság legnagyobb büszkeségét, a téglagyárat megtekinteni. - A nyolcadik téglagyár! - sóhajtott Bóra megadással. Uzsonnára azonban hazamehettek s a csantai kert nagy fenyvese alatt mégis került végre másfél óra, mialatt Vécsyné kissé megismerkedhetett a háziak igazi életével. Illetőleg megismerkedhetett volna, ha nem lett volna olyan fáradt, hogy agya egyáltalán visszautasított minden benyomást és minden képzetet.

Szerencséjére a társaság bridghez készülődött, ő tehát úgy tett, mintha gíbicelne, ám titkon nagy elővigyázattal egy rövidke időre elbóbiskolhatott. Ennek köszönhető, hogy ezt a súlyos napot becsülettel végigélvezhette, de nem állta meg, hogy az átöltözködés közben a háziasszonytól meg ne kérdezze:

- Mondd csak, kérlek, ez nálatok mindig így megy?

- Ó, - szerénykedett Thorlaszyné - még sokkal olyanabbul. Csak volnának itthon a fiaim!

- De hát akkor mi történnék?

- Mit tudom én? De ők oly leleményesek, majd kitalálnának valamit, hogy egy ilyen kedves szép asszony ne unatkozzék őseik hajlékában.

- De az Istenért! Így is reggeltől estig mulatunk, drágám.

- Ó, micsoda ártatlan kis szelíd mulatságok, amit mi öregek és a gyermekek nyújthatunk. De ahol a fiaim vannak, ott ki nem fogy az érdekesség, az izgalom... Micsoda élet van bennök! Szeretném, ha ismernéd őket. - És a báróné lassan, bizalmasan elkezdett a fiai mulatozásairól, kalandjairól beszélni. Öt percen belül Vécsyné azt hihette, hogy legalább is két reneszánsz korabeli olasz herceg szerelmi életét olvassa.

- De várj, megmutatom az arcképeiket - mondta a büszke anya s legott Bóra elé rakott egy egész sorozat Thorlaszy Ákost és Thorlaszy Józsit, vagyis két egészségtől, életerőtől duzzadó szép jogászgyerekeknek a képmását.

Vécsyné azonban vacsora alatt már nagyon közel volt ahhoz, hogy a saját magának tett fogadást megszegje, mert a háziúr két zerge- és öt fajdkakas-vadászatát mondta el neki a legapróbb részletekig. Mégis, hála két pohár pezsgőnek, sikerült ébren maradnia, sőt később a tűzijáték csillagai se nagyon duplázódtak meg szemei előtt. Hanem a táncz alatt mégis módját ejtette férjéhez férközni és odasúgni neki, hogy:

- Ádám, eszelj ki valamit, hogy holnap elmehessünk innen, mert ha nem, hát - belehalok!

Tréfásan, nevetve volt ez mondva, de a Vécsy fáradtságtól bódult agyában mégis nagy visszhangra lelt. Ezért, másnap délfelé, mikor már ismét tíz kilométernyire voltak a kastélytól s egy meredek hegyen küzködtek fel magukat, hogy a híres szép kilátáshoz jussanak, egyszer csak kimelegedve, komoly arccal megjelent Márton soffőr, kezében egy kis fehér négyzetes papírral, melyről messziről meglátszott, hogy távirat.

Vécsy jól játszott megütődéssel nézett feléje és sötéten kezdte szavalni, hogy:

- Mene tekhel...

De a háziúr ijedten vágott szavába:

- Mit? Mennetek kell? - kiáltá és sohasem értette meg, hogy miért hangzott fel körülötte az a hangos nevetés, amikor ő igazán nem volt tréfálkozáshoz hangolva. Aztán megkezdődtek a kérések, kapacitálások.

- Már hogy mennétek el, mielőtt Bártfára rándulnánk? - mondta Thorlaszyné.

- És Zboróra? - kiáltott férje sértődötten.

De minden hiába volt, mert Vécsyék szomorúan, ünnepélyesen jelentették ki, hogy kétségbe vannak esve, de muszáj! - Lóri néni nagy beteg és ismeritek, mi lenne, ha az ember nem fogadna szót neki!

A szép kilátás, melyre annyi fáradsággal igyekeztek s melynek már ott lengett zászlaja a fejük felett, örök titok maradt Bóra grófné előtt, aki - most már, hogy autóját készen, bőröndeit lezárva látta - némi lelkiismereti furdalással kezdett búcsúzkodni.

A lépcső alján az egész vendégsereg s a háziak apraja-nagyja összegyűlt, hogy búcsút intsen a távozóknak. Bóra sorra csókolta a kis Thorlaszy-leánykákat.

- Egyik szebb és kedvesebb, mint a másik - súgta a bárónénak őszintén, melegen, de ez csak megvetőleg intett:

- Ó igen, kedvesek. De azért a leány csak leány, drágám. Hanem ismernéd csak a fiaimat! - s szeme felragyogott a büszkeségtől.

Az autó dübörögni, remegni kezdett.

- Isten veletek! Köszönjük, köszönjük! - kiáltottak, integettek Vécsyék. Bóra még vissza is nézett, hogy Thorlaszynénak és leányainak csókokat hintsen. E percben csodás élességgel vésődött emlékébe a remekbe tartott gyönyörű kert, - a ház, kissé kopott vakolatával, itt-ott hibás tetőzetével, melynek egyik végén egy szélkakas félre volt fitulva, ám az egész ház impozánsan hatott hatalmas arányaival.

És mindenekfelett emlékébe, szeretetébe cseppent az a sok világos ruhás, rózsás arcú, nevetős, kendőtlobogtató kis leány s az a két javakorbeli ember, akik mindezt magukénak nevezték. Thorlaszy az ő magas, karcsú növésével, folytonos sportolástól ruganyos járásával, életvidor arcával és felesége, gurulós kis kövérségében, ami egy cseppet sem gátolta a mozgásban, sietésben, sőt mintha gummilabdászerűleg valahogy még segítségére lenne ez a sok gömbölyűség, kipárnázottság.

- Kedves, jó emberek - mondta Bóra grófné önkéntelenül, de férje már nem felelt neki, mert jóízűen, a kiérdemelt pihenés tudatával arcán, máris pótolta a két éjszakától elrabolt álmot.

II.

Mivel a gyors elutazás két üres napot ajándékozott Vécsyéknek, úgy határoztak, hogy egy régi ígéret beváltására fogják felhasználni és a ladánházi látogatás előtt, ahová úgyszólván csak a hét végére várják őket, még közbeszúrják a Fülesdit. Így tehát az ország északi széléről északkelet felé vették útjukat. Nemsokára elhagyták a sötét fenyvesek birodalmát, hogy a Hernád kanyargós völgyén át Zemplén felé igyekezzenek. Most már az út két oldalát övező hegyeken mind gyakoribb lett a tölgyfák gazdag zöldje s közte, mint a templomba induló komoly anyák

és nénik előtt lépkedő fehér ünneplőbe öltözött kis süldő leánykák, úgy váltak ki itt is az erdők szélén a finom lombozatú, minden szellő incselkedésére készséggel feleselgető kecses nyirek fehér sudarai. De aztán azok is elmaradtak. Mindinkább halványuló kék fátyolokat teregetett közékük és a tovarobogó gépkocsi közé a mindent tompító, szelíd arcú, de csontkezű rém - a Távolság. Hanem egyszer csak, amint egy széles völgybe tértek, szembe jött rájuk a nagy magyar föld csókos köszöntése: az ákácvirágillat. Vécsyné lehúnyta szemeit és úgy szívta magába. Hogy szerette! Mennyi szunnyadó emlék ébredezett lelkében a simogatásától. Régen, mint kisleány, mikor a nevelőintézetben volt, hányszor nyitotta ki titkon a hálóterem ablakát és kis finom orrcimpái sóváran szimatolgattak ki az éjszakába, mert az ákácvirág illata egyet jelentett a vakációval, a száműzetés megszűnésével. És odahaza, édesapjának alföldi nagy birtokán, milyen boldogság volt hajnalban kilovagolni. Hogy ragyogott, csillogott a harmattól minden rög, minden fűszál és hogy dalolt. Mert dalolt minden körülötte, bár madarat soha sehohsem látott. Vagy az is lehet, ő legalább akkor úgy hitte, hogy sem nem a rög, sem nem a madár az, ami dalol, hanem az ákácvirágok csicseregnek a feje felett. És ha van »szóló szőlő« és ha van »zengő barack«... pedig van, akkor miért ne dalolhatna az ákácvirág? Épen az ákácvirág? No, úgy-e?

Bóra grófné fázósan burkolja magát a nagy köpenybe:

- Rég elmúlt - mormolja csak úgy a foga közt, mert nem szeretné, ha a férje meghallaná. Nem, nem szeretné. Szerencsére annyi mindenről lehet valakivel beszélni, akivel az ember igazán jó pajtáságban él, hogy nincs miért az olyan gondolatokat is megsejtenni, amik tulajdonképpen nem is gondolatok, csak hangulatok... vagy még talán annál is átlátszóbb, érintetlenebb rezgései a léleknek. Ülley Bóra nagyon jól tudta azt, hogy férje sohasem volt kíváncsi ezekre a szubtilis árnyalatokra, ezért ösztönszerűleg vigyázott, nehogy elárulja létezésüket. Ezt eltekintve, kitünően megvoltak együtt. Mi több, hat év után is elhitték, amit összes ismerőseik fennen hirdettek, hogy az ő házasságuknál jobb el sem képzelhető. Még Vécsy Ádám is meg volt erről győződve, pedig most is ott szunnyadt az oldalzsebében Sisorin Arlette levélkéje, melyben ez az egy szó állt cikornyás francia írással: »Quand?«... De Istenem, ki venne ilyesmit komolyan? Viszont Vécsy Ádámné, ha sejtett is egyet s mást ez ügyről, tisztaságában, felsőbbségében annyira meg volt arról győződve, hogy »az más«. Annyira múló szeszélynek vette, főként: annyira méltóságán alulinak tartotta volna a tudomásulvételét, hogy egy percre sem engedte házaseletük derüs békességét általa megzavarni.

- Azért mégis tudom, - mondogatta magának nem egyszer - hogy Ádám senkivel sem érzi magát olyan »otthon«, mint velem. - És igaza volt... Csak arra nem gondolt soha, hogy ő mindig csak ad és sohasem kap. Nem, erre nem gondolt, pedig nyomra vezethette volna az a beismerés, hogy neki már réges-régen nem dalol - az ákácvirág. Szerencsére még ez sem ébresztette fel és ezért élt tovább abban az öntudatban, hogy nagyon jól van minden úgy, ahogy van. Jobb csak azon esetben lehetne, ha végre - végre beteljesednék mindkettőjük leg-hőbb vágya és gyermekük születne... És... talán!... Istenem, ha ezuttal nem csalódnék?... De csak ne szólni. Egyelőre senkinek, még Ádámnak sem. Csak várni, remélni és terveket szövögetni... Be jó, be jó... hogy ezt most teheti.

Úgy számítottak, hogy vacsora idejére Fülesdre érnek, de egy erős »panne« arra kényszerítette őket, hogy szállást keressenek éjszakára.

- Ez is súlyos eset lesz ám! - sóhajtott Ádám, de a felesége jót nevetett aggodalmán.

- Baj is az. Majd csak elleszünk valahogy s legalább azt is kipróbálom. Különben is valaki épen a mult hetekben mondta, hogy egész jó hotel van Sz...en.

A gróf kétkedő mozdulattal emelte kezét az égnek s azt felelte, hogy:

- Biztosan olyan, mint száz más az országban és az borzasztó...

Amint azonban az sz-i »Grand Hotel«-hez értek, megmásította nézetét:

- Egészen meglepő a tisztaság és kényelem, amely felénk integet.
- Persze, szecesszió, - jegyezte meg Bóra - de legalább új minden.

Két szép nagy szobát nyitottak számukra. Az egész szálloda személyzete körülöttük nyüzsgött, meglátszott, hogy rég nem járt erre útibőröndös és német komornás grófi automobil.

A vacsora is egészen tűrhető volt, csak lefekvéskor tűnt ki, hogy a sok ujszerűség mennyi ósdi lomposágot takar. Mert lám, a mosdók felett ott voltak ugyan a »hideg víz«, »meleg víz« jelzésű csapok, de mit ért az, ha egy csepp víz sem jött ki rajtuk! És igaz, hogy az éjjeli-szekrény lapja vastag üvegből volt, de jaj annak, aki meggondolatlan könnyelműséggel hozzája ér a széléhez. Jaj volt Bóra grófné szép kis kezének is, mert vérző ujjai mielőbb figyelmeztették arra, hogy valaha valaki alattomosan úgy ütött le abból az üveglapból egy késhegnyit, hogy beretva élű maradt az tőle örökre. És az éjszakai nyugalom sem lett olyan jó, mint amelyet a fényes angol rézágy ígért, mert rendezett csatasorban álltak lesben a vérszomjas kis fenevadak a fáradt vándor feje felett s hullottak párnára, paplanra, amint a villany kialudt. (Az pedig kialudt, még pedig végképen, amint az óra tizenegyet ütött. Gyertya pedig nem volt sehol a szobában.)

Alig pitymallott, mikor Vécsy és Vécsyné, nemkülönben egy igen durcás komorna, aki személyes sértésnek vette a magyar poloskák vakmerőségét, zölden, fázósan találkoztak a kocsiszín előtt.

Szerencsére Márton, az előrelátó Márton, már ott várta őket meleg bundákkal és indulásra kész gépkocsival; sőt, ó csoda! A termosban, ég tudja honnan, friss tejet is kerített.

- Mert a teájukat megkóstoltam, - magyarázta állával a konyha felé bökve - de nem embernek való. Meg is kérdeztem tőlük, hogy talán bizony a kimustrált matrácáik »seegróz«-zából szokták azt főzni?...

Ez aztán mindenkivel feledtette az elmúlt órák keserveit s az ákácillatos fehér országuton végig öblös tülköléssel, borjut, libát riasztgatva száguldott a pompás »Mercedes« kelet felé.

- Tíz órára Fülesden lehetünk - mondta Vécsy óráját nézve. - Most hét és fél.

Kisvártatva Bóra szólalt meg:

- Mégis sürgönyözni kellett volna, jelentve, hogy érkezünk.
- Piroskához sürgönyt? Mi jut eszedbe? Halálos sértésnek venné.
- Csak nem?
- De bizony. Ahogy én őket ismerem...
- Érdekes! De hisz négyen vagyunk és nem várnak ebédre.
- Négyen, de mi ketten rokonok és - grófok. Nem érted!

Bóra nevetve intett, hogy nem.

- Tudod úgy-e, hogy nagyatyám nővére, Adalaid grófné harminc egynéhány éves korában hozzáment nagyatyám »kiskövet«-jéhez Csörömpöy Istvánhoz, aki jóféle nemes ember volt ugyan, de csak ugynevezett »armális« nemes és ezért nem tartozott a megye igazi előkelőségéhez. Nos, e különben igen rosszul sikerült házasságnak egyenes leszármazottja az én jó Piroska kuzinom, aki viszont sonkádi és fülesdi Árkossy Gyurkának, a híres ellenzéki vezérnek az özvegye. No már most, az a sok becsületes, kutyabőrös, sok prédikátumos, hétszilvafás Csewrewmpeöy és Árkossy egytől-egyig megfordulna a sírjában, ha úgy nézne ki

a dolog, főleg, ha úgy magyarázhatnák a szomszédok, - hogy amiért egyszer egy gróf és egy grófné meglátogatta őket - valamely leszármazottjuk »kiütötte miattuk a ház oldalát«.

- No, tudod, attól, hogy valaki, aki harmadmagával van otthon, előre tudja, hogy ma két vendég lesz ebédre, addig, míg ökröt sütnének nyárson az udvar közepén...

- Már pedig, légy nyugodt, ennek így kell lenni! Mi kedves meglepetésként fogunk a fülesdi udvarba bekarikázni. Agarak és komondorok fognak örömben üvöltöni. Ebédre »séberli«-levest fogsz kapni és olyan csirkét, rántva, amely ezidőszerint még vígan vadászik szöcskére, pillangóra és ezért húsa olyan szálas lesz, mint a kender. Végül pedig piskótaroládot - gummiszivacsra emlékeztető piskótaroládot - fogsz majszolni. Azt bizony! És Piroska százszor el fogja panaszkodni, hogy »Ha tudtam volna! Jaj Istenem, csak megsejthettem volna!«... De azért az ég lett légyen nekünk irgalmas, ha elég önhittek, elég pöfeszkedők lettünk volna magunkat bejelenteni!...

Bóra férje vállára dőlt, úgy kacagott, de ekkor már bent is voltak a nagy gazdasági udvarban, melyen keresztül istállók, trágyadombok és elképzelhetlen sokaságú maszatos gyermeksereg között kellett átvergődni, hogy a házhoz jussanak.

És mintha Vécsy az imént egy látnok hangján szólott volna, lám valóban kutyák üvöltése, ugatása, örömvinyogása fogadta őket. Aztán egy kis pulykapasztorféle kezdett kiabálni, mire a konyhából alázatos köszönésű, mezitlábos, pirospozsgás cselédleányok rohantak elő. Az egyik szapora szóval utasította a kis pulykapasztort:

- No, mit báméskodsz? Uccu te! A kriptához! A nagyságos asszonyért. Míc mingyár, ha mondom!...

- Miért a kriptához? - kérdezte Vécsy.

A leghosszabb varkocsú tót leány pedig széles nevetéssel felelte:

- Mert nacsága mossa - ősök.

- Mit akar ezzel mondani? - tünődött Bóra, de hiába kérdezett, nem felelt egyik sem, annyira el voltak foglalva azzal, hogy őket örvendezve utiköpenyeikből kihámozzák. Cuppanós kézcsókok tapadtak Bóra útikesztyűjére s a komorna csak hátratett kezekkel bírt hasonló sorstól védekezni. De ím, a kert felől szoknyák villantak és elől Árkossy György özvegye, utána két leánya, ölelésre készen igyekeztek a vendégek fogadására.

- Milyen kedves meglepetés. De milyen kedves meglepetés! - ismételte a háziasszony egy octávval feljebb véve hangját, mint ahogy máskor beszélni szokott. - Gyertek gyermekek! Nézzétek, kik vannak itt!... Ez Ilonám. Ez Margitom. Hamar, hamar. Ismerkedjétek meg. Hisz rokonok vagytok. Úgy-e, kedves Ádámkám? - és előlről kezdődött a szíveslátó ölelkezés.

Aztán, Bóra nem kis mulatságára, valóban azt is mondta, hogy:

- Ha tudtuk volna! Ha csak megsejtettük volna! Mert így bizony, édes Ádámkám, csak azt fogjátok enni, amit kaptok... - s kedveskedő kis nevetést hallatott.

Vécsy nem mert feleségére nézni, mert tudta, hogy akkor valami szörnyű történik, akkor lehetetlen lenne azt a szívélyes jelenetet illetlen nevetés nélkül végigjátszani. Szerencséjükre a ház úrnője mihamarább engedelmet kért a konyhába vonulásra s így Vécsyék a két - így is, úgy is folyton nevető - szép leánnyal maradt.

A szoba, melyben ültek, csaknem egészen be volt sötétítve, de ahogy a szem hozzászokott, Bóra érdeklődéssel nézett körül.

- Milyen szép virágok! - mondta, egy csokorra mutatva.

- Ó, nem igaziak - felelt Ilona megvetéssel.

- Nem?

Margit, a nagyobbik, nevetgélve magyarázta:

- Az emberek olyan furcsák! Ha igazi virágot mutatok nekik, akkor azt mondják: »Milyen gyönyörű, olyan, mintha csinálva volna.« Ha meg művirágot teszek eléjük, azt mondják: »Mintha csak igazi lenne!« Ezért most már csak csinált virágot teszek a vázákba. Tovább tart. Kevesebb vele a vesződés és egyre megy.

- De hát a magad gyönyörűsége hol marad? - kérdezte Bóra.

A szép leány fanyaron mosolygott:

- A magam gyönyörűsége?!... Az csak volt valaha, ha volt...

Be nem forrt sebek, gondolta Bóra részvétellel s körülnézett, beszédtemát keresve. Szeme egy festményen akadt meg.

- Kit ábrázol? - érdeklődött. A két leány ismét egyetértően nevetgélt, aztán Margit felelt:

- Nem tudom. De arról nevezetes, hogy közepén ketté van vágva, aztán újra összeragasztva.

- Különös!

- Igen. Úgy mondják, hogy volt két rémzsugori Chewrewmpeőy, aki, mikor apjuk meghalt, mindketten juszt tartottak az ősi képre. Perre mentek miatta. A bíróság úgy ítélte, hogy kapja mindenik a - felét! Mama még emlékszik, mikor pici korában a két darabot nagyapám újra összeillesztette.

- Biztosan az öreg Harpagonnak halála után, mi?

- Biztosan.

- Ez többnyire mindenütt úgy volt. Az öregek, úgy látszik, folyton veszekedtek, perelték egymást - mondta Vécsy.

- Ó itt minálunk ez máig is így van - magyarázta Ilonka. - Ez az egész megye csupa halálos »fasé«-ből, perből, gyűlölködésből áll. Nem is képzeli, Ádám bácsi, micsoda intrikák folynak itt! S milyen boldogok vagyunk, ha felebarátunknak kárt tehetünk.

- Az Istenért! Miért beszélsz úgy, mintha ti is olyanok volnátok, mint a többiek? - kiáltott Bóra őszinte megütközéssel. De Margit ismét azzal a fanyar mosollyal felelt, csakhogy most dac is villant a szemében:

- Mert olyanok vagyunk, épen olyanok! S miért is lennének különbek, ha itt kell élni közöttük?

- Kell? Hány éves vagy?

- Húsz.

- Előtted az élet.

- Nincs előttem semmi. De nincs is szükségem semmire.

Vécsyné felállt és egy állványhoz lépett, melyen rengeteg csecsebecse volt felhalmozva. Közelebbi nézésre azt látta, hogy ez egy kis gyűjtemény, még pedig egy igen-igen csúnya kis gyűjtemény. Csupa olcsó - nem mindig illedelmes ténykedésben meglesett - fogfájós, hasfájós, bekötött szemű, túlerős szivartól ájuldozó kis torzalakok gyűjteménye. Vécsyné emlékezett, hogy gyermekkorában Lóri nénitől kapott ilyeneket karácsonyra. Gyűlölte már akkor is, de azért még nemrég is lelt belőlük egynéhányat valamely fiókba dobva. Az ilyesminek

tudvalevőleg paktuma van az ördöggel - örök életű. A fülesdi szalonban, úgy látszik, megbecsülik őket. Bóra kedvetlenül fordult el, de ekkor Margit tekintetével találkozott.

- Mulattat a teremtés fenséges urait ilyen nyomorúságosnak látni.

Szegény gyermek, nagyon szerethetett és kegyetlenül csalódhatott, mondta magában Vécsyné és örült, hogy férje beszél, ő pedig hallgathat.

- Télen is itt éltek? - kérdezte az.

- Itt.

- Sportoltok?

- Nem.

- Olvastok?

- Keveset.

- Zenéltek?

- Néha.

- De hát akkor mit csináltok?

- Unatkozunk.

- Gyenge foglalkozás. Mégis? Azonkívül?

A két leány szokott módon összenevetett.

- Hát a bolondját járattuk.

Bóra kérdően, érdeklődve tekintett rájuk.

- Mi az: »bolondját járattuk?« - kérdezte.

Most már mind a két leány hahotázott.

- Ó Istenem, - mondta végre az idősebbik - az olyan mulatságos. Egyszer kísértetet játszunk az öreg Anikó ágya előtt, máskor a tanítóval hitetjük el, hogy a tanfelügyelőné szerelmes belé.

- A multkor a béresgyereket beküldtük a patikába, hogy kérjen »csemcsemcsongót«, attól rögtön kinő a bajusza.

- És bement?

- Be, csak hogy mikor elkezdte mondogatni, hogy »csemcsemcsongó«, - a patikus azt hitte, hogy őtet csúfolja és úgy vágta pofon, hogy két napig dagadt volt az arca.

- Szegény fiú! - nevetett Vécsy fejcsóválva.

Bóra nem győzött csodálkozni.

- És ha összejöttök sokan? Mert úgy tudom, sokan laknak ezen a környéken.

- Lakni laknak, de mi alig látunk embert. Hisz már mondtam, hogy a legtöbb magunkféle szőrű-bőrű családdal »fasé«-ban vagyunk. A legközelebbi szomszédok pedig nem számítanak, mert nem hozzánk valók.

- Nem?

- Nagyon nem. Az egyik valami pesti polgárivadék, a másik meg pláne - kikeresztelkedett zsidó.

- Várj csak, - kiáltott Vécsy. - Úgy-e, egy Párkányi? Fivére a híres nagy hegedűművészek, nemde?

- Az, az... A zeneszerző is itt szokott nyaralni, akkor aztán nagy vendégjárás van náluk. Mindig halljuk, hogy most Kubelik volt itt, - most meg Dohnányit várják. De még írók, festők is jönnek gyakran. Ilyenkor fényes matinékat, estélyeket rendeznek.

- Milyen kellemes nektek.

Margit sértődve nézett Bórára.

- Csak nem képzeled, hogy mi összejárunk valakivel, akinek az apja »sakter« volt?

- Rabbinus - javította ki Ádám.

- Az már egészen egyre megy - fejezte be a kérdést Ilus vállat vonva.

Bóranak az jutott eszébe, hogy van rosszabb is, mint hangyabolyon ülni.

- De kártyázni csak szoktok? - faggatózott Vécsy.

- Hogyne. De én csak az olyan játékot szeretem, ahol csalni lehet.

- Te kis szörnyeteg - nevetett Bóra, Margitot megölelve. - Most már egy szót sem hiszek abból, amit magadról beszélsz.

- Pedig igyekszem... épen olyanná válni - jött rá a felelet nem várt komolysággal.

Később, az Árkossyné bizalmas panaszaiból megtudták, hogy a szép leány jegyben járt egy német gróffal, aki a közelfekvő márványbányák miatt került erre a vidékre, de aztán, egy szomszéd földbirtokosné (akivel évek óta haragban vannak) valami förtelmes rágalmat sugott be Margitról, amit »az a nagy lom német« persze rögtön elhitt. Rettenetes féltékenységi szcénákat rendezett itt egyre-másra. Margit, csakhogy bosszantsa, csakugyan elkezdett magának udvaroltatni Csörömpeöy, Kázmérral, - de csak úgy tréfából - előre megbeszélve a dolgot. Ám gróf Freihausen mindent készpénznek vett! - Csak egy német lehet ilyen »drüff« - szúrta közbe a kesergő anya. - És hinnétek? - visszaküldte a jeggyűrűt...

A Margit cinizmusának tehát ez a magyarázata, de Ilonka? Vagy ez csak utánozza a nagyobbikat? És ez az egész kör? Hisz, úgy látszik, hogy ez az egész vidék csupa ilyen különös, magát és mást s minden érzelmet és minden kultúrtörekvést lekicsinylő, kigúnyoló észjárású embereknek a fészke, az oduja. Miért? Bórárt nagyon izgatta ez a kérdés, de csak ahhoz a következtetéshez jutott, hogy valószínűleg ez a sok eladósodott, élesesű, sem tanulni nem akaró, sem bekapcsolódni nem képes úgynevezett »dzsentrí« életöszönének egyik védelmi eszköze ez is, hozzátartozik az ő »se fel, se le« jelszóban kifejezett filozófiájuk mozdulatlanságához, félreállításához.

Vécsy, aki már rettentően unatkozott, az ablakhoz ment.

- Milyen szépen nyílnak a peoniák! - mondta, egy ásítást palástolva.

Ilona egy jól begyakorlott lábrugással máris kinyitotta a verandára vezető zöld redőnyös ajtót.

- Talán lemehetünk a kertbe. Itt jön mamuka is.

Bóranak eszébe jutott valami:

- Mondd csak, - fordult Árkossynéhez - mióta megjöttünk, folyton töröm az eszem azon, hogy mit érthetett az egyik cselédleány, mikor arra a kérdésre, hogy hol vagy, azt felelte, hogy mossa ősök«?

Hangos, soha megszűnni nem akaró nevetés volt erre a felelet. Ilona egy fának dőlt és úgy hahotázott, Margit pedig egyenesen a gyepre hemperedett. Ádám és Bóra önkéntelenül velük nevettek, bár fogalmuk sem volt, hogy miért.

Árkossyné mégis magához tért annyira, hogy igenlőleg bólintott:

- Hankának tökéletesen igaza volt, mert tényleg mostuk az ősoket...

- Nem értem.

- Mindjárt, drágám, csak parancsolj erre jobbra fordulni - válaszolt az özvegy és egy orgonafa ágait toltta félre, hogy vendégei kényelmesen haladhassanak.

De legott Bóra egy hangos sikollyal ajkán, meggyökeresedve állt és tágranyilt szemekkel bámult egy frissen kaszált nagy gömbölyű térségre, mely köztük és a kápolna előtt terült el. Valóban, meglepő látvány volt az, mely az érkező szeme elé tárult; mert ime, szép rendesen egymás mellé sorakoztatva, legalább tizenöt ütött-kopott, behorpadt, korhadozó koporsó állt ott. Egytől-egyig nyitva. Tetejük - már amelyiknek volt - mindenik mellett élére állítva gubbaszkodott az éles napsütésben. Egyiken-másikon még kivehető volt az elmosódott feliratok egyes betűi, némelyikről szövetfoszlányok lógtak. A gyepek közepén azonban kecskelábon egy rendes, közönséges mosóteknő volt felállítva, melyben még most is szappanhabos víz és - oh iszonyat! - emberi csontok, koponyák fehérlettek.

Bóra tekintete a koporsókra tapadt.

Csak úgy messziről, messziről hallotta az Ilona vidám magyarázatát:

- Úgy volt az, - kezdte a fiatalabb Árkossy-leány - hogy Ádám... igen, Béchy Ádám. A vőlegényem...

- A jó Béchyek közül való. Apja kamarás is lehetne - szúrta közbe Árkossyné.

Ilus azonban ezalatt is folytatta:

- Ő most az erre kirendelt vizimérnök...

- Kilencen vannak testvérek - súgta újra közbe Árkossyné, enyhítő körülményt keresve annak a szégyenletes ténynek, hogy egy bécsufalusi Béchy ilyen proletárnak való pályára adta magát.

- Mama, kérlek, vagy én beszélek, vagy te beszélsz! Nos hát, Ádám a minap azt mondta, hogy jó lesz utána nézetni, mert biztosra veszi, hogy a kriptába fakadt a föld árja. És csakugyan! Mikor felnyitottuk, hát csakúgy úszkált, cuppogott benne minden...

- Borzasztó!

- Miért volna borzasztó? - nevetgélt Margit. - Először: egyet se ismertem közülök. Másodszor: mi itt falun valahogy sokkal kevésbé vesszük tragikusan a halált, mint a városiak. Mi, úgyszólván, közöttük élünk. Kimegyünk sétálni, ott a temető. Járunk a kertben, itt a kriptá...

Bóra igyekezett épen olyan vidám arcot vágni, mint a szép leány ott mellette.

- Mégis... mióta... Mióta nem temetkeztek a kriptába? - kérdezte.

- Ó, mi sohasem is temetkeztünk. Ezt a birtokot a nagyapám testvére után bírjuk. Ezek itt csupa ős nagybácsik és ős nagynénik.

Vécsyné valamennyire megkönnyebbült. Mégis, az a teknő ott a gyepek közepén?

- Nézd, kérlek, - mondta épen Margit - ez itt a jó öreg Gábor, a szépapám testvére. Alispán volt - szúrta közbe közömbösen, de azért kihúzta magát. - Nézd, milyen szép fehér a koponyája...

- Szörnyű!

Margit sértődötten figyelte a szemesarkából.

Fitymálja őket, mert nem grófok, gondolta és a fejét még gögösebben vetette hátra, mint eddig tette. Most már általános lett a társalgás. Árkossyné Vécsyt koporsóról-koporsóra vezetve magyarázott.

- Ez itt dédapám. Ez, nem tudom ki, de legalább kétszáz éve, hogy a sírban feküdt. A tiszteletes is azt mondja, hogy borzasztó régi...

- Azt hiszem - szolt most Margit azzal a fanyar mosollyal, melyről sohasem lehet tudni, saját magát csúfolja-e, vagy másokat. - Azt hiszem, hogy épen olyan jól eshetik nekik, hogy tisztába tettük őket, mint amilyen jól esik az ilyesmi a síró csecsemőknek. Nem gondolod?

- És... és nem fogsz rettenetesen félni tőlük? - kérdezte Bóra. - Gondold csak: éjjel?

- Dehogyan nem! Borzasztóan... de, iszonyú borzasztóan fogok félni... De hiszen épen az a nagyszerű!... - Aztán piros alsó ajkát kissé előre tolva, félig lehúnyt szemekkel, ragyogó fehér fogai között elkeseredéssel kiáltotta:

- Mert úgy unom magamat, de úgy unom magamat!

Vécsyné kedves közvetlenséggel fűzte karját karjába.

- Tudod mit? Ha majd ezután is nagyon unod magadat, írj egy sort és a vécsi állomáson fog a kocsni várni. Vécsen pedig ígérem, hogy nem kell kísérteteket invitálni, hogy az ember jó társaságban maradjon.

Margit fagyos udvariassággal viszonzta Bóra kézszerítését.

- Nagyon köszönöm, édes Bóra. Tudom, hogy jó vagy, de azért én is ígérem, hogy sohasem fogok alkalmatlankodni nálatok...

Vécsy és felesége meglepetve néztek rá. Helyette azonban anyja felelt:

- Margitnak teljesen igaza van, kedveseim. Az én leányom sohasem fogja magát *lenézetni* a ti nagyúri vendégeitekkel. »Kutya kutyával, csuka csukával!«, mondta az én szegény ipam és igaza volt... Mi Árkossyak tartjuk magunkat legalább is annyinak, mint... mint akárki más, épen ezért - »drei Schritt vom Leib!«

Kínos hallgatás következett erre, amely ki tudja meddig tarthatott volna, ha az összes agarak és komondorok nagy izgalmára és vonyító részvételével meg nem csendül az ebédre hívó kis harang. Ennek hangja azonban mintegy varázsütésre oszlatta el a fagyot a háziak arcáról, helyébe csupa vendéget kényeztető, bízató, unszó, kínálgató mosolygásoknak, mézédesszóáradatoknak adva helyet.

De mindhiába. Vécsyné többé nem tudta szokott derűjét visszanyerni. Miért is kellett folyton-folyvást arra gondolni? De így, hiába úsztak a legaranyszínűbb »séberlik« a topáz színű levesben; hiába kínálgatta a háziasszony azt a barnára rántott kis göröngyös göngyölköt, mondván:

- No... az én kedvemért! Még egy darabot, lelkem. Hátha az, amit kivettél, nem is lesz jó? Mert tudjátok, a rántott csirke olyan, mint a házasság, senki sem tudhatja előre, hogy mi van benne!

Minden hiába!

Pedig Bóra nagyon jól tudta, hogy amit cselekszik, az százszor is meg lesz beszélve, szólva. Hogy »finnyás grófné«-nak fogják emlegetni húsz év multával is, - mégis alig volt képes egy-

két falatkát legyűrni. És mialatt a feketekávénál Árkossyné rokoni őszinteséggel tárta fel előttük összes gondjait, Bóra már ismét csak egyre gondolt; arra, hogy minél előbb elmehessen innen.

Mert én itt nem maradhatok éjszakára, - határozta el magában - dehogyan maradok! Hisz be nem hunynám a szememet abbéli féltemben, hogy a Piroska hófehér párnáiért birokra kelnek velem azok a rémes csontvázak.

Ügyesen egy kis cédulát csúsztatott férje markába és leste válaszát. Egy alig észrevehető hunyorításban meg is kapta azt s most már megkönnyebbülve nézett a még előttük álló rövid pár óra elé, melyet illetett még Fülesden eltölteni.

Mivel Márton és Johanna is vacogó fogakkal ácsorogtak a fényesre tisztított koponyák körül, nem volt nehéz őket indulásra serkenteni. Ellenben a háziakkal szószerint viaskodni kellett, mert minden egyes plédet, kalapot külön-külön el akartak dugni, zárni, hogy vendégeiket maradásra kényszerítsék.

- Pedig látod, ezek nagyon jó emberek - mondta Vécsy, mikor ismét az országúton száguldoztak.

- Tudom, de mennyire tudom - felelt Bóra bűnbánóan. - De oly messze vagyunk egymástól! Lásd, Thorlaszyék a mai napnál csak százötven évvel élnek hátrább s a tizennyolcadik század táncos, kecses, a holnappal nem gondoló, boldog korát élik. De ezek? Uram fia! Ezerhatszázak az árnyalatnélküli, nem válogató tréfáit élvezik.

- Bevallom az a »nagy mosás« nekem se tetszett. De láttad azt a rengeteg virágot, amit a kertész szedett? Nos, Piroska megsúgta, hogy a leányok minden koporsót teleraknak velük s úgy helyezik vissza a sírboltba.

- Ez valamit enyhít a dolgon. De azért nem vonom vissza, amit mondtam, aztán meg: Piroska folyton általánosít és ez idegessé tesz.

- Általánosít?

- Hogyne. Neki nem létezik »egy«, - hanem minden »a«. »A kalmár angol.« »A brutális német.« »A piszkos zsidó«... Na, úgy-e? De hogy is lehet folyton-folyvást általánosítani?

- No hát, ebben meg már épen nincs igazad. Igenis, lehet. Igenis, mindig általánosítunk. Minden ítéletünkben, vádunkban, szeretetünkben, eszményeink védelmében. Ez az alapja a nemzeti érzésnek, fajgyűlöletnek, közvetve tehát a militarizmusnak is... Mondok neked még mást is: ha nem általánosítanánk, sohasem indulnánk háborúba.

- Háború?! Csak nem képzeled, hogy lehetnek még háborúk?

Vécsy nem felelt. Az asszonyok olyan fárasztók örökös pacifizmusukkal.

III.

Meglepetésükre a jászalmási kis fogadó egyszerűségében, ósdiságában, nyugodalmas jó éjszakát biztosított számukra, miért is másnap felfrissülve, új életkedvvel indultak a nagy magyar Alföldnek.

Ladánházán mintha egészen más világrészbe jutottak volna. Az alig pár év előtt épített nagy kastélyban angol kényelem; pompás fürdőszobák, vastag szőnyegek, árnyszerűen sikló, tökéletesen képzett cselédség, példás rend. Csak valamivel hivalkodóbb fényűzés, mint ahogy

az ember ennyi tökéletesség mellett elvárta volna. Ide már lehet előre sürgönyözni. Itt az lett volna sértő, ha a vendég bejelentés nélkül toppan be, mint az útonálló.

Gróf Zimonyi Péter és neje, a szép Irma grófné örömmel siettek az érkezők elé.

- Képzeld, csak ketten vagyunk itthon. A fiúkat holnapután reggel várom. Nelly pedig leendő anyósánál van a Dunántúl, de azért csak megleszünk valahogy, ugyebár? - csevegett a háziasszony, mialatt pompás teát, süteményt, friss vaját és pástétomokat rakott a kiéhezett utasok elé.

A ház ura ezalatt szótlánul szívta cigarettáját, Vécsy tehát, amint tehetett, legott melléje ült és a termés kilátásairól kezdett kérdezősködni. Ez láthatólag inyére volt a grófnak, mert rögtön belemélyedt a tárgyba, mégis rossz kedve nem enyhült, sőt mentől több búzáról, repcéről beszélt, amely óriási kiterjedésű birtokán érik, annál vádaskodóbb lett a hangja:

- Aratás? Hol van az még! - kiáltá kedvetlenül. - Addig tízszer is elverhet a jég mindent. És majd meglátod, az is lesz a vége: vagy kipereg a mag, vagy ott rothad a lábán... mit tudom, én! Mióta gazdálkodom, folyton-folyvást üldöz a balszerencse...

Vécsy elmosolyodott.

- Ugyan Péter, hogy mondhatsz olyat! Legalább is megkésztetted vagytonodat és az egész országban téged emlegetnek mint a legjobb gazdát.

- Jó gazda? Jó gazda? - méltatlankodott. - Hát hiába jó gazda az ember, ha az Isten is ellene esküszik.

Felesége, aki épen legújabbán érkezett hat párisi ruhájáról beszélt Bórának, bosszankodva szúrta közbe: »útálatos vén dörmögő medve!«, és az a tekintet, mellyel férje felé nézett, világosan ki is fejezte, hogy ezt nem tréfából mondja.

Vécsyék még egy negyedórát sem ültek a gyönyörűen berendezett ladánházi nappaliban, mikor kedélyükre máris ránehezedett az a megmagyarázhatatlan valami, ami egy örökké civódó emberpár légkörében elkerülhetetlen. Mégis, az első este elég kedélyesen mult el. Zimonyinének jól iskolázott hangja volt és kitűnően adott elő német és francia kuplékat. (Mentől sikamlósabbakat, annál jobban.) Péter gróf pedig egymásután szedegette elő fegyvergyűjteményeinek műremekeit. Másnap reggeli után a kertet és a ház táját tekintették meg. Természetesen itt sem hiányzott a téglagyár, de voltak pompás istállók, kocsiszínek, szerszámos kamarák és szebbnél-szebb lovak és tehének, nemkülönben egy óriás arányú tyúkászat.

- Az Irma »bolondériája« - jegyezte meg Péter gróf megvetéssel.

Azután kocsira ültek és megszámlálhatatlan búza-, árpa-, tengeri-, dohány- és repcetáblák között barangoltak. Zimonyi, aki négy remek amerikai hajtott, dacos dicsekvéssel szólt oda Bórának:

- Nehogy azt higgye, kedves grófnőm, hogy ez így nézett ki, mikor apámtól kaptam. De nem ám! Mind az én művem! Mind! Harminc évi munkám eredménye.

- De meg is van a jutalma - felelte Vécsyné őszintén.

Zimonyi elkomorodott.

- Szép jutalom, mondhatom! A mult héten is leégett egy istállóm.

- Igazán? De sajnálom. Sok állatja pusztult el?

- Egy sem. Még csak az kellett volna!

- És biztosítva volt?

- Hogyne lett volna! De biztosan tudom, hogy felgyújtották.

- Valakire gyanakszik?

Zimonyi arca eltorzult.

- Mindenkire. Minden egyes gazemberre, aki a kenyereket eszi...

A kocsi most az egyik tanya felé kanyarodott. Az országút szélén feszület állt, de a Bóra nagy meglepetésére - háttal az útnak.

- De különös - mondta önkéntelenül. Házigazdája kárörvendően felkacagott:

- Különös bizony! Én állítottam így, mert azt akarom, hogy ha már az én pénzemért faragták, akkor az én földemet nézze, az én búzámmra vigyázzon, nem a máséra!

Bóra kétségbeesve nézett körül, mivel terelhetné el a Zimonyi gondolatait? A másik kocsiban Irma és Ádám ült, arra nevetett tehát:

- Milyen jól néz ki Irma! - mondta. - Valóságos öröm, hogy nagy betegsége után ilyen hamar összeszedte magát és valóban szebb, mint valaha.

De erre már Zimonyi igen dühbe jött.

- Az Isten attól mentse meg az embert! - kiáltá, egy láthatatlan ellenséget fenyegetve meg az ostorával.

- Haragszik Irmára, mert szép? - csodálkozott Bóra.

Zimonyi türelmetlenül von vállat:

- Mert még mindig szép, mert örökké szép - csúfolkodott. - Mert csak szép, mert az a fő, hogy ő szép, mert minden annak van alárendelve az életben, hogy ő szép... Pedig már ő sem mai csirke... Fiai, leánya felnőttek.

- Ugyan, Péter gróf, hogy lehet ilyen hálátlan a sors iránt. Mit szólna akkor, ha nem őt vette volna el, hanem a nővérét, a szegény jó Ottyt?

- No hát, a már csúnya szegény! Igazán csúnya! Hogy minek is teremt az Isten csúnya asszonyt a világra? Van annak értelme?

- No lássa! Adjon tehát hálát az Istennek, hogy a maga felesége a szépek között is a leg-szebb...

Zimonyi bosszúsan fordult hátra, hogy egy parancsot adjon a kocsisnak. Mire visszahelyezkedett, Bóra a gyermekeire terelte a beszédet és itt végre célt ért. Igaz ugyan, hogy a gróf most is folyton gáncoskodott, panaszkodott, de azért kiértett minden szaván, hogy inkább babonából teszi, nehogy, ha nagyon dicsérné valamelyiket, vagy ha nagyon kimutatná kielégített apai büszkeségét, valami rossz szellem elirigyelje tőle. Mikor pedig a leányáról került szó épen, hogy felragyogtak éles szürke szemei.

- Csakhogy az meg egy koldushoz megy férjhez - kifogásolta.

- Baj is az? - nevetett Vécsyné. - A fő, hogy szeretik egymást.

- No, azt már igen. Olyan szerelmesek, mint a kis macskák!

Ezzel a kiengesztelt mondattal ért véget a kocsizás és Bóra örült, mikor újra szobájában pihenhetett. Férjétől megtudta, hogy Zimonyiné sem tett az egész úton egyebet, mint panaszt-panaszra halmozott férje ellen, leánya ellen, akinek jövődöbelijét máris ki nem állhatja; fiai ellen, akik úgy látszik erősen kártyáznak. Kivált az idősebb Árpád.

- Szegény Irma! - sajnálkozott Vécsyné.

- Hja, miért nevelték úgy a fiaikat? Soha komoly munka, mindig csak mulatság, hiúság, külsőség. Riviera, lóversenytér, nemzeti kaszinó, et le reste...

A grófné mosolyogva nézett férjére.

- Téged sem neveltek másképen, mégis itt vagy.

- Hja, az egészen más - felelt Vécsy. - Én tízéves korom óta tudtam, hogy tízezer hold vár rám, összes gondjaival...

- És örömeivel - egészítette ki mondatát a felesége alig észrevehető gúnyos mosollyal, de aztán ismét Zimonyiékra tért át. - Tudod, édesem, Ágnes néni mindig azt mondja, hogy »terem az ember«, de én azt hiszem, hogy azért terem így vagy úgy, mert a fajtája ilyen vagy olyan, épen mint a virágnak vagy a fának. De ma a fajtát nem ám népfaj vagy vallás, vagy nemesi vagy polgári származás szerint kell keresni, hanem: légkör szerint. Ahány család, annyi légkör...

- És eszerint a Zimonyi-fiúktól te...

- Eltaláltad: nem várok sokat - felelt Bóra nevetve. Futólag arra is gondolt, hogy tulajdonképpen ők maguk sem tettek még eddig egyebet, mint annak a tízezer holdnak a jövedelmét költötték, sőt annál jóval többet, de legalább nem kártyán és pezsgőre... De mindez csak átsiklott gondolatán és máris azzal törődött, még pedig igen behatóan, hogy vajjon a zöld »etamine« ruhát vegye-e fel ebédhez, vagy a halvány lilaszín »gabardine«-t, mivel azonban Johanna a himzett zsákszín »tussor«-t hozta be, végre is abban jelent meg a verandán.

Zimonyi a frissen érkezett újságok között babrált.

- Van valami nevezetes bennük? - kérdezte Vécsyné.

- Semmi különös. Csak... igen, ez elég érdekes, a trónörökös mégis lemegy Boszniába.

- Úgy? A feleségével?

- Úgy látszik...

Zimonyiné, aki karkötőivel volt elfoglalva, most szintén beleszólt:

- Szerencsés asszony - mondta. - Ezzel az úttal, lám, ismét egy lépéssel magasabbra jut célja felé.

- Az Olimpra? Nem irígylem. Képzeld el, mennyire csupa tűhegygel lehet az az út számára kirakva - felelt Bóra részvétellel.

- Az már igaz... de legalább neki érdemes ennyit szenvedni... míg másnak, hidd el, épen annyi a tűhegy az útján, és mégse...

- Ah, köszönöm. Ez nekem szól! - vágott szavába Zimonyi csúfondáros mély meghajlással, de aztán, hogy a komornyik épen akkor feltárta a szárnyas ajtókat, mosolyogva, a tökéletes háziúr eleganciájával nyújtotta karját Vécsynének.

Az ebéd olyan volt, mint amilyent egy kitünő háziasszony szeme alatt dolgozó tízezer koronás fizetést húzó francia szakácstól várni lehetett. Ma annál inkább, mert a grófné még külön nagy borraivalót is ígért neki, ha vendégeinek megmutathatja, mire képes a ladánházi konyha, éléstár és belgazdaság, ha »kitesz magáért«.

Hogy az orchidea-füzérekén át milyen tekintetek és milyen sértő szavak röpködtek az egész ebéd tartama alatt férj és feleség között, az a vendégeket kezdte közömbösen hagyni. Mégis örömmel fogadták a hírt, hogy délutánra Révszállásra vannak híva tennispártira.

A rövid pár kilométernyi utat Bóra Irma grófné kocsiján tette meg. Nagy furfanggal mindig azon igyekezett, hogy messze kalandozzék a beszéd tárgy otthontól, cselédétől. Így talán elérheti, hogy egyebet is hall elszomorító panaszoknál. De nem sokra ment csalafintaságával.

- Utazás? Páris? Ó, valaha, valaha, mint egész fiatal házasok. Ostendében voltunk és onnan egy hétre Párisban. De mit csináljon egy olyan ember Párisban, mint Péter? A nyelvet sem érti nagyon. Természetesen kiállhatatlanabb volt ott, mint valaha! Örültem, mikor hátat fordíthattam Franciaországnak.

- És azóta?

- Semmi. Tologatjuk egyik napot a másik után.

A révszállási »tennis ground« kint volt a kert végén. Négy, pompás karban tartott, magas bírói páhollyal ellátott játékhely volt az, mely körül most nyüzsgő élet folyt. Ott volt a megye színe-java. Ez azt is jelenti, hogy ott volt az ország öt vagy hat leggazdagabb földesura a családjával.

Maga báró Szentlélek egy kis összetöpörödött, örökké feszélyezett, bizonytalan modorú, örökké vigyorgó kis csúnya vén emberke volt, akiből ugyan senki sem nézte volna ki a negyvenezer holdat. Ellenkezőleg, inkább némi elhordott ócska ruhával szerette volna őt megajándékozni. Felesége annál hatalmasabb, előkelőbb megjelenésű volt, akin viszont az nem látszott meg soha, hogy bölcsője csak egy igen egyszerű kis gazdatiszti szobácskában ringott. De hatvan esztendeje ellenére még ma is »nagyon szép« asszonynak tartotta mindenki. Csakhogy, fájdalom, ő nem erre volt büszke, hanem a nagy eszére, annak pedig bizony nyoma sem volt nála annál az egyszerű oknál fogva, mert abból sohasem is jutott neki de csak egy szemernyi sem. Ám, ki merete volna azt neki megmondani? A férje bizonyára nem és így, mentől jobban teltek az évek, Szentlélek báróné annál nagyobb távolságból tekintett le a közönséges halandókra; mindenkinél előkelőbbnek, eszesebbnek és tökéletesebbnek vélte magát. Ha a Gondviselés a negyvenezer holdja mellé négy szép egészséges fiút nem juttatott volna neki, úgy bizonyára már réges-rég keserű csalódás mardosott volna a lelkén, de így mindenki csak megerősítette tévhitében s ezért már kezdett főhercegnői modorban bánni vendégeivel, Vécsyékkel azonban nagyon kedves, nála szokatlan leereszkedéssel bánt, aminek magyarázata az, hogy a Bóra nagynyja egy Tátray hercegné volt.

- Parancsol tenniszezni? - kérdezte az egyik Szentlélek s máris indult volna az ujonnan érkezett szép asszonnyal az egyik üresen álló groundra, de Bórát egyelőre jobban érdekelte ez a sok ismeretlen ismerős, kiknek nevét egytől-egyig tudta, akiknek életéről, szerelmeiről pletykaszárnyán nem egy hír jutott már el hozzája.

Örömmel fogadta el tehát a gróf Jászóy melletti kerti széket.

Érkezésük a társalgást csak pár percre akasztotta meg, csak épen míg egy-két bemutatáson túlestek. Aztán, mivel ösztönszerűleg mindenki érezte, hogy csupa ugyanegy szőrű-bőrű ember ül együtt, ott folytatták a beszélgetést, ahol az imént félbeszakadt.

Vécsyné meglepetve kezdett figyelni. Vajjon jól érti? Ime, egyfelől gróf Zimonyi ismét az istálló leégését panaszolja hosszasan, vádaskodva, átkozódva, amott valaki ingerült kifejezésekkel antiszemita érzelmeit szellőzteti; mellette Jászóy gróf a termés felett siránkozik, amihez minden jelenlevő úr egyhangulag csatlakozik.

- Ó, biztos! - kiált báró Baltazár - biztos, hogy nem fogja a hozzáfűzött reményeket beváltani. Örült az, aki Magyarországon még valami jót remél.

Szentlélek meg már épen az éhenhalás rémét látta a közeljövőben. Mindenfelé, ahová Bóra odafigyelt, csak panaszt, rosszalást és elégedetlenséget hallott maga körül. Ezek az oligarchák

elkeseredve vagy azt jelentették ki, hogy »igazán már élni sem érdemes«, vagy azt, hogy »meglássátok, élni sem hagynak minket a magunk szegénységében«. »Hozzá az ellenzék viselkedése a házban!«

- Szörnyű, szörnyű!

Bóranak - ég tudja miért - egy jelenet jutott eszébe. Pár évvel ezelőtt történt, hogy a tátrai Halastónál járt férjével. Nyár volt. Még ott, a fenyesek világában is. Vacsora után kiültek a kis lengyel kocsmá előtti térségre. Vékony, fátyolszerű felhők mögött, melyek a fényességet csak még jobban szétoszlatták, árasztották, bujkált a teli-hold. A tóban jól lehetett látni a nagy fehérkoronájú hegy éles körvonalú visszatükröződését és csend, a világűr csendje őrizte ennek a felséges nyári estnek a titkát.

Vécsey ösztönszerűleg eldobta cigarettáját, mint ahogy egy templom bejárata előtt eldobta volna. Bóra csendesen húzódott közelebb férjéhez és szótlán megilletődéssel merültek el az ezüst hangulat tündérvilágába. De ekkor, egyszerre csak, hallga? számos lépésnek zaja hallatszott az út felől. Vécseyék neheztelve tekintettek arra. Kik lehetnek az ünneprontók, akik, lám, nevetve, hangos szóval jönnek. »Persze, magyarok...« De mi történt?... Őket is elnémította volna a tökéletesen szépnek fensége? Az ő lelkük is térdre borult volna az örök Csend áhítatában? Úgy kell lenni, hogy igen, mert mintegy varázsütésre többé nesz sem hallatszott. Ám nyilvánvaló, hogy az ujonnan érkezettek meghiúsulása mégis megnyilatkozásra vágyott, mert íme, egyszerre, húsz fiatal, gyorsabban dobbanó szív hálaimájaként, halkan, ihlett ünnepélyesen, tökéletesen eggyé válva a táj hangulatával, felhangzott az »Isten áldd meg a magyart...« Felhangzott és végigsiklott a síma fekete tavon s felhatott a fehér hegy ormára és még annál is magasabbra, magasabbra, fel-fel az ezüsthátalon túl tündöklő csillagokig...

Vécseyék később megtudták, hogy tandíjmentes egyetemi hallgatók voltak, akik így fejezték ki, amit lelkükben éreztek.

Vajjon, - tündött Bóra, mialatt mosolyogva válaszolt Zimonyiné, vagy Járayné, vagy más előkelőség kérdésére - vajjon ezek között, akik itt körülöttük ülnek, van-e csak egy is, aki annyira tudna, annyira *merne* lelkesedni? Van-e olyan, akit az elteltség közönye örökre ki nem zárt a Szép birodalmából?

Körülötte most már az emberszólásnál tartottak. Szentlélekyné gögös borzalommal hangjában, tekintetében beszélt arról, hogy Sáromberky Lily, az a szép úri leány egy polgárember menyasszonya lett.

- De így lehetetlenné tenni magát! - méltatlankodott.

Bóra a híres diplomatához fordult, aki eddig Zimonyinéval flirtolt.

- Mondja csak, gróf Árpád, igaz, hogy a trónörökös Szerajevóba megy?

- Úgy félfüllel én is hallottam ilyesmit.

- Félfüllel? Ön?

- No igen. Szabadságon vagyok és azt élvezni akarom. Ilyenkor tehát sem lapot nem olvasok, sem leveleket...

- S mi lenne, ha ezalatt történnék valami nagy dolog ott lent a Balkánon?

- Ugyan! Ki van zárva!... Mi nagy dolog történhetnék? Nincs két hete, hogy eljöttem onnan, csendes, jó kis világ az! Persze, egy-két izgága kecskepásztor ott is akad, de az ilyesmire nincs mit adni!...

- Igazán? Milyen megnyugtató.

Most Zimonyiné szólt a társalgásba, hamiskás mosolyán meglátszott, hogy évdni akar:

- Mégis, - mondta Árpádyhoz hajolva - amikor egy-egy ilyen »izgága kecskepásztorról« kapott feljelentéseket, mit cselekedett?

- Én? - felelt a gróf egészen komolyan. - Semmit. Annál az egyszerű oknál fogva, hogy egyszer s mindenkorra eltiltottam, hogy az ilyesmiről nekem jelentést tegyenek. Mert csak nem engedhetem meg, hogy az én időmet ilyen - pardon! - számárságokkal elrabolják. Igen. Egyszerűen eltiltottam.

Bóra nagyon szeretne volna megkérdezni, hogy azt az időt, amit ilyen nagyon jól megőrzött az elrablástól, vajjon mivel töltötte ki? De még sem kérdezte meg, mit használhatott volna vele?

És egyszerre végtelen szomorúság szállta meg. Olyan egyedülállónak, olyan elszigeteltnek érezte magát e zajos társaságban, mint még soha. »Mint a vadonba tévedt gyermek« jegyezte meg magában és körülnézett, mintha önkénytelenül segítséget keresett volna. Tekintete egy pillanatra férjén nyugodott meg, de az most nem figyelt rá, mert minden érdeklődése báró Susinszky Antalt illette, a híres politikai agitátort, aki egy csoport közepén állva, széles mozdulatokkal gyakori hangos, önelégült kacagással handabandázott.

- S ha elgondolom, - bosszankodott Bóra magában, - hogy a nagyapja még mint teljesen vagyontalan kis katonatiszt szakadt Magyarországra, valahonnét a Visztula mellől, s ez már rég magyar mágnás! - óriás latifundiumok ura! - (hála apja szerencsés hozományvadászatának) - és, hazafi. De még milyen! Lármás, követelőző, izgága. Nem nyugszik, amíg felekezetet felekezetre, pártot pártra nem uszít. Vajjon most is azt cselekszi?

Bóra odahallgatott.

- Nem - határozta meg. - Nem. Most nem a nagy hazafi beszél belőle, hanem a feudál vadász...

És csakugyan, a báró fejét hátravetve, fogait villogtatva dicsekedett:

- ...és így sikerült az egész vasúti koncessziót a levegőbe röptenem. Mert csak nem engedhetem meg, hogy azért, hogy két-három Bugac két-három Mucsával vasúti összeköttetést kapjon, az én erdősegeimen keresztül pöfögjenek a mozdonyok és zavargassák a medvéimet. Na, úgy-e?!

Vécsy gróf helyeslőleg bólintott, felesége azonban kedvetlenül állt fel helyéről s a tennisezők felé tartott. Sírni szeretett volna.

- Min gondolkozik a grófné olyan mélyen? - állta most útját gróf Árpády.

Bóra elnevette magát.

- Az jutott eszembe, - felelte - hogy némely embernek a politikája olyan szerkezetre lehet berendezve, mint az ébresztőóra. Minduntalan iszonyú garral berreget, folyton nyugtalanságban tartja az országot, ám ő maga a legnagyobb nyugalommal ketyegi végig az életét...

- Kivéve mikor pásztorórák siettetik - felelt a diplomata megértő mosollyal sandítva Susinszky felé. Bórát most már ez is bosszantotta s ezért nagyon örült, hogy a gróft elhívták mellőle. De aztán korholta önmagát.

- Mit akarsz? - kérdezte. - Lámpával elindulni, à la Diogenes? Embert keresni?... - Ám amint felnézett, csaknem felsikoltott örömeiben, mert íme alig tíz lépésnyire báró Ghymessy Zoltánt látta közeledni.

- Ha Diogenes volnék, most már nyugodt lélekkel eloltanám a lámpást - gondolta magában és ujjongott, mert úgy érezte, hogy nincsen többé egyedül.

- Hogy került ide, Zoltán? - kiáltotta örvendezve.

- Ugyanezt kérdezhethetném magától - nevetett a báró a feléje nyújtott kezét ajkához emelve. - Úgy látszik, néha beválik a mese ígéretése: jótéteményért jót várj«, mert íme: ide jöttem, hogy a jó öreg Málit - Szentlélekgyék gazdasszonyát, - (aki hajdan a dajkám volt) megvizsgáljam s ha kell, megoperáljam, s lám, jutalmul itt találom magá... magukat. - Észre se vették, hogy eltávolodtak a társaságtól. Annyi minden kérdezni, megbeszélhivalójuk volt egymással.

- Zoltán a legjobb barátom - jelentette ki Bóra elfogulatlanul még csak a reggel is, midőn Zimonyinéval szó került róla.

Ha pedig a bárót kérdezték volna, egész biztos, hogy csak annyit mormogott volna kissé ridegen, kissé szertartásosan, - úgy hogy feltétlenül elnémítsa a további kíváncsiságot, - csak annyit, hogy »Bóra grófné elég kegyes megtisztelni bizalmával«.

Talán Bóra se hitt, ő se tudott ennél többet. Talán ő se gyanította, hogy a báró amióta ösmeri, lelke legmélyén csak egyetlenegy szóval jellemzi, szólítja, illeti, becézi, imádkozik hozzá. Csak egy szóval. Azzal, hogy - Mindenem.

Nem. Ezt Bóra - bár hét év óta hangosan gondolkozik a Ghymessy jelenlétében - mégse gyanítja. Hisz a báró nagyon jól tudja azt, hogy ha elárulná magát, Vécsyné elhúzódnék tőle örökre. »Mert nem a férjéhez hű, hanem saját magához« - magyarázza magának nem egyszer keserűn és mégis, kimondhatatlan gyöngédséggel örködve a Bóra zavartalan boldogsága, vagy legalább is annak hitt gyanútlan nyugodalma felett. Most is, amint észrevette, hogy a társaság messze elmaradt mögöttük, szinte ösztönszerűleg visszafelé irányította lépteiket, nehogy a szeretett asszonyt rosszakaratú tekintetek kövessék, fürkésszék.

- Látjuk Vécsen? - kérdezte Bóra, miután eddigi látogatásairól beszélt neki a tőle megszo-
kott, közvetlen humorral. - Látjuk? Úgy-e hogy igen?

- Hogyne - felelt Ghymessy. - De csak július legvégén. Addig Simonberken leszek és szervezem a nagy Vöröskereszt-kórházat.

- Mire az?

- Nem lehet tudni, mikor kell. Álljon készen minden eshetőségre.

- Háborúra gondol?

- Két év óta félek tőle...

- De, úgy-e?... Úgy-e, ha háború lenne is, úgy-e maga nem menne... Maga nem menne a frontra?...

Hogy mondta ezt! Ghymessy az életét adta volna, ha ezért a meleg, ijedt hangért, aggódó tekintetért karjába zárhatná... Ehelyett azonban közönyös udvariassággal felel, hogy:

- Nem hiszem. Orvos vagyok, tehát biztosan valamely kórházba fognak beosztani. Igen. Legalább tíz kilométernyire a lövészárkoktól...

Bóra megkönnyebbülve sóhajtott fel.

- Hála istennek... - hallotta a fiatal tudós, talán nem is a fülével, de torkában lüktető szívével.

Most újra ott álltak a tennisz-tér szélénél, s a kérdések és feleletek raja - akárcsak a labdák - vidáman, léhán, feleslegesen, közönyösen és mégis színesen, kedvesen zümmögött körülöttük.

- Átjön ma velünk Ladánházára? - kérdezte Bóra Ghymessytől, mikor a kocsik elálltak.

- Fájdalom: nem. Az öreg Málit még ma magammal viszem Budapestre. Kérdés, nem késtünk-e még így is a műtéttel.

- Persze... persze... értem! - sóhajtott Bóra. - Pedig milyen jó lett volna!

Eszébe se jutott, hogy ezt eltagadja... Ám Ghymessy épen e teljes őszinteség folytán érezte őt olyan elérhetetlen messzeségbe.

Kellemes kis kocsizás után ismét ott ültek a ladánházi ebédlő lukullusi vacsorájánál; és oh csoda, a háziak egyetlen egyszer sem kaptak össze azon az estén, amit Vécsy úgy magyarázott magának, hogy fiaik holnap reggelre várt érkezése hangolta őket ennyi engedékenységre egymás iránt.

Lefekvés előtt Bóra valamilyen olvasmányt kért Zimonyinétól.

- Amennyit parancsolsz - és a könyvtárba vezette. Mialatt ő maga gyűjtögette a villanycsillárokat, nevetve vallotta, hogy mióta fiai nincsenek idehaza, nem igen járt erre. Pedig nagyon szép szoba volt ez is. Gyönyörű könyvállványok, kényelmes karszékek, óriási hosszú asztalok. Épen, de épen amilyennek egy könyvtár elképzelhető. Sem több, sem kevesebb. Első tekintetre legalább olyan. Bóranak az az érzése támadt, hogy nem is egy igazi könyvtárba lépett be, hanem valamely elsőrangú német szaklap ünnepi számában látja színes sokszorosításban. Egyik hosszoldalát nagyon szép régi kötésű latin könyvek foglalták el.

- Pista bácsi hagyatéka, - jegyezte meg a ház úrnője és még azt is hozzátette nevetgélve mondott keserűséggel, hogy: - a birtokait ellenben jónak látta sógorom gyermekeinek hagyni. Útálatos vénség! Mi?

Bóra most már átment a másik falhoz, melyről a hátlapok meleg színei, tompa arany sugárzása hívogatta. De Zimonyiné nevetve kiáltott rá:

- Ne fáradj, kedvesem. Azok csak úgy néznek ki, mintha könyvek lennének.

- Úgy néznek ki?

- Igen. Úgy-e, mulatságos? Tudod, rémdrága az a sok lim-lom könyv és úgy sem olvassa senki, így hát összeszedtük, amennyi »főrendiházi napló«, divatlap és hirdetés gyűlt a házhoz - mondhatom vagonszámra! - és beköttettük, illetve, nézz ide - s kihúzza egyet a sok közül, Bóra titkos irtózáttal látta, hogy csakis hátlapok vannak a füzetekhez ragasztva, igaz, hogy remekszép, izléses kivitelben.

Zimonyiné mégis kitalálhatott valamit vendége meglepetéséből, mert kézen fogta és egy óriási halmaz fűzött könyvhöz vezette:

- Itt van kérlek temérdek francia...

Volt is, csakhogy annak a nagy irodalomnak leghaszontalanabb, csaknem szeméterméke sok száz kötetben képviselve. Bóra tétován nézett körül, de aztán legott keresett, keresett lázasan, nehogy a háziasszony észrevegye zavarát. Végre is egy Abel Hermant-kötetet vett ki a sok közül, mint a legkevésbé lélekpiszkítót.

- A fiúk már tíz éves korukban folyton ide lopózkodtak - mesélte ezalatt Irma grófnő - s kivált László. Nem képzeled, mily mulatságos volt, amikor kis vékony gyermekhangján nagykomolyan »Claudine a l'école«-ból olvasott fel nekem szörnyű részleteket... Ennivaló volt!...

- És a leányod?

- Nelly? Egy bolond! Tudod, minő könyvek kellene neki? Természettudományi és matematikai könyvek!... Csak az a szerencse, hogy a vőlegényének is épen ilyen különös gusztusa van. A multkor bemegyek, épen felolvas a menyasszonyának! Mi az? - kérdezem. - Egy igen érdekes tanulmány az evolúció törvényszerűségéről - feleli. - Evolúció!... még a neve is rémes, nemde? Ezért sohasem vitt rá a lélek, hogy megkérdezzem tőlük, hogy mi is az tulajdonképen. Remélem, nem valami »unanständig« dolog.

Reggel Vécsyék még bevárták a két Zimonyi-fiú érkezését.

- De aztán, amint túl lesznek a viszontlátás első nagy örömén, uccu! siessünk kereket oldani, - mondta volt Ádám gróf lefekvés előtt a feleségének - mert Járaytól tudom, hogy a szerencsétlen Árpád azért jön haza, mert óriási kártyaadósságát muszáj az apja előtt bevallani.

- Szent Isten! - hüledezett Bóra - mi lesz itt akkor!

- Magam is azt hiszem, hogy rémes jelenetek.

- Szegény Irma!

- Hát látod, kérlek, őt nem is olyan nagyon sajnálom, először is, mert ő nevelte a fiait olyanoknak, amilyenek; aztán meg mert egy különös tapasztalatot szereztem, mióta így az ország egyik határától a másikig vendégeskedünk, még pedig azt, hogy sok asszony imádja az izgalmat. Igen. Magát az izgalmat. Hidd el, az a fő; minden, ami előidézi, vagy ami belőle származhat, mellékes fontosságú. De az a kedves, drága, dédelgetett, vissza-visszasírt, csalogatott izgalom! Ezért, egyedül csak ezért a jóleső izgalomért háрпиáskodik egyik-másik asszony a cselédjével; ezért csalja meg a férjét egy másik; ezért mosták az őseiket a mi kedves Árkossy rokonaink. Mind-mind csak azért, mert sóvárognak az izgalom után...

- Lehet, - felelt Bóra elgondolkozva - de ha ez így van, úgy ez csak azt bizonyítja, hogy szűkebb a keret, miben életüket eltöltik, mint amennyi kellene ahhoz, hogy egész emberré fejlődhessenek...

Vécsy türelmetlenül vont vállat, ki nem állhatta, mikor felesége »feministáskodott«, mint ahogy ő nevezte; ezért ürügyül adva, hogy még Mártonnal dolga van, szobájába vonult. Az autón azonban újra csak Zimonyiékról beszélgettek.

- Örülök, hogy annak a két szép fiúnak a megérkezését láthattam - mondta Bóra. - Milyen más lett az öreg Péter, amint megpillantotta őket! Hogy ragyogott az a két szűrő szürke szeme! Hogy kiértzett a gáncsból, zsörtölődésből, amit persze el nem hagyott volna a világért, hogy az csak olyan műdörmögés. Szerettem volna megölelni a jó vén medvét!... De, nem gondolod, hogy Zimonyi Árpád egy kicsit... hogy egy kicsit...

- Be volt csípve? Dehogyan nem gondolom. Tudom is. Ez már nála csaknem mindennapi eset.

- De kár! - sóhajtott a grófné, de mivel éppen Révszállás mellett haladtak el, Vécsy a kastély felé mutatott.

- Ezek a Szentlélekyék is sajnálatraméltó emberek ám! A sors megadta nekik minden lehetőséget annak, hogy mindig pezsgőt igyanak, de azért ők mégis folyton csak ecetet nyelnek!...

- Igazad van... Szegények!... De, úgy éreztem tegnap, hogy ennek az egész vidéknek a társadalma ilyenféle emberekből áll - felelt Bóra, majd hosszabb hallgatás állt be közöttük, mialatt az autó egyik gyönyörű búzatábla után egy még szebb kukoricás vagy dohányos következett, felettük azonban két hű kísérő maradt, az ákácillat és a pacsirtadal.

- Áldott, ezerszer áldott föld - mondta magában Bóra áhítattal, imádattal. Talán nem szavakba öntve, talán nem is öntudatosan, de annál áthatóbban, minden csepp vérével, lélekzetével, szívdobbanásával. - Áldott, ezerszer áldott föld, be nagyon szeretlek!...

Hangosan azonban egészen mást mondott. Hangosan azt mondta, hogy:

- Érdekes nép vagyunk. Határozottan nagyon érdekes nép vagyunk. Hanem egy szomorú érzésem mégis van, sőt amióta Ladánházát és környékét megismertem, ez csak fokozódik.

- És az?

- Hogy nem élünk. Hogy mi magyar urak, ha így akarod, mondjuk mostani szokás szerint, úgy, hogy: »a felsőbb tízezer« tetsz-élők vagyunk. Hogy valahogy úgy állunk az étellel szemben, mint a korálszirt a tengerrel szemben. Emlékszel Polynéziában? Hányszor bámultuk azokat a koszorút képező csodás szigeteket, melyeknek legfelső rétege még csupa eleven, ide-oda mozgó kis karokból és virágszerűségekből áll, csak hogy nem ez a fő! Nem ez adja meg az értékét, hanem az, ami meghalt régen: a megkövesedett alap. És ettől a megcsontosodott halott alaptól azok az eleven kis el nem differenciált rokonok elválaszthatatlanok... Élnek, de hogyan? Legfeljebb egyénileg szenvednek, de különben? Csak épen hogy ide-oda mozognak s talán látnak, talán néznek, de nem cselekesznek. Már régesrég nem cselekesznek. Hogyan is tehetnék, mikor belé vannak növe abba a mozdulatlan, megkövesedett csontokba? Egyetlen elégtételük, hogy gátat képeznek a tenger hullámával szemben. De hát elég az?...

- Ahogy vesszük - felelt Vécsy vállat vonva. - Jöhet egy olyan hullám, amely mindent tönkretenne, ha az a korálszirt ott nem állna, ahol áll.

- Csak nem hiszesz már te is abban, hogy háború készül?

- Remélem, hogy nem. De örülök, hogy az általad annyira kifogásolt korálszirtre biztosan számíthat a haza, mert hogy hullámtörőnek csodásan be fog válni, erre esküszöm.

Bóra fáradtan húnyta le szemét és elhallgatott, Vécsy pedig a vidéket nézte, de lassan Budapestre kalandoztak gondolatai, ahhoz, aki pár nap előtt azt az egy szóból álló levélkét írta. »Quand«-? - Ez jelentheti azt, hogy »mikor látjuk egymást viszont?« és jelentheti azt is, hogy »mikor küldöd az ígért fülbevalókat?...« Ez a valószínűbb. És a kényelmesebb. Egyelőre igazán nem volna kedvem abba a meleg, poros városba menni. Ádám gróf még azt is kérdezte magától, hogy tulajdonképpen mi köti a kis Sisorin Arlettehez, de maga sem tudta, mint ahogy költekező, fényűző életében nagyon sok mindennek nem tudta miértjét.

IV.

Azok után a lelki sivárságok után, melyeket Ladánházán és környékén tapasztalt s melyek, ha nem is sebként fájnak, de mégis, félig beforrt sebhelyek gyanánt zibongtak a Vécsyné emlékében, úgy érezte magát, mióta Öreglakra megérkezett, mint érezheti magát az, aki kiaszott ugarból egyszerre egy szépséggel teli csendes, hűvös fenyőerdőbe ért. Bóra és Ádám legott varázsa alá kerültek, de nemcsak ennek a borostyánnal benőtt, sok tornyú, erkélyű öreg-öreg várnak, hanem lakóinak is. Ami különben másként nem is lehetett, hiszen Hollókeőyék és Öreglak annyira egyek voltak, mint a csiga meg a háza. Valósággal megmagyarázták, kiegészítették egymást. A ház lakóit s a tulajdonosok a házat.

- Hány év óta ismerjük őket, - mondta később Bóra férjének - de igazi énünket csak ma fedeztem fel, amióta idejöttünk otthonukba.

- Azt hiszem, senkiről sem volna szabad azt mondani: »ismerem«, míg az illetőnek otthonát nem láttuk és őt otthonában... Nemde?

- Igaz! De ez senkire sem áll annyira, mint épen Hollókeőyékre. Hidd el, mégis érdemes volt ennyit autózni - ezért a tapasztalatért. Különben, ami a legérdekesebb a dologban, hogy még most sem jöttem rá, hogy szép-e ez a ház és berendezése, vagy csúnya. Én sejtem, hogy inkább csúnya, de mindegy! Most azt már egészen biztosan tudom, - hála a háziak páratlan kedvességének - hogy nagyon jól érzem magam benne.

- Én is, bár hogy ijesztően kényelmetlen, kivált az esteli órákban, már szintén nagyon is jól tudom - válaszolt Vécsy, aki épen akkor állt négykézlábra és asztalok, székek alatt kétségbeesve vadászott egy elgurult kezelőgomb után.

Bóra megszánta s a ligve-lógva behelyezett égő gyertyát a feje felé tartotta.

- Bizony bevezethették volna a villanyt - zsörtölődött Ádám egy karszék alul.

- Hollókeöyék és villany! Mi jut eszedbe? - nevetett a felesége. Körülnézett. Bizony a szoba egyéb berendezése sem volt valami nagyon célszerű. Lám, a komorna épen most jött be jelenteni, hogy nem tud kicsomagolni, mert nincs hová. A záruk itt sem nyílnak. Mint Csantán; de, itt tulajdonképpen nincs is, ami nyíljék. Végre is egy csomó ócska felvágatlan tudományos folyóiratot, gazdasági tudósítót nyalábolt fel és halmozta a kályha mögötti sarokba, hogy legalább a legszükségesebb piperetárgyaknak helyet találjanak.

- A mosdótálak is inkább a hét törpe berendezésébe illenének, mintsem európai ember szobájába - panaszkodott Vécsy, de azért tulajdonképpen ő sem bánt semmit.

- Hidd el, hogy itt minden ilyesmi mindegy! - felelt Bóra - mert a mai kényelmetlenségen és a tegnapi kopottságon át az ember érzi, folyton azt érzi, hogy igen, *de* száz és száz esztendő óta itt folyton laktak, sírtak, szerettek, örültek, nevettek; szóval nemzedékek ki nem fogyó sora ezt a házat otthonának tudta, védte, szerette és ez olyan melegséget, olyan meghittséget sugároz mindenre, hogy az ember megszűnik azzal a mértékkel nézni az itteni fogyatékoságokat, mint másutt. Hát még a háziak...

- Igen. Nagyon kedvesek - vallotta Vécsy. - Én ugyan még a fiatal leányokkal nem is beszéltem. Milyenek?

- Nem képzeld, mennyire eszesek, tehetségesek; az egyik fest, a másik ír, a harmadikról hallom igen jó hangja van, de legkiváncsibb vagyok a fiúra, Gáborra, mert ha fele is igaz annak, amit róla az egész család felragyogó tekintetéből, boldog mosolygásából kiolvashattam, akkor az maga a tökély.

- No, tudod, egyetlen fiú... Némi fenntartással fogadnám azt a sok lelkesedést.

- Lehet, de hogy ennek az egész családnak nincs más gondolata, célja, öröme, mint az a gyermek, ez bizonyos. Az ő világuknak Gábor a tengelye. Nem mondják, - ó, dehogya! Ők nem dicsekvők, de érzem, látom és miért ne hinném, hogy igazuk van? Az arcképe is igazat ad nekik. Feltűnő szép, magas, karcsú gyerek. Gondolom, tizenhét-tizennyolc éves, azt találom: nagyon hasonlít Lord Byronra, csak hogy derűs, nyílt, barátságos tekintettel. Majd nézd meg. Ott áll a zongorán s Eveline boldog lesz, ha látja, hogy felfedezted...

Vécsyék valahonnan egy távoli toronyból a vacsorához hívó harang kongását vélték hallani, ezért sietve indultak egy, csak gyéren világított, hepehupás kövezetű, hosszú-hosszú folyosón végig s tanakodtak, vajjon melyik ajtón is kell bemenni, hogy az ember a háziakhoz jusson? Szerencséjükre a lépésük akkora visszhanggal szakadt rájuk, futott utánuk és előzte meg őket, hogy egy inas magasan tartott égő karosgyertyatartóval elibük sietett.

Már az egész család ott várta őket a könyvtárszobában.

- Csak Gábor késik, - mondta Hollókeöyéné - de itt lesz rögtön, legalább remélem.

- Csak legyen is! és bár ne feledte volna a postát is elhozni, mert ecseteket, vásznat várok, - szólt Márta, aztán magyarázólag Vécsy felé fordult: - Mert tudja, nálunk a posta, az egy bizonytalan valami. Néha napokig elfelejtjük, hogy van.

- Úgy éltek itt? - kérdezte Bóra.

- Hála Istennek, igen. Ez a mi kacsalábon forgó várunk nagy varázsa. Olyan jó ez. Olyan messze vagyunk ezáltal mindentől, ami nyüzsög, tolong, tülekedik, piszkoskodik a nagy világban. Amit pedig igazán érdemes megtudni, előbb-utóbb megtudjuk. Ami nevezetes történik, azt szinte. Ami igazán szépet írnak, az biztos, hogy megleli útját Öreglakra és akik szeretnek bennünket, azok, - hála, hála, hála nekik mindörökre, Ámen! - azok idejönnek hozzánk. Mint ahogy idejöttél te!... Édes!... Akire már olyan nagyon, nagyon régen vágyunk! - És Bóra hálás örömmel viszonzta azt az ölelést, ami ezeket a szívből jött szavakat egész önkéntelenül követte.

- Nézze, grófné - mondta most Hollókeöy egy óriási kapesos bibliára mutatva. - Ez a könyv érdekelni fogja - s pápaszemét feltéve, az első lapról, melyen sok írott szó volt, ezt olvasta le: »Anno domini 1714. - Johannis Hollokew de hollokew & lipsény. - Nuptias conciliarit cum comitessa Barbara Ülley de járosladány, - comes Paulus Ülley de járosladány figlia...«

- Mily mulatságos! Tehát, úgy látszik, mi már réges-rég rokonok vagyunk - kiáltott Bóra.

Hollókeöyné most hozzájuk lépett.

- Mondd csak édesem, nincs a te őseid között Bebek?

- Hogyne volna. Az utolsó Bebek leányaük ükök anyám volt. - Bóra semmi jelentőséget sem tulajdonított feleletének, azért annál nagyobb volt csodálkozása, mikor a háziak szinte hogy ujjongtak örömben.

- Igazán? Jaj de nagyszerű! Hála Istennek! - hallatszott innen is, onnan is. A fiatal leányok tapsoltak. Hollókeöy mélyen meghajolt előtte, Hollókeöyné pedig ismét csak ölelte és gyönyörködött benne. - Mindig gondoltam - mondta mély meggyőződéssel. - Mindig éreztem, hogy te más vagy, mint más. Most már tudom. Most már azt is tudom, hogy miért szerettelek meg annyira találkozásunk első percében, - de rögtön! Hát mert Bebek-vér van benned! Persze. Mindjárt rájöhettek volna. Emlékszel? Bebek Katalin és hat leánya mily hősiiesen küzdöttek a török ellen?...

Vécsy, akit nagyon mulattatott ez a különös jelenet, tréfálkozva mondta:

- Ki tudja, nem jön-e újra egy olyan időszak, amikor a magyar hölgyek amazon erényeire lesz a hazának szüksége...

Hangos tiltakozás, nevetés volt erre a felelet. Csak Bóra komolyodott el egy percre, mikor azt felelte, hogy:

- Sajnálom, de én sokkal büszkébb lennék, ha egy Florence Nightingale-féle nagyasszony lett volna az ősanyám, nem pedig egy harcos amazon...

Mivel erre egy kis zavart hallgatás állt be, jelezve, hogy a többiek nincsenek ezen a véleményen, Vécsy azzal ütötte el a dolgot, hogy nevetve szólt oda Hollókeöynek:

- Mit gondolsz, bátyám, én azt vélem, nincs is olyan nagy különbség a kettő között, hiszen egyik is hős volt, a másik is. Úgy-e?

Most már a ház sok különös régiségeit, ócskaságát, bútorait, könyveit, iratait, festményeit, műtárgyait, sőt, mert az is maradt a régi jó időkből: kízó eszközeit kezdték nézegetni, szobáról-szobára járva. Volt ott ezerféle múzeumba illő, nehéz vert ezüstpokáltól a teljesen értéktelen vásári pakfon-hamutartóig össze-vissza minden. De nem volt tárgy, amelyhez valamelyes családi vonatkozású legenda ne tapadt volna. És ahogy Hollókeöy vagy a felesége, vagy a leányai azokat a tárgyakat kézbe fogták, megsímogatták, látszott, hogy önekik egyformán értékes valamennyi, épen azért, mert elődeik tekintete gyönyörködött benne, mert egy rég porladozó kéz érintette volt, mert egy rég elnémult hang verődött valaha hozzá.

Vécsyné mindezt rögtön megértette és szinte irigykedve gondolt ezekre a boldog emberekre, akik előtt a mult nem feledés, korhadás, borzalom, hanem a jelennek gazdagítója; színes álmokkal teleszővője, magasabb életnézetek sugalmazója, vásári lármától megőrzője. Csak akkor pillantott kérdően, megütközéssel a háziakra, midőn ahhoz a hosszú sor képhez ért, mely egy nagy szobának falát köröskörül teljesen betöltötte.

- Mi ez? - kiáltotta. - De hisz ezek egytől-egyig a ravatalon fekszenek?!...

- Igen, - válaszolta Hollókeöyné mosolyogva - és én ennek úgy örülök! Olyan hálás vagyok a régieknek, hogy ezeket a képeket megfestették, megőrizték számunkra; mert látod, elképzelem, hogy azon a napon gondoltak az illetőkre a legtöbb szeretettel, hálával, melegséggel - éppen azon a napon, amikor elveszítették őket.

Ha figyelemmel nézzük a képeket, rögtön megérezzük, hogy siratták, hogy búsultak mindenik után! Mert lám, hogy igyekeztek mindeniket mégegyszer, utoljára, mindennel körülvenni, ami szép, ami drága, amiben életében gyönyörködött. Nézd, itt egy alig pár hetes csecsemő a ravatalon. Mennyire várhatták jöttét, hogy mikor elment, ennyi arannyal, brokáttal, virággal vették körül! Nézd, nézd, közel fejéhez még egy kis tarka madarat is idefestettek szép aranykalickában, mert vagy úgy okoskodtak, hogy ha életben maradt volna, örült volna a látásának, vagy pedig úgy, hogy hadd énekeljen neki az a kis tengelic valami vígat, kedveset! Olyan megható, hidd el, ez a sok száz év előtti bánat. Olyan közelhozza ezeket az embereket hozzánk! És jól van ez így. Miért felednők el őket? Miért ne szeretnők, mikor ugyanegy vér csörgedezett ereikben, mint csörgedezik - hála Istennek ma is! - azokban, akik az én szívemhez legközelebb állanak? Mert hisz ezek, úgy-e, tulajdonképpen egyek a fiammal!... Hát már akkor hogyan szeretném őket! - és a Hollókeöyné szava ott tükröződött férje és leányai felragyogó tekintetében.

Vécsy mosolyogva hajolt meg a háziasszony előtt, de aztán tréfára készen odaszólt a kis Hollókeöy Jolánhoz:

- Úgy-e, ebben a várban kísértetek is járnak?

Ám komoly meggyőződéssel jött a válasz:

- Természetesen.

- És nem félnek tőlük?

- Félni? Már hogy félnénk? Szeretjük őket.

- Csak egy van, akire haragszom, - mondta Hollókeöyné megvetéssel - az öreg Simon mester. Nyolcszáz évvel ezelőtt élt és olyan ügyetlen volt, hogy meghagyta magát - nyúzatni.

- A szerencsétlen! - kiáltá Bóra nevetve. - Miért haragszol rá? Inkább sajnáld.

- Nem én. Sohasem bocsátom meg neki, hogy ilyen minden esztétikát megtagadó módon ment ki a világból. És csak azon örvendek, hogy az ő leszármazottjai nem az én gyermekeim, hanem a család erdélyi ága, azokat pedig ismered, úgy-e? Útálatosak! Meglátszik rajtuk az ősük gyávasága, gyarlósága. Nemde?

- No, tudod, az nem olyan biztos azzal a leszármazással - évődött a férj. - Az még ma sincs tisztázva.

- Ugyan kérlek! Én egészen bizonyos vagyok abban, hogy az a Simon mester sem a te, sem a gyermekeim ősapja nem volt soha!

- És ennek a vitás Simon mesternek a hazajáró lelke gyakran alkalmatlankodik? - érdeklődött Vécsy.

- Szerencsére nem. Csak egyszer egy évben... de tudjuk a napját s olyankor igyekszem nem itthon lenni.

Vécsyék folyvást egymásra néztek. Mit higgyenek? Mi van tréfából mondva? De sohasem jöttek rá, hanem megértették azt, hogy ezek a szerencsés emberek igazán olyan »kacsalábon forgó várban« élnek, amelyben nincs ma és nincs tegnap, hanem csak egy hosszú sorozata a boldog napoknak.

Lódobogás hallatszott az út felől. »Gábor érkezik!« - kiáltották a háziak és vendéget feledve mindannyian kiszaladtak, hogy fogadják. Ádám gróf felhasználta azt a pár percet, míg egyedül voltak, hogy tréfás kárörömmel szóljon a feleségéhez:

- Ez aztán a korálszirt, édesem, ez a vár és lakói, mi? És mégis látom rajtad, hogy ezt nem kifogásolod, miért?

- Hogy tehetném? - felelt a grófnő. - Hisz ezek a bölcs emberek már annyira kikapcsolódtak az életből, hogy már csaknem a negyedik dimenzióban élnek. És úgy látszik, ott már se gond, se bánat, csak üdeség és derű. Hogy élvezem! Ki sem tudom mondani, mennyire érdekel az a sok újszerűség.

- Engem is. De, félek! Mert csak addig van jól minden, amíg fel nem ébreszti őket valami - felelt a gróf aggályosan. - Még elgondolni is rossz, hogy ha valami körülmény folytán arra kényszerülnének, hogy akár tényleg, akár érzelmileg a közönséges halandók életét éljék.

- Ugyan! Mi érhetné őket? Van annyijuk, hogy nem szorulnak másra és megelégedettek. Nincs ok, hogy bármit is változtassanak azon, ami eddig olyan kitűnően bevált.

- Ők nem. De a körülmények! Itt van mindjárt a fiú, aki előbb-utóbb ki fog lépni az életbe - kezdte Vécsy, de ekkor nagy robajjal nyílt az ajtó és az egész család szokatlanul hangos, izgatott beszéddel tódult a szobába.

- Képzeljék! - kiáltotta Hollókeöy még a folyosóról. - Képzeljék, épen most hozza a hírt Gábor, hogy a trónörökös és a feleségét Szerajevóban... megölték...

Vécsyék részéről a felelet dermedt csend volt, mely lassan átragadt a háziakra is.

Később Bóra sokszor gondolt vissza erre a jelenetre s mindig előtte állt az a szép sugár barna fiú, aki az általános elnémulás közepette, gyermekes ügyetlenséggel, zavartan s mégis kedves melegséggel jött feléje.

- Hollókeöy Gábor vagyok - mondta halkán, aztán még halkabban azt, hogy: - Olyan nagyon hálás vagyok, grófné, hogy végre eljöttek Öreglakra, már két év óta vártuk!...

Egyébre nem is nagyon emlékezett Bóra, mert azután már az egész látogatás alatt csak egy dolog érdekelt, nyugozta le összes gondolatát, beszédét - a szerajevói rettenetes merénylet... Még arra is csak később eszmélt, hogy Hollókeöy Gábor a találkozás első percétől mindaddig, míg autójuk ki nem fordult Öreglak kapuján, milyen állhatatosan kereste kedvét és milyen megható szerény kedvességgel igyekezett ezer gyengéd figyelemmel ottlétét kellemessé tenni. Az is elraktározódott agyában anélkül, hogy tudná, mikortól kezdve, hogy férje egypárszor úgy beszélt a szép tizenhét éves gyerekről, mint »a te szerelmes apródod«-ról... De mindez csak később, sokkal később jutott eszébe. Egyelőre csak egy érzése volt, az hogy: »valami jön!« - »valami rettenetesnek jönni kell!« és ez nem hagyta nyugodni.

Mégis, mikor hazaérkeztek Vécsre (hamarabb mint tervezték volt, mert egyszerre minden multság elvesztette vonzerejét) és a július épen olyan békességesen morzsolódott le, mint más esztendőben. Bóra lassanként kiverte fejéből a baljóslatokat. A házban dolgozó öt különféle mesterember is nem kis arányban járult ahhoz, hogy gondolatait teljesen a jelenhez és helyhez kösse. Így történt, hogy mikor vendégei megérkeztek, már ismét a régi derű nyugalommal fogadta őket.

V.

- Game and set.

- Téved, grófné. »Deuce again.«

- Lehetetlen. Hisz egy jó negyedóra előtt már »Deuce again«-jök volt.

- Sajnálom. De mégis úgy van.

- Milyen unalmas. Pedig most volna szép a nádas felé indulni. Nézze, milyen gyönyörű naplemente készül.

- Persze, persze, de húzza el ezeket az enragiert játékosokat a groundról, ha tudja!... No, lássa. E bölcs kijelentés után Sülelmedy felkelt és nagy szakértelemmel kezdett egy óriási ezüsttálcán felhalmozott teasütemény között válogatni; közben halkán, de fáradhatatlanul ismételt a Rózsalovagból három ütemet. Sem többet, sem kevesebbet. Hármat. De folyton-folyvást; mint ahogy egy meglazult vízvezetéki csap az egyformán pittyenő vízcseppeket csobogtatja.

Bóra grófné idegesen zsörtölődött:

- Mindig így van ez. Húszán vagyunk s csupa készülődésből, tanácskozásból semmihez sem jutunk.

- Dehogy is! - válaszolt Sülelmedy fölényesen. - Hát hat játszma bridge egy folytában semmi? Meg az Ella komtesz kocsiversenye semmi?... Meg a Somkuthy Andor fülig szerelmes mivolta semmi?... Nézze, Bóra grófné - mondta nagy nyugalommal, mialatt három Gianaclis-t dugott zsebre a háziasszony cigarettatárcájából, a negyedikre pedig rágyújtott. - Nézze, Bóra grófné, ha én magának volnék, nem azon bosszankodnám, hogy egy pár kis vadkacsafiók úszkálását nem látom. Hát baj az? Holnap is úszkál és holnap is lenyugszik a nap... minek sietnének? De, tudja mit? Jöjjön fel a szalonba és játszuk el négykézre a Debussy...

- No még csak az kellene! - vágott szavába Vécsyné. - Vagy azt hiszi, van a világon olyan zeneszerző, akinek kedvéért én egy ilyen gyönyörű júliusi estén a szobába zárkoznám?

- No jó. Hát akkor ne zongorázzunk, én azt sem bánom.

Bóra grófné egy fürt szőlőt vett ki hamvas barackok és illatos dinnycikkelyek társaságából s mialatt a világosság ellen tartotta, nagy gyönyörűséggel mormolta, inkább csak úgy, saját-magának: Milyen szép!... Aztán félig lehúnyt szempillái alól lopvást vendégét kezdte figyelni, ki most már a Saloméből zümmögött egyes ütemeket, még pedig kísérettel, amennyiben balkezének középső- és mutatóujjával pityegtette azt ki - a saját vakszemén.

Vécsyné nagyon jól tudta, hogy most akár óraszámra figyelmen kívül hagyhatja, mert amikor így a Strauss hatalma alá kerül, többé se lát, se hall. Olyan, mint az a bizonyos nagy sárga csőrű madár, amely az őserdő valamely óriási fájának tetején ülve, addig ismétli azt, hogy »tok-tok-tok«, amíg le nem szédül a magasból.

Bóra grófné tehát úgy ült ott vele szemben, mintha teljesen egyedül lett volna. Gondolatai szabadon kalandozhattak, de most nem mentek messze, csak épen attól a sok ízléssel berendezett kerti ház verandájától, ahol ültek, addig a gyönyörű kastélyig, mely ott fehérlett a platánokon túl s amelyben immár életének csaknem hét esztendejét töltötte volt. Tulajdonképpen - vallotta magának - ez csak olyan szólásforma tőlünk, hisz határozottan több időt éltünk világkörüli úton, külföldi szállodákban és budapesti bérlakásban, mint itt. Szinte sajnálom. Olyan szép hely ez. Csak persze, egy kissé meglátszik rajta, hogy mostohán bántunk vele.

Igazában miért nem vertünk még gyökeret sehol? Jövünk, megyünk, költünk. Ó igen, költünk. Ehhez értünk mind a ketten. És társaság, társaság. Sohasem egyedül. Miért? elkomorodott. - Ádám ezt jobban szereti. - De ezután. Ó, ezután egészen másképpen lesz. Ha majd hárman leszünk! Egyszerre olyan gazdagnak, boldognak érezte magát, mint még soha. Most már egészen biztosra vette, hogy mindkettőjük nagy vágya teljesülés előtt áll. Most már megmondhatom Ádámnak - gondolta és elmosolyodott. - Mily büszke lesz fiára!...

Sülelmedy nagyot tüszentett, ez Vécsynét ismét visszaterelte a körülötte élőkhöz és vendégét kezdte figyelni, ezt a se fiatal, se vén köpcös emberkét, aki félig lehúnyt szemekkel egy tökéletesen jóllakott hulló nyugalmával üldögélt ott, az ételekkel rogyásig megrakott teaasztal tőszomszédságában.

- Mondja, Sülelmedy - támadt rá Bóra nevetve. - Volt maga valaha szerelmes?

- Szerelmes? Én?... Mire jó az? Was hat man davon?

- Hallatlan! - kiáltott Vécsyné s az járt az eszében, hogy milyen kúsza összevisszaságban dobálja a véletlen az embereket ugyanegy körbe. Ime, ez a Sülelmedy hét év óta leggyakoribb vendége házának, - mert megbízható jó barát? - talán igen, talán nem, ki kérdi? De - mert falusi szomszéd - mert az ő négyezer holdja határos a Vécsy-uradalom tízezer holdjával s az ő családja is épen úgy megállja a kamarási próbát, mint az övéké, de se gondolkozásukban, se kedvteléseikben, talán még szokásaikban sincs egyetlen vonás, mely magyarázatát adhatná folytonos együttlétüknek... értéket meg épen nem ad barátságuknak. Dehogyan ad! És így van ez végig!... A fiatalasszony összeborzongott, mintha hirtelen támadt hideg fuvallat érte volna, pedig gondolatban csak azokat vette sorra, kik legközelebbi környezetét képezték. Férjét is beleértve? Nem. Azt nem. Talán azért, mert sohasem jutott eszébe efelől gondolkozni. Most sem. Ezelőtt hét évvel hozzáment, mert meg volt róla győződve, hogy nagyon szereti s azóta sohasem történt az életében semmi, ami azt a hitét megingatta volna. Sőt. Valahányszor szembe jött vele, magas karcsú alakjával, öntudatlan eleganciájával, »birtokon belüli« fölényes nyugalmával, határozottan hiú volt rá. Azt, hogy sokszor könnyekig idegesítette kicsinyes, aprólékos, hibát kereső modorával, mindenkor igyekezett mielőbb feledni. Annak sem tulajdonított nagy jelentőséget, hogy tulajdonképpen semmivel sem foglalkozott komolyan, kivéve a nem komoly foglalkozásokat. Sosem voltak politikai ambíciói; a főrendiház üléseire is csak akkor ment el hébe-korba, ha épen máskülönben is Budapesten volt. Birtokait igazában az öreg Birkássy kezelte, úgy ahogy (inkább rosszul, mint jól), sok esztendei tradíciók szokása szerint: Vécsy megelégedett azzal, hogy hetenként egyszer-kétszer végigjárta vele a gazdaságot, meghallgassa jelentéseit és sohasem legyen megelégedve a hozadékkal. Felesége mindazt régtől fogva tudta, látta. Egy bizonyos fokig meg is figyelte, de sohasem vont le következtetéseket. Legfeljebb egy-egy kis titkos anyás mosolylyal kereste a mentséget, valahányszor újabb nagy kölcsönökről hallott, mit a birtokra tábláztak és - különös! - igyekezett a hibákat egyik vagy másik ős rovására betudni. Így tudta be mindazt, amit egyszer-másszor a gróf hűtlenkedéséről hallott, a híres asszonycsábító Liliova hercegnek, Vécsy anyai nagyatyjának. De igyekezett erről a dologról mentől kevesebbet hallani. Nem volt féltékeny természetű, nem is tulajdonított valami életbevágó fontosságot egy-egy kis táncosnőnek vagy chansonettenek, csak hallani nem kívánt róluk.

Azt, hogy férjétől teljesen elkülönített lelkiéletet élt, szintén nem vette észre. Fényűző fiatal életükben így is annyi minden jutott: sport, színház, utazások, társadalmi összejövetelek, amiben mindkettőjüknek egyforma gyönyörűsége teltett, amit jópajtsásként együtt megbeszéltek, megterveztek, mulattak rajta, hogy Ülley Bóra grófnő, igazán nem ébredt annak tudatára soha, hogy ami lelke legmélyebb rejtekében keltett visszhangot, azt sohasem árulta el férje előtt.

Csak egy valaki volt a háznál, aki tisztábban látott mindkettőjüknél, az az öreg Tátray hercegné volt, Vécsyné nagynénje. De ő csaknem kilencven hosszú év alatt megszokta, hogy mindent megfigyeljen, de senkit el ne áruljon. Még az illetőnek a saját énjét sem.

- Minek is? - nevetgélt nem egyszer. - Minek is? Az emberek csak addig ostobák, amíg kamaszok; addig bűnösök, amíg forr a vérük, azután pedig csak gonoszok tudnak lenni szegények, mint a széna tetején vicsorgó vén kutyák. Ebből világosan láthatjuk, hogy nem felelősek a cselekedeteikért. Hát akkor minek árulkodjunk rájuk s csináljunk nekik ott is bajt, ahol nincs? Jól van az mondva, hogy nem jó az alvajárókra kiáltani... higyjétek el, hogy megszívlelendő jó tanács ez! - Titkon nagyon örült, hogy Bórát alvajárónak tudta, aki »nyugodt fölényel halad még a saját lelkének a mélysegei felett is«.

Igen, a hercegné egészen világosan látta a helyzetét és öreg szívének csak egy nagy titkos bánata volt, az, hogy kedvenc húga nem a Ghymessy Zoltán báró felesége lett. Most azonban, hogy az Isten másképen rendelte, mindennap azon fohászkodott, vajha Bóra sohasem eszmélne arra, hogy a Vécsy Ádámmal kötött házassága folytán tulajdonképpen elhibázta az életét.

- És talán, talán... kivált ha gyermeke lenne... - biztatta magát a hercegné gyakorta - talán nem fog rájönni soha. Hányszor van ez úgy az embereknél! - filozofált tovább - mi látjuk, hogy ki vannak fosztva, de ők maguk nem is tudják. Élnek kellemesen, békességben, vagy örökös »dárdidóban«, ha kedvük abban telik, még azt is hiszik, hogy ők boldogok, azt azonban, hogy lassan-lassan eltompul a szívük és bár megvannak az aranyhúrok bennük: magasan repülő angyalszárnyak susogása, mégsem hozza azokat többé rezgésbe sohasem, azt ők maguk, hála Istennek, nem is veszik észre. Miért ne lenne az így Bóránál is? Hiszen olyan szerencsés külső körülmények között él. Hacsak - valami rettenetes katasztrófa nem szakad rá?! De ugyan mi szakadna?... Így a hercegné, akit épen most pillantott meg Bóra fent, messze a kastély egyik erkélyén, tolószékén ülve és valószínűleg szokása szerint a madarak csicsergésében gyönyörködve.

Vécsyné most rossz lelkiismerettel (mert teljesen megfélemedezett volt vendégéről) szakította meg a csendet:

- Sülelmedy, maga alszik?

- Én! Dehogy! - bizonykodott a kövér kis ember a tettenért bűnös vakmerőségével - elgondolkoztam.

- Ugyan, min?

- Izé... hogy... igen... hogy mi lesz, ha kitör a háború.

- Háború? Ó már megint!... Az újságok is folyton csak: »Háború! Háború! Hu! hu! hú!« mintha vásott gyermekek ijesztgetősdít játszanának.

- No, majd meglátja.

- Maga lesz legjobban megijedve, ha meglátja, - nevetett Vécsyné, mert egyszerre katonaruhában képzelte el ezt a kis gömböc embert és ezen nagyon mulatott. Sülelmedy azonban közönyösen vont vállat és újra hozzálátott a »sandwichek« fogyasztásához, csak úgy, tele szájjal, majszolás közben, dünnyögte.

- Dehogy is félek! Majd csak teszek róla, hogy én a harctérre ne kerüljek...

- Igazán? Szabad tudnom, mi módon?

Mire nagy meglepetésére vendége Bocacio »Kis levélke, drága kis levélke« dallamára azt dudorászta, hogy: »Vakbelecske, drága vakbelecske«... minden egyéb felvilágosítást azonban kereken megtagadott.

- Maga igazán kiállhatatlan! - nevetett Bóra, de nem egészen őszintén, mert bosszantotta Sülelmedy. Önkéntelenül segítségért fohászkodva tekintett a tennisz hely felé, melyet többi vendégei még mindig körülállottak. E percben igazán nem értette, hogy miért hívta meg őket! Mi több: valósággal érvelt, vitatkozott és rábeszélte egyiket másikat azért, hogy vendégül kaphassa.

Miért?

Mert kedvelte őket? Ó, dehogya, de mert régtől fogva ismerte valamennyit, mert többé-kevésbé együtt nőttek fel, mert valaha egy táncmester tanította őket, vagy tán még ezért sem, hanem csak azért, hogy a Vécsy-kastély ne legyen vendég nélkül, mert hisz az még sohasem történt meg, hogy a Vécsy-kastélyban a júliusi hónapban nagy vendégjárás ne lett volna. Ezért.

- Tudja, lelkem, ez már hozzátartozik az életünk »zsáner«-jához, - magyarázta volt egyszer Pánkerty Eleonóra báróné gőgösen. - Azóta, valahányszor a jó református papné hat apró gyermekének lyukas harisnyáitól körülbástyázva ott üldögélt kényelmetlen, szegényes hálóebédlőszobájában, mindig újra és újra gondolkozott azon, hogy Istenem teremtem, milyen különbözők is az emberi életek »zsáner«-jei.

- Hagyja el! Nekik sem ártana leszokni arról az örökös cécóról - mondta dr. Tászkási ügyvéd, mikor legutóbb is azt a mindenképp felett érdekes témát szóvártette előtte a tiszteletesné. - Tízezer hold szép pénz, de kétmillió adósság sem kutya.

- Volna annyi a Vécsy-birtokon?

- Jó, ha csak annyi.

- Pedig a grófnak sok kell. Tudom. Meg... sokat is beszélnek.

Tászkási egy nagy halom foltozórongyot félretolva, hirtelen közelebb húzódott a Solosma Áron hitveséhez.

- Ugyi? ugyi?... beszélnek? Mi? - húzta volna ki a szót szájából.

- Hát beszélnek. Ki tudja, igaz-e.

- De mit? Mégis, mit?

Solosmáné szájába vette a pamut végét, aztán nagy lassan megsodorta s míg gondosan tübe fűzte:

- Valami kis ugra-bugra francia táncosnéról vagy miről hallottam - mondta tettetett közönnyel.

- Ó, az már régi dolog - lohadt le a Tászkási tudvágya. - Legalább két éves. Pedig nem is hiszem, hogy a gróf valami nagyon bomlana érte.

- Hát akkor minek tartja? Mert hogy költ rá, az bizonyos...

- Hogyne. Sokat. De hogy miért tartja? Hát mert, - hogy is tetszett az imént mondani? »Ez már hozzátartozik a Vécsy grófok életének a »zsáner«-éhez.« - Higyje el, ez így van. Hej, ismerem én az ilyen Vécsy Ádám-féle nagy urakat. Nagyon is ismerem... Ezeket csakis az érdekli, csakis az kell nekik, ami lábbal csinál karriért.

- Lábbal?

- No igen: kutya, ló, asszony.

- Asszony?

- Hát nem maga mondta az imént, hogy táncosné?

- Ugyan, ugyan, ügyvéd úr, de már ilyet! - nevetett a tiszteletesné - hanem aztán elkomolyodott. - Mit gondol, Bóra grófné mit szól mindehhez?

- Bóra grófné? Alle Achtung! - ismerte el Tászkási úr lovagiasan. - Tudja, hogy én demokrata vagyok, de azért én mondom: Bóra grófnő az egy nagy nő, egy nagyon nagy nő...

- Nagy nő? Mi az, hogy »nagy nő«?

- Hát hogy mondjam? Úgy, hogy »nagyasszony?« Hiszen még huszonhét éves sincs. Szóval azt akartam kifejezni, hogy nincs az a romlott erkölcsű nagy úr az országban, aki, ha Bóra grófné lenne a felesége, tiszteletben ne tartaná.

- No már kérem, - pattant fel a tiszteletes asszony - én még sohasem láttam előkelő magyar urat, aki az anyját, meg a feleségét tiszteletben ne tartotta volna.

- Egy *a* betű különbségét kérem kiemelni; így: tiszteletben ne tartotta volna, »tatta« kérem és nem »totta!« Tetszik érteni? Óriási különbség. Ismerem én őket! Demokrata vagyok, feljök sem nézek, de azért nagyon jól ismerem és azért azt mondom én önnek, kedves tiszteletes asszonyom, hogy nincs az Úristennek az a tüzes esője, amivel a magyar urat megváltoztathatná. Nincs és nem is lesz soha! - Az ügyvéd úr ezt őszinte honfíúi elborulással mondta és egy mély sóhajjal fejezte be mondatát.

- Hát pedig én nem hiszem el, hogy akit az Úristen kiváltságos helyzetbe küld erre a világra, annak ne volna valamilyes Istennek tetsző rendeltetése - felelt Solosmáné mély meggyőződéssel. - De, ehun jönnek ni. Most fordultak az utcánkba, vajjon hová igyekeznek? és gyűszűt, »stoppolófát«, vendéget feledve, legott lerohant a kis kertbe, oda, ahonnan a palánk mellől egy kis hasadéknál, szokott módon megfigyelhette a grófi udvarból jövőket.

Mert Solosma Áronné minden érdeklődése fáradhatatlanul a »grófi ház« körül forgott. A jó tiszteletesné asszony tudniillik szinte azok közé tartozott, akiknek jól esik a mások előkelősége. Sok van ilyen különös hajlamú teremtménye az Istennek. Kivált a nők között. Tászkási ügyvéd úr sokszor elszomorkodott már ezen, de mit tehetett ellene? Hátha még hallotta volna, mikor egyszer-másszor a tiszteletesné, meg a jegyzőné megtárgyalták a grófék dolgait, akkor ámult volna el igazán a felfogásuk felett. De még jobban elámultak volna Vécsyék és vendégeik, mert arról nekik természetesen sejtelmük sem volt, hogy némely embertársuknak milyen irányban van rájuk szüksége. Lehet, hogy Sülelmedy, vagy Járay, vagy Szentlélek grófné azt hiszik, hogy imponálni kell tudni, mert az a fő. Az a fontos. Pedig nem. Nem az a fontos. Ha a tiszteletesnét megkérdezték volna, tudnák, hogy nem az a fontos. Nem a gög ad e síma lelkek szemében nekik és nevüknek, vagyonuknak és őseik fényes multjának és szolgálók cifra sujtásainak létjogosultságot, hanem az, hogy kis összezsugorodott szürke életükbe ők hozzák a színt, a poézist és az álmokat. Hogy vágyakat gerjesztenek. Hogy apró, kis, lassan mozgó agyakban képeket elevenítenek meg a lét szépségeiről, elérhető, elérhetetlen pompákról, életjutalmakról. Legtöbbnyire buta és naiv mindaz, amit e szó »grófné«, »hercegné« valakiből kivált és nem irigylésreméltó annak a kis polgárleánykának lelkigazdagsága, akit izgalomba hoz, ha egy-egy »eleven« grófnéval vagy hercegnével összehozza sorsa, mégis, enélkül az izgalom nélkül még szegényebb, még szürkébb maradt volna; tehát az a grófné vagy hercegné mégsem élt hiába. Csak az a kár, hogy ezt a hivatást egyik sem gyanítja. Ha tudná, valószínűleg egész életében azon igyekeznék, hogy valamiképpen meghálálja azt a nagy-nagy megtiszteltetést, amiért régi-régi multban támadt legendák folytán még ma is akadnak olyanok, akik a mesék aranyfátyolába öltöztetik és tündérkirálynő mivoltáért irigylik.

(Bár saját körük már régen megérttette vele, hogy igazában egy varróleány lelkiületével jött a világra.)

Vécsy Bóra grófné legtávolabbról sem gondolt arra soha, hogy a jó tiszteletesné asszony és az egész falu őt tulajdonképpen egy lábon járó tündérmesének tekinti, de azért egész önkéntelenül úgy viselkedett, mintha nagyon is jól tudta volna, ezt pedig, azon egyszerű oknál fogva, mert Bóra grófnének nem voltak előítéletei. Neki minden ember elsősorban is ember volt. Az, hogy nagynevű vagy névtelen, gazdag vagy szegény, keresztény vagy más vallású? nagyon mellékesen érdekelte. Ő, tényleg mint egy második Diogenes, az embert kereste az emberben.

- De azért van egy nagy titkom - vallotta az öreg hercegnőnek, mikor egyszer elpanaszolta neki, hogy férjétől szemrehányást kapott, amiért kezét adott a szabónéjának. - Van egy nagy titkom. Tudod, Ágnes néni, amikor én valakivel először találkozom és ha a varrónóm is, vagy királynő is, úgy érzem, hogy egy szépséges virágzó kertben fogadom s elindulok vele lassan, meg-megállva abban a szép kertben sétálni. Várom, hogy mit fog szólni, sőt még azt is megteszem, hogy figyelmeztetem erre vagy arra, színek skálájára, hangok zsongására, illatok finomságára, szóval arra, amit én látok abban a kertben. Ha aztán reagál, hagyom, hogy máskor is jöjjön, hogy máskor is sétáljon velem ottan, de ha nem reagál...

- Nos, akkor kizárod a kertből?

Bóra nevetve bólintott igent; de aztán nagyot sóhajtva folytatta:

- Lásd, olyan szomorú az, hogy az a kert bizony lassanként, amint múlnak az évek, tántikám, egy olyan kertté növi ki magát, melynek nagyobb részét finom, láthatatlan rács választja el a kisebb résztől.

- Biz az szomorú. És persze, egy csomó jó ismerősödet ama rácson kívül igazában: ketrebe zárod be, mi?

Bóra büntudatosan, szégyenkezve nézett rá.

- Kegyetlen! - évődött a hercegné.

- Csakhogy az illető ezt sohasem fogja megtudni. Ó dehogy! Az én láthatatlan kertemben láthatatlan kalickák vannak és legkevésbé azok sejtik a létezését, akik legrégebben csücsülnek benne. Hanem már most, - és ide akartam metaforámmal jutni - mivel igen-igen sok, nagyon előkelő nagyúri embereket és nagyúri hölgyeket voltam kénytelen ama lelkemtől elválasztó rács mögé zárni, de viszont, jó sorsom megengedte, hogy a szabadon sétáló, nagyon-nagyon kevesek között, Lóri néni elnevezését használva: »plebejusok« is vannak, nos, nem látom át, hogy én miért fogadjam el a Gothai almanachot törvénykönyvnek? Kinek tartozom vele?

- Azt felelhetném, hogy a kényelmednek, gyermekem - mondta a hercegné mosolyogva.

- Tudom, Ádám örülne neki, de nem, nem és nem! Szébb így és sokkal érdekesebb.

A hercegné két reszketős kis összeaszott kezébe vette unokahúga szép, de kissé férfiasan erélyes kezét s úgy nézett a szemébe.

- Mondd csak, dr. báró Ghymessy Zoltán abban a szép kertben szabadon sétálhat?

Bóra nyílt, nevetős tekintettel viszonzta nagynénje hamiskás hunyorgatását, aztán, bátran, fejét hátravetve, adta meg a választ:

- Szabadon. Természetesen, hogy szabadon.

- Vigyázz!

- Nincs mit, tántikám. Légy nyugodt.

- Nem. Nem vagyok nyugodt, kis Bórá, mert, mert olyan természetesnek tartanám, ha... mert olyan természetesnek tartom, hogy szabadon sétál...

- Hát aztán? Ghymessy legjobb barátom.

- Nem Ádám?

- Nem. Az egészen más. Tudod, az úgy van, hogy Ádámot csak egynéhány kérdés érdekli, de Ghymessyt minden. Lásd például, Ádámnak hiába beszélnek egy könyvről, amelyért lelkesedem, juj, hogy unná! Viszont, amit ő olvas, vadástörténeteket, afrikai utazásokat, attól meg én irtózom. De Ghymessy? Előre megmondja: »Olvassa ezt, mert nagyon fogja szeretni«, vagy »ne fárassza vele a szemét, unni fogja.« És mindig igaza van. Különös, úgy-e? De így van...

- Épen nem különös, ezért csak ismétlem, egyetlenem, hogy: vigyázz!

- Tántikám kérlek, ne mondd ezt többé. Ebben egy csúnya feltevés lappang, ami rosszul esik nekem és ami épen, de épen nem méltó az én aranyos, bölcs, megértő tántikámhoz! Tántikám - és könnyek reszkettek a hangjában - borzasztó szerencsétlen lennék, ha téged is...

- Ama bizonyos rács mögé kellene zárnod, mi?

Tátray hercegné hátradólt az aranybrokát párnán és úgy nevetett.

- No, látod! Hát akkor minek beszélsz ilyeneket?

- Mert fiatalok vagytok és szépek és - mert magad vallottad be épen most, amit különben már réges-régen tudok - hogy van egy titokzatos kert a lelked mélyén, telis-tele nyíló virággal. Ismered őket mind? A virágaidat? Ismered? Úgy-e nem? Ezért mégis csak azt mondom, újra és újra, gyermekem, hogy: vigyázz!

- Most már egész komolyan beszélek, Ágnes néni - felelt Vécsyné haragosan. - Te tudod legjobban, hogy milyen jól élünk együtt Ádám meg én... Hogy soha...

- A soha az egy nagy szó, az egy nagyon nagy szó, gyermekem. Hidd el, én vagyok az utolsó, aki konkolyt hintene közétek, de tegnap te magad mondtad, hogy bosszankodtál...

- Ó, amiatt az ostoba kis Arlette miatt? Hát igazán nem, nem vagyok féltékeny. Ádám maga beszélte el nekem, hogyan találta fázva, mint egy kis fészekből kiesett verebet. Hogy felfogott rajta? Hogy kijárta, hogy újra szerződéshez jusson? Istenem. Jól tette. De az bosszantott tegnap, hogy Sülelmedy olyan nyíltan beszélt a viszonyukról, mintha azt mindenkinek tudni kellene.

- Nem vette észre, hogy te is hallhatod.

- De mikor mondom, hogy nem azért. De mikor mondom, hogy nem vagyok féltékeny... Nem értem az ilyen gusztusokat. Eléggé undorodom is tőle, de a végén Ádám csak abban hibázik, hogy nem kivétel. Ha kivétel lenne, persze hogy nagyon-nagyon boldoggá és büszkévé is tenne ez a tudat, de ha nem kivétel, hát nem kivétel. Te tanítottál arra, hogy legtöbb hibáinkért az őseink a felelősek...

- Ez mind igaz, de jöhet olyan perc az életedben, amikor mégis elkeseredsz. Bosszúra gondolsz, vagy egyedül, rettentően egyedül találod magad érezni, ha akkor Ghymessy...

De a hercegné nem fejezhette be mondatát, mert unokahúga egy csodásan szép égőpiros rózsát vett ki övéből és kedves unszolással, kérő tekintettel húzta végig az öregasszony arcán, ajakán.

- Csitt, drága, aranyos tántikám. Csitt! Van egy talizmánom, egy minden bajtól megóvó, minden boldogságot megadó talizmánom. De még nem árulom el. Nem. Még neked sem!

Most csak azt mondom, hogy: Csitt, tántikám, édes! - és hirtelen letépvé a szirmokat, nénje háta mögé állt és onnan hullatta-hullatta azokat a régi csipkékre, galambszürke selymekre, hófehér hajra és csaknem egy századot látott, fáradt szép szemekre. Aztán ráhajlott a nénje kezére s megcsókolta azt. Majd hamiskásan, oldalt hajtott fejfel, mosolygós, sokat kifejező tekintettel, alulról felnézett reá. - Csitt, tántikám! - ismételte diadalmasan.

VI.

Ismét az elmaradhatatlan Sülelmedyvel ült a kertiház verandáján, épen úgy, mint tegnap; de ez hozzátartozott a Vécsen töltött nyári délutánokhoz és tulajdonképen már fel sem vette. Annyi mindennel van úgy az ember, elfogadja, mert úgy találta. Kissé fáradtnak érezte magát s ezért egy finom csipkevarrással babrálva, várta vendégeit vissza Ghymessy Béla báróéktól, hová ebédre voltak híva mindannyian.

- Már itt lehetnének - jegyezte meg Sülelmedy órájára nézve. - Négy óra mult.
- Mindjárt itt is lesznek. Tudja, milyen nehéz Inéztől eljönni, sohasem akar vendégeitől megválni.
- Mert mindég halálosan únja magát szegény.
- Nem csoda. Olyan idegen közöttünk.
- Hogy is jutott eszébe Bélának elvenni?
- Beleszeretett.
- No, látja? Úgy-e mondom én magának grófné, hogy aki szerelmes, az bolondot csinál. Ime, ez a mi jó Ghymessy Béla barátunk. Azon kezdi, hogy beleszeret itthon a kis postamester-nőbe, erre apja kiküldi Mexikóba cow-boynak vagy minek.
- Igen. Vett ott kint egy »ranch«-ot a számára.
- No, igen. És ott mit csinál? Beleszeret egy Montezuma ivadékba.
- Szegény kis Inéz. Hagyja el! Nehéz sorsa van.
- Nem könnyű. Képzelve, a minap is, hogy át voltam, tanuja lettem egy családi jelenetnek - az anyósa és ő között.
- Ismét az ősök miatt?
- De még mennyire. Inéz valamiért megneheztelt és szép indiánus szemével tűzön, gyilkosan nézett az öregasszonyra és azt mondta, de milyen fölényel, milyen fenséges göggel: Nagyon jól tudja, kedves anyám, hogy az én ősöm Isten volt. Viczlipuczli Isten... No, erre! Ha hallotta volna, micsoda hamisítatlan tiszántúli volubilitással és somberki, csepekevei és ippszalagi Ippy göggel szakadt a vihar a fejünkre! - Mit nekem Viczlipuczli? - kiabálta. - Isten? Isten? Mert véletlenül nem fűtöttek be vele? No, nagy dolog! De tudd meg, Inéz, hogy az én ősöm Szent István királynak volt a pohárnoka. Po-hár-no-ka! Érted?
- Igen, hallom, hogy mindig ezen a két képzeletbeli ősön kapnak össze és az áldozat, természetesen Ghymessy Béla báró.
- Nem ő, de Inéz, aki, meglátja, bele fog pusztulni.
- És Béla báró?

- Higyje el, ő már nem nagyon bánja. De annyi dolga is van az árvának, hogy nem is érhet rá a békebíró szerepére. Hiszen tudja? Most már Zoltán birtokait is ő kezeli.

- Tudom.

- Hát azt érti, hogy ha valaki báró Ghymessynek született tizenöt vagy húszezer holddal, akkor orvosnak álljon be? Hát nem örültség ez? - Sülelmedy egy kis alamuszi vizsgatekin-tettel kísérete szavait, de Bóra nyugodtan felelte:

- Azt találom, hogy ha ezzel egy álmát valósíthatja meg, jól tette.

- Egy álmát?

- Igen. Hivatást érez magában. Azt mondta nekem, hogy már egész kis gyermekkorában arról ábrándozott, hogy orvos lesz, kórházat épít, gyógyítja ingyen a szegényeket.

- Mind szép, mind szép; de nézze, milyen külön áll, lassanként hogy eltávolodik tőlünk; a saját körétől.

Bóra türelmetlenül szakította félbe:

- Eltávolodik nem a helyes kifejezés. Mondja: »fölibünk kerül« és akkor közelebb fog járni az igazsághoz.

- Úgy találja? No jó. Hát akkor mondjuk úgy, de én azért azt találom, hogyha egy gazdag ősrégi származású úr a neki Istentől juttatott »br« helyett a polgári »dr« után törli magát és aszerint él, úgy egyszerűen kiközösíti magát, »he is loosing caste«, ahogy az angol mondja.

- No, tudja, Sülelmedy, - és Bóra felállt és türelmetlenségében rakosgatott, rendezgetett a verandán - tudja, ez egy hallatlan felfogás! Mi legyünk büszkék, hogy a sorainkból egy Ghymessy doktor kikerülhet. Érti? Hiszen Zoltán nincs harmincöt éves és már az egész külföld elismeri.

- Nagy dolog!... De csak képzelje el, - címerbővítés alkalmával - mert biztos, hogy erre rá fog kerülni a sor - micsoda fura tárgyakat, eszközöket lesznek kénytelenek sárkányok és oroszlá-nok helyett a Ghymessy-címerbe belerajzolni.

- Legalább lesz valami értelme annak a címernek. - Bóra ismét komolyan megharagudott Sülelmedyre, de ismét igyekezett azt nem mutatni és ezért nagyon örült, hogy egyfelől az inasokat az uzsonnával, másfelől férjét látta közeledni. Vajjon kivel? Épen Ghymessy Zoltán-nal. No, lám. És már a hangjukat is hallja, sőt már azt is, amiről beszélnek. Háborúról?... Hihetetlen!... Ismét ez az ismeretlen szörny, mely egy hónap óta mint egy jól elrejtőzött rettenetes polip, folyton-folyvást nyújtogatja a csápjait. Az ember sohasem láthatja meg, de azért tudja, hogy ott van a közelben és ha egyszer felszínre dobja majd magát, senki sem fog szörnyű ölelésétől menekülhetni! De talán mégsem? Bóra örül, hogy férje fitymálva, nevetéssel egy előbbi mondásra felel:

- Ugyan kérlek! Csak nem hiszed, hogy Szerbia miatt egész Európa lángba boruljon?

- Jó, ha csak Európa! - jön a válasz jól ismert kellemes mély hangon; de Bóra most szeretné elhessegetni, mint egy szunyogzűmmögést. Hogy is mondhat ilyeneket és épen Ghymessy, aki eddig okosan szokott volt beszélni? Most már ott voltak a sátorban és üdvözölték egymást.

Bóra férjéhez lépett.

- Még tegnap megígérted, hogy csónakázni megyünk, de úgy látszik, ma sem lesz belőle semmi. Elfelejtetted?

- Dehogy feledtem, csak... - egy árny vonult el Vécsy férfias szép homlokán. - Csak egy elhalaszthatatlan megbeszélésem került dr. Rosensteinnal, aki a hatórai vonattal fog érkezni.

Sülelmedy, aki még sohasem hagyott egy kellemetlen mondatot kimondatlanul, nevetve nézett a grófra:

- Dr. Rosenstein? A János-puszta miatt?

Vécsy alig észrevehetően bólintott igent, de meglátszott rajta, hogy nem kívánja e témát folytatni.

Sülelmedy természetesen épen ezért folytatta:

- Senki sem fájlalja ezt jobban, mint én, barátom; mert elhiheted, hogy ha nem volnék épen most annyira »à court d'argent«, bizony senki sem venné azt meg tőled, csak én.

Bóra ijedten nézett hol férjére, hol arra a kövér kis emberkére, aki mindezt olyan nyugodtan, sőt örömmel mondja. János-puszta? De hisz az az övé. Azt azon a pénzen vették, amit ő örökölt Julie nénitől alig négy esztendeje. És most Ádám el akarja adni anélkül, hogy tőle még csak meg is kérdezné, hogy beleegyeznek-e? De hát ezt nem is teheti, ezt nem is fogja megengedni!

- Ádám, kérlek, - súgta alig palástolt felindulással - mit jelent ez? Miért akarsz eladni János-pusztát?

- Mert - Ádám gróf csaknem kimondta az igazat, azt, hogy »azért, mert muszáj«, de ekkor eszébe jutott, hogy ha egyszer megengedi a feleségének, hogy beleszóljon a dolgaiba, így ezentúl esetleg mindig bele fog akarni szólni. Azt már pedig nem! Isten ments tőle! Ezért hangosan, elutasítóan azt mondta: - Kérlek, Bóra, ne avatkozz az ilyesmibe. Megbízhatok bennem, hogy amit teszek, azt jól teszem. A többi nem tartozik rád. Ha majd aláírásodra szükség lesz, kérni foglak - és túlzott körültekintéssel teát kezdett tölteni magának és Ghymessynek.

Bóra szó nélkül ment le a lépcsőn. Első percben úgy érezte, hogy nem fogja tudni könnyeit visszatartani, de aztán dacos önfegyelemmel fordult arra, amerről vendégeit látta nagy vidámsággal közeledni.

Aki nevetését hallotta, meg lehetett győződve, hogy máris feledte az elmúlt perc kellemetlen benyomását. Vécsyből például, szinte hogy egy kis megvetést váltott ki ez az asszonyi felületesség, csak Ghymessy nézte a csészéjét olyan feszült figyelemmel, mintha egész sorsa attól függne, hogy a tejszín milyen vonalakat rajzolva vegyül a teával.

Sülelmedy a szemesarkából figyelte ezt az egész jelenetet; most felállt s miután jól kinyújtózott, ásítás közben szólt oda Vécsyhez:

- Úgy látom, hogy Bóra grófné megharagudott.

A gróf türelmetlenül vont vállat.

- Kérlek, kérlek, tudod jól, hogy sohasem szoktam más emberek dolgába avatkozni, - sietett Sülelmedy a megnyugtatóssal - de Bóra grófnénak most igaza volt! Úgy-e, doktor?

Ghymessy nyugodt fölényel nézett a szemébe.

- Előbb tudnom kellene, hogy miről van szó - felelt vontatottan.

Hogy teszi magát! De hogy teszi magát - gondolta Sülelmedy méltatlankodva. - Pedig olyan szerelmes a mi szép grófnénkba, de olyan szerelmes, hogy se lát, se hall... Hangosan pedig azt mondta:

- Ádám kérlek, én most megyek egy kicsit zongorázni, de ha szükséged lesz rám a szerződés aláírásánál, természetesen csak parancsolj velem... s ezzel Saloméból újra ama bizonyos három ütemet dudorászva, cammogó léptekkel indult a ház felé.

Ghymessy bosszúsán nézett utána.

- Kellemetlen ember! - dünnyögte. - Vécsy nevetgélve vont vállat:

- Alapjában véve nem is rossz fiú! De mit akarsz, kérlek? Legközelebbi szomszédunk, tehát csak két eshetőség között választhatunk: vagy döglött macskát dobálni át egymás kerítésén és reggeltől estig szellemi »ereszd a hajam«-at játszani, vagy reggeltől estig »sülve-főve« lenni egymással. Tekintve, hogy, azt a kis zongorázást kivéve, a mi jó Ákos barátunk semmivel, de a világon semmivel sem tud foglalkozni, így, természetesen, mindig Vécsen ül unalmában.

- Tévedsz. Más emberek dolgát firtatni nagyon is jól tudja.

- Az nála nem foglalkozás, de életcél; ám, ismétlem, nem rosszmájúságból, hanem csak, mert ambíciója a jólétesültség.

Ghymessy nem felelt. Ösztönszerűleg útálta Sülelmedyt, mint ahogy gyűlöli a fősvény azt, akire gyanakszik, hogy kincsei rejtekhelyének a nyomára jött.

Zajos vidámsággal lepte el a fiatalság a verandát.

- Jelentem, éhesek vagyunk! - kiáltotta Ella grófné s máris zsákmányul ejtett egy tál süteményt.

- Hohó! - kiabáltak ketten-hárman is. - Ez nem eljárás! Túrós pogácsa? Ezen osztozunk!

A szép leány azonban egy pillanat alatt újra lent volt a kertben. Kezében magasra tartotta a fénylő ezüstitálcát s nevetve próbált támadói elől menekülni. De alig tett pár lépést, mikor »Mozi«, a foxterrier szembekerült vele és lármás ugatással, nagy örömugrásokkal jelezte, hogy ő is itt volna.

- Hát veled osztozom - jelentette ki Ella és ott, ahol állt, ledobta magát a före és mialatt egyik pogácsát a Mozi szájába adta, a másikat jóízűen ropogtatta ő maga. Közben mindenki odaért. Körülállták, szidták, fenyegetődztek, kiabáltak, nevettek. Mozi pedig, az egyik fülét mereven égnek hegyezve, a másikat szomorúan föld felé lógatva, oldalt fordított fejjel, ragyogó szemmel, kis farkmaradványát, mint egy megbomlott metronómot, gyorsan ide-oda mozgatva, közben-közben egy-egy nagy vígat, éleset, vinnyogósat vakkantva, vett részt a multságban.

A ház felől újra feltűnt a Sülelmedy alakja.

- Itt van Bóra grófné? - kiabálta, amint hallótávolságra került.

- Jelen.

- Nézze, kérem, - mondta a kis ember fontoskodva - itt van egy küldöttség az udvaron. Szeretnének bennünket meghívni a Sólyom András lakodalmára... Úgy-e, mondhatom, hogy ott leszünk?

- Hogyne! Persze, hogy ott leszünk! Tánc lesz? De mennyire ott leszünk - harsant fel tízfelől is a lelkesedés. Vécsyné tehát csak azt kérdezte, hogy mikor?

- Most rögtön, a násznép már ki is jött a templomból. Hallják? Arra, balfelől?! Hallják? Én egész tisztán hallom... Már húzza is a cigány.

Félóra mulva már mind ott voltak Kondor Benő uramnak (a menyasszony apjának) szép rendes portáján. Még az öreg hercegnő is odagurította magát a tolószéken. Csak épen Vécsy és Ghymessy ígérték, hogy nemsokára jönnek. Egyelőre meg akarták várni a vonat érkezését, de dr. Rosenstein helyett csak egy sürgöny érkezett, jelentve, hogy épen, mikor fel akart a kocsiba szállni, kifecamította a lábát.

- S most legalább két hétig nem fog lehetni vele tárgyalni - panaszkodott Ádám. - Hát akkor nincs mit csinálni. Gyere, menjünk mi is a lakodalomba. Pedig igazán nincs hozzávaló kedvem. - Iskolatársak voltak, ezért egészen nyíltan beszélt Zoltánnal a dolgairól. - Hogy mihez kezdek, ha János-pusztát egy-kettőre el nem tudom adni, azt el se tudom képzelni. Persze, ott a hiba, hogy Birkássy mindig a legutolsó percben jelenti, ha baj van. Öreg már szegény, nem bírja a számadásokat olyan jól áttekinteni, amint hajdan. És most itt van. Nyakamon egy csomó váltó, a faeladás körül is nehézségeket támaszt a kincstár... szóval, egy rossz »pass«-ban vagyok.

- Ugyan kérlek, a te vagyonoddal - vígasztalta barátja.

De a gróf tovább aggályoskodott.

- Vannak olyan időszakok, mikor minden görbén megy, ahogy mondani szokták. Ilyen időszakot élek én most... De majd csak legyűröm! A fő, hogy a feleségem meg ne sejtse, mert feleslegesen aggódna, de különben sincs annak semmi értelme, hogy az ember asszonyt vagyonügyeibe avasson.

- Pedig, én azt hiszem, - felelt Ghymessy minden szót meggondolva - hogy Bóra grófné igazi élettársad lehetne, akivel bízást megoszthatnád gondjaidat, hisz olyan asszony, amilyen ő, csak egy van a világon.

Vécsy egy pillanatra gyanakvólag nézett barátjára. Milyen hangon mondja mindezt - gondolta. - Isten bizony, azt hihetném, hogy szerelmes Bórába... de aztán elvetette ezt a gondolatot mint minden alapot nélkülöző képtelenséget.

Mire a lakodalomba értek, már javában folyt a multság. Együtt volt az egész falu. Aki meg volt híva, az bent szorongott az udvar közepén felállított vászonsátorban, aki nem (szegénysorban levő vének, apró gyermekek), azok kint álldogáltak és kíváncsi ujjakkal próbáltak rést nyitni a vásznon. Akinek ez sikerült, az odatapasztotta az orrát és áhítatosan figyelte meg a mulatók minden mozdulatát, hogy suttogó szóval hírt adhasson róluk azoknak a kevésbé szerencsés halandóknak, akik távolabb állottak. Még az is megesett, hogy - mint mikor forgószél kap fel egy-egy csomó virágot, aszott kórót, hulló levelet - úgy olykor-olykor átragadt a tánc a kívül leleskedőkre és ilyenkor az udvar porában, nagyon komoly, csaknem szomorú arcú, szaporán forgó párocskákat lehetett látni.

Bent szép lassan, »tempósan« járták a táncot. Ime, a jegyző, aki messze földön híres volt a remekbe kicikornyázott csárdásáról, épen most vezette Bóra grófnét a cigány elé. Mellette Ella grófné az uradalom egyik »peckás« legényével. Szép szál gyerek volt az. Kis hetyke szőke bajusszal, de göndör barna hajjal, melyről, amióta hazakerült a katonaságtól, sohasem szakadt le a piros huszársapka, mert hát: hadd bolonduljanak egy kicsit a leányok, de meg mert nagyon is büszke volt Sóska Mihály az ő huszár mivoltára. Most komolyan, módosan, ide-oda billegetve magát és két kézzel derékon vezetett szép táncosnőjét, követte a Murzsa Jóska hegedűjének minden sóhajtását, panaszát. Messze tőle, egy gyéren világított sarokban lángoló fekete leányszemek nézték szerelmesen.

- Sose búsulj, Terka! - súgta a leánynak valaki nevetve, egyúttal hegyes kis könyök barátságos oldalbalökésével adva nyomatékot szavainak. - Sose búsulj, jányom! Hát nem jobb, ha a kontesszal táncol, mint magad fajtájával? No, látod?

A kastélybeliek mind ott táncoltak, ott beszélgettek a falu »primipilusaival«, kivéve Sülelmedyt, aki körmeit rágcsálva, ott gunnyasztott magában egy távoli padon, mintha semmi köze sem lenne az egészhez. Ő ugyan egy szót sem szólt még senkihez, de nem ám azért, mert nem akart, de mert nem tudott. Nem ment. Sehogy sem ment. Nem jutott eszébe semmi, de semmi. És így volt ez vele mindig. Ő ösztökélte legjobban a társaságot, hogy menjenek ide

vagy oda, rendezzék ezt vagy azt, de ha aztán vágya teljesült, ha ott voltak, ahová ő siettetett mindenkit azzal, hogy »no, induljunk, induljunk«... ha ott voltak és csónakáztak, vagy táncoltak, vagy halásztak, vagy kirándultak, szóval, épen azt cselekedték, amit indítványozott, akkor ő öt percen belül már egészen biztosan kívül maradt. Megszűnt az összeköttetés közte és a mulatók, még inkább: közte és a mulatság között, úgy hogy ő unalomtól gyötrötten, magába petyhüdtlen üldögélt vagy álldogált a többi vidám ember között, olyan egyedül, olyan elszakadva, »mint virágos tarón a száraz barangó«, jegyezte meg róla Lóri báróné nem egyszer, titkos, mély sóhajok kíséretében, melyeket azonban Sülelmedy következetesen nem vett észre.

Az egész lakodalmas nép örült, hogy a »nagyházbeliék« velük mulattak. Mióta Bóra grófné Vécsen lakott, gyakran megtörtént az ilyesmi és mindenki ügyelt, hogy szépen, illedelmesen viselje magát a jelenlevők apraja-nagyja.

Csak a kisbíró volt már valamelyest hangosabb a kelleténél és mondott több szóvirágos rigmust, mint amit meg lehetett volna érteni. De ki bánta? Sőt! Amikor például zsebkendőjét lobogtatva nagyot kurjantott és azt kiáltotta, hogy »Sose halunk meg!« dehogy vette azt tőle valaki rossz néven. Lám, az a sok úrinép mind jóízűen mosolygott, az öreg hercegnő meg épen hogy finom kis csipkezesbkendőjét megemeltette s feléje integetett vele válaszképen. Most (nézzétek mán, jányok! nézzétek!) most a násznagy intett a cigánynak, hogy »csiba te«, aztán Vécsy Ádám grófhhoz lépett és ékesen, szépen átgondolt beszéddel szólította fel, hogy kezdené meg a táncot a menyasszonnyal. A gróf komolyan, helyeslőleg bólintott és odament a fiatal párhoz, de szinte sajnálta elválasztani őket, olyan önfeléd boldogsággal ültek szorosan egymás mellett, kéz a kézben, tekintet a tekintetben. Mégis, hogy a gróft közeledni látták, tisztességtudással álltak fel helyükről. De épen abban a pillanatban, mikor a cigány rázendítette a »Vékony deszka kerítés«-t, egyszerre csak az utca felől kiabálás, szaladás hallatszott.

- Tűz! - kiáltotta valaki, mire mindannyian kirohantak a sátorból.

- Jaj, Istenem, Istenem! Ha csak tűz volna! - sírt fel egy vénasszony, amint Bóra elhaladt mellette - ha csak tűz volna, de több annál! Jaj, sokkal több: háború!

És egyszerre végeszakadt mindennek. »Háború, háború!« - ismételték, mondogatták egymásnak az emberek, sikoltották az asszonyok, pergett a dob. - »Háború, háború!« És megtelt az iszonyat e kiáltásával minden ház, minden utca, minden kert és minden emberi szív; de azért mégsem értette meg senki. De ki is érthette volna? Ki is hihette volna, hogy egész borzalmában mit is jelent?

Tíz perccel később már nem a Kondor Benő lakodalmas házában táncolt az egész falu, de ott szorongott, kérdezett, magyarázott, hetvenkedett és beszélt össze-vissza ki pusztulásról, ki halálról, ki győzelemről, dicsőségről - a jegyző háza előtt. Ott, ahol a mozgósítási parancsot kifüggesztették.

- Nem, nem, nem adlak - zokogott a menyasszonyfeleség, de férje, bár elszederjesedett ajkát harapdálta véresre, mégis szótlán erőszakkal fejtette le magáról a hozzátapadó karokat és emelt fővel, távolbanézó lángoló tekintettel indult a többiekkel, ki az ismeretlenbe, be az éjszakába...

És fent a kastélyban épen úgy kettészakadt az eddigi élet minden fonala, mint lent a falu valamennyi házában.

A vendégek sietve csomagoltak és búcsú nélkül lopták ki magukat Vécsről. A fiatal urak jelentkezésre igyekeztek, a többiek meg úgy érezték, hogy minek tetéznék a háziak gondját, hisz mindenki tudta, hogy Vécs urának is indulni kell. Vécsy Ádám ott járt-kelt, rendezett, csomagolt most szobájában. Felesége pedig ott kuporodott egy alacsony kis széken a kandalló

mellett és tágranyílt szemekkel kísérte, figyelte minden mozdulatát. Csak épen úgy, mint lent a kisbíróné az ő ura készülődését, vagy a faluntúli cigánysoron a vályogvető szeretője az emberének jajveszékeltő búcsúzkodását. Mert hisz azon a viharverte átkos emlékü júliusi alkonyaton legalább ötven millió asszonysors lett kunyhókban és palotákban Baál istennek áldozatul dobva.

Ötven millió asszony szíve, lelke, boldogsága, üdvössége - mind-mind Baál istennek áldozatul dobva. Volt-e Baál istennek még valaha ilyen gazdag lakomája?...

És - Baál isten, még ma is éhes!...

De akkor mindezt, amit azóta olyan biztosan tudunk, még csak alig-alig hogy sejteni kezdjük. Mint ahogy az emberiség sok ezer évig alig sejtette, hogy ultraibolyakék szín is van a szivárványban. De most már tudja, mert megtanulta, hogy van és azt is, hogy az a legesleghatalmasabb szín valamennyi között.

- Háború? - töprengett Bóra - mi az, hogy háború? Halál? A biztos halál? Azt mondják: dicsőség? De mi a dicsőség? - Arra most igazán nem ért rá, hogy egy elvont fogalmat érthetővé tegyen sajátmaga előtt. De háború? Az azt jelenti, hogy Ádámnak el kell menni és hogy talán soha többé nem fogjuk egymást viszontlátni - ismétlődött agyában konok egyformasággal. - A »Soha többé«... az a háború! A Soha többé!... Ezer és ezer - lelkünknek drága - érzésnek, élvezetnek, vívmánynak a soha többéje... Ez az!... Ó átkos gyalázat. Igazságtalanság. Kegyetlenség. Ostobaság. Háború! - Hogy gyűlöllek, hogy utállak!... Mit bánom a dicsőségről zengett hazugságokat? Mit bánom?... De, - határozta el hirtelen - de neki nem mondom ezt. Neki nem mutatom! - és ez elhatározásában először ébredt fel a hős Ülley Bóra lelkében, mint ahogy egész biztos, hogy ugyane percben sok százezer asszony lelkében ugyanez a folyamat ment végbe.

Nem mutatni a szív hét törrel átütött sebé; mosolyogni, dicsőségről beszélni és biztos viszontlátásról, mikor mindezt üres hazugságnak érzi az, aki mondja; de azért mégis mondja, hogy könnyebbé tegye azt a válást, melynek súlya alatt ő maga roskadozik. Ehhez legalább is akkora hősiesség kell, mint ahhoz, hogy valaki háborúba induljon, mert - muszáj.

Vécsy most íróasztala előtt ült és írásokat, leveleket szedett elő. Egy párat idegesen tépett apró foszlányra, másokat gondosan csomóba rakott, majd a kulcsait Bórának nyújtva:

- Kérlek, végy át mindent és rendelkez csakúgy, mintha én magam tenném - mondta, mintha parancsot osztana. Felesége még rémültebben tekintett rá:

- Én? - kiáltá. - Én?... de hisz amióta a feleséged vagyok, egy számadásodat sem láttam.

- De mennyit hallottad, amikor az öreg Birkássyval gazdaságról beszélünk... Ó, ezirányban nyugodt vagyok. Hanem - és hangja egyszerre meleg, bocsánatkérő lett - az bánt, hogy annyi rengeteg bajt, gondot kell vállaidra rakni, édesem, mert bevallom, vagyonomra nézve rosszabb percben nem is mehetnék el, mint épen most... Nagyon bánt...

- Eh, ezzel ne törődj - felelt Bóra helyéről felállva, majd odament férjéhez és míg két kezével megfogta a vállát, odaadó szeretettel nézett a szemébe. - Igérem, hogy minden ügyedet úgy fogom vezetni, amilyen jól csak bírom! - mondta ünnepélyesen, mintha esküt tette.

Vécsy szó nélkül ölelte magához és e pillanatban igazán nem létezett számára más asszony a világon.

Bóra ösztönszerűleg megértette azt s egészen odasímulva hozzá, halkán, leheletszerűen súgta ajkáról az ajkára a titkok titkát, öröme örömét, azt, hogy:

- Ketten várunk vissza, Ádám. Ketten. Én meg Ő - a mienk!

MÁSODIK RÉSZ.

I.

Tátray hercegnő, aki egyelőre egészen Vécsen lakott, becsengette társalkodónőjét:

- Megjött már a posta?

- Igenis, főméltóságod, megjött.

- Érkeztek levelek?

- Csak lapok. Egyéb semmi. Senkinek.

Illvay kisasszony úgy tartotta illendőnek, hogy ezt ma is épen olyan halkán, szomorú hangon jelentse, mint ahogy tegnap és azelőtt jelentette. A hercegnő meg is értette rögtön, hogy íme, ismét egy nap mult el anélkül, hogy hírt kaptak volna Vécsy Ádámtól. Pedig hogy várták és már milyen régen!

- Hol van a grófné?

A társalkodónő most már kellemesen mosolygott:

- Ő méltóságát az imént láttam az öreg Birkássy úrral az irodába menni.

- Ilyen későn és ilyen hidegben - aggódott az öreg dáma. - Menjen csak, édesem és küldjön át valakit a húgomért. Még jobb lesz, ha maga megy át érte; mondja, hogy kéretem. Igen. Ide az én szobámba. Aztán rendelje ide a teát is. De jó meleg felöltőt vegyen, csúnya hideg lehet odakünn.

Amint a hercegnő egyedül maradt, rögtön el is szundított. Ezt most már nagyon gyakran megcselekedte; de mikor ébren volt, bámulatosan értett mindent, tudott mindent. Csak az emberek életkorával nem volt soha tisztában. Az ő szemében mindenki olyan nevetségesen fiatal volt. Akárhányszor megesett, hogy egy hatvan, sőt néha egy hetven éves asszonyt is hamiskás, jóakaró dorgálással megfenyegetett: Az ördög nem alszik, a szerelem pedig nagyon veszedelmes játék, azzal nem jó lesz tréfálni!

Csak Lóri bárónőnek nem mondott ilyesmit soha; pedig róla nagyon jól tudta, hogy még ötven éves sincs egészen. De ki nem állhatta - és ezért bizony nem tette meg neki azt az örömet, hogy erényét meggyanusítsa.

- A vén Sibilla! - lázadozott ezért Pánkerthy Eleonóra nem egyszer. - Könnyű neki. Két férje volt és ötven év óta özvegy. Az ilyen már épen annyit tudhat a bűnről, mint az erényről; hiszen már régesrég mindent a túlpartról néz. De hogy onnan némely embert, például engem, engem! meg sem lát, ez mégis hallatlan! - Dühös volt rá és azzal állt bosszút, hogy folyton olyasmikről beszélt előtte, amiről feltételezte, hogy nem szereti hallani.

- Boronáld már össze azzal a Sülelmedyvel, hisz épen összeillenek - mondta sokszor a hercegnő, de Bóra grófné mindig nevetve felelt:

- Nehezen sikerülne, tekintve, hogy Lóri legalább tizenkét évvel idősebb Sülelmedynél.

- Eh, baj is az! - türelmetlenkedett ilyenkor az öreg dáma. - Ugyan ki nézi, hogy mi régiebb, a zsák-e vagy a feltja?

Most azonban a háború kitörése óta békét hagytak egymásnak, ami annál könnyebb volt, mert Lóri bárónő egy határszéli barakk-kórháznak lett a főnöknője.

- Szegény katonák; még ezt is? - jegyezte volt meg a hercegnő, de azóta nevét sem említette. Most azonban, hogy hűgát belépni látta, fejcsóválva intette magához:

- Nem vagyok veled megelekedve, Bóra. Ha ennyire nem kíméled magad - sürgönyzők Lórinak.

- Az Istenért! Miért?

- Hogy ráncba szedjen.

Vécsyné, bármennyire nyomott hangulatban volt is, erre mégis elnevette magát.

- Szegény családi mumus! Csak maradjon ott, ahol van - aztán újra elkomolyodva: - Sokszor úgy irígylem, amiért ott lehet közel a fronthoz.

- Ne hidd, hogy ő többet tudna, mint mi, - sietett a hercegnő a vígasztalással - majd újra hűgát nézte, aki sápadtan, kimerülten ült most vele szemben.

- Komolyan beszélek, Bóra. Miért nem vigyázol egy kicsit jobban az egészségedre?

- Ó, nincs nekem semmi bajom. Hogy rosszul nézek ki? Ez most csak természetes - és sohasem nézte magát bál díszben, ragyogó fiatalságában olyan gyönyörködve, mint amilyen tekintettel becázta most képmását a szemközti tükörben.

- Még három hónap. Ujjain számolta: november, december, január. Igen. Három. Akkorára csak vége lesz már ennek a rettenetes háborúnak is!

- Akkorára? Más szóval a keresztelőre? - kérdezte nénje mosolyogva. Bóra szemeit lehúnyva, boldogan bólogatta, hogy igen. De jó is lesz! Béke. Ádám és - a kicsi! Jaj de jó, jó, jó is lesz! - mondta inkább csak úgy magában, de egyszerre minden látható ok nélkül felállt és idegesen járkálni kezdett a szobában.

- De miért nem ír? - kiáltotta csaknem felzokogva. - Miért nem ír? Már hat hete, hogy nem tudok róla semmit... Semmit! De hisz ez örjítő!...

- Azt mondják, sok levél elvész - vigasztalta nénje, de a fiatalasszony oda sem hallgatott. Sokszor olyan izgatottság szállta meg, hogy a jónak semmiféle lehetőségét nem bírta hinni. Most is, talán mert jelenlegi állapota is nagy változásokat idézett elő idegrendszerében, de öreg nénje aggódva figyelte meg, hogy a rémképek ismét mennyire úrrá lettek máskor oly kiegyenlített kedélye felett.

- És hozzá kint az az igazi, vígasztalan novemberi köd, sár, piszok - gondolta a hercegnő. - Ha legalább jönne valaki vendég. Akárki. Csak jönne, aki kissé elszórakoztatná. De ugyan ki jönne? Ha elgondolom, hogy hónapok óta úgy élünk, mint egy elátkozott várban. Vécsen!... Az örökké zajos, mulató Vécsen. Ez is háború. Nem hittem, hogy még valamit tanulhassak a világ forgandóságáról, de úgy látszik, mégis tanultam. -

- Bóra, kérlek, - szólt hűgához - gyere. Nézd, épen hozzák a teát, töltsd ki az enyémet, mielőtt megerősödnék... Igy. Köszönöm. Igen, egy kis kétszersültet is. Köszönöm. Most pedig mondd el, mit csináltál ma.

- Amit szoktam - felelt Vécsyné, akin látszott, hogy rosszul esik megválni gyötrő gondolataitól. - Tanácskoztam Birkássyval és végre szépszerével rávettem az öreget, hogy menjen nyugdíjba.

- Csak nem?

- De igen! - Semmire sem megyek veled. Egy erélyes fiatal kézre van szükségem.

- Gondolod, hogy kapsz?

- Már van is. Irtam Ghymessynek. Azt írja egy Karvaly nevezetűről, hogy kitűnő ember és nem katonaköteles, mert egyik karját vadászat alkalmával elvesztette.

- Az ilyen balesetre maholnap azt fogják mondani az illetők maguk is, hogy: »milyen szerencse«. De hol van Ghymessy?

- Valahol Sambor vagy Drohubitz körül. Kórházparancsnok.

A hercegnő visszatért előbbi gondolatára:

- Mégis, nem-e jobb lett volna az Ádám elhatározását bevárnod?

A fiatalasszony fáradt, szép arcán kedvetlenség tükröződött.

- Egyelőre, úgy hiszem, okosabb, ha a magam belátása szerint cselekszem.

- És ha Ádám visszajön?

- Akkor a gyepplők természetesen visszakerülnek a kezébe. És én... nos, nekem bele kell majd nyugodni abba, ami jönni fog.

- Hogy mondod ezt!

Vécsyné kissé türelmetlenül felelt:

- Nem képzeled micsoda rendetlenséget, maradiságot találtam az egész vonalon. Szörnyű! Ádám nem hibás, csak abban, hogy olyan nagyon megbízott Birkássyban, aki még atyja idejéből maradt rá, az öreg pedig, úgy látszik, 1847-ben megszűnt gondolkodni.

- De hisz körülbelül akkor született...

- No hát, akkor, születése percében szűnt meg gondolkodni! Nem ő lesz az első, akivel ilyen csoda történik...

- Szóval, most új rend lesz, mi? - tréfált a hercegnő. - Bóra meggyőződéssel bólogatott, aztán a régi eréllyel, munkakedvvel kezdte magyarázni újítási terveit.

- Mert tudod, most már muszáj nekilátni, hogy az adósságtól megszabaduljunk. Most már vége a régi könnyelmű költekezésnek, nembánomságnak, de vége bizony!... És hogy meg lesz Ádám lepve, ha János-pusztát adósságmentesen kínálok neki - tálcán. Mert úgy lesz. Meglátod. Kivéve, ha, - mert erre is gondolok - kivéve, ha nagyon jó áron el tudom adni, amely esetben rögtön, de rögtön megveszem Ghymessy Bélától Virághalmost. Tudod, azt a nagy erdőt a szép kis régi kastéllyal, melyről a minap beszélgettünk Illosvay kisasszonnyal. Mit gondolsz? Úgy-e, Ádám nagyon megörülne egy új birtoknak? - ragyogó szemmel, mosolyogva nézett nényjére. Most már ismét csupa reménység, csupa kedv volt, mert kedélye a másik szélsőségbe csapongott. Szinte hogy feledte a háborút, annyira boldog jövőben élt.

- Csak tartana ez a nagy optimizmus - fohászzkodott a hercegnő titkos áhítattal. - Csak tartana...

Beszélgetésüket Illosvay kisasszony szakította meg, aki jelentette, hogy holnapra a »tudakozó irodában« nem lehet befűteni, mert elromlott a kályha, kérni tehát, hogy hová gyűjtsék a jelentkezőket.

- Ide a kastélyba, - rendelkezett Bóra - a hall melletti zöld szobában, tudja kérem, ahol az urak vadászat után teázni szoktak. Az a szoba most úgy sem kell még sokáig - tette hozzá halkán és ismét elkomorodott. A hercegnő sietett gondolatait elterelni:

- Sokan járnak a »tudakozó irodába«? - kérdezte.

- Nagyon sokan. Nem képzeled, mily érdekes, csak ne volna olyan szomorúan érdekes. De legtöbbször az. Már eddig néhány száz asszony bízta rám az ügyét, baját. Sokszor azt

hiszem, gyóntatok, annyira meztelenül látom a lelkeket... A minap is volt egy nálam. Hét apró gyermek, semmi, de semmi vagyon s a férj elesett. Egy másik asszony mutatja levelét. Épen esküvőre készültek, mikor a vőlegénynek el kellett menni; most aztán, ha megszületik a gyermek, mi lesz?... Mert egy kis előleget, persze, megengedtek volt maguknak a szerencsétlenek!... De egy mulatságos esetem is volt. Öreg anyóka állít be hozzám: »A hadisegély ügyben jöttem.« - Úgy? - felelek - és mondja csak öregem, ki után volna az a hadisegély? Az unokája után?... - Erre neheztelve kihúzza magát:

»Nincs nekem még gyermekem se, nem hogy unokám vóna.« - Hát akkor ki után várja? - «Hát az uram után!» - aztán, látva elképedésemet, mert legalább 70 évesnek néztem, bizalmaskodva és bizalommal telve súgja felém: »Hát az uram után! Vagy tán nem harcolt az is? De bizony harcolt! Még pedig milyen hősiesen - 1866-ban Königsgrätznél, a németek ellen!«

- Neki van igaza - nevetett a hercegnő. - Hisz alapjában véve, annyira a véletlen játéka, hogy ezen az örökké marakodó földön a nagy tömegeket mikor, milyen nemzetiségek ellen hajtják gyilkolódzni. Európában, úgy hiszem, már minden egyes népcsalád összemérte erejét minden egyes népcsaláddal... Sorra, rendre, mindenik mindenikkel. Ha nem volna olyan nagyon szomorú, olyan nagyon mulatságos volna ezen elgondolkozni. De mondd csak inkább a tudakozó irodád kis tragédiáit és komédiáit, azoknak az alapja kevésbé változik, mint a politika parancsolta »népek ölelkezése«, barát és ellenség időről-időre szóló, így vagy úgy csoportosított, így vagy úgy kombinált szembeállításai... Nem. Az asszonyok háborús szenvedése, nyomorúsága világkezdeté óta egyforma. Mesélj csak nekem öröklük, gyermekem.

- Ó, megunnád, annyira ismétlődnek a panaszok a hadisegélyek rendetlensége miatt. De, - és Vécsyné csak nehezen tudta előtolakodó könnyeit leküzdeni - de, legszomorúbb azoknak az asszonyoknak a panaszát végighallgatni, akik hónapok óta nem kaptak hírt a harcterről, épen mint én!... Épen, de épen úgy mint én! - sóhajtott és tekintete néma kétségbeeséssel a láthatatlan távolságot mérte.

- Szegény, szegény gyermekem! - De mi ez? - a hercegnő hallgatózni kezdett. - Léptek... Hátha sürgöny?... vagy... de legott:

- Sülelmedy! - kiáltották mindketten egyszerre - mert íme, meghívva, kipihenve, Leibnitz »minden úgy van jól, ahogy van« tételének mintegy eleven bizonyítékaként, a rég nem látott falusi szomszéd állott előttük.

- Honnan jön? Mi hírt hoz? - faggatták. Bóra sietett teát s mindenféle jókat elébe rakni. Jó valakit ismét vendégül látni; valakit a régiekből, még ha az a valaki Sülelmedy is.

- Hogy én honnan jövök? - felelt az, egy óriási vajaskenyeret gyömöszölve magába. - A kórházból... Természetesen, hogy a kórházból.

- Csak nem?... Vakbél? - kérdezte Bóra némi sejtelemmel.

Ő pedig boldogan, dicsekedve, hirtelen két ütemet közbeszúrva egy Lehár-operettből, nagy bólogatás között felelte:

- Vakbél bizony! De bizony vakbél!... És most egy évig biztosítva vagyok front ellen. Front elleni biztosítás, mi? Trim ti ti, - tralla la!... Nem rossz vicc, úgy-e?... Egy évig, - ami azt jelenti, hogy örökké - mert hogy egy évig nem tart, nem tarthat ez a piszok háború, ez csak bizonyos, mi? Egy évig?...

Bóra igazán nem tudta: bosszankodjék-e vagy nevensen, olyan öntudatlan és olyan teljes meglepedettség tükröződött a kis emberke arcán.

- És most mit fog csinálni? - kérdezte a hercegnő.

- Ó, nagy terveim vannak! El fogok járni a kórházakba és hangversenyeket rendezek. Igen. Zongorázni fogok a katonáknak. Hát nem jó gondolat ez?

- Hogyne. Különösen ha nagyon szereti a tapsot.

- De kérem, grófné! Nemcsak nekem lesz örömöm, de a katonáknak is...

- Kétségtelen. De nézze, legyen önzetlen is ez egyszer és adjon ide 1000 koronát egy hétgyermekes asszony részére, akinek a férje elesett. Mondhatom magának, hogy az életét menti meg vele.

- Mit? Én? Ezer kroncsit? Én? De mit gondol, grófné? És épen most, amikor egy operáción estem át, még hozzá adott körülmények súlyosbításával?... Dehogy is adok...

- Értem. Bocsnat - és Bóra hangja csakúgy vágott.

A hercegnő szinte megsajnálta, bár Sülelmedyn nem nagyon látszott, hogy a szívére vette volna.

- Minő híreket hallott? - kérdezte tőle érdeklődve.

- Rosszakat. Itt van az orosz a nyakunkon.

- Tudom. De majd csak lerázzuk - szólt közbe Bóra.

- Le, le, de hol? Kassán? Miskolcon vagy még errébb? Hát tudják, mit csináltam?

- Biztosan valami nagyon önfeláldozót - nevetett Vécsyné.

- Azt. Sokba került!... Vettem magamnak egy házat Pinkafőn és - amint égni kezd itt a talaj - uccu!... odaköltözöm. A Bösendorferemet már oda is küldtem.

- Minő előrelátás! - Mondja, nem szebb lett volna egy kicsit odaköltözni valamely lövészárkba és a honfitársai Bösendorfereit védelmezni?

- Szebb? Ki beszél most szebből? Szépről!... Semmi kedvem úgy járni, mint az a szegény Thorlassy Józsi.

Bóra felkapta a fejét:

- Thorlassy Józsi? Thorlassy Elemér fia? Mi történt vele?

- Rémes dolog!... Elfogták a cserkeszek. Mindkét szemét kiszúrták, mindkét kezét levágták, úgy cipelték magukkal...

Vécsyné az asztalhoz kapott, hogy el ne essék.

- Ugyan, ugyan! - kiáltott a hercegnő. - Talán nem is igaz.

- De bizony igaz - erősködött Sülelmedy. - De bizony igaz. Beszéltem Zimonyi Lászlóval, aki vele szolgál egy ezredben, ő mondta, hogy egészen biztos.

Bóra elfehéredve, szédülve ült helyén és némán fohászzkodott. Ki tudhatja? Ha az egyikre ez a sors vár, más is járhat így?! Istenem, ne hagyj el!... És semmi hír, hetek, hónapok óta semmi hír!...

- Mondja, - faggatta Sülelmedyt - mikor látták Thorlassy Józsit utoljára? Hol?

A mindig jól értesült örömmel felelt. Természetesen akaratlanul is toldott, színezett. Mindig újabb és újabb rettenetes részletek jutottak eszébe, a fiatalasszony pedig egyre még többet akart hallani. Nénje aggódva figyelte meg, próbált is másról beszélni, de nem sikerült. Bórát valóságos ígézet alatt tartották a felidézett rémképek.

Mivel végre Sülelmedy is észrevette a fiatalasszony izgatottságát, jóvá akarta tenni előbbi hibáját s most már arról beszélt, hogy Zimonyi Árpád milyen nagyszerű dolgokat művel a harctéren.

- Igaz, hogy sohasem józan a kis öreg, - nevetgélt - de azért csodás, egyszerűen csodás a hősiessége! Ezt persze nem tőle tudom, de Béchy Ádámtól, aki szintén az ő ezredénél szolgál és akit nincs egy hete, hogy láttam. Épen indult vissza a frontra. Ő beszélte, hogy ez a bolondos Árpád most nem régen odalopózkodott negyedmagával, ahol tizenöt muszka teljes biztonságban érezve magát, üldögélt egy dombtetőn. Leveleket olvastak a szerencsétlenek. Egyiknél-másiknál arcképek voltak, amit egymásnak nagy dicsekedve, meghatottan mutogattak... Egyszerre csak rajta!... Felvillant a Zimonyi kardja. Ropogott a három huszárkarabély és a muszák riadva kapkodtak fegyvereik után. Szörnyű kézítása lett ebből, vér tapadt az arcukra, repültek az agyvelők erre-arra... - de tovább nem folytathatta, mert azon vették magukat észre, hogy Vécsy Ádámné ültőhelyéből csúszik-csúszik le a szőnyegre és terül el élettelenül, mintha őt is halálos dőfés érte volna.

A sebtiben előhívott Ilosvay kisasszony és a komorna hamar ágyba tették és negyedóra mulva azt jelentették a hercegnőnek, hogy a grófné magához tért és máris sokkal jobban érzi magát.

- No hát, nem szeretnék asszony lenni! - jegyezte meg magában Sülelmedy mély megvetéssel a gyengébb nem iránt. És sietve fogatott, hogy hazamehessen.

Bóra ezalatt elgyötröten, kimerülve feküdt szobájában. Megtiltotta, hogy orvost hozzanak, de Ilosvay kisasszony saját felelősségére mégis beküldött érte a közeli kis városkába, egyúttal rendelkezett, hogy míg dr. Sonnenstern felkészülődik, nézzék meg a postát, nem jöttek-e sürgönyök.

- Mert különben holnap délig, ha jön, sem kapnánk meg. Ilyen szélvihárban senki sem vállalkozik öt kilométert gyalogolni - mondta az írnoknak, akivel nagyon szívesen elbeszélgetett.

Épen mikor vacsorához csengettek, fordult be a kocsi a kastély udvarára s benne, három bundába göngyölve dr. Sonnenstern, kezében pedig egy sürgöny, melyet ő maga akart a grófnénak átadni, mert Kőrösmezőről van, biztosan Pánkerty bárónótól.

- Elájult? - tájékozódott, mialatt a lépcsőn felhaladt. - No, az nem baj. Együtt jár jelenlegi állapotával. Persze, kerülni kell minden izgalmat, felindulást. - Aztán a társalkodónőhöz közel hajolva, halkán, mintha roppant érdekes nagy indiszkréciót követne el, kérdezte:

- Hány éves a grófnő?

- Úgy hiszem, huszonhét.

- De szép kor! - sóhajtott az orvos, hatvan esztendejének szomorú irigykedésével.

- Hallom, egy kis gyöngékedés, rosszullét? - mondta Bórához lépve. - Túl élénk fantázia! Mi?... Nó nem lesz semmi. Megnézzük, megnézzük... de talán előbb el tetszik olvasni ezt a táviratot, a vevényen láttam, hogy Kőrösmezőről van.

- Ó, biztosan Lóritól - felelt Bóra csalódottan - s már félre is tette a kis papirost, hogy csak az orvos látogatása után olvassa el, de hogy az a stetoskopjával babrált, mégis csak elővette s felbontotta. Mi ez? - Sonnenstern egy pillanat alatt az ágy mellett termett és megfogta a fiatal asszony kezét.

- Görcsök? - mondta bozontos szemöldökét felhúzva. - Görcsök? - aztán hirtelen a lámpa alá állt és ő is elolvasta a távirat tartalmát.

»Ma hallottam Hollókeöy Gábortól, Ádám súlyos sebesüléssel, de élve ellenség kezébe került. Ne aggódj. Lóri.«

- És talán egy szó sem igaz az egészből - zsörtölődött az öreg. - De az eredmény egy. - Csengetett. Rendelkezett. Nagy ide-oda szaladás támadt a házban. Mindenki a fejét vesztette. Csak Ilosvay kisasszony vigyázott arra, hogy a hercegnő legalább reggelig meg ne tudja a valót.

Rémes éjszaka következett. Kocsik zörögtek. Éjfélre megérkezett Kocsorné asszony is, hogy a doktornak segédkezzék.

Arról, hogy a magzatot megmentsek, első perctől le kellett mondani, de órákig úgy nézett ki a dolog, hogy a grófnét sem lehetesz az élők közé visszahívni. Mégis, irtózatos kínok és kíméletlen beavatkozások árán, másnap délre, viaszksárgán, kimerülve, alig-alig pihegve, de élve - ott feküdt Vécsy Ádámné a csipkés párnák között nem enyhülő aggódással, égő bánattal a lelkében.

II.

Karácsony estéjén ült fel először ágyában és akkor engedte meg az orvos, - igazán csak mert karácsony estéje volt - hogy behozzák neki azt a sok levelet, kártyát, mely azóta érkezett férjétől.

Igaz, hogy egytől-egyig elfogatása előtti időkből való volt és érthetetlen, hol halmozódtak így össze, míg most alig volt nap, hogy ne érkezett volna egy, sokszor kettő is. De legalább tőle voltak; beszéltek róla, közelebb hozták.

A kártyákon rendszeren csak pár közömbös szó volt; de a levelek, melyeket valószínűleg megbízható emberek a cenzura megkerülésével dobtak postára, szabadon beszéltek a lövészárkok primitív, de kultúrlény érzésének mégis annyira természetellenes életéről. Beszéltek cselekedeteiről, miket hősiessnek minősítettek a feljebbvalók és büszkén emlegettek az alantasak, de melyeket ő egyszerűen csak kötelességteljesítésnek nevezett. Alapjában nagyon unta őket. Nem a kötelességteljesítést, amit teljesen magától értetődőnek talált, hanem hogy a mai embereknek éppen ezt az értelmetlen, kölcsönös gyilkolást rójják fel kötelességül...

Beszélt bajtársairól is. A két Zimonyi-füről, különösen Árpádról, aki hallatlan vakmerőségeket visz véghez nap-nap mellett. Emlékszel rá? Mikor júniusban láttuk Ladánházára hazaérkezni, kissé pityókosan, feje felett egy nagy kártyaadósság Demokles kardjával, dehogy jutott eszembe, hogy ilyen hamar mint hőst fogom megismerni! Pedig az. Valóságos, hamisítatlan, legendás hős. Szép, lelkes gyerek. Nagyon megszerettem. Persze, itt sem veti meg a pezsgőt (amiből olykor-olykor több kerül elénk, mint kellene), de már nem kártyázik.

- Minek is? Mikor én magam lehetek a Pagát, a legnagyobb rizikó! - felelte tegnap. - De, - tette hozzá szép, úri betyár fejét hátravetve - de elfogatni magamat? Azt már nem!

A testvérét, Lászlót nem szeretem. Tudja Isten, van egy kegyetlen vonás az arcában és hallom is, hogy nem jól bánik a katonáival; sőt. Szóval nem szeretem.

Egy másik levélben: »Képzeld, Béchy Ádám, a kis Árkossy Ilus vőlegénye alattam szolgál. Nagyon derék kedves fiú, csak kissé túlvakmerő. Örülök, hogy megismertem.«

Ismét egy másikban: »Kellemtelen csak az, hogy tőlünk jobbra is, balra is cseh ezredek fekszenek.«

Végre a legeslegutolsóban: »Tegnap érkezett hozzánk Hollókeöy Gábor. Átutazóban van ezredéhez. Szinte rosszul esett őt katonaruhában, egészen komolyan katonának látni. Hisz még alig pelyhedzik a bajusza. Csak hosszú, nyurga. Igazában gyönyörű szép gyerek. Persze, ő boldog, hogy itt lehet. Az ilyen gyerek még Robinsont játszik a lövészárookban és indiánus meséit éli, amikor felderítő szolgálatot teljesít, eltekintve attól, hogy az iskolakerülés minden varázsával vetekszik ez az örökös portyázás. Sokszor kedvem volna jól lehordani, amiért olyan soká kimaradt. Akkor jut eszembe, hogy ni-ni, de hisz ez nem egy tanuló, de ő felségének egy máris kitüntetett hős katonája.«

Bóra e levelekben élt.

Milyen jól esett arra gondolni, hogy minden betűt, amit elolvas, kedves szemek tekintete símogatót. Csak akkor zárkózik szobájába óraszámra, kisírt szemekkel, amikor a levelekben férje boldog tervezgetéssel kérdezősködött a »kicsi«-ről.

Most már lassan-lassan fel is kelhetett és folytathatta munkáját ott, ahol elhagyta. De hol volt a jövőbeni öröm? Hozzá mindennap csak tetézte aggodását. Egyszer mégis sürgöny jött Kievből: »Meggyógyultam. Útban Szibériába.« Mily rettenetes, mennyi szenvedést, nélkülözést, sóvárgást jelent e pár szó, és mégis, milyen boldogság már csak ennyi hír is annak, aki sokkal rosszabbtól remegett.

- Hiszen meggyógyult! Hiszen él!...

Bóra nem bírta magával az örömtől. Ezt valamivel meg kellett pecsételni. És íme, a gazdasági udvar irodáiban, nemkülönben a gazdatiszti, írnoki, gyakornoki szobákban két héten át kőművesek, asztalosok, lakatosok és szerelők hada bontott, fűrészelt és kalapált. A grófné pedig írt a Vöröskeresztnek és bejelentette, hogy Vécsen kórházat állít fel ötven sebesültre. Irt még Ghymessynek is tanácsokért.

- Bár ő maga jöhetne! - gondolta - fájdalom, az ki van zárva. - Egyelőre tehát örült, hogy az öreg Sonnenstern vállalkozott az orvosi teendők elvégzésére húga segítségével, akit egy budapesti kórház adott át kölcsön.

- Az ám! Csakhogy ápolónőkre is lesz szükségem - sóhajtott Bóra és lelki szemei elé idézte a közeli városka előkelő hölgyeit. Hogy szívesen vállalkoznak, biztosra vette, azt is, hogy jól fogják dolgukat elvégezni, de... itt az az örökös magyar de! A neheztelések? Fog-e sikerülni az »aprehenziók« Scilla és Charibdisét hajótörés nélkül körül-körül kerülgetni? Talán. De mindennap új és új elővigyázattal! Körültekintéssel?... Biz ez unalmas feladat és felesleges energiapocsékolás, de ezen nem lehet segíteni. Vagy, vagy?... Bóra tehát befogatott és végig látogatott a polgármesternétől az iktató özvegyéig mindenkit, de más csapáson nem mert menni. Pedig tudta, hogy a rőföskereskedő felesége tanítónő volt leánykorában és hogy egy pompás, okos teremtes, aki valósággal jobb keze lehetne, hanem, ha őt felszólítaná, a többi egytől-egyig visszalépne. Szinte hallja, amint kínos mosollyal, csökönyösen hátravetett fejjel, roppant határozottsággal óvást tesznek, mondván:

- Már azt nem! Könnyű a grófnénak! Mindenki tudja róla, hogy grófné és ezzel kész. De »Unsereiner« csak maradjon meg a saját körében... Mi nem irigyeljük senkinek a gazdagságát, »műveltségét«, miattunk éljen mindenki úgy, ahogy neki épen tetszik, de »ők« is maradjanak ott, ahol vannak és mi is megmaradunk a magunk szegénységében...

Ezzel a kijelentéssel szemben pedig nincs Magyarországon érvelés és nincs földindulás!

A Hesperidák kertjét meg lehetett közelíteni, de ezt a bekerített avart, amelynek csak egyetlenegy fa áll közepén - a hétszilvafa - lehetetlen!

Mikor estére Bóra kifáradva, de tapasztalatokban gazdagon hazaérkezett, már együtt volt azoknak a névsora, akik vállalkoztak a kórház munkáját elvégezni.

- Kitűnő gárdám lesz! - újságolta nagynénjének örömmel. - De még ma írok Árkossy Margitnak, úgy hiszem, nagyon hasznos kis titkárnét tudok belőle faragni a tudakozóirodába; mert most már ott is segítségre van szükségem. Természetesen Piroskával szemben is meg kell küzdenem egy csomó előítélettel, de talán csak mégis fog sikerülni.

És sikerült. Harmadnap jött a sürgöny, hogy »Elfogadom«, egy hét múlva pedig az, hogy »Érkezem«.

Bóra egy órával hamarabb indult az állomásra, mint ahogy várhatta, de mióta elrekvirálták tőle autóját és jó lovait, sehogy sem tudta kiszámítani idejét. Azok a kimustrált vén gebék, melyeket szárazmalomtól, vízfordástól szedett septiben össze, hogy mégis legyen valami, ami egy kocsit vagy szánt úgy ahogy elhúzzon, most még ráadásul le is sántultak. A bakon se a hetyke Sólyom Imre ült, hanem csak az öreg Sámson, aki pedig hajdan is csak igáskocsis volt és jó pár esztendeje, hogy nyugdíjba vonult. El is dörmögte önelégült kis befelé mosolygással:

- Mégis csak jó az öreg a háznál. Kezit csókolom...

- Bizony jó - felelt rá Vécsyné nevetve. - De hej, az is jó, hogy asszony van, aki itthon végezze a férfiak dolgát; mert nélkülnk nehezen élnénk meg ebben a mostani világban, mi?

De erre már Sámson csak a vállait húzta fel nagy kételkedve és azt mondta:

- Hát... jól van, jól... - Hanem ebben annyi lenézés, megalkuvás és »világ vége« volt kifejezve, hogy Bóra sietett a fiairól kérdezősködni.

- Nem írnak! - felelt az öreg szomorúan. - Ott sír a Pista felesége egész nap a nyakunkon. Öt apró gyerek. Oszt mihez fogjon?... Mondják, hogy kijárna neki, amit úgy hívnak, hogy hadisegély, vót is már miatta a jegyzőnél, de még mindig nem láttunk egy huncut krajcárt se. Pedig ehun la, ippeg nolc hónapja, hogy elmentek...

- Hát a többi? Hányan is vannak?

- Fiúk? Összesen hatan, de a legkisebb csak az ősszel kerül majd sor alá! Addig meg talán már csak vége lesz a háborúnak.

- Adja Isten.

Cuppogó sárban, lépést haladva, értek az állomásra, de még mindig túlkorán.

- Mert bizony a vonat ma is késni fog 55 percet, - jelentette ki az állomásfőnök.

Pedig nem volt kellemes a várakozás, mert a csöpp várószobában rengeteg ember szorongott. Bóra menekülni próbált a fojtó levegőből, de szuronyos katonák őrizték az ajtókat, nehogy valaki a peronra kiléphessen! Egy padkán húzta hát meg magát s így önkéntelenül is meghallott egyet-mást az utasok beszélgetéséből. Csupa panasz. Gyász. Átok minden oldalról.

»Rémes«.

Tőle jobbról fiatalasszony ült, ölében egy kis gyermekkel. Vécsyné nem tudta levenni tekintetét róluk. Ó, az a szóltan, panasz nélküli kétségbeesés, a távolba néző szemekben! Már úgy ismerte! Végre nem állta meg, hogy közelebb ne húzódják; majd kezét kezére téve:

- Rég nem tud róla? - kérdezte halkán, alig hallhatóan. Az pedig egy cseppet sem csodálkozott ezen, hanem egyszerűen, sóhajtva felelte:

- Bizony régen. Szeptember óta.

- Mégis, azt csak tudja, hogy é... hogy hol van?

- Hogyne. Szibériában.

Bóra önkéntelenül megszorította az asszony kezét:

- Az enyém is - súgta bólogatva. - Oszt magának, lelkem, legalább gyermeke van, de lássa, nekem még az sincs.

Valaki bejött és felismerte.

- Kezeit csókolom, méltóságos grófné. Hát mit tetszik ehhez a rettenetes drágasághoz szólni?... Három korona egy kiló hús! Három!

- Lesz az még tizenhárom is, de még huszonhárom is - szólt bele egy toprongyos, nagy-szakállas ember, mire óriási nevetés támadt az összes utasok között. De az ismeretlen már nem figyelt oda, mert egy magához hasonló kinézésű társával teljesen belemélyedt egy tárgyalásba, amelyből Bóra csak néha-néha hallott meg egyes ilyen kijelentést: »Leder...« »Gutes Geschäft...« »Zweihundert...« »Fünfhundert Prozent« »Mindestens...«

- A holnap hatalmasai - villant át a grófné gondolatán, de legott meg is feledkezett róluk, mert beérkezett a vonat.

III.

- Mit gondolsz, Bóra, mikorra várhatjuk az első betegeinket? - kérdezte Margit egy hónappal érkezése után, mert bár a kórház hetekkel ezelőtt teljesen felszerelve, mindennel ellátva készen állott, eddig sem a hadvezetőség, sem a Vöröskereszt nem látszott tudomást venni róla.

Vécsyné türelmetlenül válaszolt:

- Igazán kezdem bánni, hogy belefogtam. Hisz, úgy látszik, nincs ránk szüksége senkinek. Pedig nem képezed, hány befolyásos embert mozgósítottam, hogy végre valahára legyen kit ápolnunk. Egészen nevetséges! De úgy hallom, sok száz ilyen kis kórház áll így üresen az országban még ma is.

- Beregben, Zemplénben pedig egymás tetejére vannak az ágyak szegezve és még így sem férnek a betegek. Láttam - méltatlankodott a fiatal leány.

- Érdekes?!... Nekem pedig tudod mit felelt egy tábornok, akit szintén kértem, hogy küldessen sebesülteket? Szórol-szóra ezt:

- De ha nincs, kedves grófné, de ha nincs! Hanem ha nagyon parancsolja - lövetek.

- Szörnyűség! - nevetett Margit.

- Természetesen ezzel csak azt akarta az a jó bácsi kifejezni, - magyarázta Vécsyné - hogy a mi ténykedésünket senki sem veszi komolyan. Sem ők és felteszi rólunk, hogy mi magunk sem. Pedig csalódik, mint ahogy csalódnak mindazok, akik nem veszik az asszonyok háborús munkáját komolyan.

- A tiedet. Bóra, komolyan kell venni mindenkinek! - kiáltotta a fiatal leány lelkesedéssel. - Hiszen máris hallottam, hogy milyen bámulatosan kezeled ezt a nagy birtokot.

- Adja Isten, hogy Ádám meg legyen majd a sáfárkodással elégedve - felelte Vécsyné, majd karját vendége kissé nagyon is vékony karjába öltve: - De beszéljünk csak kissé rólatok. Mikor kaptál hazulról levelet?

- Ma is.

- Úgy? Mi újság?

- Minden a régiben. Mama a fél vármegyével »hajba«, Ilus meg egész nap sír, mert nem kap hírt a vőlegényéről.

- Végre annyit mégis megtudhattunk ti is, én is, hogy Szimbirszkban vannak.

- Még pedig együtt.

- Igen. Úgy látszik. Olyan jó volna, ha ez igaz lenne!

- Ez egész biztos, mert egy szomszédunk fia is ott van és az írta. Milyen különös véletlenek is történnek most, úgy-e? Egy fogolytáborban Béchy Ádám és Vécsey Ádám. Milyen furán hangzik, mi? De milyen jó, hogy így van.

- Csak tudhatnók, hogy néz ki az a tábor?... Az a legborzasztóbb, hogy az embernek semmi, de semmi más támpontja nincs, csakis a szabadjára eresztett, folyton újabb és újabb rémképeket kitaláló fantáziája!...

- Mi még valami máshoz is folyamodtunk - mondta Margit azzal az ő kis gúnyos nevetésével, melyről sohasem lehetett tudni, kit akar bolonddá tenni, mást-e vagy saját magát. - Mi szellemeket idéztünk.

- Ilyen gondolat! Persze, eredmény: null?

- Nem a. Csak eligazodni nehéz, mert ha az öreg Tóni bácsi kopog, ő mindig azt mondja: »Túrni, túrni, túrni.« Ha azonban a nagyapám tót kertésze kopogtat, mert az is jön néha, sohasem lehet tudni, ki jön, az meg azt mondja: »Háború ború. Szokni, szökni. Szökni, szokni...« De mindig, ahányszor csak jön. Már előre tudjuk.

Bóra ijedten nézett Margitra.

- Remélem, nem írta meg Ilus ezeket a badarságokat Béchynek?

- De azt hiszem, megírta.

- De gyermek?... Hátha... Ki tudja, ott unalmukban, elkeseredésükben mi minden jut eszükbe? Hátha csakugyan szökni próbálnak...

- Hát aztán? De légy nyugodt. Hiszen te tudod legjobban, hogy nem igen kapják meg a hazulról írt leveleket. Biztosra veszem, hogy az Ilus szerelmes kis kártyái is mind-mind elkallódnak...

Bóra megkönnyebbülve sóhajtott fel.

- Bár úgy lenne... - de aztán Margithoz fordulva csaknem szigorúan. - Most már nem csodálkozom azon, hogy rosszul nézsz ki! Szellemeket idézni! De ilyet!

- Az nem azért van.

- Hát ugyan miért?

- Hát mert vén leány lettem. Útálatos vénleány... Egy második Lóri néni. Azért.

- Micsoda beszéd!...

- De igazán. Hidd el, már élni is unok!

- Egy bizonyítékkal több, hogy még nagyon fiatal vagy. És mondd csak - Bóra szorosan magához vonta a leány karját és melegen, szeretettel súgta: - És mondd csak, nekem megmondhatod: még mindig szereted azt a német grófot? Azt a Freihausent?

- Ki mondta, hogy szeretem? De hisz gyűlölöm... De úgy gyűlölöm, úgy gyűlölöm, mint a...

- Ne is mondd tovább. Elhiszem és - nagyon értem.

Margit meglepetve állt meg és kérdően nézett rokonára.

- Nos, igen - felelt az nagyon komolyan. - Úgy tudom, apai nagyanyád francia származású volt. Nagyon érdekes! Hidd el, ez a gyűlölet nálad a vér hangja, édesem. A »boche« elleni gyűlölet. Az...

De erre a leány haraggal rántotta ki karját a Bóra karjából:

- Boche? Freihausen? Boche? Nohát ez nem is igaz. És ezt ne is mondja róla senki, mert nem boche, sohasem is volt. Elzászi. Hát akkor hogy volna boche? - és Árkossy Margit, a »cinikus vénleány« nagy méltatlanságában keservesen, jóízűen, igazi kisleányos odaadással zokogni kezdett.

Bóra pedig, miután szótlánul megsímogatta, megcsókolta, lábujjhegyen kiosont a szobából.

- Csak tudnám, hogy hova írjak annak a csacsi németnek! - tűnődött, de a legközelebbi napok eseményei elfeledtették vele még azt is, hogy létezik.

Mert sok minden történt Vécsen. Először is megérkeztek az első sebesültek.

Micsoda izgalom volt az és mennyi szóval járt előre is, utána is. A kis kórház bejáratánál fehér kötényben, patyolat »fityulásan« ott várta őket az önkéntes ápolónők serege. És ott állt a jó Sonnenstern doktor is, aki előre megmondta, hogy »vegyék tudomásul a hölgyek, én nagyon szigorú leszek a katonákkal. Nemcsak azért, mert rendet kell tartani, hanem mert minden attól függ, hogy az ember hogyan kezdi a betegekkel«.

Az első sebesültnak tehát, aki sápadtan, csendesen üldögélt a kocsis mellett, harsány hangon szólt oda:

- No, mi lesz? Mit vársz? Miért nem szállsz ki? Hát, te, fiú?...

De amikor az meg sem mozdult, ellenben helyette egy bepólyált fejű azt felelte: »Jelentem alásan, nem tud az leszállni, mert hogy nincsen lába...« hát egyszerre azon vették magukat a hölgyek észre, hogy az a rettenetes szigorú orvos úr már ott áll a löcsön és csakhogy ölbe nem veszi, úgy vigyáz rá, úgy biztatja, úgy becézi azt a szegény »drága fiam«-at;

Aki ennek a jelenetnek tanuja volt, annak bizony nem volt lelke felszólalni az ellen, hogy az öreg úr valamicskével kevesebbet mosta a kezét, mint ahogy egyetemeken tanítják, meg hogy mikor már a műtéthez minden el van készítve, szépen tisztán sterilizálva, akkor ő - aki örökösen elkésik - sárosan, kimelegedve rohan a műtőbe és lelkiismeretesen szemlét tartván a műszerek felett, egyenként mindeniket kezébe veszi, megforgatja, ráfúj és rálehel, hogy az utolsó porszemecskétől is megszabadítsa. Nem. Az ilyent az ápolónők dermedezve figyelik meg, de legfeljebb ha egymás között teszik szóvá. A jó bácsinak ki rontaná a kedvét? És végre is, Isten kezében vagyunk.

Két héten belül megtelt a kórház.

- Tíz tiszt és negyven közlegény - jelentette a kirendelt őrmester.

Bóra első perctől csakis a vezetést, irányítást vette kezébe. Az ápolást azokra hagyta, akik egész idejüket ennek szentelheték. Neki ezernyi dolga volt ezenkívül. De még így is sokszor kérdezte magától, hogy vajjon kibírja-e egészséges idegzettel a háború végéig. Mert aztán, ha a férje újra itt lesz, a gondok, felelőségek legnagyobb része újból lekerül majd az ő vállairól. Egyelőre azonban van, ami ránehezdedjék. Ime, a gazdaságban mindennap új és újabb baj üti fel fejét. Egyszer egy kellő időre be nem jelentett fizetési határidő járt le, amire »ha a föld alul is« elő kellett teremteni a szükséges összeget. (Vajjon mit fog szólni Ádám, ha majd az egyszerű háztartást, kétszer is átalakított ócska ruháimat látja, de főként, ha megtudja, hogy a családi ékszereit elzalogosítottam?) Máskor a munkáshiány fenyegetett óriási károkkal. Egy ilyen esetben Bóra az előljáróshoz rendelte a falusi asszonyokat, nemkülönben az uradalmi cselédek munkabíró nőtagjait (a férfiak rég kint voltak a fronton vagy még messzebb) és azt mondta nekik:

- Asszonyok, tudom, hogy mikor a férjeitek hozzánk beálltak szolgálatba, akkor szó sem volt arról, hogy tinektek is kell az uraság számára dolgozni. De lássátok, az idők megváltoztak. Ti is aggódtok, én is aggódom. Ti is szenvedtek, én is szenvedek, ezt tehát egyformán kaptuk a sorstól és ez, úgy érzem, közel hozott bennünket egymáshoz. Azért nem a vécsi uradalom úrnője szól most hozzátok, de éppen egy olyan hétszerhét törrel sebzett szívű asszony, mint amilyenek ti vagytok és ez a férjéért éppen úgy aggódó, otthonát éppen úgy féltő asszony kér most benneteket: segítsetek rajta! Lássátok, itt vannak ezek a gyönyörű földek parlagon. Itt van a mag a zsákban, elaszik. Asszonyok, segítsetek rajtam! Fogjatok kapát, ásót, álljatok az eke szarvához és műveljétek meg ezt a földet. Ennek a nagy magyar földnek egy darabját, amit a férjetek, a fiatok a saját életével védelmez, a drága piros vérével öntöz. Asszonyok, dolgozzunk. Egyesítsük a munkáinkat és a jóakaratusunkat, hogy mikorra hazajönnek azok, akik után olyan nagyon fáj a szívünk, nagyobb rendet, több vagyont, fehérebb kenyeret találjanak itt, mint amilyet itt hagytak.

És amit sem Birkássy nem hitt, sem a szolgabíró, megtörtént a csoda: a vécsi uradalom egyik sarkától a másikig haladt a szántás és hullott a barázdába a mag idejére, szaporán...

- Ördöge van, - mormolta a vén kasznár, mikor távozása előtt még egyszer utoljára végigjárt a földeken. Karvaly Imre, a fiatal gazdatiszt pedig, aki örökébe lépett, nem nyilatkozott ilyen szabadon, de elhatározta, hogy »jó lesz vigyázni, mert úgy látszik, hogy ennek a grófnének a fején köröskörül szeme van, akárcsak a légynek«.

Bóra sok időt szentelt még a tudakozóirodájának is, bár ennek a munkának egy részét Margit vállalta magára és nagy körültekintéssel, tapintattal vezette.

És mégis, Vécsynének ilyen fárasztó, csaknem túlságba vitt tevékenysége mellett is jutott ideje, - de még mennyi! - az aggódásra, szomorúságra. Most már néha, nagy ritkán, érkezett egy-egy kis kártya Szimbirszkből.

»Naponta két órát tölthetek levegőn, két szuronyos ór lépked utánam.« »Tizedik napja, hogy romlott káposzta az eledelünk...« »Küldj fehéreműt. Anélkül vagyok...« Bóra minden ilyen levél után mélysegebb gyűlölettel gondolt azokra, akik ezt a rettentő sok nyomorúságot az emberiségre szabadították.

Egy nap azonban idegen írású levelet hozott a posta I...-ből, az internáltak táborából.

- Női írás? Ki lehet? - tünődött Bóra, de amint felbontotta, legott egy különös, nehezen meghatározható érzés szállta meg, amely bosszankodásra is, de egyúttal nevetésre is ingerelte.

»Trés honorée Madame la Comtesse!« - így kezdte levelét Sisorin Arlette. - »Bocsásson meg, hogy zavarni merészkedtem, de mivel férjét legjobb barátaim közé számítom... talán ön sem zárkózik el egy szegény sorsüldözött teremtés kérése elől...«

- Legjobb barát... - ismételte Vécsyné lázadozva. - Hallatlan! Hallatlan... És most mit tegyek? Eltaposom, mint egy kis piszkos kukacot? Megtehetem... de akkor beszélni kell róla, magyarázni, hazudni... (Mert az igazat csak nem mondhatom, az igazat, amit különben mindenki sokkal jobban tud nálamnál!...) Hanem mi is kell neki? Pénz? Meglesz. Útlevel? Protekció, hogy utazhassék? Mert beteg. Látom. »Trés souffrente!«... A kis kedves! Kórházban is volt, meg is nevezi... Arcátlanság!... »Et dans ce désert, dans cet exil...« Hozzám fordul... Hallatlan, de hát igazán hallatlan! Hanem. Igen. Okosan tette, hogy hozzám fordult. Mert hogy tizennégy napon belül úton lesz dicső hazája felé, ezt fogadom.

És Sisorin Arlette tizennégy napon belül csakugyan elhagyta Magyarországot örökre... De levele még sokáig ott lappangott a Bóra emlékezetében. Pedig nem akart róla tudomást venni. Ám azért mégis. Csak ott volt és minduntalan megakadályozta azt, hogy Vécsy Ádám

félistenné nőjje ki magát az árván maradt asszony képzeletében. Pedig már nagyon azon az úton volt. Nagyon. A hercegnő akárhányszor meg is mondta:

- Ne engedd magad ebbe a képzelt világba elmerülni, Bóra. Hidd el, életed boldogságára ez épen olyan veszedelmes, mintha - mondjuk Ghymessy Zoltánba szeretnél. Sőt! Emlékszem, - mondta egy más alkalommal - hogy mint fiatal asszony ismertem egy Tunyoghy Johanna nevű nagyon szép fiatal leányt, aki tíz éven át sohasem feküdt ágyba, de szalmán, földön, fűtetlen szobában; sohasem evett jó ételt, csak holmi pépeket, vízleveseket. Mindezt azért, mert feltételezte, hogy vőlegénye, a nemzeti hős Szirtessy Géza is így él ott messze a kufsteini kazamatákban. Mikor aztán az illető amnesztiát kapott és hazajött és megesküdték, egy éven belül elváltak örökre, mert - Bóra tudod miért? Mert Tunyoghy Johanna félistent várt és - férjet kapott.

Vécsyné ilyenkor nem felelt semmit, de ha csak tehetette, kiment a szobából. Nem akart nénjével összetűzni, de bántotta az ő »kétségbeejtően józan felfogása«. Egynek azonban örült, annak, hogy a hercegnő nem sejtí a Sisorin Arlette levelét, mert, hátha még sejténé...

A kórházban most már rendszeres lett a munka; úgyszólván sín páron haladt. Ami nem azt jelenti, hogy számos kizökkenő elő ne fordult volna még olykor-olykor.

A doktorkisasszony például az »orvosi tekintélye« miatt izgult folyton. Ha esernyője vagy zsebkendője lett volna az a híres orvosi tekintély, akkor sem félthette volna jobban az elvesztés veszedelmétől. Így például, ha egyik betegéhez egy idegen orvos véletlenül csak közel is ment, szerinte máris csorba esett az orvosi tekintélyén. Hát még ha valamelyes átrendezés vagy érzelmi ok miatt (pl. hogy két különböző harctérről véletlenül itt összekerült két fivér kerülhessen ugyanegy szobába, vagy amikor - mert ez is megtörtént - a két lábra amputált Sztropkó Janó megtudta, hogy fia, az ugyancsak két lábra amputált Gyuró szintén itt van a vécsi kórházban és könyörgött, hogy helyezték őket egymás mellé), el-elvették valamelyik betegét, ó, ilyenkor - szegény kis Vogelsatz Olga doktorkisasszony - nagyon keserves órákat élt át és járt-kelt, panaszkodott, méltatlankodott és sehogy sem akarta megérteni, hogy mindez az átrendezés nem személyeskedésből és főleg nem orvosi tekintélyének csorbításáért történt. De mi volt a Vogelsatz Olga minden kesergése ahhoz a vonat - mit vonat? - ahhoz a Góliát mozdony-összeütközésekhez képest, mely eleinte megingatta a kis intézményt alapjában. Ezek az összeütközések Csajkay Károlyné és Zámos Oszkárné úrnők között dúltak. Az egyik hölgy ugyanis azt tartotta, hogy a sebesült első kötelessége, hogy Istenével megbéküljön, a másik pedig azt, hogy - meggyógyuljon. Az egyiknek az volt a fontos, hogy a beteg, mentől többet bőjtöljön, a másiknak az, hogy mentől többet egyen. Az egyik épen akkor beszélt neki a halálutáni boldogságról, amikor a másik örömmel hallotta volna a betegnek még a káromkodását is, csak küzdjön, lázadozzék, de akarjon élni. Mindez pedig így elmondva nagyon szépen, símán, filozófikusan hangzik, épen úgy, ahogy a két tisztes hölgy lelkében lerakódott, de a kivitelben? De az életben? De a kis kórház fehér falai között? Egészen, de egészen másképen váltotta ki ezt a remek két felfogást a lelkesedés és ügybuzgalom. Az életben haragos, valóban gyilkos pillantásokban, mérgezett tűszúrásokban, nemkülönben idejére át nem kötözött sebekben, éhesen maradt betegek panaszában fejeződött az ki. Szerencsére Vécsyné hamarosan felfedezte mind e veszedelemnek forrását és egy jól sikerült kis hangverseny alkalmával (melyen Sülelmedy remekül játszott Trisztán és Izolde »Liebestod«-ját, Árkossy Margit pedig igen kedvesen énekelt Schubert-dalokat az egyik tiszt gitárkíséréte mellett), nos, a kis hangverseny örve alatt Bóra grófné úgy diplomatáskodott, hogy Csajkay Birike és Zámos Ferenc egymás mellé kerültek egy igen szűk kis padkára. Mire a hangverseny utáni mozi lepergett, lám, - csakugyan! - mintha sohasem lettek volna összezördülve a fiatalok. (Nemkülönben - esküvő utánig legalább - a két boldog leendő anyós.)

IV.

- Nagy harcok. Óriási harcok! - újságolta Sülelmedy, aki kezdett aggódni helyreállt egészsége felett. - Ha még soká tart, behívnak! - panaszkodott. - És most már nem tudom, mit adhatok oda. A vakbelemet kivétem, a mandulámat dettó, az adenoidot - mily könnyelműség! fájdalom! - még az anyám vétette ki torkomból. Most aztán mi lesz?... Hallatlan! A németek meg sohasem nyugosznak. Most is nekik volt a legnagyobb veszteségük. Igaz, hogy nagyon előre jutottak, de hallom, hogy rengeteg tisztjük sebesült meg. Apropos, Bóra grófné, tudja, hogy Ghymessy most ott van valami kimondhatatlan nevű lengyel fészekben a németeknél? Igen, épen ott, ahol ezek a nagy harcok voltak.

- Nem tudtam.

Margit közönyös hangon, mintha csak illendőségből szólna a társalgásba, kérdezte:

- Milyen németek? Bajorok?

- Á, nem! Thorlaszy Józsi... mert, apropos, nem igaz, hogy Thorlaszy Józsit megcsönkítették volna; ép egészséges, akár csak én, azaz hogy én a világért sem vagyok olyan egészséges, mint ő. Szóval, Thorlaszy Józsival beszéltem tegnapelőtt Budapesten. Ő mondta, hogy elzásziak vannak ott.

A fiatal leány lehajolt, hogy egy elhullott virágszirmot felvegyen a földről. Most annak finom erezetét nézte nagy érdeklődéssel, de Bóra egész tisztán látta, hogy az a kis szírom szinte hogy szárnyra kap, annyira remeg a kezében.

- Nézze, grófné, ott jön Rozália egy sürgönnyel - mondta Sülelmedy, aki mindent előbb látott meg, mint az, akire az illető ügy tartozott.

Valóban. Egyike azon feketeruhás, fehérkötényes, bóbításfejű csinos szobalányoknak, kik jelenleg Vécsen a hadbavonult inasokat helyettesítették, sietve jött a kerti ház felől. Bóra elébe ment. Mióta férjétől leginkább csak sürgöny útján kapott híreket, nagy izgalom fogta el, valahányszor egy-egy olyan jellegzetesen összehajtogatott papirost megpillantott. Ám ez most nem Szibériából érkezett, hanem csak a frontról.

»Kérek választ, vihetek-e súlyosan sebesült két tisztet vécsi kórházba?

Ghymessy.«

A grófné csalódottan s mégis őszinte nagy örömmel csúsztotta a zsebébe a táviratot. Végre! Ime, annyi hosszú hónap után viszontláthatja azt, akivel úgy beszélhet, mintha hangosan gondolkoznék. És épen ez az, amire már olyan nagyon-nagyon vágyott.

- Mily különös! Tulajdonképpen ő az egyetlen egy. Még Ádámot sem vehetem ki. Nem. Ha egész őszinte vagyok magammal szemben, akkor be kell vallanom, hogy még őt sem. Ghymessy az egyetlen egy, akivel szemben sohasem volt az az érzésem, amilyen lehet a csigáé, mikor szarvával véletlenül nekiütözik valaminek, vagy amilyen a saját kezemé, mikor ibolyáért nyúlok és csalánhoz érek... Másokkal szemben, valahányszor az igazi, leg-igazibb énemmel előhozakodom, ez legtöbbször így történik! Csak Ghymessyvel nem. Soha.

- Kellemes hírt hozok! - kiáltott hangosan a verandán ülők felé. - Ghymessy érkezik. És eredd, kis Margitom, jelentsd be Csajkayné ő nagyságának, hadd örvendezzen jó előre, hogy két súlyosan sebesült tisztet is várok a napokban.

A vonat érkezésénél mindnyájan az állomáson voltak.

Bóra, a kórház két orvosa, Csajkayné, Zámosné, Margit és Sülelmedy (akit egyszerre nagyon érdekeltek a sebesültek). Ha azonban még talán más is érdekelte volna, úgy csalódottan

kocsizhatott vissza, mert sem a grófné, sem Ghymessy nem rendeztek megható vagy megtárgyalható - mozijelenetet. Egész egyszerűen, melegen, örömmel üdvözölték egymást, mint két igazán jó barát. Nem, ennél egy árnyalattal sem volt több hangjukban, tekintetükben. Hanem a szenzáció, amire a kíváncsi emberke annyira éhezett, mégsem maradt el teljesen, mert íme, amikor az egyik sebesült tisztet kihozták a vagonból s elhaladtak Árkossy Margit mellett, az elsápadva, de cseppet sem elgyöngült szorítással markolt két kézzel épen a Sülelmedy karjába (»ausgerechnet«, mondta ő, ahányszor ezt az esetet elbeszélte) és imbolyogva, ájulófélben lehelte azt, hogy:

- Freihausen.

Mert az volt. De minő állapotban!

- Repülőgéppel zuhant le - magyarázta Ghymessy. - És mivel szabadságra jöttem, kijártam, hogy magammal hozhassam. Csonttöréseknél egy idő óta új eljárással kísérleteztem, ami nála is, úgy látszik, be fog válni. Ezt a kezelést természetesen nem akartam másra bízni. A másik tiszt magyar. Talán ismeri is, grófné: gróf Zimonyi László. Amputálni kellett. Nagyon rosszul van szegény.

- Meghal?

- Talán nem. De szinte jobb volna neki.

- Az Istenért?

- Higyje el, most tanuljuk meg csak, hogy sokszor mennyivel több hősiesség kell az élethez, mint a meghaláshoz. Ennek a szegény fiúnak, félek, abban a percben fogyott el ebből a cikkből a készlete, mikor a műtőasztalon újra magához tért...

Lassan, vigyázva vitette Bóra a sebesülteket, de még így is nem egy önkéntelen felnyögés, elfojtott sóhajtás vegyült a nyári est tücsökdanáitól, békabrekegéstől zsongó meleg csendjébe. A kis csoport némán haladt a tragacsok után. Mindenki saját gondolatával volt elfoglalva. Pedig ha megszólaltak volna, ha kimondták volna, amit gondoltak, egész biztosan ugyanegy kifakadásban találkozik valamennyiüké, e két szóban: »Átkozott háború!...«

Most már ott voltak, a minden lehető hasznossal, jóval ellátott, hűvös szobában, de a két tiszt egyelőre nem nagyon tudott róla. Az utazás, ide-oda emelés, várás annyira kimerítette őket, hogy félig-meddig eszméletlenül feküdtek a fehér ágyakban. Fent a kastélyban egy zokogó, vergődő fiatal teremtés annál többet szenvedett.

- Nem, nem maradhatok... Kérlek, édes, jó, drága Bórá, kérlek, engedj elutaznom. Nem akarok vele találkozni. Nem, soha többé, de nem is volna és nincs is ennek semmi értelme. Most még nem tudja, de ha feleszmél, mit szól, hogy itt vagyok?... Hisz ő küldte vissza a jeggyűrűt... Ő, hát nem érted?... Ő... Nem én, de ő...

De Vécsyné hajthatatlan maradt:

- Vállaltál egy kötelességet, Margit, száz és száz szegény asszony dolga ma már attól függ, hogy te hogyan intézed. Háború van, nőttön nő azoknak a száma, akiken segítenünk kell. Ilyen időkben nem lehet kisleányos önzéssel, de még egy nagy komoly tragédia esetén sem ott hagyni egy megkezdett munkát... És nem is engedem!...

- De... szenvedek! Nem látod, hogy szenvedek?

- Hát aztán?... Ki nem szenved ma? Ez még nem ok. Azok az asszonyok is szenvednek, kisleányom és te itt fogsz maradni. Vagy - csalódtam benned és akkor... mehetsz... Akkor nem tartóztatlak...

Margit mint egy megdorgált iskolásleány, lesütött szemekkel állt az ablak mellett és se igent nem felelt, se nemet, amiből Bóra biztosra vette, hogy most már maradni fog.

- El van nevelve. Jobban mondva nincs is nevelve - mondta később Ghymessynek. - De embert lehet belőle faragni, úgy hiszem. Mit gondol, Freihausen megmenthető?

- Feltétlen. Két hónap múlva repülőgépen ülhet újra.

- Igazán?... De örülök! De most beszéljen saját magáról.

De erre Ghymessy lassan Bórára emelte tekintetét és szó nélkül vont vállat. Vécsyné hirtelen egy virágra hajolt. Először életében nem merte ennek a két szemnek beszédes tekintetét viszonzni. De az az ígézet csak egy rövidke percig tartott, aztán újra a régi fesztelenséggel faggatta: - Mégis, szeretnék valamit hallani az odakinti életről.

- Csak azt ne, kérem! - kiáltott Zoltán. - Csak azt ne! Engedje, hogy amíg itt vagyok, magam is elfeledjem. De beszéljen ön, grófné, mi mindent tett, amióta nem találkoztunk.

- Én? Sokat és semmit. Ahogy szoktam. Azzal a különbséggel, hogy mióta Ádám nincs itthon, a gazdaságot is én vezetem.

- Hallottam. Azt is, hogy nagyon jól.

- Szerencsém van.

- És azonkívül?

- Azonkívül eladtam János-pusztát és megvettem Virághalmost. Nagyon előnyös vásár volt, nemde? és olyan szép kis régi kastély van rajta nagy erdő közepén. Remek. Hogy fog Ádám csodálkozni.

- Az Ádám helyén én még azonfelül hálás is volnék.

- Hálás?... Ádám?... No, ezt már nem merném remélni. Ez nem hasonlítana hozzá, de, a végén erre nincs is semmi szükség. Csak meg legyen elégedve. Szegény!... Mennyit szenvedhet!

- Úgy hallottam, egyes fogolytáborokban egész tűrhető az élet. Persze, nem Vécs...

- Tudja, mitől reszketek folyton, hogy szökni próbál.

- Szó sincs róla... Nem gyerek! - kiáltotta Ghymessy, de hangján kiértzett, hogy nem egészen hisz abban, amit mond.

- Most pedig megyek, megnézem Zimonyit. Ma reggel túlizgatottnak találtam. Megvallom, aggódom miatta.

- Csak már itt volna az anyja. De az öreg Zimonyit, amikor fia sebesüléséről értesült, szélhűdés érte, ezért egyelőre szegény Irma nem utazhatott - válaszolt Bóra.

- Szerencsétlen szülők! - sóhajtott Zoltán. - Pedig előbb-utóbb baj lesz a másik fiúkkal is. Legendák szállnak róla a fronton. Épen elutazásom előtt hallottam, hogy nemrég fogadásból kiugrott a lövészárók tetejére s pezsgős pohárral a kezében kiabált át a muszkákhoz: Szervusztok, bratye! Nos, miért nem lőttök rám? No? Egy-kettő? Várom!« Ezer csoda, hogy idejére vissza tudták huzogálni a mieink, mert rettenetes puskázás következett erre. Egy más alkalommal pedig, mikor azt látta, hogy egyik huszárját négyen szorongatják, uccu neki! És olyan hirtelen termett ott, hogy egy perc alatt leszedett három kozákot a lóról, de úgy, kapásból, mint varjút a kútgémről. A negyedik erre üvöltve menekült. A huszár meg volt mentve.

- Ebben legalább van altruizmus. Ilyenféle ember ez a László is?

- Szó sincs róla. Sőt. Különb is parancsörtiszt.

Bóra meglepett tekintete azt látszott kifejezni, hogy »hát akkor hogy jutott a sebesüléshez?« De Ghymessy elfordította fejét és nem felelt. A grófné sem faggatta. Minek? Elég hamar meg fogja tudni.

Épen a vécsi park nagy platán alléjához értek, melynek végében már látszott a kórház. Délután három óra volt. Ilyenkor mindig sokan jöttek a környékből beteglátogatásra. Most is négy vagy öt asszony igyekezett előttük. Bóra az egyiket felismerte s utána kiáltott:

- Hé! Julis! Jó napot, Julis! Csak nincs valami baj otthon, hogy itt látni?

- Nincs, instálom. Kezeit csókolom. Dehogyan van. Hisz éppen azért jöttem, hogy a méltóságos grófnénak valami jó hírt mondjak. - De aztán tétován állt meg és szégyenkezve pislogott Ghymessyre. Bóra tehát egy pár lépéssel hátrább maradt vele és jókedvűen kérdezte:

- No, mi az a jó hír. Hadd hallom!

- Hát bizony. Mán csak úgy-e nem tetszik megharagudni a merészségemért? De mondom Jánosnak: »Akárhogy is van, apjuk (mert így hívom tetszik tudni, csak úgy parasztosan), de a grófné legyen az első, aki megtudja...«

- Csak nem?... Julis?... - örvendezett Bóra, rögtön kitalálva a nagy esetet. - Egy kis Lökös fog érkezni?... Igazán?... No, ez nagyszerű!...

A parasztasszony boldogan, hamiskás mosollyal bólogatott, hogy »bizony, bizony...« Aztán elkomolyodva:

- El is emlegetjük váltig, hogy ha Isten nem vezeti Jánost éppen ide, ebbe a kórházba, hát mehattünk volna kódulni mind a ketten, ha ugyan élne János...

- Már hogyan élne!... Hány ezer él ma az országban, akinek éppen úgy tőből le van vágva a két lába, mint a maga Jánosának, lelkem.

- Hát él, él, de mi nagyon szegények voltunk háború előtt. Oszk mikor megláttam - tetszik emlékezni? - az uramat, csonkán... hogy még mozdulni sem bírt, azt hittem, rám szakad az égbolt. De meg tetszett csináltatni a mülábakat...

- Ugyan, ugyan, hát az csak természetes, - szabadkozott Bóra, de Julis nem hagyta magát s most már Ghymessynek magyarázta, hogy hogyan hozatott a grófné egy kötőgépet is és tanította meg először őt, Julist, aztán hogy tanította meg ő otthon az urát... Úgy, hogy most csak győzzük a munkát... Nincs mit félni az éhenhalástól. Lesz miből eltartani a gyermeket, aki jön... - Hát csak azt mondom én, orvos úr, és azt mondja az uram is, hogy áldja meg az Isten az olyan kezét, aki a béna kezéből kiveszi a koldusbotot!... Csak azt mondom...

Ghymessy szinte irigységgel nézte, amint Lökös né háláját cuppanós csókba nyomkodta a Bóra grófné szép fehér kezére. Aztán, hogy beléptek a betegekhez vezető folyosóra, elgondolkozva jegyezte meg:

- Kár, hogy Zimonyi Laci nem volt tanúja ennek a jelenetnek. Hallotta volna egy kétlábról amputált, földhöz ragadt szegényről, aki megelégedett, sőt boldog. Különb ki tudja?! Talán neki az sem használna.

Vécsyné először is az egyik legénységi terembe nyitott be. Mindenütt rend. Délutáni csend. Békesség, jóleső félhomály. A zöld zsalu rovátkái közül, a frissen súrolt padlón végig, szép rendes sorjában apró kis aranypettyeket cseppegetett a nap. Hol itt, hol ott csillantak fel, aszerint, amint a künti ákáclevelekkel incselkedett a szél. Ezeknek a pontocskáknak fénykévéiben néha három-négy légynek a forgó tánca szivárványlott egy-egy pillanatra. Az ágyak melletti kis asztalokon öblös poharakban jószagú, egyszerű - kis kertekben, ablakpárkányokon is megtermő - sárga és piros virágok, nemkülönb rozmarying és zsálya beszélt otthonról,

szeretetről. És egyik-másik ágynál ráncos arcú öreg anyókák, vagy tüzes szemű fiatal menyecskék üldögéltek csinos ünneplőben.

Bóra gyöngéd megértéssel húzódott vissza s folytatta körlátogatását. Most már Freihausen szobájához ért.

- Mivel Hottinger hadnagy elutazott, megrendeltem, hogy Zimonyit vigyék át abba a szobába, amelyben eddig az lakott volt. Így a német gróf is, ő is külön-külön lakhatnak, remélem, azóta már megtörtént az átköltözködés - magyarázta.

A fiatal repülőtszót bekötött fejével, gipszbe helyezett lábbal, szélpárnákon pihenő karokkal feküdt a szoba közepére kihúzott ágyban. De már magánál volt, sőt rögtön meg is ismerte Ghymessyt. De mikor a fiatalasszony feléje hajolt, szája körül kedvetlen, dacos kifejezés képződött.

- Úgy látszik, nem szereti, hogy bejöttem - súgta Bóra kérdésképen.

- Nem tudom, - vallotta az orvos. - De mintha azt tapasztalnám, hogy a fiatal nőkre haragszik...

Vécsyné elmosolyodott. Olyan tisztán vélte hallani, amint Árkossy Margit szenvedélyes kifakadással kiáltja: »gyűlölöm, gyűlölöm...«

- Úgy látszik, ez a kettő egy forrásból meríti az érzelmeit - jegyezte meg magában és bizalommal tekintett e két ifjú lény jövőjébe.

Hangosan azonban arról beszélt, hogy Ghymessy, ha akar, csak maradjon még a német grófnál, ő azonban átmegy Zimonyihoz, akinek egy üzenetet kell anyjától átadni, »ha ugyan lesz olyan állapotban, hogy átadhassam«.

Egy pillanatra még betért az ápolónőkhöz, akik ebben az órában a főnőknő szobájában ruhafoltozással szoktak foglalkozni. És csakugyan ott találta a »naposokat« jóleső kis pletykálokadás közben. Azokat szapulták, akik egy óra múlva meg fognak érkezni, hogy őket a szolgálatban felváltsák. Hónapok óta történt ez, ma épen úgy, mint tegnap, de azért még mindig akadt egy kis megtárgyalni való. Hogy Horgassyné miért sohasem pontos? Hogy Ollay Zsófiának, amióta Ghymessy megérkezett, minden nap más és más alakú fityulája van s több efféle fontos tudnivaló.

- Legalább a mi kórházunk sem marad el a divattól - nevetett Csajkayné az ő sértő »hi-hi-hi« nevetésével.

- A divattól? - kérdezték a többiek kíváncsian.

- No persze. Mert hiszen úgy hallom, nincs ma kórház, amelyben legalább egy ápolónő ne akarná magát megöngyilkolni egy orvos miatt.

- Tényleg? Annyit én is tudok, hogy máris sok házasság történt ápolónők és orvosok között. De azért Ghymessy báróval ugyan hiába próbálna bárki is »kocetálni«, mert hiszen a vak is láthatja, hogy...

A Bóra belépése kissé hirtelen szakította félbe ezeket a nagyon érdekes megfigyeléseket; de nem tűnt fel neki, mert egészen másutt járt az esze.

- Hogy van ma Zimonyi? - kérdezte Zámosnétól.

- Elég jól. Csak reggel panaszkodott, hogy sohasem tud aludni.

- Mikor volt nála Sonnenstern?

- Kettőkor; akkor arra kérte, hagyják egy kicsit csendesen, mert most, hogy már külön szobája van, talán sikerülni fog a mai éjszakát pótolni.

Vécsyné órájára nézett:

- Egynegyed öt. Úgy hiszem, most már benézhetek hozzá.

- Ó biztosan - és Zámosné is felkelt, hogy vele menjen.

A hosszú folyosó túlsó végében egy, eredetileg irodának épült s ezért a többitől kissé elkülönített szobához igyekeztek. Amint Bóra kinyitotta az ajtót, egy különös érzés markolt a lelkébe.

- Tárja csak fel kérem az ablakot. Egészen - rendelte kísérlőjének s egy szempillantás alatt ott volt az ágynál, s ahogy a nagy világosság beözönlött, egy mély álomba merült (vagy talán már azon is túl levő), mozdulatlan fiatal fejre verődött a nyári délután kemény, könnyörtelen fénye.

- Ghymessy! - kiáltotta Bóra. - Hamar, hamar. Hívják ide!... Hamar!

Kínos, ólomlábú percek következtek. A mindenünnen összeseregglő orvosok, ápolónők izgatottan, megrendülve álltak körül az ágyat, melynél Ghymessy az élesztés minden formájával kísérletezett, látszólag eredmény nélkül. Végre mégis elröppent ajkáról az a szó, amit mindenki áhítattal remélt:

- Még él.

Majd Sonnensternnek a kérdő tekintetére felelet képen:

- Igen. Veronál.

Bóra kijelentette, hogy nem távozik, amíg Zimonyi túl nincs a veszélyen és így hajnalig ott virasztott ágya mellett.

- Szegény anyja! - jutott eszébe százszor is, aztán, mikor magára maradt Ghymessyvel a most már megmentettnek nyilvánított, de még mindig eszméletlenül fekvő betegnél, töprengve kérdezte:

- Van fogalma, hogy miért tette?

A fiatal tudós vállat vont.

- Válaszolhatnék egy közhellyé vált német felelettel, azzal, hogy »Kriegspsychose« és talán nem is járnék messze az igazságtól, mert valószínűleg az is hozzájárult a szegény fiú tragédiájához, de csak: az is.

- És mi még?

- Sok-sok minden. Vérmérséklete, nevelése. Lássa, grófné, ha valakinél, úgy nála vált be Taine tétele, a sokat vitatott és most már sutbadobott »Race, Milieu, Moment«-elmélet.

- Ismeri az apját? Micsoda kegyetlen, akaratos, cselekvő, kizárólag fizikai életet élő öserő volt abban a betegsége előtt. Semmi szellemi elmélyedés, eszmény, álmodozás nála. Milyen lehetett az az ember 28 éves korában! Csak képzelje el. Ilyen, mint ez a fiú. Az anyját is ismeri. Hiú, felületes, elkényeztetett. És most vegyük László környezetét, nevelését, foglalkozását. Úgy-e, feltehetjük, hogy amit a ma egy gazdag, fiatal magyar úrnak ad, azt ő megkapta. És tudjuk, hogy a ma nagyon bőkezű azokkal szemben, akik nem kérnek többet az élettől, mint amit a ma adhat... A két fiatal Zimonyi semmi esetre sem kért többet, de azt kérte, követelte zsenge ifjúságától kezdve. Tulajdonképpen egészséges ragadozók voltak, nem pedig kulturlények. Tökéletes fizikummal s annak minden étvágyával, azonfelül semmi. Ezt különben ők

nemcsak tudták, de büszkéek is voltak rá és nem is vágytak egyébre, mint arra, hogy ennek a pompás, szép, egészséges fizikumnak megfelelőleg élhessenek. És jött a háború.

- Mindenki csodálattal beszél a Zimonyi Árpád hősiességéről.

- Méltán. De az az élet, amit ő most a harctéren folytat, az ő tökéletesen kifejtett fizikumának egy új és még eddig nem ismert izgalma, gyönyörűsége, kiélése. Ő most »sólyom is, galamb is egy személyben«, mint ahogy azt egy, odakint sokat emlegetett pohárköszöntőben maga mondta.

- Hát ez a szerencsétlen ember itt? - kérdezte Vécsyné. - Ugyanegy nevelés mellett mégis egészen más lett, vagy nem?

- Igen és nem. Talán úgy mondhatnók, hogy ő is épen úgy ragadozó, mint a fivére, de míg az sólyom, ez csak vércse. Ki tudhatja, melyik apai vagy anyai őse érvényesült nála túlsúlyban. A tény az, hogy ő is ki akarta élni a testi életét, de - kockázatok nélkül. Ezért a lövészárkon innen igyekezett maradni, egész teljében kihasználva azt az úgyszólván korlátlan hatalmat, amivel ott künn egy katonatiszt kisebb-nagyobb embercsapatok felett rendelkezik. Napirinden voltak az ő körzetében a mindenféle dorbézolások, a lakosság nyugtalanítása stb., stb.... Jobb erről nem beszélni.

Bóra elgondolkozott, de egyszerre ijedten kapta fel a fejét:

- De hisz akkor?... Sebesülését?... Azt a rémes forgócsonttörést, ami miatt amputálni kellett? Talán nem is... talán nem is ellenségtől kapta, hanem...

Ghymessy alig észrevehető fejbólintással, lassan lezáruló szempillákkal felelt:

- Mondjuk hogy: ellenségtől...

- Most már értem. Most már mindent értek - suttogta a grófné s szeme megtelt könnyel. - De borzasztó. És most meg akart halni. Azért?

- Nem, nem azért. Ma még annyira szenved mindenképpen, hogy a lelkiismeret furdalása távol áll tőle... Az majd egy következő fejezete lesz szerencsétlen életének. Hanem meg akart halni, mert így csonkán nem tudja elképzelni az életét. Félt tőle. Irtózik tőle. Épen tegnap mondta:

- Ha tudnád, barátom, hogy undorodom ettől a hibás, szálnalmat gerjesztő testemtől... Így élni! Így! Minek?

Bóra az ágyhoz lépett és hosszasan nézte azt a lesoványodott fiatal arcot, amelyen még most, álmában is végtelen fáradtság, meghasonlás tükröződött.

- Tulajdonképpen sajnálom, hogy visszahívtuk - mondta, ajkába harapva.

- Kötelesség - felelte az orvos.

- Kegyetlenség.

- Ostobaság. Tudom. De ennek így kell lenni. Ezen nincs mit tépelődni.

- Férfi-logika. Az egészségesekeket, amíg szeretik az életet, belekergetni a halálba, ezt igen! De a legyőzötteket, elnyomorodottakat, életuntakat, odavalókat mindenáron, mindenáron visszahívni, élni kényszeríteni - ez kötelesség!...

Ghymessy vállat vont.

- Mind igaz. De ezen én nem változtathatok... És ki tudja?! Hátha!... Az élet olyan bőkezű tud lenni! Hátha még ez a fiú is hálás lesz valaha nekünk, amiért ma megmentettük?! De tudja, hogy mégis felfedeztem benne egy kedves, gyöngéd vonást?

- Igazán? Mit? Előre örülök...

- Ne örüljön, nagyon szomorú. Sohasem engedte meg, hogy anyjával tudassuk, hogy lába le van vágva. Azt mondja, elég idő lesz arra, amikor már lehetetlen tagadni.
- Szegény, szegény fiú!...

V.

- Nézd, kicsikém, - mondta Bóra grófné Árkossy Margitnak, mialatt reggel fésülködését végezte - pár napra elutazom. Úgy érzem, kötelességem szegény Zimonyiéknek hírt vinni fiúkról.

- Istenem! Hogy van a szerencsétlen?

- Még mindig nagyon rosszul, de most már bizonyos, hogy megmarad. Az este megmondtam neki, hogy anyjához megyek, úgy láttam, nagyon örült.

Margit a pipereasztalon sorjába állított illatos üvegcséket vette fel egyenként, nézegette drágakövekre emlékeztető színeiket s dugta mindenikbe szép, finom orrockáját.

- De jó!... - kiáltott még a levegőbe is szimatolva erre-arra. - De jó. Fogadom, hogy angol. Mondom. »Sweet pea«... Felséges!

- Neked adom.

- Köszönöm, de ne légy könnyelmű. Ha elfogy - vége! Újat nem vehetsz.

- Eléggé fájlalom. De most tedd le szépen azt az üveget és hallgass rám. Szeretnék távollétem alatt valamit rád bízni.

- Parancsolj. A nagy világ színe előtt már úgy is »titkárkisasszony« a nevem.

- Sose bánd. De most nem a titkárkisasszonyt kérem, hanem az én kedves kis kuzinomat, még pedig arra, hogy menjen át naponként a kórházba.

Egyszerre eltűnt a derű a fiatal leány szeméből.

- Azt?! Nem! - kiáltotta daccal, haragosan.

Bóra körmei fényesítésével foglalkozott, egy-két percig némán tett-vett a kis elefántcsontdobozok, csipeszek között, aztán nyugodtan, mintha nem is hallotta volna e kifakadást, folytatta:

- Zimonyinak most már az kell, hogy szórakozzék. Megrendeltem, hogy minden délután kivigyék a nagy tölgyfa alá. Szeretném, ha olyankor oda mennél te is és felolvasnál neki vagy beszélgetnél vele, vagy azt sem, csak hogy egy kézimunkával oda ülj mellé, de érezze szegény fiú, hogy van, aki vele törődik.

- De, Bóra! - Margit most már könnyölgésre fogta a dolgot. - Tudod, hogy amíg az »az illető« is ott fekszik, én annak a kórháznak még a tájékára sem akarok menni. Semmi adományért... Nem. Soha.

Vécsyné nem felelt, csak hamiskás, oldalt fordított fejjel alulról felfelé nézett vissza rá és - ó csoda! - a fiatal leány arca vörösebb lett az övébe tűzött Marie Henriette-rózsánál. Majd lesütött szemmel, ruhája gombjaival babrálva, hadarta:

- De igazán, Bóra! Nem. Az nem úgy volt. Csak azért mentem olyan közel a kórház falához, mert az úton nagy volt a sár. És... és sötét is volt... A kórház ablakából meg... Igen, innen is, onnan is jött ki egy kis világosság... Hogy nevensz! Igazán, Bóra... hidd el. De meg nem is

láttam be az ablakon. Messziről néz az csak úgy ki, mintha egészen alacsonyan lennének, pedig nem.

- Jó, jó. Én nem szóltam semmit! - és Vécsyné magához ölelte a szörnyű zavarban levő kis leányt. - Hanem egy szó, mint száz: amíg oda leszek, mindennap elmégy és gondoskodsZ Zimonyiról, ígéred?... Lásd, ez nagyon kedves tőled és én is ígérek valamit, jó? Hogy Freihausent addig sohasem fogják a nagy tölgyfa alá kivinni, míg te nem rendeled.

- Én?!... No, arra várhat!

- Szegény! Hisz (Bóra jónak látta egy kis füllentés hüvelykszorítóját alkalmazni) hisz most, még ha rendelnéd, sem lehetne őt megmozdítani.

- De, úgy-e, már nincsenek nagy fájdalmai? Úgy-e, hogy nincsenek?!... Tudod, azt csak úgy kérdem... Nem is tudom miért.

- Fájdalmai? De még mennyire vannak! Látni is rossz, hogy kínlódik néha. De most gyere. Ágnes néninek is be kell jelentenem, hogy elutazom.

És Bóra dehogy vette volna észre, hogy a Margit szeméből milyen szaporán peregnek a könnyek.

Az öreg hercegnő ott ült Illosvay kisasszonnyal a nagy verandán. Tolószéke oda volt állítva, ahol legsűrűbben nyíltak a futórózsák, mert nagyon szerette illatukat. De most olyan csendesen, mozdulatlanul ült, mintha aludnék. Pedig nem, csak ösztönszerűleg kímélgette életerejét és nem prédálta felesleges mozgolódásra. De a szemei annál élénkebben kapcsolódtak a körülötte nyüzsgő életbe. Azok a csodás szemek, melyek mindig a XIII. Leó szemeit juttatták az emberek eszébe. Most, hogy Bóra és Margit közeledtek, szeretettel, érdeklődéssel nézett rájuk.

- Van-e ma híred Ádámtól?- kérdezte hűgát.

- Van. Még pedig jó. Megengedték neki, hogy a fogolytábor konyhájában burgonyát hámozzon. Egész boldog. De nagy jótétemény is, hiszen hónapokig úgyszólván levegőre sem engedték őket. Valami rettenetes csűrben voltak összezárva negyvenen vagy még többen.

- Ilus is írja, - szólt most Margit - hogy az ő Ádámja vizet hord arra a konyhára. A vizimérnök úr! De ő is örül, Béchy különben megkapta ama bizonyos levelet, mert azt írta, hogy »a vén tót kertész tanácsát gyakorta megtanácskozzuk, de a kivitelt még nem látom tisztán«.

Bóra ijedten nézett rá. Szökésre gondolnak? Hála Istennek, Ádám sohasem tesz ilyesmire célzást kártyáiban és így talán az ő okossága fog győzni a szerelmes vőlegény türelmetlenségén.

- Mondd csak, gyermekem, néha, tudom, hogy nem mindig, de néha, nem irigyled Ilust?

- Miért, Ágnes néni?

- Hogy van kiért aggódnia. Hogy van, akit vissza várjon.

Margit nem felelt mindjárt. Bosszantotta a hercegnő öreges tréfája, de tudta, hogy nem illenék haragját mutatni, ezért csak kelletlenül nevetgélt:

- Én nagyon meg vagyok a sorsommal elégedve, Ágnes néni.

- Úgy? Talán bizony a férjhezmenetelről is letettél. Örök időkre, mi?

- De még mennyire! Tessék elhinni, Ágnes néni, hogy olyan férfi nincs a világon, akihez én feleségül mennék.

- No, no! Ez talán egy kis túlzás...

- Cseppet sem. Hisz ha tudná Ágnes néni, hogy gyűlölöm a férfiakat!... Egytől-egyig, mindet. Ha tudná, elhinné, hogy nincs az Istennek az az égből leszállt angyala, aki, ha azzal jönne hozzám, hogy »Árkossy Margit, akarsz a feleségem lenni?« én ezt ne felelném: »Tisztelem, becsülöm ő angyalságát, de csak tessék odébb szállingózni a világűrbe és más valakire vetni szép szeméit«.

Illosvay kisasszony sóhajtva nézett az égre, bezzeg ő nem adna ilyen illetlen választ. Dehogy adna!

Bóra most nénjéhez ült és útiterveit adta elő.

- Ma az éjjeli vonattal indulok. Holnap reggel korán Ladánházán leszek. Ott töltöm a napot, onnan Csantára, mert az öreg Thorlaszy írt, hogy két nagyon jó hátaslova van eladó. Szeretném megvenni. Egyiket magamnak, másikat Ádámnak. Hosszú út, az igaz, Szolnok vidékéről Sáros határára menni, de legalább látom Jolandát és kedves kis leányait. Sokat szenvedhettek szegények ők is, mikor a fiúkról azokat a rémes híreket terjesztették. De meg a betörés alatt is lehetett aggodásuk elég.

- Helyesen teszed - felelt a hercegnő. - Üdvözöld őket nevében.

- No, tudod, arra, hogy hátaslovat vegyél Ádámnak, még ugyan ráérvél - jegyezte meg Margit, de Bóra türelmetlenül felelt:

- Csak nem tart már ez a háború örökké? Végre is, egy éve, hogy Ádám elment... Nem, nem. Karácsonyra, legkésőbb tavaszra itthon kell hogy legyen!... Nem bírja senki tovább, sem mi, sem az ellenség, senki. Gondoljátok meg, 1915. augusztust írunk!...

A hercegnő szomorúan nézett hűgára.

- Mennyit fog még várni, szenvedni, de mennyit! - gondolta.

Bóra azonban a reggel kapott jó kis kártyával zsebében erélyesen látott napi munkájához. Előbb Karvallyal tárgyalt az új szeszgyár miatt, aztán a káposzta eladás felől kérdezősködött.

- Úgy? Nekünk csak két holdon termett. Nézzen utána, kérem, megvehetjük-e a Sülelmedy úrét, neki legalább 15 hold volt beültetve.

- Van is, de drága.

- Amennyit más fizetne, annyiért mi is megvesszük, mert be fogjuk savanyítani és úgy eladni.

- Csakhogy, méltóságodnak alássan jelentem, nincs annyi készpénz a pénztárban.

- Lesz. De még ma kösse meg az alkut. Legrosszabb esetben eszközöljön ki rá tíz napi opciót.

- Parancsára, méltóságos grófné.

- Jelentem alássan, itt a jegyző úr - mondta Pável, az öreg kertészbojtár, aki most az irodának átalakított üvegházat is gondozta.

- Kéretem. Úgy-e, kitalálta, hogy a hadisegélyek miatt hivattam? - szólt Vécsyné a féllábara biccenő, szapora beszédű, kevés igazat szóló Kapardy András úrhoz, aki sietett dohányszagú rojtos bajuszát a feléje nyújtott kesztyűs kézhez nyomni.

- Igenis, méltóságos grófné. De minden rendben van.

- Nincs. Kudelkáné sohasem kapta a könyvecskéjét kézhez.

- Olyan rendetlenek az asszonyok, jobb, ha nem adom ki a kezemből.

- Akkor kérem, küldje fel valamennyiét Árkossy Margit kisasszonynak, ő majd rendben tartja őket.

A jegyző nagyon savanyú arccal nézte a »cúgos« cipője hegyét. Nem jól van ez így, töprengt, de nem volt menekvés. Vécsy grófné keresztül szokta vinni, amit egyszer elhatározott. Mégis... Hátha! Ezért végtelen szomorúsággal, sértett önérzettel hangjában, tekintetében sóhajtott:

- Ha parancsolja, méltóságos grófné, így lesz. De megvallom, nagyon fáj, hogy kételkedni tetszik bennem, pedig amióta magyar lakik ezen a földön, még nem volt ember, aki a szegény paraszt ügyét úgy a lelkén hordta volna, mint én...

- Ó kérem, csak hordja ezután is egészséggel; de tudom, mennyi dolga van, bizonyoság rá, hogy Csókásyné öt hónap óta nem kapta a neki járó segélyt, pedig hat kis gyermeke sír kenyér után; meg hogy véletlenül - tudom, hogy véletlenül - Szabóné, Kovácsné, Sibákyiné és még vagy hat más asszony segélyéből - mondom: véletlenül! - jegyző úr útépítés, templomjavítás címén levont innen is, onnan is egy pár kis koronát... No, lássa!... Önnek leszünk tehát segítségére, ha ezután nem szaporodik a munkája az ilyen tévedésekkel...

- Méltóságos grófném... tessék elhinni, hogy...

- Elhiszem, elhiszem. De azért a könyvecskéket még ma küldje a tudakozóba.

- Ha legalább most, csak most, míg ez a világbomlás tart, mindenki becsületes lenne! De épen nem! Sőt. Úgy nő a gazemberség, mint a penész. Pedig ez mennyi bánatot, nyomorúságot jelent! - gondolta mialatt a kórház felé tartott.

Ismét végig járta az egész épületet, pincétől-padlásig, de nagy öröme mindenütt a legnagyobb rendet találta. A betegekhez is benézett. Seholy semmi baj. Az ápolónők lelkes kis gárdája napról-napra kitünőbbben teljesítette az előírt munkáját. Csajkay Károlynéval a Zimonyi szobája előtt találkozott.

- Nagyon kérem, - mondta neki - hogy amikor csak szép az idő, vitesse ki a hadnagyot a nagy tölgyfa alá.

- Melyik alá? Amely a kút mellett van, vagy amely a rózsza »Grupp«-hoz van közel?

- Nézze, kérem, ahhoz ni. Igen. Az. Épen a Freihausen ablakával szemben. Úgy hiszem, az a legszélvédettebb helye a kertnek.

- Kivitessem még ma?

- Miért ne. Még ma. Sajnálom, hogy én nem lehetek itt, de pár napra elutazom. Magam helyett a kis Árkossy Margit fog lejönni Zimonyihoz. Olyan jó tudni, hogy a kis kórház ilyen kitünő kezekben van! - és mikor ezt mondta, hálás örömmel ölelte magához Csajkayné úrnőket, aki e közvetlen kedvességtől meghatva, felbuzdulva, őszinte fogadkozással ígért még több odaadást és szorgalmat.

Épen e kis jelenet végére tűnt fel a Ghymessy báró alakja.

- Ráér velem a házig jönni? - kérdezte Bóra.

- Természetesen. Hallom, grófné, elutazik?

- Csak néhány napra.

- Az én szabadságom szintén csak néhány napig tart még.

- Ó, ne is mondja! - kiáltott Vécsyné szokott őszinteségével. Eszébe sem jutott titkolni, hogy mennyire kellemes neki a Ghymessy jelenléte. - De remélem, még itthon találom?

- Ha egy héten belül visszajön, igen. Folyamodtam ugyan szabadságom meghosszabbításáért, mert Freihausent szeretném még legalább két hétig kezelni, de nem reményelem, hogy megkaphassam.

- De jó volna pedig.

Ghymessy ajkába harapott. Már megint! Csakis baráti szeretet lehet ilyen öntudatlanul őszinte. Vajjon lesz-e valaha másképen is? A fél életét adta volna érte és mégis, ugyanakkor azt is nagyon jól tudta, hogy ez az asszony azért oltárképe a lelkének, mert ilyen elérhetetlen. Pár percig szótlanul haladtak egymás mellett. Bóra férjére gondolt és arra, hogy vajjon mit tehetne, hogy változtathatná meg magát, hogy ezután Ádámot egészen magához láncolja. Ghymessy pedig arra, hogy milyen igazságtalanság a sorstól, épen egy Ülley Bórát adni egy Vécsy Ádámnak, mikor az sohasem értékelte feleségét úgy, ahogy az megérdemelte volna, úgy, ahogy más értékelte volna.

Újra Bóra szólalt meg:

- Rettenetes hónapok lesznek az ezután következők! Előre borzadok tőlük. Gondolja csak: Ádám fogságban, maga a harctéren.

- Ó, én?! - felelt Ghymessy szárnyaszegetten.

- Ne, kérem, ne mondja így! Fogalma sincs arról, hogy mennyire szükségem van a... a jószágára; igen és... és a tanácsára is.

Miért mondta ezt ilyen akadozva, miért? Maga sem tudta. Talán azért, mert többet is szeretett volna mondani és kevesebbet is? Ahelyett, hogy »jószágára«, azt hogy: »szeretetére« és ezt a szót mégsem merte csak úgy ni, a levegőbe dobni, mert hátha visszaestében meg talál sebezni valakit?... Így is, amikor Ghymessyre nézett, újra azt a kifejezést látta szemében, amit már egyszer, a multkor, amit nem szabadott észrevenni, amit olyan jól esett mindig újra és újra meglesni. Amit emlékébe idézett mindennap százszor is.

- Ha csak egyszer így nézett volna rám Ádám, de soha, soha! - gondolta elkeseredéssel. De beszéde nem árult el ebből semmit. Sőt. Mind a ketten szigorú őrizet alatt tartották szavaikat, úgy hogy azok szépen, nyugodtan, művelt símasággal röpködtek körülük, mint ügyes zsonglőr legyezője felett a papírpillangók.

Mikor Bóra már ott ült a vonaton s a hálófülke magányában újra átélte a mai napot, mindig és mindig visszatértek gondolatai arra, hogy »Szeret. Tudom. És azt is tudom, hogy rettenetesen kifosztottnak érezném magam, ha erről a szerelemről le kellene mondanom, pedig sohase vettem birtokba... és... sohasem fogom birtokba venni... Olyan különös ez. Ki tudná megmagyarázni, hogy miért van ez így?... De tény, hogy ez érzelem nélkül koldús volnék. Ez a gazdagságom... Ez... Van ehhez jogom? Mit adok érte cserébe?... Mindent...« Bóra ijedten ült fel. »Mindent?!«... Szíve úgy dobogott, hogy sötétkék kimonóján látni lehetett, amint ver. »És Ádám?« E névre sok évi együttélésük emlékei mint megannyi szolgálatra kész, jóakarátú, kedves mesebeli kis törpe manók jöttek, tódultak, csoszogtak elő a multból. Mindeniknek volt valami kis batyuja, amit sietve bontogatott, mutogatott. Bóra elérékenyülve tartott szemlét felettük. Istenem!... Az a pompás est Párisban, a nagyköveték ebédje után, mikor karonfogvást jöttek haza végig a boulevardon és egymásután, hol ő, hol Ádám, utánozta sorra a vendégeket. Hogy nevettek! De hogy nevettek... Hát világszerte útjuk alatt? San Franciskóban, ahol összes ékszereit ellopták. Ádám milyen kedvesen szedte ki kezéből zsebkendőjét és törülgette könnyeit, mint egy kis babának... Mikor pedig másnap a reggelihez ült, micsoda öröm várta a nagy bánat után, hiszen lám, egy gyönyörű gyémánt nyakék koszorúzta a teás csészéjét... Igaz, hogy másnap egy még értékesebb karperecre talált véletlenül a gróf nyakkendői között, amiről mai napig sem tudta meg, hogy mi volt a rendeltetése, de azért minden világrész kis

emléktörpéje tudott valami széppel, kedvessel előhuzakodni, hogy Ádám iránti hűségének szószólója legyen. »És ha nem volna semmi, ha a vele töltött hét év egy sivár pusztaság lenne, még akkor is... Most, amikor tudom, hogy mit szenved, mit gyötrődik, mit nélkülöz ott künn a hadifogságban... Nem, nem!... Egy cél van, ami egész életemet be *kell* hogy tölts, egyetlenegy: Ádámot boldoggá tenni. Ha egyszer hazajön... És addig?« tolakodott előtérbe egy hivatlan kérdés, de Vécsy Bóra, kis selyem utipárnáját feje alá gyűrődve, dacosan felelte: »Addig? Semmi. Várom...«

Még alig pitymallott, mikor komornája bekopogott:

- Negyed óra múlva érkezünk.

- Helyes. Készen vagyok. Csak toalett-táskámat kell még bezárni. Itt vannak a kulcsok.

Hosszú lilaszín útiköpenyében, ugyanolyan fátyollal, mely kalapján és nyaka körül volt göngyölgetve, állt ki a folyosóra. Egy-két utas már szintén ott álldogált közelében. Tisztán hallotta, amint az egyik az ellenőrtől sűgva kérdezte:

- Ki ez a szép fiatalasszony? - Aztán azt is, mikor valószínűleg a kért felvilágosításra egy önelégült »Á?! Azért! Mindjárt tudtam. Csodás az, hogy mennyire meglátszik, ha valaki igazi nagyúri dáma. Meg az. De rögtön!« - örvendezett, mintha ez öneki magának volna valamelyes nyeresége.

Mikor végre kiszállt, az az úr is sietett a grófné podgyászát az ablakon kiadogatni. Bóra szívélyesen köszönte meg fáradozását, aztán az induló vonat után nézve, melyből még soká kivilágított a szolgálatkész emberke gömbölyű, kopasz feje.

- Érdekes! - jegyezte meg magának mosolyogva. - Tény, hogy a hódolat, ha őszinte, de még ha nem is őszinte, nekünk, asszonyoknak mindig jól esik...

- Itt van a ladánházi kocsi? - kérdezte kissé aggódva, mert az állomás tizenöt kilométernyire volt Zimonyiék birtokától. Ha sürgönye nem érkezett volna idejére, nem igen tudna magán segíteni.

- Igenis, itt vagyok - felelt egy lógós bajuszú kancsal paraszt, akinek jobbkezéről három ujj hiányzott.

Bóra önkéntelenül egy év előtti látogatására gondolt, mikor a szebbnél-szebb négyes fogatok cikáztak ezen a vidéken. Ma itt is épen olyan öreg, akárhogyan összefogott gebék húzták a kocsit, akárcsak Vécsen. Az embernek szinte kedve volna megvigasztalni szegényeket, mondván:

- No, még egy kis megerőltetés, öregem, aztán nem lehet már messze a jó nyugodalmas virstli-állapot; nem lehet már messze!...

De a szegény párák nem sokáig kötötték le figyelmét; jobban érdekelte a körülötte elterülő róna, melynek szépségeire annyi örömmel emlékezett. De hol volt az most? Sehol madárdal, sehol virágillat, csak kiaszott ákáclevelek zizegése az út mindkét oldalán. Bóra csalódottan nézett körül. De mi ez? Nem tarlók, hanem be sem szántott földek! Ugar lenne? Odaszólt a kocsisnak:

- Mondja csak, barátom, miért látok én annyi parlagon maradt földet?

A paraszt előbb egyet köpött a kérdéses tábla irányába és csak azután felelt:

- Hát mert nem volt, aki megművelje. Osztt e még csak semmi, de majd meg tetszik látni, az uradalomba.

- Ott még rosszabb?

- Meghiszem azt. Ezek itt mind szegény emberek földjei. Ezeket az asszonyok csak kapirgálták, úgy ahogy, de az öreg méltóságos gróf azt mondta, hogy ő bizony nem fizet több napszámot, mint a háború előtt, meg hogy felibe se adja, hanem csak harmadába, hát úgy maradt a földje, ahogy az Isten megteremtette...

- Háború! - sóhajtott Vécsyné, aztán mégis önkéntelenül imára kulcsolt kezekkel mormolta: - De ellenség lovának a patkója mégsem taposta a magyar Kánaán földjét. Hála adassék neked érette, én jó Istenem!...

Amint a kertbe értek, két női alakot pillantott meg.

- Az egyik Irma, de a másik ki lehet? Ápolónői ruha van rajta?! Olyan ismerős? Uram, ne hagyj el! Lóri néni!

Bóra legszívesebben visszafordult volna oda, ahonnan jött, ehelyett persze, meleg ölelkezés és örömteljes értelmetlen kis felkiáltások következtek.

- Hogy van László? Hogy van Péter gróf? - keresztezték egymást a kérdezősködések.

Előbb Irma grófné felelt:

- Rosszul, nagyon rosszul. Majd meglátod! - Olyan hangon mondta ezt, mintha valakit valamiért vádolna. - Úgy-e, Lórikám? Borzasztó állapot?!...

- De még milyen! - felelt Pánkerty báróné égre emelt szemekkel, aztán Bórához fordulva, magyarázólag: - Azért vagyok itt. Amint hallottam, hogy szegény jó Péter grófot megütötte a guta, rögtön vonatra ültem és felajánlottam Irmának szolgálataimat.

- És a kórházad?

- Helyettem Uzsoky Klára egész jól végzi dolgomat.

Most már Zimonyiné húzta, vitte magával vendégét a kastély irányában és kérdezte, faggatta fia felől.

- Hogy épen most kellett annak a vén medvének betegnek lenni, - szúrta közbe egy gyűlölködő pillantással a ház jobboldali szárnyára. - Épen most! Persze, nem mozdulhatok! De ilyen volt egész életében! Sohasem tettem miatta, amit akartam.

Bóra csak most látta, milyen nehéz feladatra vállalkozott. Hogy mondja meg ennek a meg nem értő asszonynak, aki még most is, itt falun, ezer aggodalom között élve, vörös hajjal, rózsaszínre festve állt előtte, hogy mondja meg, hogy fia örök időkre nyomorék? Egyelőre nem is szólt erről, bár idegességében folyton beszélt. (Még a veronált is pedzette - mint balesetet.) De az amputáció ügyében bízott a véletlenben. És nem hiába. Mert ahol a Lóri bárónők jelen vannak, ott a véletlen cigánykereket hányva robban a házba. Így történt ez most is. Vécsyné még le se szedegette magáról végnélküli útifályolát, még hozzá se ült a pompás reggelihez, amire pedig már olyan nagyon vágyakozott, midőn Lóri hivatlanul nyitott a szobába és rögtön hozzálátott a Bóra számára előkészített gyönyörű őszibarackokat egymás után nagy szürcsöléssel, csámcsogással elfogyasztani. Közben figyelt minden szóra és bele is szólt minden lépten a beszédbe.

- Mit? Azt mondod, hogy Laci felfeküdte magát? Decubitus? De-cu-bi-tus?! No, gratulálok az ápolónőidhez! Nálam, Kőrösmezőn 1000 beteg volt a kezem alatt; volt ott tetanuszos, flegmonés és Istenem, micsoda fisztulák! Micsoda pneumóniák! De ha hónapokig feküdt is egyik-másik, decubitusról szó sem volt!... De nem. Ami igaz, az igaz. Egy volt, egy, akinek le volt vágva a lába. Különben is nagyon beteg volt, ezt nem lehetett mozgatni, ez az egy...

Zimonyiné türelmetlenül legyintett.

- Kérlek, hadd abba! Nem bírom ezt a sok undok orvosi kifejezést hallgatni. Tetanus, flegmone... meg dec... decu... micsoda?

- Decubitus: felfekvés.

- Pfuj! Szegény Lászlóm! Fáj az?

- Inkább... - felelt Bóra vontatva, de Zimonyiné tovább zsémbelt.

- Egyet nem értek. Isten bocsássa meg bűnömet, de egyet nem értek, hogy azt a sok bénát mit gyógyítjátok meg? Akinek egyszer karja, lába hiányzik, az - menjen!

- De Irma! - kiáltott Vécsyné rémülten. - Hogy beszélhetsz így? Ismerek egy parasztot, egy nagyon szegény parasztot, akinek mind a két lábát levágták és ma - boldog, boldogabb, mint azelőtt volt, tudom biztosan, hogy boldogabb.

- Mert paraszt. De úr, aki gondolkozni tud? Aki élhet, élvezhet! Nem, nem. Az olyan, aki csonka, béna, hibás, hidd el, az már csak oda való!

Bóra torkán akadt az étel. Zavartan, segélyért fohászokodva nézett fel tányérjából és tekintete ekkor Lóri bárónő fürkésző tekintetével találkozott. »Csak nem? Igazán? Zimonyi Laci is?« látszott a kíváncsiságtól, a rátalálás feletti örömtől kigyult tekintet mondani. És még ha ennyivel meglegedett volna! De nem, hanem Bórához hajolt és élénk arcjátékkal, fejbólogatásokkal sugdosta:

- Mondd csak, mi? A lába? Karja? Mi?

Vécsyné kétségbeesetten mutogatott alig-alig felvont vállal Zimonyiné felé, aztán, mivel látta, hogy nem menekszik, a kezét lassan, alig érintve a szövetet, térde felett végigsímította a ruháján. De amint Lóri bárónő ezt megpillantotta, ahelyett, hogy némán tudomásul vette volna, egy hangos »Jezzusom!« felkiáltással csapta össze kezét és futott Zimonyinét megölelni.

- Szegény, drága Irmám! - zokogta. - Ilyen csapás.

- Mi? De mi? - kérdezte a grófné és gyöngédtelenül küzdötte ki magát az ölelő karokból. - Mi van már megint? Talán Árpád?

- Nem, nem - sietett Bóra a csendesítéssel. - Árpád fiadról semmi rossz hír, igazán semmi. De... László fiad... tudod, édesem... sok türelem kell... mert ő szegény, megvallom... nem egyhamar fog lábra állni.

- Ugyan, Bóra! Mire való ez a sok kertelés!? - kiáltott Lóri bárónő, aki már égett a vágtyól a nagy kimondandónak hatását megélvezni. - Irma ugyanis előbb-utóbb meg kell hogy tudja, hát lelkem, nyugodj bele Isten rendelésébe.

- Lóri néni, hallgass!

- Lóri, ne kínozz! Mondd már!

- Igazad van, Irmám! csak bátran: »Druf gehn!« ahogy a német trónörökös olyan bölcsen mondja. Ide hallgass: László fiadnak, fájdalom, le kellett vágni a lábát...

Ha a bárónő szavainak hatására örült, úgy nagyon nagy lehetett az öröme, mert szó nem egyhamar váltott ki olyan hatást, mint az övé! Ime, Zimonyi grófné felugrott helyéről és öklével fenyegetőzve félőrrülten támadt a hírmondóra:

- Nem igaz! Hazudsz! Hazudsz! Hazudsz! - kiáltotta sírva, toporzékolva. - Az nem lehet! Az én fiam?! Az én szép, ép fiam!? Nem igaz! - Bórához lépett és kíméletlenül megrázta a vállát:

- Felelj hát, Bóra!... Igaz? - majd alázatosan, behizelgőn: - Kis Bórá, szép, jó kis Bórá! -

könyörgött, kezét csókolta, símogatta. - Mondd, hogy nem igaz... kérlek, mondd, hogy nem igaz! - Aztán, látva a Vécsyné elhalványodását, elfordított tekintetét, néma szomorúságát, hirtelen melléje térdelt: - Lásd, én nem tudom, mit teszek... Légy könyörületes!... Mondd, hogy nem igaz! Lásd, én... én ezt nem élem túl... Én nem értem meg... én... - ekkor újra felugrott és vadul, szenvedélyesen kiáltotta: - Nekem nem kell egy csonka koldus! Én... az én ép, egészséges fiamat adtam oda... nekem vagy őt adják vissza, ahogy elvitték... vagy sehogy sem kell!

Vécsyné megdermedve meresztette rá szemeit. Ez is lehetséges? S ekkor eszébe jutott mindaz, amit a háború kezdete óta innen is, onnan is hallott parasztasszonyokról, akik a bénán hazatért férjet nem akarták többé visszafogadni. Hallott olyanról is, aki inkább az öngyilkosságot választotta, mint egy amputált emberrel való együttélést és eszébe jutott az az úriasszony, akiről nemrég beszéltek, hogy hűséggel, szerelemmel várta férjét, de mikor megjött, - egyik karja helyett csak egy félig behegedt koccsal - az asszony térdreborulva vallotta be előtte, hogy olyan leküzdhetetlen undort érez iránta, hogy nem képes vele maradni... De egy édesanya?...

- Mily rettenetes! Mi mindenre tanít még meg ez az átkozott háború?

Zimonyiné most már összetörve, maga elé bámulva ült egy széken s csak a szája széle mozgott. Sem Bóra, sem Lóri nem merték zavarni, de annál jobban örültek, hogy a szobaleány benyitott, jelentve, hogy a gróf kéreti a grófnét, még pedig haladéktalanul.

Később őket is behívták a nagy beteghez.

Egy karosszéken ült, nemez papucsba dugott lábakkal és elszáradt, ráncos kézzel babrált egy újságpapíron. Látszott, hogy szeretné felemelni, elolvasni, de nem bírta. Mégis, szomorú mosollyal fordult Bórához és nehezen forgó nyelvvel kezdte mondani:

- Köszönöm, hogy olyan jó Lászlóhoz. - Aztán a hírlapra mutatott. - Árpád egy hős - súgta alig hallhatóan, mégis dicsekedve. De aztán egyszerre elváltozott az arca. Szemei kidagadtak, nyögve, küzködve, iszonyú lelki felindulással nyöszörögte: - Megölik nekem. A kutyák. Megölik. Megölik.

Bóra elfordult, hogy könnyeit lopvást letörölje, aztán megfogta a beteg reszkető kezét s mialatt símogatta, egyre vigasztalta és próbálta szórakoztatni. A gróf kissé meg is nyugodott. Talán el is szundított. Bóra már épen azon gondolkodott, hogyan panaszkodhatik Irma még most is erre a szerencsétlenre. Érthetetlen. De akkor történt valami: Zimonyiné épen orvosságot öntött egy kis üvegcséből, de keze a nagy izgatottságtól annyira reszketett, hogy bár Lóri sietett egy tányért a kanál alá tartani, mégis sokkal több fekete csepp jutott a gróf ott heverő pápaszemére, mint az ezüstkánálba. Amint pedig Péter gróf ezt észrevette, hirtelen csak úgy kapásból kiütötte béna kezével a kanalat a felesége ujjai közül és véresen forgó szemekkel, értelmetlen makogással, de dühvel, durván szidalmazni kezdte.

Bóra zavartan, kényelmetlenül szűkölt az ajtó felé, de a beteg utána kiáltott:

- Mondja meg Lászlónak... mondja, hogy jöjjön!... Védelmetzen meg engem... ettől a... ettől az asszonytól. Megöl! - és mint egy kis gyerek, bő-hő-hő sírással zokogni kezdett.

Iszonyú nap volt ez. Vécsyné alig várta, hogy vége legyen, de még előbb órákig kellett Irmával tárgyalni, érvelni, alkudni, vigasztalni, biztatni. Végre mégis elért annyit, hogy Zimonyiné hajlandónak nyilatkozott fiát meglátogatni:

- Amint az orvosok megengedik, hogy Pétert három napra elhagyhassam.

Lóri - aki természetesen mindig jelen volt a beszélgetéseknél, a Bóra helyzetét csak nehezítve tapintatlan közbeszólásaival - arra a szóra, hogy »orvosok«, fülelni kezdett:

- Igaz, hogy Ghymessy Vécsen van? - kérdezte olyan hangon, mintha pisztolyt szögezne a húga mellének.

- Igaz.

- Csak azért kérdem, mert ezt nekem még odakint Kőrösmezőn besúgták.

- Micsoda kitétel: besúgták?! - méltatlankodott Zimonyiné. - Hisz senki sem csinál belőle titkot.

De a bárónő okvetetlenkedett:

- Megbocsáss, édesem, de az már úgy van, hogy ha valakinek az ura orosz fogságban van, egy szép fiatal orvos pedig, aki még hozzá társaságbeli, az asszony kórházában gyógyít (mint egy regényhős... nevetséges. Mi?), nos, akkor az ilyen az emberek csak besúgás formájában szokták egymásnak hírül adni.

- Igazán azt hinném, hogy a világháború második évében fontosabb dolgokkal foglalkoznak az emberek, mint az ilyen kis hazugságok terjesztésével - mondta Zimonyiné, inkább a Lóri bosszantására, semmint a Bóra védelmére.

Vécsyné szintén ingerülten támadt rá:

- Tőled pedig, Lóri néni, elvárhatnám, hogy ne terjeszd folyton a pletykát rólunk.

- Mit? - sivitott a bárónő. - Én? Pletykát? Rólatok? Ki meri azt mondani? Ki?

- Én, drágám! Én! - felelt Bóra, de alig hogy kimondta, máris megbánta szokatlan hevességét. »Ladánházi bacillus«, ötlött eszébe öncsúfolással és legott elhatározta, hogy leküzdi. Ezért kezét a vén leány felé nyújtva: - De, Lóri néni, azért csak béküljünk ki. Jó? - Magában pedig úgy bölcsekedett, hogy ha nem engedi haragját forrpontra jutni, hamarább kiesik Lóri néni is, piszkos kis gyanúsítgatása is az emlékéből.

- Beszéljetek nekem inkább a szomszédokról - indítványozta. - Hogy vannak Szentlélekycék? Jávorycék? De igaz ni, Irma, és nem is kérdem! Hogy van a leányod?

Zimonyiné kelletlenül vont vállat.

- Nelly? Azt tudod, úgy-e, hogy megesküdött a professzorával? Nos, azóta ott él Jegenyésen. Egyszer volt itthon két napra, amikor megsürgönyöztem, hogy az apját megütötte a guta. Ez az egész. Úgy látszik, örül, ha nem lát minket. Ilyen a gyermeki hála! Pedig csak egyedül lakik, egy egészen egyszerű kis birtokon, egyedül, mert az ura szintén a fronton van. Esküvő után negyednapra hívták be a szerencsétlent.

- Gyermek van?

- Most született.

Zimonyiné kedvetlenül mondta ezt, látszott, hogy az »unoka« fogalma távol esik a szívéből. Sietett is elterelni a beszédet és sorba vette azokat a szomszédokat, kikkel Bóra 14-ben találkozott Szentlélekycéknél.

- Mindenütt gyász, aggódás, bomlás.

- Emlékszel? Volt ott egy fiatal pár is. Iktáry Béla és a felesége, egy szép, de olyan nagyon is álmatag, ide-oda hajladozó, örökké fáradt asszony... Ó, dehogyan nem emlékszel rá! Ott ült folyton a tennisz groundnál Jávorcy Elekkel. No, úgy-e? Nos, azok már válnak. A férj bevonult, Jávorcy Elek fel volt mentve...

- A többi ki lehet találni - nevetett Lóri bárónő kárörömmel.

- Szegény Iktáry azóta el is esett. Megvárhatták volna.

- Lehet, hogy nem esett volna el enélkül.

- Higyjétek el, - bölcselkedett Lóri ég felé küldött mély sóhajtással. - higyjétek el, most minden egyes ember élete egy-egy tragédia! Csak azt mondom! - E végtelen bölcs és új kijelentés után a hölgyek elbúcsúztak Bórától, akinek hajnalban kellett indulni. A ladánházi kastély ablakában egyenként aludtak ki a fények. Csak a ház urának szobája maradt reggelig világos. Ott nem hozott nyugalom az éj, sőt rettenetes rémképek, látományok gyötörték a szerencsétlen beteget, két ápolónak is dolgot adva a csillapítgatással. A Zimonyi Péter bomladozó agyrendszerében tudniillik két rögeszme uralkodott: dührohamai a felesége ellen és a pokol minden kínjával vetekedő aggodás a háború borzalmi közepett tudott fiáért.

Mikor másnap reggel Bóra kocsijából a sok becsukott ablakú, barátságatlan nagy házra visszanézett, összeszorult a szíve. - Börtön, - mormolta - börtön!... Szegények! - És ez az érzés csak fokozódott, amint a nagyrészt parlagon hagyott óriási uradalmon végighaladt.

Utazása további folyamán sem volt oka felderülni.

Minden nagyobb állomáson két ellenkező irányba állított hosszú vonattal találkozott. Gyakran nem is kettővel, de nyolccal, tízzel is egymás sorjában. Ezeknek a vonatoknak az a sokasága, melynek mozdonya kelet felé volt állítva, fürtösen, szakadásig meg volt tömve katonákkal. Ezek a vonatok egy szakadatlan láncban vitték, vitték, vitték az ország szívéét, ifjúságát, erejét, életörömét ki, messze világba, ismeretlen csataterekre, jeltelen sírokba.

Azoknak a vonatoknak sokasága azonban, melynek ötös-hatos sorba álló kehegő mozdonyai nyugat felé vontattak, csupa lerongyosodott, tönkregyötrött, ronggyá vált emberek ezreit, százezreit hozta, hozta, hozta haza. Az életnek? A jövőnek? Ezeket? Hát lehet még ezeknek valami célja, reménye, öröme? - Bóra kétségbeesett vergődéssel, tehetetlen dühtől ököltre szorított marokkal nézte ezt a minduntalan megismétlődő látványt, helyesebben mondva: látományt és alig várta, hogy utazása véget érjen.

- Milyen jó is lesz Thorlaszyéknál - gondolta önzőn. - Az a sok fiatal leány s ők maguk is, Elemér báró nagy optimizmusával és Jolanda sok maliciózus, szellemes, mulatságos megfigyelésével, fiairól sugdosott Decameron és Heptameron meséivel, örökös jókedvével. De jó is lesz!

Másfél napi utazás után még két órahosszat kellett kocsizni az állomástól Csantáig, de Vécsy-né örvendett ennek, hisz oly jól esett újra szabad levegőt szívni és öserőben álló, hatalmas fenyvesek örökzöldjét látni annyi rettenetesen szürke emberi nyomorúság után. Örült annak is, hogy íme, a szép öreg házat épen úgy látta viszont, ahogy emlékében élt. Igen: a második kémény balra, még mindig félre van kissé görbülve és az emelet szélső ablakán alul még mindig hiányzik a vakolat. De a kert? Mi történt a kerttel? Hisz annak emléke ott volt mindjárt az alcsuti mellett... És most? Gaz, dudva mindenütt. Bokrok bozóttá kuszálva, kidőlt fák ott helybenhagyva szúnak, penésznek öröme... Háború...

A vécsi park sem néz ki már úgy, mint 1914-ben.

A kocsi zörgésére előbb a kis Lily, aztán a többiek siettek elő. Örömmel, szeretettel fogták körül Bórát, de még két lépést sem tettek vele a lépcső felé, mikor Vera máris a fülébe súgta:

- Bóra, kérlek, vigyázz, mit beszélsz mamának az orosz fogolytáborokról. Nagyon vigyázz.

Ella pedig, rövid ruhájához cseppet sem illő, mélyen szomorú, vérré vált meggyőződéssel sóhajtott:

- Élni sem jó most, Bóra néni, nem, nem jó!

Vécsyné megdöbbenve nézett rá, aztán sorba vette valamennyit. Micsoda változás. De hisz ezek csak korban gyermekleányok, ám valójában máris csupa sokat szenvedett szánandó ember.

A hosszú folyosó túlsó végéről valaki feljük igyekezett. Milyen különös, imbolygó lépéssel; micsoda kis vézna, fekete alak. Lehetséges? Ez Thorlaszyné? Ez a sovány kis öreg anyóka? Ezek a réveteg, az örökös sírástól gyulladásos szemek? Ez a halk, de mégis folyton neheztelős és ingerült beszéd? Milyen más, milyen idegenszerű!

- Jolanda!

- Isten hozott, Bóra! (Milyen közönyös, szórakozott fogadtatás.) Mikor kaptál hírt férjedről?

- A napokban. Hála Isten, jól van.

- No, az még nem biztos.

Thorlaszyné előtte haladt, hogy szobájába vezesse. Ugyanaz a szép, négyablakos sarokhelyiség volt az, melyben tavaly, júniusban lakott.

- Remélem, jól fogod magad érezni benne - mondta a báróné, de látszott, hogy gépiesen beszél és hogy gondolatai egészen másutt járnak. - Mióta szegény fiaim fogságban vannak, bizony sok minden hiányzik a házban, de ki gondol most az ilyesmire? Nekem minden mindegy... Jaj, de borzasztó!

- Mi, édes Jolanda? - kérdezte Bóra, kezét megfogva. - Mi a borzasztó? Fiaid fogsága? Hidd el, sokszor örülök, hogy Ádámot ott tudom, legalább nincs annak a sok iszonyatnak kitéve, ami most a harctereken szedi áldozatait ezer- és ezerszámra... Úgy tudom, némely fogolytábor nagyon jó, azt is, hogy fiaid egy ilyenben vannak. Hát akkor... gondolj más anyákra.

De minden vígasztaló, biztató szó süket fülekre talált. Thorlaszyné még feleletre sem méltatta, csak nagyokat sóhajtván ült vele szemben s tekintete a láthatatlan távolba nézett.

Később a kis Lilytől Bóra megtudta, hogy mind a két fiú gyakran ír. Mindig megnyugtatón. Legutóbb kérték szüleiket, hogy korcsolyát, jéghekit, nemkülönben tenniszverőket és szmokingot küldjenek, de mindez nem gátolta meg azt, hogy Thorlaszyné húsz kilót le ne fogyjon és fiait folyton ne éhen vagy szomjan halva képzelje, kivéve, mikor lelki szemei előtt vérbefagyva, szörnyen megkínózva, megcsonkítva látja őket. A kisleány panaszából, könnyeiből azt is megtudta, hogy rettenetes életet élnek mind, mert sem apjuk, sem anyjuk nem akar embert látni, velük, a leányakkal pedig egyik sem törődik.

- Nézd, Bóra, - sírdogált a kisleány - hogy nézünk ki. Mama nem varrat nekünk ruhát, nagyon haragszik, ha ilyenért »zaklatjuk«, ahogy ő mondja. Pedig, Istenem, tizenhat éves vagyok, Vera tizenöt, Vanda meg tizenhét! Semmi, semmi! Egyik nap múlik a másik után. Rongyokban járunk. Alig van cipőnk. De nézd a háztartást! Cseléd nincs, nincs, aki takarítson. Papát pedig rabolják a gazdatisztek. De nekünk nem szabad szólni. Egyáltalában itt vagy a fiúkról van szó, vagy hallgatunk. Mi leányok sohasem léteztünk, de most érezzük, hogy mama ki nem állhat bennünket, mert itthon vagyunk, mert szabadok vagyunk, mikor a fiúk messze Oroszországban sinylődnek...

- És atyád? - kérdezte Bóra végtelen részvétellel, ennyi déjártára - és atyád?

- Ó, papa, szegény, egész nap könyveit bujja és ír, folyton ír. Azt mondja, be fogja bizonyítani, hogy ezt a háborút tulajdonképpen a zsidók szították.

- A zsidók? Hogyan magyarázza ezt?

- Nem tudom. Ne mondd senkinek! De igazán azt hiszem, hogy ő maga sem tudja. De azért csak hadd írja meg. Kinek mit árt vele? Sőt! Lásd, neki magának és nekünk olyan kényelmes

ez a minden szózra már előre elkészített s tetszés szerint felereszthető antiszemitizmus. Jelen esetben valóságos »vézszeleptyű«. Nélküle talán már megszöktem volna Csantáról, vagy ott lógnék, nézd, azon a kampós szegen - és a kis Lilly sírva borult a Bóra vállára.

- Csak elvihetném ezt a három kisleányt magammal Vécse - gondolta, mint ahogy néhány hónap előtt Árkossy Margitot odahívta. De Thorlaszyék hallani sem akartak ilyesmiről és ami legcsodálatosabb, hogy bár nem mondták, nem vallották volna be, sőt talán nem is volt róla tudomásuk, de azért mégis tény, hogy jól esett nekik azt érezni, hogy ha a fiaik szenvednek odakint, a leányok sem boldogok idehaza.

Tekintve, hogy a lóvétel nem jött létre, mert a báró az utolsó percben mégsem bírta magát rászánni, hogy a »fiúk« lovaitól megválják, Bóra úgy tervezte, hogy másnap reggel elutazik, de Thorlaszy - a leánykák nagy örömére - azt indítványozta, hogy előbb nézze meg a csatateret.

- Mert az egy igazi, hamisítatlan csatater, kérem - mondta a báró elfojtott keserűséggel. - Bártfától, ha akarja akár Homonnáig! Vagy még messzebb! Egész szép darab föld! Majd meglátja!

Nagyehezen béreltek két pár lovat, amit a kocsik elé foghatnak és elindultak. Már mindjárt Csont után kezdődtek a lövészárkok, drótsövények. Minden úgy, ahogy hagyták.

Mentől tovább mentek, annál több nyoma, maradványa az itt dúlt örületnek. Porig égett falvak, kivágott erdők, lövészárkokkal telebarázdált szántóföldek.

- Itt voltak. Ezt tették tönkre. Itt törtek be - magyarázta Thorlaszy rendre, rendre, ahogy a rombolások, pusztítások mellett elhaladtak. - És ha még mind csak az ellenség tette volna! - tört ki a báró fékezhetlen dühvel - de mi magunk is. Harciaszati szükségből perzseltünk, pusztítottunk derűre-borúra.

- De hát ha muszáj volt?

- Muszáj, muszáj?...

- De igen - felelt Bóra meggyőződéssel. - Ha annyit lenne kórházban, mint én, megértené, mint ahogy megértem, hogy ez is épen úgy muszáj volt, mint Zimonyi Lászlónak a lábát levágni.

A báró idegesen rágta őszbe vegyült fekete bajuszát és nem felelt. Mert hiszen úgy volt az, hogy ő is belátta ezt az igazságot első perctől kezdve, belátta, de azért nem bírta megbocsátani.

Egy helyen, árnyas fák alatt, kátránypapírral fedett, ablak nélküli, alacsony hosszú tákolmány vonta magára Bóra figyelmét.

- Ólak? - kérdezte.

- Nem. Ebben lakik egy egész falu népe, tyúkostól, disznóstól, gyermekestől, vénestől - jött rá kesernyés mosollyal a válasz.

- Borzalom! - kiáltott Bóra és tekintete fürkészőn keresett valami szebb, vígasztalóbb támpontot. Igen. Lám, ott a galagonyabokrok között tarka ingecskék, piros szoknyácskák villannak. Ott apró gyermekek játszanak, kergetőznek. A nagy sivítás, nevetés, dulakodás ide hallszik. Thorlaszy szintén odanézett s most szomorún, ideges ujjával arrafelé mutatott:

- Látja a játékszereiket? Nézze, nézze! Ott azt a kis szöske leányt, üres konzervdobozzal hadonászik, a másik meg, Isten bizony, egy patrontáskával... Hol van már az, a ki ezt magáénak tudta?...

- Valóban! - felelt Bóra és a szó nehezen jött ki összeszoruló torkán. - Valóban, nézze, az a kis pici fiú abban a kék kantusban, hogy küzködik egy üres srapelhüvellyel. Vinni akarja, nem bírja. Ni, most leejtette; de egy nagyobb ott áll a háta mögött és biztatja, hogy vegye csak fel újra. És felveszi!... Szegény kis fiú!

- Szimbolum, grófné, szimbolum! Az a pici gyermek annak a srapelhüvelynek a súlya alatt fog görnyedezni. Attól többé meg nem szabadul, ha száz évig él is! Mert lehet, hogy igaz, amit velünk akarnak elhíttetni, hogy mindez a jövő generáció javára történik, de azt mondom én önnek, kedves grófné, hogy régesrég két ezret ír az emberiség a kalendáriumba, amikor végre az a »jövő generáció« megszülethet, amely ennek a mostani atoknak az áldásában sütkérezhet...

VI.

Visszafelé Vécsynének Zsolnán kellett öt órahosszat várakoznia. Mivel a közeli Rózsahegy úgynevezett gyűjtőállomásnak volt berendezve, szakadatlan tömegekben érkeztek, szálltak ki és várták a csatlakozást az olyan katonák, akik bárminő oknál fogva elszakadtak volt ezredüktől s most igazolásukra várakoztak. Ezer és ezer olyan ember haladt el a Bóra szemei előtt, akik minden eddig látottaknál szánandóbban néztek ki; hiszen ezeknek egész kiaszott, eléhezett, elkínzott, összetört lénye már csak azt az egyet látszott kifejezni: »Nem kérek már sem embertől, sem élettől semmit, semmit, csak azt, hogy hagyjanak végre békességben pihenni. Pihenni, pihenni. Békességben, egyfolytában, zavarás nélkül. Ha föld felett, ha föld alatt, már mindegy! Már minden mindegy, csak pihenni, pihenni, pihenni!...

- Meddig tart még a ma élő nemzedéknek ez a keresztrefeszítése? Meddig tart még? - tépelődött Bóra kétségbeeséssel.

Most már bent ült a füstös étteremben és nem tudta magát elhatározni, hogy valami ételhez nyúljon. De ki volt az, aki az ablakon benézett? Hollókeőy Gábor? Az!

Vécsyné örömmel ugrott fel és sietett, hogy üdvözlje.

- Grófné, kedves, drága jó grófnőm! - örvendezett a szép sugár fiú, akin remekül állt a jól szabott huszárönkéntesi ruha.

- Micsoda jó »ómen« önnel itt találkozni! - nevetett és szeméből csak úgy áradozott a melegség, lelkesedés és őszinte öröm. - Képzelve, a Pripjet mocsarakhoz indulok. Úgy-e, nem valami kecsegtető? De azért, higgye el, szép lesz az is, fogadni merek.

- Szép? A Pripjet mocsarak? Szépek? Lehetséges azt elképzelni?

- Hogyne, hisz minden szép! Nincs az életnek egy perce, ami valamiképpen szép ne lenne és nincs a földnek egy akkora darabkája - és a tenyerét mutatta - amin valami szép ne lenne, vagy egy időben - tegnap, vagy százezer évvel ezelőtt - szép ne lett volna. És ha volt, akkor meg annak a voltak az emléke szép még ma is. Tudja, sokszor elnézem. Ha nincs fűszál vagy bogár, vagy csillogó kavics, akkor van homokszem s azt nézve arra gondolok, hogy valaha, valaha régen még az is valami nagy, valami egész, valami hatalmas szikla vagy ember lehetett.

- Öreglak bölcsészete! - nevetett Bóra.

- És most milyen nagy hasznát veszem! - felelt a fiatal zászlós felcsillanó tekintettel. - De tudja, hogy mit csináltunk tegnap Öreglakon? Táncoltunk. Bizony igen! Táncoltunk... Egész a vonat indulásig. Ha látta volna!... Ott volt az egész vidék. Szébbnél-szebb leányok, asszonyok. Eleinte, hallottam, rengeteg megbeszélés tárgya volt meghívásunk.

- Mi jut eszükbe?
- Háborúban bált adni?
- Botrány! Lehetetlen!
- Minket is megszólhatnak, ha elmegyünk.

De azért mindenki eljött és mindenki kitünően mulatott.

- Lássá, ebben már én is úgy gondolkodom, mint Öreglak szomszédsága, mikor ilyeneket látok - és egy előttük elvonuló kiéhezett, beteg, lerongyolt csoportra mutatott - és tudom, hogy még ezeknél is nyomorultabbak vannak százezerszámba és ezek mind miérettünk szenvednek...

- Nem, grófné. Ez csak az egyik szempont. De van még egy. A miénk. A katonáké és ez - egészen más...

- Ó, hallottam, hogy »odakint« nagyon rossz néven veszik, hogy annyit mulatnak a Hinterlandban...

Hollókeöy könnyelműen, nevetve vonogatta vállát.

- Mondok én a grófnénak valamit. A lövészárkokhoz kötött, szabadságra áhító katonatiszt, az ugyanolyan, mint az a szerencsétlen, aki tudja, hogy van messze a garázsban egy automobil, amely az övé, de azért ő kénytelen ott ácsorogni az utcasarkon, ázva-fázva, éhesen, fáradtan és túrnie kell, muszáj, hogy a más gépkocsija nagy túlköléssel, freccsengetéssel elszáguldozik az orra előtt. De abban a percben, amikor ő is újra bennülhet egy automobilban... milyen más, milyen egészen más véleménye lesz ugyanannak az embernek az autók létjogosultságáról! Lássá, az »Urlaub« az az autó. Most tizenégy napig száguldoztam benne és hogy élveztem, de hogy élveztem! Tegnap Öreglakon, úgy-e pompás? még kotillon is volt. Bizony! Nagy »stílus«, mi? Én vezettem s ha látta volna, milyen jól nézett ki, mikor harminc táncos, nevetős, fiatal pár - a nők világos, színes ruhákban, kéz kézben, láncot képezve - kigyózott ki a felvonóhídon végig, ki a kertbe, a bokrok között; úttalan utakon, szénaboglyákon keresztül, le, le a folyóig és megint vissza. A mamák az ablakokból nézték. Nem képzelem, milyen remek volt!

- De nagyon is képzelem és azt is, hogy ha Öreglak kísérteteinek csak egy szemernyi józan esze maradt a régi jó világból, úgy biztosan ők is gyönyörködtek. Tornyok tetejéről, rézkakas zászlaján lovagolva, mi? Én legalább azt tettem volna Simon mester és a többiek helyében, azt én! De beszéljen legközelebbi terveiről.

- Mondtam már: Pripjet mocsarak és remélem, sok-sok dicsőség.

- Szeret katonáskodni?

- Szeretem azt a gondolatot, hogy a hazámnak hasznára lehetek.

Beszélgésüket a komorna szakította félbe, aki jelentette, hogy nemsokára itt lesz a vonat.

- Milyen kár! - kiáltott Hollókeöy olyan őszintén, hogy Bórának a szívébe melegített. Aztán, amíg csak el nem indult a vonat, vígan, kedvesen, egyszerű közvetlenséggel beszélt szüleitől, nővéreitől, Öreglakról és a háború utáni terveiről, csak egyről nem tett említést, sőt mindig kitért a felőle való kérdezősködés elől, egyről, arról, hogy miért csillog fiatal szíve fölött az aranyérem és sok-sok más fényes kitüntetés.

Már épen az ajtókat csukogatták, mikor féltréfásan, könyörgő hangon felkiáltott Vécsynéhez, aki az ablakban állt:

- Azt a szál virágot, Bóra grófné! Az övéből. Dobja le nekem. Dobja le, kérem! - és mivel a fiatalasszony nem bírta elég gyorsan kiszabadítani a tű mellől, Hollókeöy mosolyogva, folyton Bórára nézve, versenyt futott érte a vonattal.

- Köszönöm, köszönöm... Talizmán! - hallotta még Bóra és azt is látta, hogy a feltűnő szép gyerekeMBER azt a kis, hervadófélben levő gerdenilát milyen öntudatlan bájjal, fiatal lelkesedéssel emeli és lengeti magasan, magasan a feje fölött. Aztán Budatin felé fordult a vonat és eltűnt a zsolnai állomás ezernyi ezer nyomorúságos utasával, Hollókeöy zászlóssal és a Pripjet mocsarak és még sok más nehezen megtanulható nevű, még nehezebben elfeledhető tájak felé induló vonataival.

Vécs előtt két állomással Sülelmedy szállt ugyanabba a fülkébe, melyben Bóra tartózkodott.

- Mit szól, grófné, a nagy újsághoz? - kiáltotta Sülelmedy még a folyosóról. - Berukkolok!

- Maga? És ezt ilyen vígan mondja? - álmélikodott Bóra.

- Persze. Nincs is okom sírni. Önkéntes voltam, tartalékos tiszt vagyok...

- De hisz ezt mind épen így tudta a háború első napjától kezdve.

- Trom, trom, tomtom, - felelt a Toreador-induló első ütemeit vígan, erélyesen világgá zengve a különös kis ember. - Bizony! De akkor még nem tudtam, hogy unokafivérem a keleti front hadtápvonalának egyik fő-főparancsnoka lesz. Most már tudom azt is, hogy szárnysegéde leszek!

- És az jó?

- Ha már be kell rukkolni, a lehető legjobb. Már hogyne! Legalább húsz kilométernyire a front mögött. És már azt is tudom, hogy a törzstisztek étkezését én fogom intézni. Csak képzelje, mit jelent ez? Zsarátnoky Kázmér már el is árulta a nagy titkot: a kezem alá lesz beosztva a gróf Goluchsewszky szakácsa és még vagy három más ilyen kaliberű Vatel utód. Micsoda ebédeket fogok én ott főzteni! De micsoda ebédeket!... No, mit szól hozzá?

- Azt, hogy gratulálok.

- Úgy-e, ezt jól megcsináltam? Jobban, mint Csipeszy professzor a mandulám operációját, mert a torkom még mindig fáj... Milyen kár volt ráköltetni...

- Mikor volt Vécsen?

- Tegnap. Igaz ni, ott is van egy nagy újság.

- Csupa nagy újság! Nos, mi az?

- Margit önagysága kibékült a németjével.

- Ugyan? Igazán? Ne mondja? Hogyan?

- Úgy kezdődött a dolog...

- Hogy Margit a nagy tölgyfa alatt, amely épen a Freihausen ablaka előtt van, Zimonyinak felolvasott...

- De ilyet?! Honnan tudhatja, grófné.

- Csak sejtem. Mondja kérem tovább.

- Első nap tehát, mikor Margit nagysám oda ült - ápolónői ruhában - háttal az ablaknak, a német nem ismerte meg, de roppant izgatottan kérdezte Ghymessytől, ki az? Zoltán, szórakozottságában, kurtán csak azt felelte, hogy »a grófné titkárja«. Erre a német megnyugodott, de tovább leskelődött. Másnap valami ágas-bogas, cserepes virágot tétetett az ablakába és annak

az árnyékában kuksolt, várakozott. Egyszer csak Margit - véletlenül-e? chi ló sá! - kisé szemközt fordult. A német felismerte. Erre legott csengetett és rettenetes méltatlankodással követelte, hogy adjanak neki egy más szobát, de rögtön.

- Denn hier zieht es furchtbar...

Persze, nem adtak. Akkor bezárta az ablakát, leeresztette a redőnyt. Akkor kinyitotta az ablakát, felhúzta a redőnyt. A vége az lett, hogy brohmot kellett neki adni éjszakára. Harmadnap ugyanígy. »Méme jeu«, de azzal súlyosbítva, hogy Margit nagysám nem felolvasott, hanem Zimonyi kérésére egész repertoárját végigénekelte. Csak úgy zengett a kert. Tudja, milyen kedvesen adja elő azokat a kis francia dalokat. No hát, elképzelheti! A német tombolt. Csak arra csendesedett le, hogy Zoltán azt felelte neki: »Helyes, most már van egy üres szoba a ház másik oldalában, ha kívánja, rögtön átvitetem.« Erre aztán úgy megszelídült, mint a bárány. De negyednap, vagyis tegnap, egy cédulát küldött Zimonyinak, amiben mint jó »Waffenbruder« figyelmezteti, hogy vigyázzon, mert egy kígyó, »eine Schlange«, kerülgeti.

Zimonyi, aki semmiből sem értett semmit, gyanutlanul megmutatta Margitnak ezt az írást, mire aztán, ott helyben, »standa pe« önagysága sírógörcsöt és dührohámot kapott és nemcsak darabokra tépte a levelet, de odafutott a nyitott ablakhoz és - sebesült ide, sebesült oda - egyenesen a német bepólyált fejéhez hajította a papírfoszlányokat.

Ghymessyt kellett előhívni. Az ápolónők összeszaladtak, szóval óriási »hecc« volt.

- S a vége?

- Hogy Zoltán, miután mindenkit elküldött a Freihausen közeléből, karonfogta Margitot és bevezette a némethez. Ja igen, hogy el ne felejtsem: Margit azt mondta, hogy nem megy be, inkább meghal, erre Zoltán azt felelte, hogy ez most már nem »pásztorjáték«, hanem életmentés és ezért ne okoskodjék. Erre Margit újra sírógörcsöt kapott, de azért hagyta magát - persze olyan arccal, mintha vérpadra vinnék - bevezetni.

- És aztán?

- Hogy mi történt közöttük, azt nem tudom, de tény, hogy mire Ghymessy benyitott, Margit könnyekben úszva, de boldogan mosolyogva állt a beteg mellett, az pedig fogta a leány kezét és azzal veregette a gézek turbánjában ékes homlokát, bűnbánóan, alázattal és azalatt folyton azt hajtogatta: »Ah! was für ein Ochs war ich! Kannst Du mir verzeihen! Du Engel? Du Holde?... Du...« És még egy tucat más, szebbnél-szebb és gyöngédebbnél-gyöngédebb »epiteton«. - Különben - tette hozzá Sülelmedy, a mindig jól értesült - úgy hallom, hogy három-négy hét múlva mehet a szerelmes teuton vissza az ezredéhez. De veszi észre, grófné? Lassít a vonat. Érkezünk.

Margit és Ghymessy várták az állomáson. Amint Sülelmedy megpillantotta őket, a Bóra háta mögött, annak feje fölött kiabált le rájuk:

- Már mindent elmondtam. A grófné már mindent tud - és nem adta egy házáért, hogy ő volt az első, aki a nagy újságot »leadhatta«.

- Milyen jó, hogy még bevárhatott - mondta Bóra Ghymessynek. - Tehát a szabadság...

- Egy hónappal meghosszabbították.

A fiatalasszonynak feltűnt, hogy egy árnyalattal komolyabb a Zoltán hangja, mint az, amit mond. De most Margitot fogta karon és mialatt a kocsihoz siettek, örömmel, szeretettel súgta a fülébe:

- Nos, boldog vagy, kisleányom?

- Nagyon... nagyon! - felelt az, de aztán mégis sóhajtott.

Mikor már nem volt Sülelmedy a közelükben, Bóra még jobban figyelt. Igen. A kérdések, feleletek jönnek-mennek hármajuk között. Nincs semmi rossz hír, kórházzról, hercegnőről és mégis! Valami lappang.

- Mutasd csak, mi van a kezeden? - s a leány felragyogó arccal, olyan büszkén mutatja, mintha a legszebb gyémántból lenne, pedig csak egy kis közönséges vasgyűrű ez, benne drágakő helyett vörösrézről ici-pici srappel, amelyet a katonák unalmukban ezrével reszelgettek, csiszolgattak lövészárokból, kórházakban.

- Úgy-e szép? Igazi háborús jegygyűrű - és ajkához emelte.

- Tehát nem itt a hiba, de hát hol? - töprengett Bóra.

- Vannak-e leveleim? - kérdezte hirtelen.

- Hogyne. Bocsáss meg, hogy még nem adtam oda. Pedig ami Ádámtól jött, azt el is hoztam.

Bóra rávetette magát a kis kártyákra, de mikor átfutotta, csalódottan ejtette azokat ölébe.

- De hisz ezek nagyon régiek - február 10 az egyik, február 24 a másik... Ezeknél, hála Istennek, jóval újabb híreim vannak. - Majd Ghymessyhez fordulva magyarázólag: - Utolsó sürgönye augusztus 2-ikéről szól és ma még csak szeptember 25...

- De miért nézett úgy össze Margit és Ghymessy, miért?

Végre nem állta és idegesen, türelmetlenül, csaknem síró hangon szólt rájuk:

- No, mi van? Ne tagadják. Valami van. Érzem.

- Semmi.

- De van. Margit?... Kérlek?!...

A fiatal leány ismét Ghymessyre nézett és mivel az egy vállvonítással jelezte, hogy »ahogy gondolja«... nevetgélve, mintha semmi fontosságot nem tulajdonítana az egésznek, mégis elmondta, hogy hazulról levelet kapott, Ilus ebben elküldte vőlegényének legutóbbi táviratát, melyben ez áll:

»Tót kertész tanácsát megfogadjuk. Szerencse nénibe bízunk. Ádám.«

Bóra elfehéredve, mozdulatlan irtózáttal nézett Ghymessyre.

- Mit szól hozzá? - kérdezte olyan hangon, mintha valami nagy szerencsétlenség részleteiről kérdezősködnék.

Zoltán ismét csak vállat vont.

- Százan és százan teszik...

- És alig kettő-három jutott még hazáig. Rémes. Elgondolni is rémes!...

- Eh, mi is bízunk »Szerencse néniben« - kiáltott Margit túlzott jó kedvvel. Ilus még azt is írja, hogy persze rögtön idézték mamával a szellemeket, de egy teljesen ismeretlen jelentkezett, aki franciául beszélt és folyton azt mondta, hogy: »Grande bétise! Grande bétise...«

De ezt már Bóra nem is hallotta, mert aggodalma, nyugtalansága egyelőre teljesen elválasztották a külvilágtól s ő ott volt ugyan közöttük, de mint egy alvajáró, sem látott, sem hallott abból, ami körülötte történik.

Ismét idegölő, rettenetes hónapok következtek. Hiába írt, folyamodott, ostromolt minden ismerőst, minden intézményt, minden hivatalt. Sehonnan semmi hír! Pedig hányszor reménykedett! Hiszen ahány címet kaphatott itthon is, semleges országokból is, azokat ő mind igény-

be vette. Cím pedig legalább is volt annyi, mint amennyi jótanács, de épen olyan kevésbé használható.

Mintha Vécsen befagyott volna az élet. Kivált eleinte. Mindenki csak halkan beszélt és igyekezett nesztelenül járnival, mint az árnyék. Még a kórház betegei is megértették, hogy azzal tesznek a grófnénak kedves szolgálatot, ha lehetőleg elcsendesednek, meglapulnak, mintha nem is volnának. De az ilyen természetellenes megbénulás nem tarthatott sokáig, csak az a bámulatos, hogy aki legelőször fellázadt ellene és az asztalra ütve öklével azt kiáltotta:

- De hiszen így nem lehet élni! - az Zimonyi László gróf volt. Igen. Épen ő, a pár hóval ezelőtti öngyilkos. Most már, hogy sebe behegett, kezdte megszokni a mankók használatát. Ő volt a legmozgékonyabb, sőt most már kezdett az orvosoknak gondot okozni, hogy hogyan fékezzék ezt az őserővel feltörő életkedvet. Mert Zimonyi csakis szórakozni, mulatni akart.

- Cigányt ide! Pezsgőt! - kiabált a jó Sonnensternre feleletképen, mikor az megkérdezte, hogy bevette-e az orvosságot?

Néha már a kiállhatatlanságig ment türelmetlensége.

- Csak élni, élni, élni, ha nem szépen, hát: jól.

Körülbelül ebben a gyakran használt kijelentésében szűrődött le életbölcészete.

Bóra alig várta, hogy anyja érte jöjjön, mert máris napirenden voltak a kórházban az össze-ütközések, sérelmek, suttogások. Határozottan rossz befolyással volt környezetére fegyelmet nem ismerő, zsarnok természetével, örökké lázadozó, követelőző kíméletlenségével mindenkivel és mindennel szemben. Végre, épen egy nappal a Ghymessy távozása előtt érkezett meg Zimonyiné. De mennyire megváltozott ő is néhány hónap alatt. Aki Vécsyné szeme előtt a vonatból kiszállt, az íme, nem a sok és türelmes művészet árán fiatalnak tetsző, örökszép asszony volt, hanem egy fáradt arcú, rosszkedvű matróna, akinek színtelen ajka körül az elégedetlenség és keserűség barázdái rögződtek.

- Hogy van László? - kérdezte. - Az öreget elég jól hagytam - folytatta, tudva, hogy Bóra róla fog kérdezősködni. - Lóri még ott van. Ápolja.

- Csak Árpádról nincsenek híreink! Pedig »ott« most nagyon nagy harcok vannak.

Bóra felsóhajtott:

- Kinek vannak hírei?! Nekem még régebben nincs.

- De te legalább tudod, hogy a férjed fogoly és az olyan megnyugtató.

- Csak tudnám, hogy még az. De épen ezt nem tudom - és pár szóval elmondta, amit a valószínű szökésről sejtettek.

Mikor már a kórháznál voltak, Zimonyiné mindenkivel, Bórával, Margittal, Ghymessyvel, de még a csak fél perc előtt megismert Csajkaynéval is megtapogattatta kezét, tenyerét, hogy - nézzék, úgy-e, mennyire ég? Egészen lázas vagyok! És hogy reszketek! De olyan izgatott is vagyok!... Szörnyű! Szörnyű! Hogy fogom túlélni ezt a mai napot?

De mikor legjobban sajnálta volna önmagát, egyszerre csak megnyílt egy ajtó és két mankón döccengetve közelített feléjük Zimonyi László.

A körülállók valami nagy elemi kitörését várták az anyai és fiúi szeretetnek és ezt húsz másodpercnyi időre tulajdonképpen el is érték, mert íme, Zimonyiné heves zokogással vetette magát fia karjaiba (Ghymessynek kellett oda ugrani és meggátolni a László egyensúlyvesztését) és a fiatalember is újra és újra csókolta az anyja arcát, kezét és nevetett is és sírt is egy időben, csak épen úgy, mint ahogy csókolta, sírva, nevetve az örömtől - husz évvel

ezelőtt, amikor egyszer »Mamszi« egy hosszú utazásból hazaérkezett. De mind ez nem tartott soká, mert Zimonyiné máris gáncsoló, neheztelő tekintettel nézett fián végig. Majd az üres nadrágszárra mutatott, mely biztosítótűkkel volt rövidre tűzve és laposan, üresen lóbált erre-arra minden mozdulatnál, aztán két kezével az eget véve tanunak, panaszosan intézte szavait a körülállókhoz:

- Rettenetes! Ezt nem lehet megszokni! Ez rettenetes! - László pedig ezt hallva, ingerülten vonogatta vállát és kellemetlenül hangzó gúnyos kacagással kiáltotta:

- Rajtam nem mult, drágám. Én véget akartam vetni ennek az egész nyomorúságnak, de itt vannak mind! A megmentőim! Most köszönd meg nekik szépen, hogy a fiadat élve láthatod ilyen épen, hódítóan.

Zimonyiné most már tényleg közel volt az ájuláshoz. Bóra, aki észrevette azt, szó nélkül a László szobájába vezette, ahová a hadnagy is követte őket.

- Irma, emlékezz, mit ígértél - ságta Vécsyné, miután egy karszékot húzott számára az ablak mellé. Néma fejbólintás és görcsös kézszorítás volt a felelet. Később mégis odaságta: »Igyekszem« és Bóra el is hitte neki, mert tekintetében mély fájdalmat olvasott ki. László is oda ült melléjük és lassan-lassan jó kerékvágásba került a beszéd. Irma Ladánházáról mondott el mindent, ami fiát érdekelte; fia pedig folyton újabb és újabb kérdésekkel ostromolta apja hogyléte felől. Aztán Árpádot emlegették.

- Csak legalább ő kerülne ki épen ebből az átkozott forgatagból - sóhajtott László - mert fivére volt az egyetlen lény a földön, akiért önzetlen szeretettel rajongott. Milyen büszke volt rá. - Nézd - mondta most is anyjának és egy fiókból egy halom kivágást tett az anyja elé. - Már ennyit írtak róla a lapok. Mind meggyűjtöttem. Olvastad valamennyit? Ezt is, ahol le van írva, hogy hogyan mentette ki Zsarán Marcit, a »putzer«-jét egy kozákhordának a karmai közül?... Olvastad? Hogyne. De a grófné talán nem?

- Nem, én még nem. Adja csak ide, végtelen érdekel. - És Bóra örült, hogy volt kifogása, amiért félreülhetett és az anyját fiával hagyhatta suttogni. Mert amint Zimonyiné az első izgalmon túlesett, azok az érzések, amelyeket sok esztendő önzése, felületessége mélyen elágyazott lelkében, most lassan, csendesen, alig észrevehető gyöngyözéssel, mint egy ujonnan a földszintjére igyekvő hőforrás, feltartóztathatlanul jöttek-jöttek tekintetének bársonyában, szavának csengésében, símogatásának puhaságában.

Mikorra Bóra figyelmeztetni akarta, hogy jöjjön, hiszen még utazása óta se nem evett, se nem ivott, szobája is várja, fürdője is készen van, Zimonyiné mosolyogva kérte:

- Csak még egy félórát engedélyezz, hisz oly rég nem láttam Lacit, csak még egy félórát; szabad?

Bóra válasz helyett homlokon csókolta, Zimonyiné pedig gyügyögve, kényeztetve szólt a fiához, mintha az még most is egész kis baba lenne:

- Most pedig, aranyosom, maga szépen le fog pihenni az ágyára és »mamszi« oda ül maga mellé és úgy diskurálunk. Jó? Kell magának a pihenés, drágaságom, mert még sápadt, még nem egészen az én szép nagy fiam. No jöjjön. Így ni...

Bóra most Freihausenhez igyekezett, de még mindig Zimonyiéknál járt a gondolata.

- Bámulatos! Ez a gyors változás az anyánál, bámulatos. De még érdekesebb, hogy ez a fiú máris »hagyja magát« szeretni. Igen. Ahogy ott ül és felel és máris únja az anyját, de azért kegyeskedik megengedni, kegyeskedik eltérni, hogy a »mamszi« becézze... Igazán mulatságos. De azért jó, hogy már ennyire vagyunk. Valahogy majd csak meglesznek ezután együtt. - Ilyen gondolatokkal bibelődve haladt a folyosón, midőn az első fordulónál szembe taláta

magát Ghymessyvel. De mi ez már megint?... Bóra szó nélkül állt meg előtte és ijedten, kérdőn nézett rá. Zoltán pedig egy nyitott táviratot adott a kezébe s csak annyit mondott:

- Mit tegyünk?

- Szegények, szegények! - sírt fel Vécsyné a Zimonyi ajtaja felé tekintve, aztán újra csak olvasni kezdte a táviratot, melyben ez állt: »Gróf Zimonyi Árpád tegnap délután roham-csapata élén hősi halált halt. Dr. Váry.«

- Dr. Váry, a kollégám, aki most kint helyettesít - magyarázta a báró.

Sokáig meghányták-vetették a teendőket, mikor végre is a Bóra részint gyávaságból, részint irgalomból tett indítványa győzött: »Egyelőre hagyjuk még meg őket egy pár rövidke óráig abban a hitben, hogy boldogok.«

A grófné nem tért tehát vissza hozzájuk, nehogy arcán valamit meglássanak, hanem folytatta útját Freihausenhez, onnan a többi beteghez, végül pedig a faluba ment egy szegény hadiözvegyhez, akinek munkát ígért volt. Egészen messze, kint lakott az, csaknem a temetőnél. Ide sietett érte Margit, aki lelkendezve jelentette, hogy Zimonyinének egy sürgönye érkezett Ladánházáról.

- És én ezt gyanutlanul átvittem hozzájuk. De, képzeld, ezt a sürgönyt Lóri néni küldte és mikor Irma elolvasta, csak egyet sikoltott és elájult... Gyere, az Istenért, gyere Bóra hamar, - könyörgött a fiatal leány - mert én nem tudok rajta segíteni. László gróf állapota is borzasztó. Sír és káromkodik. Olyan, mintha meg lenne örülve.

- Hát Ghymessy ott van? - kérdezte a grófné, mert ösztönszerűen mindig hozzá siettek gondolatai, ha arról volt szó, hogy valakinek támaszra van szüksége. Margit izgalomtól sírva felelte:

- Nincs. Az a baj, hogy nincs! Láttam kocsin elhajtani az ablakom előtt. Biztosan fivéréhez ment Somosra.

Bárhogy siettek is, csaknem egy fél órába telt, míg ismét a kórházban lehettek. Margit kint maradt a kertben, Freihausen már ott üldögélt ama bizonyos nagy tölgyfa alatt, Bóra azonban csendesen, torkában érezve szíve lüktetését, nesztelenül nyitott be Zimonyiékhöz, akik nem is vették észre közeledését. Ő tehát tétován, tépelődve állt meg. Örült, hogy időt nyerhet, mert íme, azt látta, hogy a fiatal hadnagy még mindig ott fekszik a nyugágyon, anyja pedig mellette ül egy alacsony kis széken és így, kéz a kézben, most már csendes, jóleső sírdogálással panaszolták egymásnak nagy fájdalmukat. Egyszer csak, miért, miért nem, László a régi keserőséggel, vadsággal kiáltott fel:

- Miért ő és miért nem én? Van ennek értelme, hogy én, nyomorék féreg, megmaradjak? míg ő... - és öklével verte a mellette heverő mankókat. De ekkor Irma grófné térdre siklott fia mellé és sírva könyörgött:

- Ne mondd ezt, László! - és hogy annak nem akart keserősége, lázadozása elcsitulni, anyja ajkáról íme, meggyőződéssel jött a vigasztalás: - Ugyan, egyetlenem, hát baj az, hogy levágták a lábad? Baj az? Dehogy baj. Miért lenne baj? Hát, ha hiszed, ha nem, de én igazán mondom, hogy én már nem is látom, hogy hiányzik. Esküszöm, hogy nekem már eszembe sem jut... Csak hogy élsz! Csakhogy élsz, élsz! Ez a fő, ez minden! Lászlóm, gyermekem... - és ráborult és Zimonyi Péterné könnyeivel, csókjaival borította a fia csonka lábát.

Vécsyné csendesen, vigyázva húzta be maga után az ajtót s húzódott el lábujjhegyen, hogy valahogy meg ne sejtsék azok odabenn, hogy valaki - hívatlan, kéretlen - a lelkükbe látott.

HARMADIK RÉSZ.

I.

Tavasza lett újra; már másodszer virítottak ki az ibolyák a lövészárkok mentén, friss sírok tetején, de a harc csak dúlt tovább, sőt napról-napra fokozódott és nap-nap után mind sűrűbb, elkerülhetlenebb hálót teregetett ki a Bánat s vetette ki az emberiségre. Alig volt már olyan halandó, aki ne vergődött volna, ne fuldoklott volna könyörtelen csomói között. Vécsy Ádámné élete is folytonos gondból, aggodásból állt, mert íme, már több mint hét hónap óta hiába várta a hírt férjéről. Mióta Árkossy Ilnka azt a szökést jelző sürgönyt megkapta, mintha elnyelte volna úgy Vécsy Ádámot, mint Ilus vőlegényét a föld. És az volt épen a rettenetes, hogy mindig fennállt az a rémület, hogy hátha, hátha tényleg nem is élnek már? Hátha?... Száz- és százezerszer jöttek, tértek vissza ugyanazok a gondolatok, ugyanazok a rémképek.

És az élet is lassan-lassan egy körbeforgó szárazmalomhoz lett hasonlón.

Bóra dolgozott, segített. A birtokok rendben. Értékben felgyarapodva. Segítő intézményei áldást hozón, kitünő munkában. De mindez mit ért öneki magának? Neki, aki reggeltől estig csak azért nem engedélyezett magának egy órai pihenést, mert így remélt töprengéseitől megszabadulhatni éjszakára. De mindhiába, mert azok éjjel-nappal fogták, kergették, terelték, mint halat az ügyes halászlegények a Bánatnak hálója felé.

Hosszú, szomorú tél volt az, melynek utolsó hava most kezdett leolvadni a távolból kéklő hegyekről.

Csak hogy elmúlt! Talán a tavasz mégis hoz valami jót is. Bóra egybe nem fáradt még bele: a reménykedésbe.

Körülötte azonban lehalkult, leszürkült az élet. Ghymessy messze, valamely harctér mögötti kórházban. Csak ritkán érkezett tőle hír. Félt postára bízni gondolatait, de még annál is jobban félt attól, hogy leveleiben érzelmeit találja elárulni. És csak azt nem; hisz ezzel elveszthetné Bórárt örökre. A vécsi kórházban kevés volt a beteg és ami volt, egy sem közelebbi ismerős. Freihausen pedig most már újra ezredénél volt. Ám a lapok minden lépten hozták a nevét valami új és újabb légiharcban elért sikerével kapcsolatban, Margit azonban minden ilyen hírre sápadtabb, szótlanabb lett, mert hiszen mindenik csak azt bizonyította, hogy szerelmesének élete folytonos veszélynek van kitéve. Az egyetlen élő lény, akivel Bóra felfrissült és új erőt merített a csüggedés ellen, nagynénje, Tátray hercegnő volt. Milyen csodálatosan kedves, tiszta, lehiggadt légkört tudott ő maga körül teremteni. Igaz, hogy féltve őrizte azt.

- Nem, édesem - mondta, valahányszor Illosvay kisasszony vagy bárki más valami rémeset, kegyetlent vagy eltorzítottat, csúnyát kezdett neki elbeszélni. - Nem, édesem, nagyon sajnálom, mert biztosan rendkívül érdekes, amit velem közölni akart, de fájdalom, én már nem érek rá azt meghallgatni. Lássák, nekem már nagyon kevés az időm és én ezért most már csak jót és szépet akarok hallani. Tudják, csak olyat, aminek emlékéért érdemes lesz majd magammal vinni a másvilágra.

- Rettentő önző lettem. Tudom, - mondta néha Bórának mosolyogva - de mások bajáról, nyomorúságáról minek hallgassak hosszú meséket? Mert vagy tud a tárcám segíteni és akkor kérlek rendelkez vele, vagy nem tud és akkor csak »sadismus« (ahogy ti mondjátok) volna részemről a vele való foglalkozás.

Természetesen háborúról sem volt szabad előtte beszélni és milyen áldás volt ez mindenkire nézve, aki közelébe jutott! Ha azonban arra kérték, beszéljen a rég mult időkről, azt mindig nagy örömmel fogadta. És mi mindenre emlékezett! Mi mindenre tekinthetett vissza!

- Nem is képzelitek ti fiatalok, hogy ki mindenkit látott ez az én két öreg szemem! Wesselényit, Széchenyit, Deákot, Batthyányt. Igen. Mindezeket személyesen ismertem. Higyjétek el, a 40-es évek első feléig, ez volt Magyarország fénykora. Egyszer be fogják ezt látni. Meg fogják írni. Mert én, aki akkor éltem, tudom, hogy nagy név és nagy jellem csaknem kivétel nélkül fedte akkor egymást. És mennyien voltak!

Nem, nem, gyermekek! Ne beszéljétek nekem csúnya és kicsinyes és szomorú dolgokról, nem illenek azok az én emlékeimhez, amelyek olyan szépek, nagyok és derűsek. De gyere csak ide, kis Margitom, te beszélj velem. Igaz, hogy vőlegényed repülni tud? Lásd, ez nagyon érdekel. Milyen új fogalom: »repülő«... Az én első férjem, báró Jávortavy István még váltott lovakkal, gyors kocsival jött engem megkérni. Nászutunkat pedig nyolc társzekerrel, cselédséggel, táborigényekkel kísért, üveges batárban tettük meg. Hat ló húzta. A tetején furcsa, lapos »kuffer« volt az én aranycsipkés ruháimmal megrakva. Hat hétig tartott, míg Szilágy-megyéből Velencéig értünk. S mennyi viszontagság után! Egyszer a szakács leitta magát és aznap nem ebédelt közülünk senki, máskor meg útonállókkal gyűlött meg a bajunk, de azért szép volt. Fiatalok voltunk... Szép volt, nagyon szép... Hanem repülni?... Fiatalnak lenni és repülni?!... ez még szebb lehet. Én úgy képzelem, hogy ez még sokkal szebb.

Egy gyönyörű meleg áprilisi késő délután, mikor még a báránnyelők is úgy néztek ki rózsaszínűen, habos fehérén, mint egy nagy, nagy meserétnek a csodavirágai; a földön pedig minden zengett, zsongott örömeiben, hogy a tavasz füre, fára, mocsárra, avarra szórta, dobta, hintette a fehér-, arany- és lilaszínű virágok boldog millióit, egyszerre nagy izgalom támadt Vécsen.

»Nini, mi az?« »Egy madár.« »Hol?« »Ott, ott repül.« »Ott közeledik.« »Be nagy!« »Be irtózatossá nagy...« »Jaj Istenem, sárkány...« »Be szép« »Angyal?!«... így kiabáltak össze-vissza és futottak és mutogattak gyermekek, asszonyok, vének.

A verandán ülők is figyelmessé lettek ennyi nyüzsgésre. Margit nézett fel legelőbb és ő kiáltotta ki az igazat: »repülőgép!« Mindenki felugrált helyéről. Még az öreg hercegnő is szokatlanul kurtán, türelmetlenül rendelkezett, hogy fordítsák már toloszékét úgy, hogy jobban lásson. Mindenki visszatartott lélekzettel figyelt a mindjobban fokozódó berregésre.

És jött. Biztos repüléssel. Bátor sebességgel. Felette a rózsaszín báránnyelők mennyezete, alatta a dombokon, réteken a virágok szőnyege. Ő pedig, mint valami mondából megelevenedett csodalény, feketén, hatalmasan szelte, uralta a korlátlan térségeket.

Most már ott volt épen a ház felett és ekkor megszűnt a berregés és a gépmadár kecsesen, bátran keringeni, szállni kezdett; de mikor már azt hitték, hogy rögtön leszáll a kastély előtti nagy pázsitra, mikor Margit kigyúlt arccal, ragyogó szemekkel egyre: bámulta a nagy csodát és felismerte azt, akit a világon legjobban szeretett s nevével szólította és vágyva terjesztette ki feléje karjait, akkor íme, újra fent járt már az, fent, fent az ég kékjében és ott csapongott le fel, le fel. Hogy röppent! Most merőlegesen, mintha rögtön tönkre akarná magát zúzni a veranda kövezetén, most meg vízszintesen, surranva, mint egy játszva szárnyaló szabad madár. Néha a lemenő nap sugárkévéibe került és ezek megcsillantották, felragyogtatták, mintha szín-aranyból lenne. Csak a nagy, fekete keresztje maradt meg a sok ide-oda sikló fényességben változatlan, komor méltóságában.

De mi ez? Nem száll le? Elmegy? Margit könnyező szemekkel, neheztelve, csalódottan néz utána. De íme, valaki egy kis levélkével siet fel a lépcsőn, Árkossy Margitnak szól, csak egy pár sor van benne: »Fontos üzenetet viszek. Nem szabad leszállnom, de akartalak látni,

akartam, hogy lássál. Szeretlek.« Ennyi. De Margitnak épen elég, hogy a föld legboldogabb menyasszonyának érezze magát.

Az öreg hercegnő pedig sokáig oly némán és mozdulatlanul maradt helyén, hogy Bóra aggódva tekintett feléje; de íme, egyszerre csak megszólalt. Kezeit összekulcsolva, azokkal a csodás szemekkel az égre nézve, boldog mosolylyal suttozta:

- Köszönöm, Istenem... Köszönöm, hogy megérhettem azt a napot, amikor szárnyai nőttek az Embernek!...

II.

Bóra a Vécstől csak pár órányira fekvő új birtokára, Virághalmosra utazott.

Mindeddig sohasem tölthetett ott egy-két napnál többet, de most úgy intézkedett, hogy egy hétig lehessen távol. Alaposan meg akart ismerkedni azzal az érdekes építkezésű kis ódon kastéllyal, mely egy gyönyörűséges bükkerdő közepén állott. Körülötte három oldalt nagy széles tisztások voltak hagyva, hogy a napsugár kénye-kedve szerint hatolhasson be a házba. Ezekre a szép üde rétekre jártak ezután esténként az özek és dámvadak legelészni. A bejárat előtti térségen azonban nem gyep volt, hanem egy szép, csendes vizű tó, mely a napnak bizonyos óráiban csodás élességgel tükrözta vissza a házat számos tornyával, erkélyével, szeszélyes tetőzetével. Ez a tó, erősen elkeskenyedve, messze húzódott jobbról is, balról is az erdőbe és ott számos vizi vadnak volt biztos menedéke, csendes, nyugodalmas tanyája. Ez annál inkább, mert mikor Bóra a birtokot megvette, első rendelkezése az volt, hogy a legszigorúbban eltiltotta a vadászatot, azonfelül még az erdészné (mert természetesen itt is asszonynak kellett a férfit helyettesíteni) állása volt ahhoz kötve, ha egyetlen madárfészket, ha fülemüle, ha szarka, bárki is bolygatni merne.

Most már, másfél év után, ennek a szigorú rendeletnek meg is volt a hatása. Mikor Bóra egy májusi napon odaérkezett, annyi rigófüty és gerlekacagás fogadta, hogy egészen felderült tőle. Különben is ez a hét, hajnali keléssel, korai fekvéssel, egyszerű, csaknem vegetáriánus étkeivel végtelen jót tett a fiatalasszony meggyötrött idegzetének. Kivált mikor az erdészné egész gyanutlanul egy orosz fogságban levő emberről beszélt, »akiről - csak tessék elképzelni! - több mint egy évig nem volt semmi hír és most, lám, jönnek, jönnek tőle a levelek, mert úgy mondják, sokáig egy olyan fogolytáborban volt büntetésből (hogy miért, azt már én nem tudom, kezit csókolom), ahonnan nem volt szabad de egy sort se írni. Hanem mikor a büntetését leülte, hát újra írhatott és ír is azóta gyakran«.

Ismét egy »hátha«. De ezúttal egy jó! Egy vígasztaló.

Bóra megújnodott reménységgel járt-kelt, tervezgetett.

És mentől többet tanulmányozta a kérdést, annál világosabban látta, hogy a virághalmosi házból valami nagyon kedveset és szépet lehet formálni.

Miért is ne? Igen. Meg fogja csinálni, még pedig minél előbb. A bútorzat könnyen összekerekül, innen-onnan. Amint hazatért, Margittal legott sorra járta a vendégszobákat, padlást, »magazint«, de még a cselédszobákat is és csakugyan: rengeteg elvénült, elkopott, ócska, de kedves, de szép cseresznyefa- és kőrisgyökér-bútor gyűlhetett össze. Majd tanácsot tartott Karvaly úrral, az intézővel, aki sietett egy félszemű, de ügyes kárpitost előteremteni, úgyszintén egy öreg asztalost is. Hamarosan megindult a munka a műhelyé alakított »garázsban«. Bóra grófné odavitette a varrógépet, és a komorna reggeltől estig varrta-varrta a félszemű Schillinger Ottó kárpitós utasításai szerint a furcsaszabású tarkaságokat. (E nagy

szorgalomnak tíz napon belül boldog eljegyzés lett a vége, mert Johanna kisasszony kijelentette, hogy szinte örül, hogy a vőlegénye már nem épkézláb ember, mert mai napság rokkanthoz menni körülbelül annyi, mint egy jó biztosítás a hadiözvegység ellen.)

Alig pár hét multával elindíhatták a sok felújított szép holmit Virághalmos felé. Bóra Margittal szintén odament és mindenütt ott volt és rendelkezett. Ő volt a lelke az egésznek.

- Mert olyan »spurim van«, - mondta a régi életkedvvel - hogy rövidesen hírt kapunk Ádámtól. Nézd, milyen kedves, tágas, napos egy szoba ez. Micsoda kényelmes, barátságos kis fészket varázsolok én belőle annak a szegény, szegény meggyötört embernek kárpótlásul a mostani sok rosszért. - Egy darabig maga elé zümmögve tett-vett a felhalmozott függönyök, terítők között, aztán hirtelen Margitra nézett: - Mondd csak, mit tudsz Ilusról? Béchyról? Rég nem beszéltél róluk!

- Nem. Már van pár hete, hogy nem kaptam hazuról levelet, de tudom, hogy szegény Ilus egészen letett már a reményről, hogy...

- Ostobaság! - kiáltott Bóra szenvedélyesen. - Ostobaság, ilyet nem szabad tenni.

Margit nagy figyelemmel vizsgálgatott egy ujonnan kicsomagolt öreg karszéket, még le is guggolt, hogy a lábait jobban szemügyre vegye. Bóra rögtön látta, hogy valami nyomja a lelkét.

- Nos, Margit, ki vele! Valamit rejtegetsz. Látom. Hogy is mondtad tegnap? Hogy engem »egy kis lelki Röntgen-készülékkel ajándékozott meg a jó vagy rossz sorsom«. Így mondtad? Hát akkor mire ez a nagy hallgatás?

- Mert kissé furcsa az eset - nevetgélt Margit zavarral. - Tudod, Ilus... már ő is húsz éves és Béchy Ádámról ide s tova egy év óta semmi hír... És... és... ezelőtt hat héttel... »Einquartierung« volt Fülesden és...

- És valaki udvarolt? Valaki megkérte? Valakinek igent mondott? - dobálta Bóra a kérdéseket haraggal, felháborodással a Margit fejéhez. Az pedig csak az ártatlanul szenvedők szemrehányó, irgalmat kérő tekintetével nézett rokonára.

- Hallatlan! - heveskedett Vécsyné. - Ez csúnyaság! Ezt nem vártam Ilustól. Épen Ilustól nem. Végre is, az ember nem veréb, hogy ha a vércse elfogja a párját, hát rögtön választ magának egy másikat!

- Nem, nem veréb. De minden leány vágyódik arra, hogy fészket rakjon.

- Nevetséges!

- Bizony vágyik, mert... Tudod miért?... Mert... mert ez egy nagyon egészséges ösztön.

Olyan komoly meggyőződéssel mondta ezt, hogy Bóra önkéntelenül elnevette magát, mire a fiatal leány nekibátorodva, széles mozdulattal, nevetve mutatott körül:

- Mondja csak, kedves grófném, de őszintén, mit jelent ez a sok bútor, mesterember, kalapálás, falak szépítgetése, padlók fényesítése itt körülöttünk? Mit? De mit? Egyszerűen azt, hogy önt is utolérte a fészekrakás ösztöne.

- Engem?!... - kiáltott Bóra sértődötten. - De kérlek, én a hites uramat várom vissza. Neki építetek, »rakom a fészket«, ahogy te mondd.

Margit újra vállat vont.

- Ilus ezt nem várhatja, mert ilyen neki nincs. Végre is tudod, mi az igazságok igazsága? Hát az, hogy az élet erősebb, mint a háború. Mindenütt látjuk, hogy legyűri, aztán elhalad mellette! »Elle passe outre«, ahogy Sülelmedy mondani szokta, ha ugyan nem azt mondaná ez esetben: »such is life«. Majd megkérdezem tőle. Jó?

Bóra nem felelt. Bosszantotta, hogy Margit ilyen könnyedén veszi ezt a komoly kérdést és nagyon neheztelt Ilusra, akit magában jellemtelennek minősített eljárásáért.

- Turris eburnea!... Igen, ez már valami! - határozta el göggel, önelégülten. - Ez az, ami a nőt a nőtől megkülönbözteti. A jellem elefántcsont-tornya, amelyben hűségét mindhalálig csorbítatlanul megőrzi az, aki olyan, amilyennek lennie kell... De mit is törődöm egy olyan kis tucat lény hűségével vagy hitszegésével, amilyen Árkossy Ilus? Lám, Ghymessy... De miért jut épen most Ghymessy eszembe? Eh, hát igen. Mert be kell magamnak vallani, hogy ha volna valaki a világon, aki ezt az én szegény elárvult szívemet birtokba vehetné, az csak ő, egyedül csak ő lehetne. De nincs olyan lény. És nem is lesz soha. Még ő sem. - És Vécsy Ádámné dacosan, keskenyen összeszorított szájszélekkel fogott hozzá, hogy a férjének szánt szobában a bútorokat helyébe tologassa, húzza, az almárium kulcsát erélyesen, kattogtatóan nyissa-zárja, a párnákat dagadósra rázza össze.

Lefekvés előtt Margit még egyszer felhozta nővére eljegyzését és bevallotta azt is, hogy ugyanegy napra tervezik az esküvőket az ő hűséges. »teuton«-jával, - ahogy Freihausent tréfásan nevezték - Ilus pedig Forray Kálmán főhadnaggyal, aki különben, hála Istennek, többszörösen milliomos.

- És ha ezalatt hír jön Béchyről? - kérdezte Bóra nagyon magasból, nagyon messziről. De Margit ismét csak azzal az ő cinikus nevetésével válaszolt:

- Hát akkor ő majd vegye el Forray Blankát. Úgy hallom, nagyon szép leány.

- Hogy ha így is lehet gondolkozni?! - szörnyűködött Vécsyné és elhatározta, hogy többé sohasem említi előtte a Béchy nevét.

Visszaérkezve Vécsre, Ilosvay kisasszony sietett eléjük és könnyek között jelentette, hogy »Ő hercegsége« reggel óta kissé gyengélkedik.

- Nincsenek fájdalmai, - nyugtatta meg Bórát, - csak folyton alszik. Ha szólítom, rám néz, néha, kissé mintha még mosolyogna is, de aztán újra rögtön elalszik. Dr. Sonnerstern most is fent van nála.

- Hja, a betöltött kilencven esztendő ellen nincsen orvosságunk - felelt a jó öreg doktor megadással.

Bóra kétségbe volt esve. Tudta, hogy ez a természet rendje, de azért rettenetesen megrábottnak érezte magát arra a gondolatra, hogy nényjét is el kell veszítenie.

- No, kedves, jó méltóságos grófném! Ne tessék annyira a szívére venni a dolgot - próbálta az orvos a vígasztalást. - Hiszen imminens veszélyről szó sincs. Csak, csak az a kilencven esztendő!... Annál már - persze - minden nap ajándék...

A hercegnő ezután sokszor napokig nem vett környezetéről tudomást, ellenben néha, minden megmagyarázható ok nélkül, egész bámulatosan tudott mindent és érdeklődött mindenki iránt. Egy ilyen alkalommal Bórát magához intette és azt kérdezte tőle, hogy vajjon szép-e a virághalmosi erdő? Aztán sóhajtva tette hozzá:

- Sajnálom, hogy sohasem láthattam. Légy benne nagyon boldog, gyermekem.

Megint máskor Margitnak fogta meg a kezét és azt súgta neki alig hallhatóan, de kedvesen, tréfás alamuszi, hamiskás mosollyal:

- Hát úgy-e, mégis szeretjük az égből leszállt angyalt? Mi? Hát mégis hozzá megyünk feleségül, nemde? És így van az jól, kisleány, így. Hanem egyre vigyázz, - mert ez rád van bízva - egyre vigyázz, arra, hogy soha le ne törjenek azok a szép, szép szárnyak. De még csak meg se kopjanak. Meg lehet ezt csinálni. Ha egy asszony nagyon szeret, eltalálja a módját. El...

Egy nap, mikor ismét rosszabbul volt, Bóra kiadta a rendeletet, hogy ha valaki keresné, ne őt, de unokanővérét értesítsék, mert ő nem akar a beteg ágya mellől távozni. Így történt, hogy a Sülelmedy érkezését csak Margitnak jelentették.

- Épen most! - gondolta a fiatal leány és bosszúsan hagyta abba a csomagolást, melybe olyan »jóízűen«, annyi édes tervezgetéssel volt elmélyedve. Kedv nélkül indult a lépcsőházba, de alighogy az emeletről Sülelmedyt meglátta, hangos nevetéssel kiáltott le rá:

- Maga?!... Katonaruhában?! No hát!!!... Sohasem ismertem volna meg. És mennyi kitüntetés a mellén!... Az Istenért?! Csak nem lett hős már maga is?!

- Dehogyan lettem.

Margit megütődve állt meg. Micsoda türelmetlen, elutasító hang ez? És most már két-két lépcsőt ugorva sietett le hozzá.

- Sülelmedy, mi lelte magát? Az Istenért, mi van? - kiáltá, mert íme, a kérdezett tőle szokatlan meghatottsággal, izgatottan morzsolgatta kis, ritkás bajuszát ujjai között és fürkészszerűen nézett körül.

- Nem hallja senki?

- Nem, nem. Csak mondja!

- Nagy baj van, Margit nagysád, rémes!

- De mi? Az Istenért, de mi?

Újabb körülnézés, aztán suttogva, egészen közelről:

- *Ádámot megölték...*

- Megőrült?

- Pszt. Csendesen! Azért jöttem, hogy magának megmondjam: Bécsből a külügyminisztériumból tudom. Tudja, Iván, Sternenfels Iván.

- Igen, igen. De mondja... Jaj de borzasztó!... Mondja, mit hallott?

- Hogy akkor, mikor megszöktek Béchyvel és ahogy most mondják, még két osztrák tiszttel a kínai határnál elfogták volna őket. Illetve a többi, mert Ádámot ott helyben agyonlőtték.

- Hátha nem is igaz? Hátha rosszul tudják?

- Lehetetlen. A svájci követségünk útján jött a hivatalos értesítés. »Ádám Véchy an der Khinesischen Grenze...« stb. Láttam a sürgönyt.

- Rémítő. Rémítő!... megáll az eszem.

- Már itt lett volna a sürgöny tegnap - hadarta Sülelmedy, igazi, hamisítatlan könnyeket nyelegetve, - itt lett volna, ha én meg nem kérem Ivánt, hogy halassza el egy kicsit... Úgy gondoltam, jobb lesz, ha előbb magát előkészítem...

- Köszönöm. Igaza volt. Jobb így... De most mit gondol, mit tegyünk?

Sülelmedy csak most ébredt tudatára annak, hogy tulajdonképpen a maga öröme utazott ide, hogy ő lehessen az első hírmondó, mert különben nem sok értelme volt ideutazásának.

- Csak itt volna Ghymessy! - sóhajtott Margit, kezeit tördelve.
- De nincs és nem is lehet. Arról meg azt hallottam, hogy nagy beteg valamelyik olaszországi kórházban.
- No, még csak ez kellett nekünk. De mondja már, mit tegyünk?
- Fogalmam sincs... De talán most is legjobb lesz az ős recept: előbb csak azt mondani, hogy van hír, aztán, hogy Ádám veszedelmes beteg és végül, mikorra már úgyszólván kitalálta az igazat, rábólintani...
- Könnyű tanácsot adni, de ilyen esetben cselekedni...
- Pedig muszáj.
- Igaza van. Köszönöm, hogy eljött. Ég vele. Megyek Bórához... Tudja, hogy a hercegnő nagyon nagy beteg? - Margit nehezen küzdve könnyeivel mondta ezt, de legott felderült. - Igaz ni! - folytatta. - Búcsúzom is magától hosszú időre: jövő héten utazom haza az esküvőmre.
- Mit? De hisz most nem hagyhatja el a grófnőt! Most? Az lehetetlen.

Margit meglepetve nézett rá. Erre nem gondolt. Tényleg. Hogy hagyja el Bórát most? De másrészt vőlegényének csak most lehet szabadsága és Ilus is várja, hogy szép, megható, kettős »hadi« esküvőt tartsanak. Mire az emeletre ért, már tudta, hogy el fog utazni, »bármilyen történet is Bórával«. Átkozta a véletlent, mely miatt hálátlannak fog látszani - még a Sülelmedy szemében is!... De azért el fogok menni, mert nem tehetek másképpen.

Fent a hercegnő szobája előtt Ilosvay kisasszonyt találta; aki összekulcsolt kezekkel, minden izében reszketve állt az ajtóban és hallgatódzott.

- Ki van odabenn? - kérdezte Margit, bár meg volt győződve, hogy a válasz az lesz: »a grófné«... De csalódott, mert a válasz ünnepélyesen, meghatottan ez volt: »a halál«.

- Hogyan? - kiáltá a fiatal leány. Mit beszél?

- Azt, hogy mindennek vége. Hallja a grófné zokogását? Ne menjünk még be, hagyjuk, hogy sírja ki magát, ahogy jól esik, hisz tudjuk, mi mindent sirat, szegény, szegény jószágos Bóra grófnénk!...

Margit - egyelőre - csak egyet tudott, azt, hogy most nem szólhat Bóranak egy szót sem. Önzőn gondolt arra, hogy hátha más valaki fogja annak a rettenetes hírnök tördőfését a szívének szegezni. És így is történt, mert íme, azok között a részvétsürgönyök százai között, melyek a hercegnő elhunytából Vécsre érkeztek, volt egy magától Öfelségétől. Ám abban a grófné kettős nagy gyászáról történt a legkegyelmesebb megemlékezés.

Bóra kétségbeesett rémülettel ostromolta kérdéseivel környezetét, míg végre a Margit könnyező szeméből kiolvashatta az igazat.

III.

Mivel pár nappal a temetés után a hivatalos értesítések is megjöttek úgy a külügytől, mint a katonaságtól, nem lehetett többé kétség afelől, hogy gróf Vécsy Ádámot csakugyan megölték. Özvegyére nézve vígasztalan, sötét napok következtek. Csak most látta, hogy a rossz milyen könnyörtelenül fokozódhatik a sokkal rosszabbra. És ez a rettenetes, visszhang nélküli, süket magány.

A kedves jó nagynéni, akinek derűs bölcsessége annyi sebet hegesztett a szívekben, már hónapok óta ott nyugszik a Tátray hercegek dunántúli ős mauzoleumában. Húga még a halóporát sem tarthatta a közelében... Margit Németországban új rokonainál (a Tudakozó Irodában Ilosvay kisasszony lépett az örökébe), Ghymessy pedig még mindig kint van valamely határszéli kórházban és mint Sülelmedytől tudja, még mindig beteg. De talán jobb is, ha nem jön vissza. Levelei, bármily tartózkodók, fegyelmezettek, mégis egy egész picit árnyalattal többet árulnak el, mint ami most, a sötét gyászhoz illik. Bóra hosszú magányos óráiban néha gondolatban sorra vette ismerőseit. Kit szeretne látni? Volna-e olyan, akit szívesen hívna meg magához? Csak egy névre talált a sok közül. Igen, Hollókeöyéknek örülne, ha jönnének. De azok szegények, most nem mozdulnak hazulról. Lesik a postát, mert fiúkról hetek óta nincs hírük.

A Margit kíméletlen távozása éppen akkor, mikor legnagyobb szüksége lett volna rá, különben is bizalmatlanná tette a baráti önzetlenség fogalmával szemben. Ő pedig most mi kárpoztást nyújthatna a vele töltött szomorú napokért?

Jobb ez így sokkal.

Hogy a Lóri néni felajánlott látogatását rémüldözve hártotta el magáról, az persze, természetes. Pedig tudta, hogy vérig sérti azt az éppen olyan kíméletlen, mint túlérzékeny teremtet. De mit bánta? Elképzelni is rossz volt, hogy mostani kedélyállapotában legyen egy olyanvalaki a házában, akinek megkülönböztetett tisztelet jár ki, ám aki azt úgy uzsorázná ki reggeltől estig, hogy folyton hajszolná, dolgoztatná, gyanúsítaná és egymásra uszítaná az egész háznépet. Hisz ismeri ezt a szokását gyermekkorától és tudja, hogy szegény anyjának mennyi bosszúságot, könnyet okozott örökös gáncsolódása. És mennyi tüszúrás rejlik egy háziasszonyra nézve abban, ha például egy vendég ötször-hatszor visszaküld egy reggelit a konyhába. Egyszer azért, mert nagyon hideg a kávé, máskor nem elég sűrű a tej, harmadszor mert keményre főtt, ötödször, mert nem elég keményre főtt a tojás. Hatodszor... De ki tudná, hogy egy Lóri néni mi mindent képes ilyen irányban kitalálni. - Nem. Ezt az én idegeim most még nem bírnák elviselni - határozta el magában Bóra, bár halvány mosolyt csalt arcára ez a visszaemlékezés. A Lóri néni »faxái« néven gyermekkorában egész kis legendakör fejlődött körülötte és adatott szájról-szájra a családban.

Nem. Inkább továbbra is ez a végtelen hangtalanság borítsa elkülönítő üvegburáját az életére, semmint örökösen bántó hangzavarok kényszerítsék gondolatait alantibb rétegekbe.

Ő most egyesegyedül egy szép, magasztos gondolatkörnek akart élni, annak, melynek gyújtópontjába férje emlékét helyezte. Ezt pedig úgy érthette el legjobban, ha lehetőleg elzárja magát a külvilágtól. Hét hónapon át ezt keresztül is vitte és ezalatt mentől inkább tompult a vesztesége feletti éles fájdalom, képzelete egy annál eszményibb, tökéletesebb Vécsy Ádámot alkotott magának. Egy, igazában sohasem létezett, minden emberi és isteni tulajdonságokkal felékesített Vécsy Ádámot, akihez - közvetítését kérve - imádságát intézte.

Voltak ugyan percek - talán órák is, - mikor a hercegnő jóságos tanácsai csengtek a fülében. »Bóra, vigyázz!« vélte hallani.

Máskor meg egy rosszul sikerült étel, vagy nyikorgós ajtó, vagy más ilyes csekélység hirtelen, kéretlen az igazi Ádámot juttatta eszébe, azt, aki mindig újra és újra előlről kezdett, kicsinyes zsörtölődésével, oktalan szeszélyével sok-sok felesleges könnyet sajtolt a szemébe. Féltékenysége is bántotta, sértette, mert hisz tisztában volt azzal, hogy nem »szerelemfélézés« ébresztette volt azt, hanem az, ami minden asszonyra annyira lealázó »az én feleségem«, »az én asszonyom«, »az én nevem viselője«-féle zsarnokoskodás.

Igen. Tagadhatatlan. Mindez, sőt talán még sok minden egyéb is eszébe jutott olykor és fáj és sebzett és rombolt, de ilyenkor Bóra önfegyelemmel sietett egy még tökéletesebb, még tisztább fényben ragyogó eszménykép megalkotásához látni.

Megsápadt, lefogyott. Gyásza, mint valami marószer, beleette magát az életébe. Nem a bánat. A bánat idő multával megalkuszik, alkalmazkodik, letompul, elcsitul, de a gyász. A gyász, melynek, ha engedik, ha gyönyörködnek benne, túlteng és megtámad minden élő érzelmet, még magát a bánatot is. Így Bóránál. Alig pár hét elmultával, már csak árnyéka volt egykori énjének. De azért a magára vállalt kötelezettségeket rendre intézte, végezte. Kezelte a birtokokat, vett, eladott, tervezett, látszólag mindent a régi eréllyel, csak saját magától kérdezgette gyakran: »tulajdonképen minek?« De azért csak csinálta, mert jobb volt a tétlenségnél. Az első szép májusi napon rászánta magát és elment Virághalmosra. Meg akart győződni arról, hogy a kastély fedelét, mely most készült el nagy nehézségek között orosz hadifoglyok igénybevételével, jól csinálták-e. A körütekintő jó gazda indult útra, de lám, Ülley Bórának egy más, régesrég elszunnyadt, elnyomott, kitagadott énje volt az, aki alkonyatkor odaült a csendes tó partjára és elgondolkozva nézte, hogyan ugrándoznak, folyton szélesedő köröket alkotva, csillaghátú potykák, fűrges kis kárászok. Néha nagy köröket rajzoltak, máskor hirtelen támadt, gyorsan elsímuló sebet hasítottak a vizen, ilyenkor tudta Bóra, hogy játszva kergetőznek. Örülnek az életnek. Még a halak is.

És elnémult lelkéhez szólva szólott az erdő. Pán sípján szólott ezer változatban. Szólott a fészket rakó madarak egymást hívogató hangjában. Zümmögő, ciripelő, dongó bogarak meleg zsongásában. Surranó őz, mókus, jelt adó kis halk makkanásában. És szólott, zengett mindent betöltő illatával nefelejtsek kékjében, gólyahír aranyában, orchideák kékes, violás lángolásában. És szólott a százados bükkök drágaköcsillogású levélzetében.

Szólott. Harsonázott.

Bóra remegve, megigézve hagyta magát ettől a hatalmas hanghullámtól ragadni, vinni soha nem gyanított világtájak felé.

Harminc éves volt, szép, nagyon szép és egyedül állt a világon.

Az erdő hangja azt mondta: Jogod van a boldogsághoz. Nyúlj hát utána!... Tudod jól, hogy csak egy szavadba kerül. Tudod jól, hogy erre az egy szóra milyen régen vár valaki és hogy ez a valaki volt mindig a te igazi párod, ha sohasem mondta is, ha sohasem tudtad is. De azért mindig érezted, mint ahogy mindig érezte, tudta ő maga is. De ha addig ki nem találtad volna is... most már tudnod kell abból, hogy ily régen elkerül. Tudod miért teszi? Mert nem akarja koldulni azt, ami az övé, mert nem akarja egy halottól, kapzsi örökös módjára, elhúzni, ami még a halottat illeti, azt a kis gyászt a homlokod körül, azt a kis bánatot a szíved mélyén... Ő vár, ő várni fog, amíg magadtól mégy felé s azt mondod neki: eljöttem, itt vagyok... Eljöttem, mert már felszáradtak könnyeim, de még örülni nem tudok. Eljöttem, hogy megtaníts rá. Hogy megtaníts az életnek örülni.

- Indulj, Bóra, indulj!... Sárgarigó mondta, sokszor ismételte: Indulj Bóra, indulj!... S villanó aranyként szállt a feje felett.

De íme, felhő jött az égre, hűvös szellő borzolta a tavat, Bóra kijózanodva, szégyenkezve menekült a házba. Az erdészné éppen a vacsorához terített. Vécsyné alig figyelt rá, mégis hogy egy magasan álló pohárért nyúlt, olyan különös, nehézkes mozdulattal tette azt, hogy ez feltűnt neki és élesen szemügyre vette. Nem. Nem lehet benne kétség.

- Márka! - szólott rá szigorúan. - Mit jelentsen ez? Hiszen maga... Mióta fogoly a maga ura?

- Bizony már éppen két esztendeje, instálom.

- És ezt ilyen nyugodtan mondja? De hiszen lelkem, maga - áldott állapotban van?!

- Úgy biz én, instálom.

- Nem szégyenli magát?... és meggondolta-e, hogy ha az ura hazajön és meglátja azt a porontyot... Muszkától van, mi?...

- Attól, instálom.

- Hallatlan! Magát be kellene csukatni!... De feleljen erre: ha majd hazajön az ura, mi lesz akkor magával?

Hanem erre Márka asszony, csipőre tett két kézzel, szikrázó szemekkel nézett valamerre, a messze távolba, mintha valakivel, aki ott van, állna szemtől-szembe - és úgy kiáltotta oda diadalmasan, a kielégített bosszú hangján az ámuló fiatalasszonynak:

- Az uram? Hát csak jöjjön! Alig várom!... Eleget kínozhat esztendőn keresztül, hogy én vagyok az oka, amiért nincs gyermekünk. Nohát, ezután szóljon, ha mer!...

Bóra felugrott helyéről s keze önkéntelenül csukódott ütésre készen ököltre, de mielőtt még egy lépést tett volna Márka felé, aki különben már ismét teljesen helyreállt lelkinyugalommal hajolt egy legurult alma után, lefegyverezetten ült vissza az ablak mellé és vállát vonogatva:

- Az erdő - suttogta kissé gúnyosan, sok megértéssel, még több megvetéssel. - A nagy Pán diadala. Az erdő...

IV.

Vécsre hazaérve, nagyon sok levél várt rá íróasztalán. Kérések, gazdasági jelentések, elintézett törlesztésekről az elismerések stb. stb., továbbá: egy Lóri nénitől, aki tudatta, hogy induló félben van Oroszország felé, ahova mint vöröskeresztes kapott küldetést. Aztán így folytatta:

»Azt elképzelheted, hogy egy percre sem hittem az Ádám haláláról keltett meséket, hiába jött az hivatalos formában. Fogadni mernék, hogy tudom is a nevét annak, aki szélnek eresztette. Ne félj, nem árulom el, hiszen tudom, mennyire nagyra tartod az illetőt. Én ugyan nem. Mindig ki nem állhattam. De most nem arról akarok veled beszélni. (Ezt úgyis hiába tenném, te egész életedben olyan önfejű voltál.) Képzelheted, mennyi a dolgom elutazásom előtt, ha mégis írok, azt csak azért teszem, mert tudatni akarom veled, hogy Muszkaországban addig nem nyugszom, míg pontos adatokhoz nem jutok az Ádám meggyilkolását illetőleg. Végre is abból az öt tisztből, akik akkor együtt szöktek, valaki csak él, valaki csak felkutatható. És ha igen, ne legyen többé báró Pánkerty Eleonóra a nevem, ha szemtől-szembe nem kerülök vele és ki nem vallatom. Most pedig ég veled. Hallom, Ghymessy báró úr ismét szabadságra készül, tehát biztosan Vécsen fog legtöbbször lebzselni, azért nagyon kérek, ne feledd, hogy Vécsy Ádám sírját még soha senki sem látta...

Szeretettel ölel nénéd

Lóri.«

Bóra e levél olvasása után úgy érezte magát, mintha hernyó mászna a tarkóján: szörnyű ott tudni, de iszonyat hozzányúlni. Milyen különös is! Némely ember mintha még a jó hírt is mérgezett, szennyes kútból merítené!... De hátha Lórinak van igaza? Hátha Ádám él? Istenem! Csak élne! De ezt, fájdalom, kizártnak tekinthetjük.

Egy másik levél Hollókeöynétől volt. Bóra könnyes szemmel olvasta azt végig:

»Édes Bórá! - írta Eveline grófné - még mindig semmi hír. Ime nyolc hónapja, hogy az én egyetlen Gábor fiam eltűnt. Kóvel alatt látták utoljára, amint egy muszkakülönítményt ő és huszárjai futásra kényszerítettek. Kis erdő vagy cserjés van ott, - úgy mondja Sámsondy Imre, akit ismeretlenül meghívtam házukhoz, mert hallottam, hogy fiammal egy ezrednél szolgált - ő beszélt arról a kis cserjésről, mert abba lovagolt be a fiam, hogy soha, soha többé ne térjen onnan vissza. De ott sem maradt. Másnap a mieink átkutatták az egész határt, de nem lelték, teljesen nyoma veszett. Ó, Bóra, ha tudnád, mit szenvedünk... De kinek mondom? Ki tudhatja jobban, mint épen te, bár néha szinte irigyellek, hogy te legalább valami biztosat tudsz, holott mi!?!... Nem képezed, mi mindenhez folyamodtunk, csak hogy támpontot kapjunk... Neked megmondhatom, te meg fogod érteni: eladtam szegény anyámról maradt gyöngyeimet. Szegény kis leányok! Sírva néztek, mikor nyakamról lekapcsoltam, de azért ők bízottak, hogy tegyem meg. Most olyan óriási ára van az ékszernek. Szerencsére sok maradt egyik generációról a másikra itt a családban. Persze, halottaim meg én egy kicsit messzebb kerülünk egymástól, ha eladom, amit ők nekünk gyűjtöttek... De mit tehetünk? Egy expedíciót küldtünk ki az első ötvenezer koronából, egy expedíciót, Bóra, amelynek kötelessége Kóvel körül minden egyes tömegsírt és minden egyes jeltelen katonasírt felásni... Itt, írószobám ajtófélfájára, kevéssel mielőtt Gáborom elment, nővéreivel tréfálkozva mérte meg magát. Épen 191 cm. Ő maga írta fel vörös ceruzával. 191. Úgy-e, milyen óriás? Pedig még húsz éves sincs. (Úgy-e, ne mondjuk azt, hogy »volt«? - úgy-e, Bóra ne?) Az az én szép jó kis fiam! Nos, ezt a mértéket is felírtuk és aki az expedíciót vezette, az ott kint centiméterrel sorra mérte a hullákat... De minden, minden hiába!... Bórá, most azért írok, hátha te tudsz egy utat, amely nyomra vezethet, hiszen neked olyan nagy összeköttetések vannak!... Ó, Bóra, segíts nekünk a fiunkat meglelni! Hisz ő nekünk mindenünk. Mindenünk!«

»Az a szép, az a lelkes, az a csupa élet kis zászlós! Hogy látom magam előtt, amint virággal kezében versenyt fut a vonattal. Hogy látom, Istenem!« Bóra sóhajtva hajtogatta össze levelét s bár egyben sem hitt, mégis rögtön leült és megírta mindazokat a címeket (svájci bankárét, hollandi rabbinusét, svéd biblia társaságét), melyekben tavaly még ő is bizakodott. Csak azt nem írta meg, hogy Pánkerty Lóri Pétervárra megy. »Mert ha Pandora szelencéje kulcsra jár, biztos, hogy az én kedves nagynéném a kulcsárnéja.«

Mikor már felállt, hogy átöltözködjék, akkor vette észre, hogy még egy levél van, amit eddig nem látott. »Ghymessytől« - örvendezett, felszakítva a borítékot:

»Tegnap óta itt vagyok Somoson. Kegyes engedelmeivel holnap átmegek.«

- Holnap? - de hisz az ma van?!

Csengetett.

- A tegnap érkezett »crepe de chine« ruhámat hozza be - rendelte a komornának. De hogy ez meglepetve nézett rá, elpirult. Ostobaság! És ezt mind a Lóri néni levelének köszönhetem. Hála neki, ma egész nap az egyik énem páholyból, látcsővel a szemén, fogja figyelemmel kísélni, hogy a másik én mit mond, mit cselekszik. Kiállhatatlan!

Mégis mikor öltözködött, egy fekete fátyolszövetet tett a nyaka körül, hogy még azzal is mélyebbé tegye a ruha gyászát.

Mennyi minden mondanivalója volt neki is, vendégének is. Csak úgy jöttek, siettek, egymást kergették közöttük a kérdések, feleletek. »Hol volt? Mit csinált?« kérdezte Bóra. Követelte, hogy Ghymessy a legaprólékosabb részletezéssel mondja el betegségét, gyógyulását, munká-

ját, tapasztalatait. De egytől tartózkodott. Soha egy szóval sem kérdezte azt: »és most mik a tervei?«...

Pedig Zoltán csak arra várt, azt leste arról a finom rajzú, üde szép szájról. Azért jött. Egyedül azért, hogy azt a kérdést, ha nem is hallhatja még, de legalább leolvassa róla eljövendő boldogabb időkre.

»És minek erre várni?« - lüktetett a torkában, mialatt szóval, illedelmesen, józanon a kint folyó harcok esélyeiről beszélt. - »Minek erre várni? Vedd el. Az első csókodban ott lesz az - egyben a felelettel.«

A mondat közepén elhallgatott. Bóra ijedten, sápadtan nézett rá és zavarában egész véletlenül végighúzta kezét fekete fátyolán. Ghymessy, aki ezt szándékosságnak vette, haragba átcsapott szenvedélyességgel lépett hozzá:

- Meddig akar még kínozni? - kérdezte dacosan... - Ó, ne féljen, igazán nincs miért elhúzódnia, csak azt kérdem: meddig akar még kínozni?...

Bóra lehúnyt szemmel, lassan vont fel vállait, aztán még mindig szó nélkül, a Lóri bárónő levelét nyújtotta át Ghymessynek.

- Nevetséges! - kiáltott az, amint belenézett. - Nevetséges. Egy pizok vád ellenem, ami szót sem érdemel és egy - ne vegye rossz néven - de egy mozidramába illő fantasztikum.

- Ki tudhatja? - felelt Bóra sértődötten. - Egyben mindenesetre igaza van. Ezért mutatom levelét. A Vécsey Ádám sírját még soha senki sem látta.

Ghymessy most már szembe állt vele és nem is palástolt keserúséggel kiáltotta:

- És ha már most ezután elkövetkező száz évig nem fogja senki sem látni, akkor maga, Bóra, élte fogytáig fogja érette viselni ezt a gyászt?

- Szeretem.

- A gyászt?

- Ne gúnyolódjék. Nagyon jól tudja, hogy nem ezekre a fekete rongyokra gondolok.

- Akkor miért mondja egy t-vel?... De hisz az mindegy. Akárminő hangsúllyal mondja, úgy sem mond igazat.

- Zoltán!...

- Bocsásson meg!... Tudom, őrülségeket beszélek itt össze-vissza, bocsássa meg... És mégsem! - kiáltotta újult indulatossággal. - Mert végre magának is fel kell ébrednie, Bóra, magának is meg kell értenie, hogy abban a házasságban, amit maguk szerencsés élet-körülmények folytán olyan kedveskedőn, alkalmazkodón, minden nagyobb zökkenők nélkül hét éven át lemorzsolgattak, abban mindvégig nyoma sem volt az igazi, a lélekközösségen alapuló szeretetnek.

- Ugyan ne mondja? - gúnyolódott Bóra. - És szabad tudnom, hogy ennek hiányában milyen volt a mi házasságunk?

- Tudja mi az, hogy »ready made?« - Hát olyan.

- Vagyis mint egy árúházban készenvett ruha. Mi?

Ghymessy nem felelt, csak a cigarettája füstjét nézte elgondolkozva. Bóra csaknem sírva fakadt felháborodásában.

- Hát ilyet nem szabad mondani! - kiáltá vádoló hangon - és épen nekem, akinek... igen... akinek még sohasem volt készenvett ruhám.

- Tudom. Nem is hasonlítana magához, hogy legyen. De hisz épen ez az! Értse meg, Bóra, hogy épen ez az. Ez az érthetetlen, képzelhetetlen, ez taszított sokszor az örület szélére, mert ismerve magát, ahogy ismerem, láttam és nem szólhattam. Láttam és csak magamtól kérdezhettem: hogyan lehetséges, hogy valaki, aki minden ténykedésében, gondolkozásában annyira más és különb és Isten kegyelméből exkluzívabb minden más asszonynál, akit ismerek, életét mégis egészen jól, símán, önvád nélkül, igen, igen, önvád nélkül leélheti egy olyan házasságban, melynek egyetlen védszentje Szent Banália?...

- Nem gondolja, hogy mindezzel a nagy igazsággal, ami ráadásul még nem is igaz, sérteget?

- Nem. Mert tudja, hogy sze... Bóra, minek játszunk komédiát egymással szemben? Minek kínozzuk magunkat egy ránk nem tartozó mult emlegetésével? Most már annak úgyis vége van. Nincs. Talán nem is volt soha. Bóra, legyen a feleségem! Tudja jól, hogy várom magát ott, nézze, ott. Ha kinéz ezen az ablakon, messze-messze, ahol az a hegy halvány kékje látszik, ott van az a ház, sok szobás, erkélyes, azt rendezgetem be félév óta, ahogy képzelem, hogy magának tetszhet... Ha tudná, ott kint a tölgyesi szoros nagy barakk kórházában, a munka közötti nagy tétlenségben, várakozásban mennyit jártam gondolatban abban a házban magával?... Bóra, mondjon igent... Úgy-e, úgy-e, igen?... Bóra?!... - És Zoltán kérőn, vággyal nyújtotta feléje két kezét és csókolta és vonta magához azt a két kezét, mely forrón, engedelmesen remegett tenyerében. De egyszerre, mielőtt még ajka ahhoz a másik piros ajkhoz érhetett volna, az asszony minden idege, izma, mintha acéllá válna, mely őt mereven, tagadón taszítja el magától.

Ghymessy kijózanodva, kérdőn nézett reá; de Bóra elkerülte tekintetét és néma zokogással, karját, fejét az ablak üvegéhez nyomva, soká maradt úgy, kétségbeesetten küzdve könnyeivel és emlékeivel. Végre visszafordult és ügyefogyott jóakarattal, mint egy hibáját szánó-bánó kis gyermek, visszament Ghymessyhez, aki ezalatt legszívesebben mindent összetört és zúzott volna, amit közelében talált, de megelégedett azzal, hogy egy, valamikor nagy gonddal összeragasztott értékes fajancetálat tépegetett újra szét darabkáira...

- Haragszik? - kérdezte Bóra nagyon halkán, nagyon szelíden.

- Nem gondolja, hogy nevetségesek vagyunk mind a ketten? - vágott vissza Zoltán.

Bóra, mialatt egyik énje tényleg roppant jól mulatott a másik énjének kínos vergődésén, bűnbánón, de mély meggyőződéssel és teljesen legyőzöttnek érezve magát, könnyein át mosolyogva azt mormolta:

- Nem lehet.

Ghymessy idegességében most már egy széttöredezett fajancedarabkát próbált még apróbb részletekre tördelni, a Vécsyné hangjára azonban hirtelen felnézett:

- Mi nem lehet? - kérdezte kurtán.

Bóra melléje ült és szelíden kivette kezéből a cseréptörmelékét:

- Lássá, most megvérezte a kezét. Adja ide. Nem, az én zsebkendőm csupa víz... Adja csak ide a magáét, így... Haragszik? Nagyon haragszik?

Ghymessy vállat vont és azon gondolkozott, miért is rendelkezett úgy, hogy csak este jöjjön érte a kocsis, hisz ezt nem lehet kiállni! Ez a szőke fej itt a vállához két centiméternyire... és ezek a könnyes és mégis mosolygó szemek. De hát mit is képzel ez az asszony? Hát ő nem érez semmit? Hát ő nem tudja, hogy az önfegyelemnek is meg van a maga határa?... Kacérkodik? vagy?...

És mintha e kérdésekre adna feleletet, Bóra előbb csak szégyenkezve, halkán, de aztán mindinkább fokozódó önváddal gyónni kezdett:

- Ne haragudjék rám, Zoltán, előbbi viselkedésemért. Tudom, hogy különös, ostoba, szokatlan, nevezze annak, aminek akarja, de esküszöm: önkéntelen! Nem tehetek róla. Maga az imént azt mondta, hogy házasságunknak nem szeretet volt az alapja, de a banalitás. Hiszi, hogy jó volt, de csak: mert sohasem gondolkoztam azon, hogy tulajdonképpen miért mentem Vécsy Ádámhoz feleségül? Főleg pedig, hogy tulajdonképpen miért maradtam hű hozzá. Nemde?

Ghymessy ismét lesni kezdte a szót az asszony kívánatos, gyönyörű ajkáról.

- És?...

- És arra az eredményre jutottam, hogy azért, mindentől eltekintve (»moráltól«, szeretettől, mindentől), azért, mert nem tehetek másképen. Valószínű, hogy vérmérséklet dolga, hogy ha már nekem két banalitás között kell választanom, úgy mindig inkább az erény banalitását és nem - fájdalom, nem! - a bűn banalitását fogom választani...

- Bűn banalitása? Hogy érti ezt?

De Bóra most már mély szomorúsággal, őszintén és mégis öncsúfolással panaszkodott:

- Először is azt hiszem, hogy az az asszony, aki ilyen önfegyelemre képes, nagy átokkal van megverve. De mondok én valami mást is, azt, hogy az olyan asszonyok, mint amilyen én vagyok, akár bevallják, akár nem, világteremtés óta csak egyetlen egy asszonyt irigyelnek. Tudja kit? Megmondom: Évát.

- Évát?

- Igen. És megmondjam miért? Azért, mert ő volt az első. L'inédite!... Vele egyszerre nem volt még egy második bűnös asszony a földön. Senki. Senki más, csak ő! Egyedül csak ő. Lehetett bűnében rossz vagy jó, kegyetlen vagy odaadó, lehetett akármilyen, de ő csak egy volt. Az egyetlen. Képzelve el! Anélkül, hogy egy második, egy harmadik, egy tizenkettedik Éva ugyanazt a bűnt ugyanúgy elkövette volna! A bűn exkluzivitása! Micsoda kincs. Micsoda gyönyörűség! De ma? De most? Bármit tesz is egy asszony, folyton tudatában kell lennie annak, hogy sok-sok ezredmagával ugyanolyan cipőben, ugyanegy sáros mocsárban cuppog! Rémes!

Lássa, ez a közösségi és egyformasági gondolat az, ami elviselhetetlen számomra! És ha sohasem tartana vissza valami helytelentől a morál, a belém nevelt erkölcs, még mindig képtelenné tenne és tesz a bűnre ez a nagyon kényelmetlen, de velem született »hermelin« ösztön. Szégyenlem. Nevetségesnek találom. Irigylem azokat, akik nem Évára irigyek, de vetélytársnőkre... Úgy gyűlölöm magam, amiért olyan vagyok, mint az a kitűnő távúszó, aki egy fejugrásra nem vállalkoznék egy világért. De mit tegyek?

- Mindez lehetett igaz ezelőtt, de most, mikor már szabad?

- Honnan tudja?

- Eh, mondja hogy nem szeret s ezzel vessünk véget ennek a nevetségesen keserves bölcselkedésnek! - kiáltotta Ghymessy keserűn, de azért éhes, kolduló tekintettel igyekezett egy egészen más választ leolvasni a Bóra arcáról; de ez nem sikerült, mert Vécsyné hirtelen lehajolt, hogy a bárónő levelét felvegye a földről. Sokáig babrált, míg helyrehajtogatta, aztán, mintha az előbbi vádat nem is hallotta volna, mormolta, csak úgy, inkább magának:

- Vajjon mennyi idő alatt kaphatok hírt Lóri nénitől?... Négy-öt hónap mulva, vagy talán még előbb?... Istenem, bár csak már itt lenne.

Mielőtt pedig Ghymessy felragyogó tekintete megkérdezhette volna, hogy miért vágyik erre olyan nagyon, kinyílt a szárnyasajtó és a két szobaleány begurította az ezüst teaasztalt, ennek nyomában pedig Ilosvay kisasszony lépett a szobába.

V.

A várt híradás sokkal hamarabb érkezett Vécsre, mint gondolni lehetett volna. Már június végén ott volt egy sürgöny, melynek Bóra leírhatatlan izgalommal szakította fel bélyegét és alig pillantott belé, máris imbolyogva roskadt a legközelebbi székre, mert íme, csak annyi állt a kis rovátkás lapon: »Ádám él!«... Ezt a két szót olvasta heteken át újra és újra. »Ádám él!«... Diadal is, jutalom is sugárzott feléje e két varázslatos szóból. Ó, hisz csak éljen és jöjjön és legyen kárpótolva mindenért, amit odakünn szenvedett.

És milyen jól esik tudni, hogy emelt fővel, tisztán állhat előtte s ha kérdi, miképen vitte ügyeit, a rábízott anyagiakat, ott is csak renddel, gyarapodással fog beszámolhatni. Milyen jól esik mindezt tudni.

Néhány nap múlva levél is érkezett, úgy látszik, Lóri bárónő valamely követség futárja által küldhette, azért jött ily gyorsan.

»Kerenszky úr egész tisztességesen fogadott« - írta a bárónő - »és megengedte, hogy mindent elmondjak, amit az Ádám ügyéről tudunk. Úgy láttam, nagyon érdekelte. Mikor vége volt az audenciának, megígérte, hogy haladéktalanul jelentést tétet magának az esetről s amint választ kap, magához rendel újra. Ez ma, 1917 május 28-án történt meg. És úgy-e, mondtam, hogy Ádám él?! Hát él... Jelenleg még az Urálban, egy rettenetes nevű fogolytáborban, ahová büntetésből zárták szökése után (onnan nem írhat senki, azért nem kaptál tőle soha levelet). Aki meghalt, mert bizony azt megölték szegényt, az nem gróf Vécsy Ádám, de Béchy Ádám mérnök. Béchy Ádám - tout court. - No, az ugyan megjárta, hogy egy fogolytáborba került egy Vécsy gróffal. De mi is, mert így történt a szörnyű névcseré. Kerenszky úr megígérte, hogy Ádámot lehető legrövidebb idő alatt elhozzátja börtönéből és akkor, nincs messze az az idő, mikor haza jutását is kimódolom. Persze, az a »nincs messze« lehet 6-8 hónap is. Légy hát türelemmel, ha pedig kíváncsi vagy arra, hogy mindezt a kivételes kegyet hogyan tudtam elérni, megsúgom, hogy Kőrösmezőn volt egy fogoly muszka tiszt. Nagyon-nagyon beteg volt. Egy cseh katonáorvos mindenáron, de mindenáron ki akarta operálni a szemeit, mind a kettőt! A szamárr! Persze, nem engedtem. Már azért sem, mert cseh volt, inkább vállaltam, hogy sajátkezűleg ápolom, ha kell 2 hónapon keresztül. És kellett. És ápoltam. És megmentettem. Lát. Boldog. Itthon van. Neve: Kerenszky Nikolaj. Az idők változtak, most Kerenszky, Troczky, Krilenkó nevű emberek a mindenhatók itt. Az én kis Nikolájom is az. Minden ajtó nyitva előttem. Mert nem képzeled! Ezek között a forradalmárok között is vannak hálás és úri módon gondolkodó emberek. Vannak. Úgy-e, különös?«

Itt egy hosszú leírás következett a küldetésével kapcsolatos munkájával; de Bóra ezt félretette későbbi olvasásra, most még csak az utóirat tűnt szemébe. »Mikor láttad Ghymessyt?« írta a bárónő ideges szarkaláb írásával. »Nem hiszem, hogy Ádám örülne, ha tudná, hogy mindig körülötted lebzsel. Ezért, bár nem érdemled meg tőlem, Bóra, mert igazán nem vártam tőled egy olyan elutasító, rideg levelet, aminőt szeptemberben írtál, nem érdemled meg, de azért megígérem, hogy nem árurom el az ellenállhatlan Zoltán vécsi vendégszerepléseit, sőt ha kérdi is Ádám, letagadom. Nyugodt lehetsz...

- A kígyó! - szisszent fel Bóra méltatlankodva - ég óvjon, hogy ő beszéljen legelőbb Ádámmal. Képes lenne telehazudni a fejét - és önkéntelen arra a hírre gondolt, amit Illosvay kisasszony a reggel hozott fel a tudakoló irodából: egy asszony járt ott valamely távolabbi faluból, aki sírva panaszkolta, hogy a múlt héten hazatért a veje orosz fogságból és Istenem, Istenem! megölte a feleségét, se szó, se beszéd megölte!

- Tetszik tudni, úgy volt az, hogy az öreg Julis - az ánygom; verje meg a csoda! - valahogy hamarabb megtudta, mint mi, hogy jön hazafelé a Pista és elibe ment és elmondta neki, hogy a feleségénél, az én lelkem Veronkámnál minden éjjel ott volt a Vaszili... Pedig itt haljak meg nyomban, ha csak egyetlen egyszer is volt ott! És... most már a Pista is tudja, hogy nem volt. Most már hívogatná, édesgetné vissza a másvilágról, most már, hogy ő is ott ül a katonai bíróság börtönében, de most már itt vagyok la, a Veronkám három árvájával.

Bóra dacosan vont vállat. Nem. Nincs az a Lóri a világon, aki egy olyan művelt embert, mint amilyen Ádám, ilyen ostoba, primitív indulatok felé tudna hajszozni, de azért kellemetlenséget okozhat a kedves, az tagadhatatlan. És ha teheti, fog is. Az is bizonyos. De csak itt lenne már Ádám! Minden, minden mellékes, csak az a fő, hogy itthon legyen újra.

Az a nagy öröm, hogy a halottként meggyászolt él, az a gondolat, hogy annyi szenvedésért az otthon derűje várhatja, elmosott minden emléket a multból. El a hajdani kis egyenlenségeket, félreértéseket, megbántódást, mindent. És számúzve a legutóbbi idők, ma már egészen érthetetlen megtántorodása, melyet pirulva minősített életöszönnek. De még ennek a furdaló emléke is csak fokozta vágyát, hogy Ádám egy még alkalmazkodóbb, melegebb, kedvesebb feleséget találjon itthon, mint amilyent itt hagyott. Ghymessyt amaz emlékezetes nap óta nem látta. Csak Lóri sürgönyét, levelét küldte el hozzá abba a kék hegyalján épített házba, amelyben - fájt arra gondolni - az egyedüllét épen úgy gyötörte Zoltánt, mint ahogy gyötörte őt magát itt elárvult otthonában.

Ma ismét érkezett levél Pánkerty bárónőtől. Bóra a szoforrafák alatt ült, amikor hozták és soká maradt ott mély gondolatokba merülve még miután el is olvasta. Pedig abban a levélben Ádámról csak jó hírek voltak. »Remélem«, írta a bárónő, »két hét múlva itt lesz, hanem hogy innen mikor és minő feltételek mellett fogják hazaereszteni, azt még nem tudom. De ne aggódj, kedves kis »Nikolaj hadnagyom« megígérte, hogy egész különös gondja lesz rá. Ez ígéretét meg is fogja tartani, bár egy kis csalódás ért vele szemben, mert rájöttem, hogy bizony »lumperli« a fiú. Különben is zord világ ez. Elképzelni is borzasztó. Soha annyi gyilkosság, de soha olyan mulatozás nem volt, mint most itt. Aki ezt látja, elmondhatja, hogy a mai orosz eseményekhez képest az egész francia forradalom egy semmi. Kedve lenne az embernek egyszerűen azt írni rá, hogy »Muster ohne Werth«. »Értéknélküli minták...« De ezt csak mellékesen, most főként azért írom, hogy elmondjam neked, amit nemrég láttam. Ugyanis a Kerenszkyék engedélyével bejutottam egy Moszkva melletti kórházba, amelyben csupa idegsokos és egészen örült magyar foglyokat tartanak. Le sem írhatom, hogy milyen rettenetes hely ez, mert meg sem értenéd. Ezt látni kell, mint hogy én láttam. Például...

- Szörnyű, szörnyű! Hogy ilyenek is *kell* lenni! - mormolta Bóra egyre-másra, mialatt hol letette, hol újra felvette a levelet, mert egyfolytában nem is bírta olvasni a benne leírt borzalmakat. De amint egy új oldalba kezdett, egy néven akadt meg a szeme: »Hollókeöy...« Lehetséges? Megengedhette ezt a Teremtés ura? Most már lázadozva, lelke mélyéig megrendülve olvasta a borzalmas részleteket. Itt álltak azok szavahihetően, a hivatalos jelentésekhez szokott szakember pontosságával megírva. Igen, itt állt a Hollókeöy Gábor, a szép, a kedves, az életvidám, lelkes, melegszívű óriás »kis zászlós« rettentő mártíriuma! »És az a borzasztó«, írta Lóri bárónő tőle szokatlan ellágyulással, »az a borzasztó, hogy néha visszaemlékezik és ilyenkor (legjobban így értheted meg, amit mondani akarok), ilyenkor régi énje mintegy visszajár hozzá. Halott az élő halotthoz... Legtöbbnyire azonban azt képze-

magáról, hogy ő »Simon mester« (hogy ki az, nem tudom), de úgy mondják, ilyenkor sír, könyörög, lázad, menekülni próbál, folyton azt kiabálva halálos félelem közt: »Nem, nem, nem engedem magam megnyúztatni! Nem, nem engedem!...«

Bóra borzadózva gondol egy tegnap kapott levélre, melyben az áll: »Nem halt meg. Nem halhatott meg. Tudom. Hisz ha meghalt volna, már régen jelt adott volna nekünk valami módon. De nem tette. Tehát él. De ha él, hol van? Miért nem lelek a nyomára? Miért hallgat? Mondd meg, Bórám, miért?«

- Ó, csak azt nem! Csak soha meg ne tudja! - sóhajtott Vécsyné. Később azonban, hogy a féllábú kertészt látta közeledni, már messziről rákiáltott:

- Legyen gondja, Somogyi, arra, hogy tele legyen a kert virággal. De a ház is. Kórház is. Minden. Mert azt akarom, hogy ősszel is, a télen is annyi virág legyen itt minálunk, hogy kárpótolja három nyár virágtalanságát!

Július végére megjött a Vécsy Ádám első sürgönye. Micsoda öröm! Hogy dobogott a felesége szíve, mikor megpillantotta.

Kevés szó volt benne. Ki is mert volna többet remélni? »Élek!« Ez a fő! Ez pedig benne volt, és az is, hogy: »nagyon vágyom haza!« Milyen természetes. De... vajjon? Nem lehetett volna a »haza« szó helyett, vagy legalább melléje, azt írni, hogy »hozzád?«... Eh, micsoda csúnya szörszálhasogatás... Bóra pirulva korholta magát, de azért csak vissza-visszatért rá.

Alig pár hét multával (itt ismét a Lóri néni ügyessége diadalmaskodott) levél is jött tőle. Valóságos levél. De ki hinné? Mikor felesége kétszeri-háromszori átolvasás után letette, valami kis csalódásféle markolt a szívébe. Már megint? - méltatlankodott önváddal telve. - Milyen túlkövetelő is lettem. Pedig ismerhettem Ádámot, ő nem volt soha holmi ömlengő, érzelő fráter, sőt. Igen. Ő olyan, amilyennek lenni kell: igazi férfi. De... egészen olyan! - bizonykodott - mert lám, az az egyik énje, az a gúnyolódós már megint ott ült a legelső sorban és ijesztő józanon figyelte a másik énjét, amint az áhítatosan megcsókolta a levelet, szívére szorította, kebelébe rejtette...

És mindez miért? - nevetgélt a gúnyos én, mert szükséged van minderre a túlzásra, hogy elhidd, amit nem hihetsz, mert itt vagyok én és nem engedem. Bóra csaknem sírt, amikor azt a szentségtörő beszédet meghallotta. De meghallotta. Mi mást tehetett tehát ellene, mint azt, amit tett: hogy újra maga elé vette és újra elolvasta annak a levélnek minden betűjét és - újra hiába!...

Pedig amikor azt Vécsy Ádám Pétervárt egy egészen tűrhető szobában megírta, őszintén, tartózkodás nélkül tette bele mindazt, ami gondolatát foglalkoztatta, csak hogy mi volt az a minden ahhoz képest, amit Bóra abban a levélben két év óta előre képzelt...

Azt értette, hogyne! hogy olyan óriási helyet foglal gondolatvilágában most a kényelem, a tisztaság, a jó étel utáni vágyakozás. Istenem! Rég nem élvezett, szinte hogy az újság ingerével bíró jó ez mind az ő szemében. A folyton visszatérő »Jó lesz otthon!« meg épen milyen megható, milyen szívet melegítő!

És mennyi terv! »Meg akarom venni Csozogó pusztát Sülelmedytől. Pompás ménesbirtok lesz abból.« »Kivágatom az üvegház mögötti gyümölcsfákat. Meguntam. Helyettük szép kis fenyvest tervezek.« De miért mindez anélkül, hogy egy »akarod?«, vagy az a mindent helyrehozó szó, hogy »együtt« csak egyszer is előfordulna az egész levélben? És Bóra még mást is keresett benne: azt a kedves, csak úgy dadogva, értelmetlenül, egyedül állón, mindent feledőn, találomra ide-odahintett *te* szócskát; azt, amely után két év óta annyit sóvárgott; azt, amely úgy hatna, mint a ruha fodrára, csipkére, kézre, tarkóra válogatás nélkül hulló szerelmes csókok özöne. De nem találta. És akkor mit ért neki az a te, amely itt-ott józanul, csakis a

mondatfűzés szükséglete szerint volt leírva? Ezeket jóformán észre sem vette, mert ugyan kit érdekel a tanítónők szigorú felügyelete alatt a város szürke aszfaltján párosával unottan lépkedő intézeti gyermekek csoportja?! Hiszen szinte lerí róluk, hogy nem jut már eszükbe, hogy van virágos rét, napsugárban táncoló bogár és rengő fűszál a világon!

És mit keres mindjárt az első levélben ez a mondat: »Lóri néni azt állítja, hogy az öreg Birkássyt nyugalomba küldted. Remélem, a néni téved.«

Ismét Lóri néni!? Úgy látszik, ő még Pétervárt sem nyugszik tőlem. Különben ő tőle is jött egy levél. Ebben sok minden egyéb között az is el volt mondva, hogy hála Kerenszkynek, Ádámmal nem úgy bánnak, mint hadifogollyal, hanem mint internálttal, azt is inkább a látszat kedvéért. Egészen szabadon jöhet-mehet a városban. Sőt (ezt csak úgy súgom neked, Bóra, mert magam is csak félfüllel hallom) néha Nikolaj álruhába bujtatja és elviszi őt magával egy kis mulatásra. De te okos asszony vagy, Bóra és ennek biztosan csak örülni fogsz, ha azt tudod, hogy ez a szegény fiú három évi ocsmány, undok hadifogság után (majd meghallod a borzalmas részleteit) újra emberhez méltón él... Bóra napokig nem tudott ennek a levélnek a tapadós pókszálaival szabadulni. Pedig hogy akarta. Mennyit magyarázta magának, hogy: nevetséges! Ennyi évi házasság után, ilyen körülmények között csak nem gondol arra, hogy Ádámtól szerzetesi fogadalmakat követeljen? Nem... De neki hagyjanak békét. Ő nem firtat, nem kutat, nem féltékenykedik, de azt megkövetelheti, hogy az ő hallását ne szennyezzék be az ilyes hírek besúgásával. »A hermelin!« - nevetgélt. Ismét az a kedves, exkluzív, hófehér, kényelemszerető, napon sütkezéző kis rátarti hermelin, amely most veszélyben érzi a méltóságát, nemde?

Ám hiába gúnyolódott önmagával, mert ez egyszer mindkét énje egy véleményen volt. És ez most gyakran megismétlődött. Legkivált mikor az Ádám legutóbb érkezett leveléből a következőket olvasta: »Remélem, édes Bórá, nem fogod félremagyarázni, amit most elmondok. Épen azért, hogy elmondom, bizonyítom be, hogy mennyire ártatlan az egész dolog, de érdekes, mulatságos, csak a háborúban fordulhat az ilyes óriási véletlen elő, ezért írom meg. Szóval, talán emlékszel? - egyszer, régen, említettem előtted egy kis francia chansonettet, akinek könyörületből, mert éhezett, kijártam egy orfeumi szerződést. - Emlékszel? - Neve, ha jól tudom, oly rég volt, de úgy tudom, hogy Sisorin Arlette. Nos, képzeld, a napokban találkoztam vele. Illetve láttam - messziről és rögtön megismertem. Egy névaparti mulatóhelyen énekel, ahová Kerenszkyt mint szárnysegéde (pompás regényalakok ezek a muszkák, akár hercegek, akár forradalmárok!) - elkísértem...«

»Láttam.« »Messziről...« Mese! - lázadt fel Bóra. Az egészet azért írja ő meg így, mert nem bízik, hogy Lóri néni nem írja-e meg, - amúgy... A levelet apró darabkákra szaggatva, indulatosan, türelmetlenül dobta a kandallóba. De mialatt fellobbanásukat, elernyedésüket nézte, önkéntelenül azokkal a levelekkel hasonlította össze, melyek nagy gonddal - keltezés szerint rendezve - ott pihennek íróasztalában és melyeknek mindenike csordultig tele van egy gazdag egyéniség öntudatlanul elárult lelki és szellemi kincseivel.

- Összehasonlítás! - villant az eszébe. - De hisz, ha bűn a házasságtörés, akkor oltár előtt minden leánynak arra is meg kellene esküdni, hogy soha, semmi körülmény között sem tesz a férje és más valaki között összehasonlítást!

Hogy már ennyire jutott. Pedig Ádám még el sem indult Pétervárról. Eh, de ki tehet róla? Hogy is mondta Ghymessy egyszer? - »Kegyetlen színházi rendező a Sors, mert sohasem válogatja meg a színészeit, hanem csak úgy ni, vegyesen állítja őket egymással szembe, operettehóst a tragikával, jellemszínészt a komikával és így tovább...«

Bóra sírva vetette magát egy karosszékbe és hadat üzent az egész világnak. Elsősorban saját magának, mert arra volt legdühösebb. Büntetésből, mert tudta, hogy csak gyötrelmét tetézi, írt Ghymessynek:

»Hallom«, így szólott a levél, »hogya újra a frontra készül, még pedig nem kórházba, de valósággal a lövészárkba. Igaz? Ne tegye ezt Zoltán! Én kérem, ne tegye. Annyi mindenkire vesztettem már el két év óta, akik közel álltak a szívemhez és annyi mindent, hogy - irgalmat kérek!«

Harmadnap múlva a kezében volt a válasz: »Nem vonhatom vissza. Megyek. De ha megengedi, indulásom előtt búcsúzni Vécse jövök. Tulajdonképpen, úgy látszik, az egész életem egy folytonos nagy búcsúzás magától... De ezzel nem mondok semmi újat, ügyebár? Jelenleg Zimonyi László van nálam. Szegény fiú, egészen az ivásnak adta magát. Látta, ő meg a levágott lábától búcsúzik. »Ilyen módon?« - hallom a kérdést. Hát igen. Kinek milyen módon telik. A költő szívszakadó verseket ír. A zenész dalba önti. Egyik ember préda lesz, a másik zsugori. Tény az, hogy mindig búcsúzik valamitől valahogyan valaki. A legtöbb ember azonban még ráadásul nevetséges is. Én is az vagyok. Jól tudom. De azért engedje meg, hogy pár hónapon belül (időpontja nem tőlem függ, hanem az Á. O. K.-tól) még egyszer Vécse lehessen néhány órára.«

VI.

Bóra épen egy szegény katona múltába miatt tanácskozott az ápolónővel, mikor Rozi a szobába lépett és jelentette:

- Vendég érkezett, báró Ghymessy Zoltán.

A hölgyek egyszerre mint egy varázsütésre abbahagyták a vitát, hogy kis alamuszi tekintettel lessék az adandó választ. De Vécsyné a legnagyobb nyugalommal szólt oda a leánynak:

- Mondd a bárónak, hogy kéretem. Ide. Legalább az ő szakvéleménye dönthet - fordult az ápolónőkhöz mosolyogva. Magában azonban nagyon örült, hogy a viszontlátás első fél órája tanuk előtt fog lefolyni, mert ösztönszerűleg feszélyezte az, hogy most olyan világos, színes, úgyszólván derűs az öltözéke, holott még nem is olyan régen csupa feketébe, csupa túlzott gyászba burkolódzott.

Most az ablakhoz ment és kinézett. Árván, barnásszürkén gunnyasztott a kert. A fákon alig volt már levél, ami volt, az is céltalanul himbálódzott erre-arra, amelyik pedig még megtartotta vízszintes állását, az kapzsi erőlködéssel gyűjtögette, tartogatta egy rég volt eső cseppjeit. Ám, mint vén fösvény a pénzt, ez sem tudta mire felhasználni s azért most kelletlenül, egyenként, nagy közöket tartva, hangos pottyanással hullatta-hullatta maszatos útra, töredezett fűre. És mintha még a szél is azt pengette volna dermedező ujjal a száraz ágak között, hogy: »November, november«...

Vécsynén valami különös, lappangó rossz érzés kezdett uralkodni. - Ha babonás volnék, azt hinném előérzet - gondolta.

A folyosó felől hangos szó, nevetés hallszott s már nyílt is az ajtó, mert íme dr. Sonnenberg kalauzolta nagynevű kollégáját a hölgyekhez.

- Már egészen »Feldmässig!« - kiáltott Bóra meglepetve.

- Hogyne. Az éjjeli vonattal indulok, - válaszolt Ghymessy.

- Hová? - kérdezte három hölgy is egyszerre. Lassan felhúzott vállak volt a felelet.

- Nem is sejti?

- De igen. Doberdó vagy környéke.

- Jézusom, ne hagyj el! De hisz az a legrémesebb hely az egész világon - sopánkodott Lomásné.

- Csak olyan, mint a többi - felelt Zoltán unottan. Aztán lopvást Bórára nézett és tekintetében annyira benne volt az a kérdés, hogy »mennyit kell még ebből a rendelkezésemre álló időből itt elpredálnom«, hogy Vécsyné megsajnálta és miután egy pár kérdést intézett hozzá a múltbaktól, felállt és azt mondta:

- Megbocsátanak, hölgyeim, de felmegyünk Ghymessy báróval a kastélyba, különben is közeledik az uzsonna ideje, nemde? Ne várokoztassák a betegeket; - s ezzel, hosszú meleg gallérját magára dobva, indulni készült, de Csajkayné utána szólt:

- Mikor gondolja grófné, hogy a gróf úr hazaérkezik?

Bóra úgy belelátott, mint egy Zirzon-kasba:

- Remélem, még e hónapban - felelte. - De én is csak azt tudom, hogy végre elindították.

- Elindították? - csodálkozott most Lomásné. - Hogy értsem ezt? Csak nem mint rokkant érkezik?

- Félek, hogy igen. - Bóra könnyedén mondta ezt, de mint mindig, most is nehezen palástolható aggály gyötörte arra a gondolatra, mert hiszen sem Ádám, sem Lóri nem adott arról felvilágosítást soha, hogy igazán beteg-e és ha igen, tulajdonképpen mi is a baja.

Mikor pedig végre mégis - újra sorra kezdett kézzorítások után - elbúcsúzhatott a kíváncsi hölgyektől és ott haladt Ghymessy mellett a ház felé vezető úton, ismét előhozta aggályait:

- Körülbelül két hónap óta nincs levelem. De két sürgöny jött. Az egyik szeptember végén Lóritól. »Ádám jövő hónapi transzporttal indul.« Ennyi. A másik Ádámtól már Sassnitzból; de ezt már épen nem értem. Nézze, most is itt van nálam. Ha már kétszázszor el nem olvastam, hát egyszer sem! De azért ma sem tudok kiokosodni benne.

Ghymessy átvette a táviratot és kilépett vele a gyepre, ahol még volt egy kis derengés. A sürgönyben pedig ez állt:

»Betegség miatt vesztegár. Utazás ez okból sokáig húzódhat. Kérlek, ne gyere elibém.«

- Kinek a betegsége? Az övé? Másoké? - kérdezte Bóra. Ghymessy nem válaszolt. Nem akarta elárulni gyanúját, sem azt, hogy a két Thorlaszy-fiúval, akik szerencsésen hazajöttek, tegnapelőtt beszélt és azok sok minden mende-mondát hoztak Ádámról, aki Pétervárt, úgy látszik, mindenféle veszedelmes, de főként nevetséges kalandba keveredett a Kerenszky Nikolaj védszárnyai alatt. De minek szólna erről csak egy szót is Bórának? Ha csak a fele is igaz, majd megtudja elég korán.

Amint áthaladtak a kerten, egy lehajló ág véletlenül a Zoltán sapkájába ütődött és egyszerre egy egész csomó levél vált meg az ágtól és szállingózott messze szét.

- Come le foglie - mormolta Ghymessy utánuk nézve. - Ismeri?

- Mint a falevelek? Hogyne. Láttam Florenzében kitűnő előadásban. De abban a darabban az van megírva, hogy nagy viharban milyen kevés levél marad a helyén. Ezek pedig azért hullanak, mert november van.

Ghymessy csak annyit felelt:

- Mindenesetre tovább maradtak az ágon, mint ahogy összetartoztak. Ami csak azt bizonyítja, hogy még a falevelek is feláldozzák szabadságukat a »dekórum« kedvéért.

Bóra nem felelt. A fejét is elfordította. Örült, hogy csaknem egészen sötét van körülöttük, mert a szívét a torkában érezte lüktetni, mint mindig, amikor saját magával hadban állt. De már el is érték a házat.

- Hozzák hamar a teát - rendelte Rózának, aki várt rájuk a bejárat előtt.

Ghymessy is odaszólt hozzá:

- Mondja meg, kérem, hogy kocsim pont nyolckor előálljon.

Most már ott ültek abban a kedves, jól ismert szobában, mely annyira visszatükrözte a Bóra egyéniségét. »Semmi szimmetria, csupa harmónia«, mondta volt erről a szobáról egyszer a boldogult hercegnő - és Ghymessy most erre a megjegyzésre gondolt.

A falon és néhány asztalon is, halvány sárga selyemernyő alatt, letompított fényű villanylámpák égtek. Előttük egy teasztalkán finom angol porcelláncsészek, holdvilágragyogású régi ezüstkannák. A kandallóban lidércszemmel hunyorgató fenyő toboz máglya.

Bóra gondosan, önkéntelenül szertartásos mozdulattal öntötte a teát, kínálta a cukrot, rendezte a süteményes tálcákat. Ghymessy látszólag csakis cigarettájával elfoglalva ült ott vele szemben, valójában pedig az asszony minden mozdulatára figyelt, gyönyörködött. Tele akarta szívni emlékezetét a járásával, sötétszöke hajának százfelé borzolódó kis szálacskáival, melyek most, hogy a lámpa alá hajtotta formás szép fejét, dicsfényvel vették azt körül. De ahogy így figyelte, »mennyit szenvedhetett a legutóbbi időkben«, ötlött eszébe, mert a mély tűzű szemben s a száj körül egy eddig soha nem ismert, fájdalmas kifejezés ütött tanyát. Ökle önkéntelenül ütésre zárul. Ki ellen? Örültség.

- Jöjjön, kérem, kész a teája - mondta Bóra, aki minduntalan a bejárat felé hallgatódzott, bár sejtelve sem volt, hogy miért. Aztán hirtelen Zoltánra nézett. - Igérje meg, hogy gyakran fog írni.

Komoly lassú fejbólintás volt a válasz. Egy ideig szótlánul küzdött ki-ki a maga gondolataival, mikor pedig Ghymessy megszólalt, azt mondta:

- Ezután, azt hiszem, kevesebb ideje lesz a kapott levelekre válaszolni; nem gondolja?

Ezután...

- Sőt ellenkezőleg, attól félek, hogy Ádám egyszerűen eltilt mindennemű foglalkozástól. Lesz hát időm elég. Már háború előtt sem szerette, emlékszik úgy-e, hogy ha valami dologhoz hozzászóltam, azt tartotta, hogy az asszony elégedjek meg a háziasszony szerepkörével, egy kis sporttal felhígítva, persze öltözködés és zsur, színház, pletyka stb. stb. kegyesen engedélyezett ráadásával.

- Igen. Tudom.

- Csak az a különös, hogy amivel akkor beértem, most borzadva gondolok rá. Ma már, ezután a munkás és alkotó három év után el sem tudom magamnak képzelni a háború előtti életemet.

- Minek is tenné? Lázadjon fel - ezt Ghymessy tréfásan, nevetve mondta és Bóra ugyanúgy válaszolt:

- Nem. Amíg maga vissza nem jön a harctérről, addig nem! Csak amikor tudni fogom, hogy itthon van és megvéd, ha kell...

- Arról biztos lehet - válaszolt Zoltán minden tréfálkozás nélkül hangjában, tekintetében. Bóra hálával emelte rá szeméit s most már az ő hangja is remegett a felindulástól:

- Nagyon köszönöm magának, Zoltán, hogy olyan jó hozzám. Nem képzelem, milyen jó, biztonságos érzés az az én szegény, tétova életemben.

- Csak addig tétova, amíg egyszer azt mondja: Eljöttem. Itt vagyok. Hisz tudja, hogy mindig várom. - Mialatt ezt mondta, nem az asszonyra nézett, hanem el messze, látnoki szemmel a távol jövőbe.

- Valamitől úgy félek - mondta Bóra halkán. - Megmondjam? Attól, hogy Ádám ez alatt a szörnyű három év alatt nagyon megváltozott.

- Sokkal jobban félhet attól, hogy a régi Ádámot ma már más szemmel fogja látni...

- Az lehetetlen! - kiáltott Bóra és szava úgy hangzott, mint egy megrémült gyermek segélykiáltása.

- De hallja? Léptek! Suttogás. Szaladás a mellékszobában, a folyosókon. Mi ez?

- Ádám! - és Bóra csak egyet tud, egyet érez, hogy az, akit már kétszer elveszített, harmadszor megsíratott, itt van a karjában.

Vécsy is melegen viszonzta felesége örvendező ölelését, csókját, de legott kiegyenesedett:

- Ah?!... Bocsáss meg, csak most vettem észre, hogy Bóra nincs egyedül - kelletlenül, hidegen nyújtott kezét vendégének és ettől a pillanattól, mintha valami rossz igézetnek hatalmába kerültek volna mind a hárman, többé egyikük ajkát sem hagyta el egy közvetlen szó, egy erőltetlen mosoly. Feszélyezetten, nagy közökkel folyt a társalgás. De hogy lehessen magyarázgatáson kezdeni és mily előre lefegyverezetten állt az ember - bármennyire ártatlannak tudja is magát - egy olyan néma vádlóval szemben, aki most lépett otthonába három évi hadifogság után...

Bórának mindez keresztülment az agyán, a két énje nevetve, sírva suttogta meg egymásnak, ezért ő egész lényének odaadásával igyekezett ezt a fonák helyzetet nem létezőnek venni, mert hátha így küzdheti le leghamarább? Örvendezve csevegett tehát és vont a férjét a teaasztalhoz. Mellé ült. Kiszolgálta. Kezére tette kezét. Kedveskedve unszolta: egyék. Fáradt lehet. Jól eshetik a rég nem élvezett itthon. Érdeklődve, aprólékos kérdésekkel ostromolta, Ghymessyvel nem is igen törődött. Csak egyszer néztek titkon egymásra és e tekintetből hálásan olvasta ki, hogy ez oldalról nyugodt lehet. Zoltán teljesen érti és semmit sem fog tőle ma rossz néven venni. De Ádámmal szemben igaz ügye kétségbeesett védelmében ennél nehezebb volt a helyzete. Hisz első pillanattól megérezte, hogy elfogult és gyanakszik.

- Aljasság! - méltatlankodott magában. - Ezt valakinek köszönhetem. Kinek? Lóri néninek? Valószínűleg. De ez most mellékes. Most egy a fő. Egy minden. Győzni. Újra vissza kell nyerni bizalmát, mielőtt még késő. Istenem, segíts! Ne engedd, hogy a megpróbáltatások e szörnyűséges három esztendeje hiába való lett legyen. Ne engedd, hogy most a viszontlátás örömpercében csúnya, szégyenletes, egyikünkhöz sem méltó befejezést nyerjen!

De míg ezt gondolta, míg Ádámmal túlzott élénkséggel nevetve, kedveskedve beszélgetett, mint egy sarokba állított kettős tükörben, úgy látta visszaverődni minden mozdulatát, minden tekintetét végebeláthatlan torzulásban. Tudatában annak, hogy hamis a beállítás. Ráadásul túlzogult agyában minden kiejtett szavát kommentálta:

- Most, hogy ezt mondtad, hallotta önmagát, ő azt gondolja, hogy te ezt csak azért mondtad, hogy ő ezt meg ezt gondolja. Most, hogy ezt tetted, ő azt gondolja, hogy tudom, miért cselekedte, azért, hogy én ezt meg ezt gondoljam, és, mert ezt mind ilyen bántón vélte hallani, igyekezett mást mondani, másképen mosolyogni, más mozdulatot tenni, mint szokta. És az eredmény? Folyton érezte, az ingoványra tévedt kétségbeesésével érezte, hogy csúnya, hazug, gyanutmegerősítő komédiát játszik szűnös szüntelen.

Már csak egyre vágyott: szobájába zárkozhatni és idegességének, könnyeinek szabad folyást engedni. De belátta, hogy ez most lehetetlen és ezért emberfeletti önfegyelemmel felelt az Ádám kérdéseire. De végre! Mintha valami kis jobbrafordulást mégis elért volna e kínos félóra után. Lám, férje, cigarettája füstjét nézve, a kandalló előtt sűtkérezve, Ghymessyhez is szól és egyet-mást beszél neki útjáról, főként sassnizi tartózkodásáról, melyre Zoltán mindig újra és újra visszatér. Aztán - hála, hála neked igazság Istene! - megindul a beszélgetés hármában is. De most, nem feltűnőn, csakis a Bóra éles megfigyelésének észrevehetőn, mintha Ghymessy időről-időre kivonná magát a társalgásból. Miért? Különben sem feltehető, hogy »indulási láza« lenne. Idegességének tehát nem ez az oka, de mi? Oly jól ismeri, hogy kétharmadrészben ki szokta találni gondolatát. Most csak azt tudja, hogy figyel, még pedig az orvos figyel benne. Hányszor látta ezt a komoly tekintetét, mely cseppet sem állt összhangban szavának könnyed derűjével odaát a kórházban, valamely nehéz beteg ágya mellett. Titkon követni igyekszik leplezett nézését, de bár ő is látja, hogy Ádám teljesen le van fogyva, fáradtnak, kimerültnek látszik, talán lázasnak is, arcán, homlokán pedig kis vörös foltocskák vannak, de ezt mind a fogságnak és az utazás fáradalmainak, kényelmetlenségének tudja be és nem időzik soká a tanulmányozásánál. Közbe Ghymessy a kórházról kezd beszélni, szó kerül Zimonyiról, Freihausenről, Margitról, majd az öreg hercegnőről jönnek-mennek, szerető megemlékezések, aztán szegény kis Hollókeöyrről, aki - jól esik ezt tudni! - már nem szenved többé.

Vécsy egy újabb cigarettára gyújt és ahogy a lámpa alá áll, egész arca éles világításba kerül. Ghymessy most már egész tisztában van a diagnózissal és csak egyetlen egy kérdés ostromolja: hogyan mentse meg Bórát a biztos fertőzéstől? Szóljon Vécsynek? De hiszen tudhatja, a sassnizi kórház orvosi minden kétséget kizáróan feltárták előtte helyzetét... és mégis hazajött? És mint férj jött haza?! Hiszen tanuja volt, mily mohón csókolta száján a feleségét... Mit tehet? Mit tegyen? Mert valamit tenni kell. És már alig van ideje, hisz egy óra múlva utaznia kell. Muszáj... Egy régi-régi beszélgetésük jutott eszébe. Valamikor, jóval a háború kitörése előtt a ragályok terjedéséről került szó közöttük és akkor Vécsy, mintha most is hallaná, orvosi túlzásnak, nevetséges nagyképűségnek nevezte a ragálytól való félelmet és elővigyázatot.

- Nevetségesek vagytok mindannyian - jelentette ki. - Bacillus?! Ugyan kérlek?!...

- És amikor Vécsy Ádám ehhez a ponthoz jutott, többé nem volt mód rá, hogy érvelést elfogadjon. Most sem hiszi - gondolta Ghymessy tehetetlen dühvel. Tekintete átsiklott az asszonyhoz, aki szépségében, egészségében, virulón, mitsem sejtve a feléje közeledő undok veszélyről, csevegett, kedveskedett urával, mert azt hitte, hogy ez a helyes; hogy ezzel tartozik a hősnek, akit három éven át sajnált, siratott. Aki miatt elnémította szívét. Mert azt is megtette. És ezt cselekszi most is öntudatlanul.

Ezalatt beszélgettek tovább. Vécsy most már rátért a gazdaságra. A vetések állásáról kérdezősködött. Bóra felragyogó szemmel az elért nagy eredményekkel kezdett előhozakodni. De erre, mily különös! A Vécsy arca újra elborult és kifogásra kifogást talál. S hogy szó került az öreg Birkássy elbocsátásáról, ingerülten ugrott fel és szemrehányón támadt neje:

- Megírtam, hogy vissza kell hívni. Biztosra vettem, hogy már itt találom. Nincs itt?

Bóra nevetni próbált:

- Nincs. Hidd el, sokkal jobb ez így, neki is, nekünk is. Az öregnek teljes fizetését biztosítottam. Vett magának egy szép kis birtokot s úgy él rajta, mint egy kiskirály. Majd meglátod. De az uradalomnak már csak kárt csinált, még pedig sokat.

- Lehet. De nem tűröm. Érted, Bóra? Nem tűröm, hogy újításokat kezdj az én házamban.

Bóra meglepetve kapta fel fejét; de egyszerre, még mielőtt felelt volna, világos lett előtte, hogy nincs is minek felelni, hisz itt nem Birkássyról van szó. Itt most egy régen forralt harag készül kitörésre. Ej, hát jöjjön! Elég volt a hiábavaló jó igyekezetből: ezért, vállat vonva állt fel:

- Azt tettem, amit belátásom szerint leghelyesebbnek találtam - mondta nyugodtan, nyomatékosan. - Úgy hiszem, meg lehetsz elégedve a cserével, mert Karvaly úr már az első évben megkészserezte a birtokok hozamát.

- Ki az a Karvaly? Biztosan valami jött-ment fráter?

Ghymessy, aki eddig szótlanul hallgatta a házastársak vitáját, most odaszólt Vécsyhez:

- Épen nem. Én ajánlottam.

- Hogyne. Ezzel tisztában voltam már... már Szentpétervárt is, - kiáltotta Ádám felkacagva.

Bóra ránézett. Minő hangon mondja ezt? Hát ehhez nincs joga. Nincs. Még egy hadifogságot szenvedett férjnek sincs!

- Azzal, - mondta neki ingerülten - azzal még mielőtt Vécsről elindultál tisztában lehettél, hogy amit Zoltán nekünk tanácsol, azt mindig vakon követhetjük.

Férje egy lépést tett feléje:

- Te, természetesen, az egész idő alatt, míg én ott kint szenvedtem, nyomorogtam, folyton ezt cselekedted, csak ezt cselekedted, nemde? Követted vakon a Ghymessy Zoltán tanácsát?! Gratulálok hozzá!

Bóra pedig odaállt épen az arca elé és onnan dobta hozzá halkán, összehúzott szempillák közül élesen nézve a szemébe:

- És ha tettem volna?

Vécsy fékevesztett indulattal ragadta meg a felesége csuklóit és úgy kiáltott rá durván:

- Tudni akarom az igazat. - Majd ellökte magától feleségét, Ghymessyhez ment és szótlanul kereste tekintetét.

- Ezen kezdhetted volna - felelt e néma kérdésre a báró. - De, úgy-e, előbb kérjük meg a grófnét, hogy hagyjon magunkra.

- Ahogy tetszik - és Ádám dühösen, eltítkolt fájdalmai miatt fel-felszisszenve, vetette magát egy karszékbe. Ghymessy kérően nézett Bórára, aki erre szó nélkül ment ki a szobából. Alig hogy az ajtó bezárult, Ghymessy Ádámhoz lépett és most egész magasságában felette állva:

- Miért jöttél haza? - kérdezte.

- Csak egy örült kérdezhet ilyet.

- Nagyon jól tudod, hogy jelen esetben azt még egy józan orvos is kérdezheti.

Vécsy feleletre sem méltatta. Megelégedett azzal, hogy vállát vonogatva gúnyosan felkacagjon. De a báró annál nyugodtabban folytatta:

- Engedd meg, de mint orvos most még egy kérdéssel terhellek és nagyon hálás volnék, ha egészen őszintén az orvosnak, kizárólag az orvosnak felelnél. Mondd meg kérlek, hogy gondolod itthoni életedet berendezni? Csak mint gróf Vécsy Ádám, vagy mint az Ülley Bóra grófnő férje?...

Vécsy már ismét ott állt Ghymessy mellett és a dühtől elfehéredve nézett vele farkasszemet.

- Hogy mersz hozzám egy ilyen kérdést intézni? Hogy mersz?

- Mondtam. Mint orvos teszem és mert a Bóra grófné élete forog vele kockán.
 - Micsoda nagy szavak! De ha épen tudni akarsz, drágám, hát megmondom: úgy fogom a saját házamban az életemet beosztani, ahogy nekem épen tetszik. Érted?
 - Ez utolsó szavad?
 - Mindenesetre.
 - Nincs jogod...
 - Jogom? Nekem? Az asszonyom hitese urának? Ez már több a soknál! Nincs jogom?!
 - Nincs. Előbb gyógyítsd ki magad. Bóra meg fogja érteni. Ő mindent meg fog érteni, de ne maradj itthon... vele... ne. Most ne!
 - Három évi kínlódás, nyomorúság, keservek után végre itthon vagyok és te holmi orvosi agyremekkel állsz elő mint ünneprontó.
 - Nincs az a hősiesség és nincs az a vértanuság, amely egy embernek jogot adhat arra, hogy embertársát szerencsétlenné tegye.
 - Szófecsérlés...
 - Ellenkezőleg. Meggyőződésem, hogy ez a legkevesebb, amit kultúremlertől elvárhatunk.
 - Kultúremler! Ugyan kérlek! Van fogalmad arról a nélkülözésről, durvaságról, amiben három évig részem volt?
 - Sajnálom. De ismétlem: vannak dolgok, amit - még ha a poklok legfenekéről kerül is vissza valaki otthonába, még akkor is meg kell értenie, hogy: Tabu.
 - Tabu. Tabu?!... Szeretném én azt látni, hogy... De hogy mersz... ha csak... Ha csak... - Még közelebb ment és úgy kiáltotta az arcába - ha csak más okod nincs e nagy féltetésre.
- Ghymessynek ebben a pillanatban egy mentő gondolata támadt. Ugyanakkor azt is tudta, hogy három embersors fog jóra vagy rosszra dőlni, amikor kimondja, de neki most csak egy volt a mindenekfeletti fontosság: Bórát megmenteni. Ezért, mint ahogy a műtőasztalánál nem tétovázott, ha egyszer tudta, hogy meg kell kísérelni az életmentést, úgy most sem tétovázott, amikor azt felelte nyugodtan, minden szót hangsúlyozva:
- Hát igen. Van. Bóra két év óta - az enyém!...
 - Nyomorult!...
 - Kérlek, maradj egész nyugodtan - rendelte határozottan, kurtán, mintha egy lázongó kórházi beteggel állna szemben és csodálatosképpen Vécsy szótfogadott. Csak meglepett, gyűlölettel teli nézéssel kísérte, figyelte minden mozdulatát. Ghymessy pedig kezét a kilincsen tartva szólt vissza:
 - Nekem most indulnom kell. Parancs. De amint visszajöhötek, állok rendelkezésedre. Ég veled.
- Utána szaladjon? Inzultálja? A cselédek előtt? Bóra előtt?... Mindez villámgyorsan járt Vécsy eszébe, de mégsem tett egy lépést sem a szobából. Pár perc múlva pedig egy kocsizörgés tudtára adta, hogy már minden ilyesmivel elkésett. De itt van Bóra.
- Csengetett.
- Hol van a grófné? Mondja, hogy kéretem - rendelte és várt.
- Jött is sietve, békevágygal, kiengeszteléssel telve, az ártatlanul vádolt asszony, a hírnevét féltő asszony évezredek alázatosságával. És még valami: ez alatt a félóra alatt, amit tépelődéssel,

kétségbeesett zokogással töltött szobájában, folyton-folyvást azt ismételte magában, hogy azok után a szenvedések után, melyeken Ádám keresztülment, egész más elbírálás alá kell tenni minden mondását, szeszélyét, elfogultságát. Valószínűleg csakis hosszas türelem és alkalmazkodás árán fogja szegénynél a régi lelki egyensúlyát és kedélye összhangját visszavárhatni. Hogy ez alatt, a szeretet nem jut-e végleg zátonyra, ezt természetesen nem tudhatja előre. De azt igen, hogy ha belepusztul is, annak az embernek, aki az Ural-hegység legrémesebb fogolytáborában sínylődött, annak sohasem szabad ezt még csak meg is sejtteni. Tettetés? Lehet. De ezen az áron lehet csupán megvásárolni a Sorstól azt a nagy jót, hogy kettőjük közül csak az egyik szenvedjen és ez az egyik ő legyen: Bóra. Ilyen gondolatokkal, szándékokkal eltelve ért férjéhez. Tudta, hogy egyedül fogja találni, mert ő is hallotta a kocsi zörgését. De jobb is ez így! Hisz kínok kínja lett volna Ghymessy előtt újra kezdeni az ártatlanul meggyanusított feleség porig alázott védelmét.

- Hívattál? - kérdezte a szobába lépve. Vécsy ott állt, háttal a kandallónak és kurtán, parancsolón felelt:

- Igen - majd fölényesen: - Kérlek, válassz. Te akarsz elhagyni Vécset, vagy én utazzam el?

- Elhagyni Vécset? De Ádám, az Isten szent szerelmére, miket beszélsz?!

- Te vagy én? mondtam.

Bóra szótlán ámulattal tekintett rá.

- No, mit csodálkozol? - kiáltott Vécsy durván. - Vagy azt várod talán, hogy én is baltával támadjak rád, mint - hallom - a paraszt férjek az asszonyaikra?

- Nem értelek.

- Nem? Csodálom. Azelőtt gyorsabban járt a gondolatod... Hát, édesem, megmagyarázom. Igazán kár, hogy nem orosz fogolyról van szó, stílszerűbb lett volna az eljárásod.

- Ádám?!

- Mit, Ádám?! Itt, ezen a helyen vallotta meg az az orvos, hogy a - szeretőd...

Bóra megtántorodott és tehetetlenül, mintegy szárnyon talált madár esett össze egy székre.

- Ghymessy azt... mondta?... Mondta?... Hogy...?

- Igen, mondta, mondta, mondta! - kiabált Vécsy fokozódó indulattal. - Hát akkor mit akarsz? Mit vársz? Ismétlem: te vagy én. Válassz.

Bóra néma irtózáttal bámult rá, aztán nehézkesen felállt és halkán, minden életerejét fogytán érezve, lehelte:

- Igazad van... Akkor mit akarhatok?... Mit várhatok? Mit?!

- Ez annyit jelent, hogy nem is tagadod?

- Nem. Minek? Most már úgyis minden mindegy. Ő mondta? Ghymessy? Ő?

- Bizony ő - és egyszerre, a meggyötrött ember bosszúvágyával kínozni akarta ezt az asszonyt, akit, ha nem is szeretett odaadó nagy szerelemmel, de mindig különbnek tartotta minden más asszonynál és hiú volt rá és azt akarta, hogy mindenki térde-fejet hajtson tökéletes mivolta előtt, mert az övé volt, az ő házának úrnője, az ő nevének viselője. És most, hogy ez az asszony is odasülyedt, ahová annyian sülyedtek előtte és fognak sülyedni azután. Igen, kínozni vágyott! Élvezni a vergődését; ezért nevetgélve, összehúzott szempillákkal nézett rá és úgy küldte feléje a jól átgondolt vádat:

- Ezek után persze nagyon könnyű megérteni, - mondta a legtökéletesebb, nyugodt, társalgási hangon - hogy miért nem várt ma engem az én szép kis hároméves fiam...

Bóra egy pár pillanatig értelmetlenül állt ott, de egyszerre fejéhez kapott és mindkét fülét befogva, egy szó nélkül, egy hang nélkül az ajtó felé sietett, ám még mielőtt odaért volna:

- Már mégy? - hallotta valahonnan nagyon messziről, - az Ural-hegység legrettenetesebb fogolytáborából. Ezért megállt és minden önfegyelmét igénybe véve, csendesen visszaköszönt:

- Isten veled, Ádám!

De ebben a percben Vécsyben feltámadt az egyedül maradás félelme. Ez volt odakint is a legnagyobb ellensége és itthon se kapjon egyebet? Egy lépést tett tehát Bóra felé, de az csak némán intett a fejével, hogy vége. De ebben annyi megmásíthatatlan akarat volt kifejezve, hogy Vécsy bosszúsan vágta magát egy karszékbe. Halk csattanással zárult be az ajtó s halt el minden hang a magában maradt ember körül.

Éjfélkor indult egy vonat Budapest felé. Gróf Vécsy Ádámné szállt fel rá a vécsi állomáson. Egész éjjel utazott csak azért, hogy hajnalban egy másik vonatra átszállva, Vécsen át visszautazzék Virághalmosra. Csak azért, hogy egy percig se maradjon egy fedél alatt gróf Vécsy Ádámmal. Még a podgyásza miatt is úgy rendelkezett, hogy a holnapi nap folyamán utána küldjék azt birtokára.

VIII.

Sülelmedy elemében volt. Ő lehetett az első, az első, aki Pánkerty Eleonóra ő méltóságának tudtára adhatta:

- Hallotta-e már a nagy újságot? Nem? No hát, képzelje, de képzelje!!... Vécsyék válnak. No, mit szól hozzá?... Mi?

Hogy megélvezte! Hiszen a jó báróné kicsi híján elájult, mert hogy ezt neki »vad idegentől« kelljen először hallani? Hogy se Bórának, se Ádámnak nem jutott eszébe ezt vele közölni? Micsoda fekete hálátlanság!

- De hátha nem is igaz? - támadt végül Sülelmedyre, aki azonban, égnek emelt három ujjal bizonykodott:

De bizony igaz. Vécsről jövök. Ha mondom. Egy vasúti étteremben történt ez, ahol véletlenül összetalálkoztak. A hadnagy úr gömbölyűn, meghízva, kitüntetéseit csillogtatva, két ujjal, csak úgy ni, elnagyoltan, tökéletességig eltanult feljebbvalói göggel viszonzva a katonák szalutálását, a báróné pedig vöröskeresztes ápolónői egyenruhájának szerénykedő hivalkodásában egy piszkos abrosz előtt ülve, hangos szóval, az ingyen oktatás áldásában részesítve a jó modorról, tiszteletről az agyonhajszolt pincérmőket.

Nagy örömmel ismerték fel egymást. És most már együtt ültek s kiéhezett utasok módjára, mohón kaptak mindenféle »fasírt« és töltött ételek után, nem gondolva meg, hogy az úrnak 1918-ik esztendejét jelzi a naptár és hogy az eljövendő gyönyörű évek plutokratái a világháború imhol negyedik dicsőséges évét aknázzák ki ezerféle újabb és újabb *pót*-ételek és keverékek nyílt és titkos forgalombahozatalával.

Lóri bárónő meg is jegyezte, hogy jó lenne vigyázni, de Sülelmedy hamisítatlan »Kismeth«-filozófiával felelte azt, hogy »Bizalmam az ősi erényben« és falatozta, szürcsölte a celluloidhártyákba tömködött kis »virslit«-ket tovább.

- Mondjon már részleteket - unszolta a bárónő.

- Mindjárt, mindjárt. Csak előbb hagyjon enni. Hisz ráérünk. Legalább két órahosszat fogunk várni a vonatunkra. Így... Igazán jól esett. Parancsol egy cigarettát? Nem. Okosabb is. Csak útilapu és - gondolom - a büdöske virága van már bennük. Semmi más. De Ádámékra visszatérve. Hát mondom magának: ő Vécsen lakik. Tegnapelőtt voltam nála. Mellesleg, nem tetszik nekem a kinézése. De nem ám! Nagyon rossz bőrben van. Nagyon. Nem is hiszem, hogy ne legyen nagy beteg.

- Ugyan?!

- No, az én szemem!... Szóval, mizerábilis állapotban van. És »krántig!« No, de milyen! Alig lehet vele beszélni. Karvalyt elcsapta. Birkássyt visszavette. A kórházat bezáratta. Szóval, amit Bóra grófné három év alatt dolgozott, alkotott, arra mindre - Schluss! Vége. Fuit...

- Az nem érdekel. De Bóra? Bóra?!...

- Őt nem láttam. De hallom, hogy ül Virághalmoson és duzzog.

- Hogy érti?

- Úgy, hogy élő lelket nem ereszt de még csak az erdőnek a tájékára sem...

- Mindig olyan, hogy is mondjam: olyan »túlságos« volt. De miért válnának? Az ok? Mi az ok?

Sülelmedy meglepetve nézett rá:

- Az ok? Hát Ghymessy. Mi más lenne?

De a bárónő szinte hogy felrobbant hirtelen támadt hangjától.

- Ghymessy? Hát ez hazugság! Szentelenség! Aki mondja, az alávaló piszok!... Maga tudhatja, hogy Bórát sohasem szerettem, tehát nem valami elfogultság szól belőlem, de én mondom magának, hogy soha, soha! Sem Ghymessy, sem más! Soha, soha! No de ilyet! Vajjon kinek juthatott ilyen szemenszedett hazugság az eszébe?...

És legcsodálatosabb a dologban, hogy ahogy mondta, úgy hitte és ő maga lett volna legmélyebben megsértve, ha valaki azt merete volna mondani, hogy »Te is! Te legelső sorban. Oh Elenóra!«...

Talán máskor Sülelmedy lett volna az a Perseus, vagy Theseus, vagy Szent-György, vagy más ilyes legendabeli bátor férfiú, aki ezt a szemébe merete volna mondani, de most, dehogy volt kedve Medusa-fejek fészületésére! Dehogy, ó dehogy! Hiszen egyszerre rémüldözve tapasztalta, hogy verejték üti ki magát homlokán, hogy forog vele a világ és hogy - minden műveltségi formát mellőzve - ám még sokkal rémesebb illetlenségeknek elejét veendő, futva kell menekülnie a teremből.

- Jesszusom! A virsli! - ötlött a tapasztalt Lóri bárónő eszébe és ő is kisietett, hogy ha kell, segítségére legyen. És kellett. Nagyon kellett. Sőt, tíz percen belül az egész üdítő osztag hölgy gárdája ott nyüzsgött a görcsöktől hatrét görbített, rettenetesen kínlódó kis gömböc ember körül.

»Gyomormosást. Hamar, hamar!« - rendelkezett Lóri bárónő, de akkor sült ki, hogy az állomásnál nincsen hozzá készülék.

- Vigyük a kórházba! - indítványozták az »üdítő« jószívű hölgyei. Nem is volt más mentés és így megindult az aggódó menet. Elöl tragacson, hol halálsápadtan, hol kékes vörösen a szerencsétlen hadnagy úr, mellette kiegyenesedve, magasan tartott fejjel, határozott léptekkel, mint egy Cherub Lóri, aki rögtön elhatározta, hogy nem hagyja el így, idegen világban. És

nem is hagyta. Sőt, amikor egy körutazás után a Vécsy sürgönye végre rátalált, azt válaszolhatta boldogan, diadallal: »Sajnálom, de keress magadnak más ápolónót, rám ne számíts, mert holnap esküszöm Sülelmedyvel.«

(Hogy Sülelmedy a »Kismeth«-filozófiában mennyi vigaszt talál, ezt még csak a legközelebbi huszonöt év fogja megmutatni. Egyelőre minden követ megmozgat, hogy rövidítsék meg hosszú szabadságát és vigyék valahová messzire, messzire, lövészárkokba vagy Palesztinába, mindegy! csak messzire - boldog otthonától.)

Vécsy bosszankodva dobta le Lóri néni sürgönyét. Még ez is! Pedig igazán nem maradhat így egyedül, legalább amíg meg nem gyógyul. Hiszen meg kell örülni az unalomtól. Vendéget meg kit hívjon? Milyen címen? Négy hónapja hogy Bóra elment. Micsoda tél volt ez! Útálat! Közben igaz, hogy gyakran Budapest, de ott az emberek most vagy túlságos kíváncsiak, vagy túlságos közönyösek. Vagy olyan nyomott a hangulat, hogy az ember legszívesebben a sírba feküdne, mintsem az eljövendőket bevárja, vagy olyan felületesen tobzódó, hogy bizonyos koron túl lehetetlen belekapcsolódni. Szóval: »vagy körhinta, vagy szárazmalom, vagy cirkusz, de római!« Ez a mai Budapest. Nem. Nem. Egyikből sem kér jó ideig. Elég volt. Annál inkább, mert egészsége igazán nem az, aminek lennie kellene. Iszonyú fájdalmak a csontokban. De olyan unalmas orvossal beszélni róla. Legjobb lenne Lóri néni társasága pár hétre. Olyan mulatságos tud lenni a csalán nyelvével. És beszélne is Bóráról a csalán nyelvével. Ez jól esnék. De most, férjhez megy?! A vén bolond! Ha a hercegnő élne! Hogy nevetné! Hogy örülne!... Bár élne! Ezer más okból is... Milyen jó volna tőle tanácsot kérni...

Ebből mindből látható, hogy Vécsy Ádám kezdett egy más szempontra áthelyezkedni. Mert hiszen tudjuk, hogy az emberek csak akkor szoktak arra vágyakozni, hogy tanácsot kérjenek, mikor már úgyis tudják, hogy saját eszük szerint miként fognak cselekedni. A Lóri sürgönye tehát csak megérlelte rég meghányt-vetett szándékát, azt, hogy Bórának meg fog bocsátani. Természetesen csak egy bizonyos fokig. De mégis a világ előtt »rehabilitálja«. Végre is az ő nevével, vagyonával, sok minden könnyebben megtehető. Így mindjárt a lakosztály kérdése úgyszólván magától megoldódik. Gondolatban ezt már el is rendezte sokszor.

A magáét földszint, hogy ne kelljen lépcsőket járni - kelet felé; Bóráét az emeleten, a nyugoti szárnyban. Igen. Nagyon jól lesz. Mert ami igaz, igaz: Bóra a háztartás élén és mint Vécsy úrnője mindig kitűnő volt. És most azt is egészen biztosra veheti, ha rá mint ápolónőre lesz szüksége, jobbat álmodni sem fog lehetni. Csak az a kérdés: vissza akar-e jönni? Hogy akar-e? Nevetséges! Már hogyne akarna. Kapva-kap utána két kézzel. Végre is nem lehet 30 évvel egy öserdőbe temetkezni, örök időkre! A válásba pedig így sem, úgy sem egyezem bele és ezt ő nagyon jól tudja. Nem, édes Úr! Az Ön neve hiába van nap nap mellett a hírlapokban! Azzal, hogy valaki egy csodaszert talált ki a sebek gyorsabb gyógyítására, nekem ugyan kevésbé imponál. És amíg én élek, tisztelt báró úr, ön Ülley Bórát nem fogja hitestársul venni. Erről már én felelek! Ebből a szempontból is jobb, hogy ha Bóra visszajön ide - határozta el. - Ott a világ végén, a híres öserdejében mégsem ellenőrizhetem folyton...

Vécsy sokszor maga is csodálkozott, hogy annyi düh, annyi keserűség gyülemlott meg benne. Régen nem volt ő ilyen. De amióta kint járt és annyi csúnyát, vigasztalant, kegyetlenséget látott, de annyi szépet és nemeset is, ami azonban mind-mind hiábavaló volt, ami nem használt senkinek semmit, sőt gyakran még nagy bajt is okozott, azóta egész megváltozott. Aztán a fogolytáborok. Az egyik szűkös, kicsinyes, napsugárt is elsajnáló szellemben tartva, a másik, az Uralban, minden Dostojewszky és Kenedy leírásait messze túlhaladó borzalmával... Ellentétül: Pétervár, fékevesztett orgiái... majd Sassnitz és kórháza. Berlin. Mert Bóra ezt nem is tudja, hogy ott is volt, de a hírneves tanár »csak nagyképűsködött« és beszélt össze-vissza »nagy mérvű infekcióról«.

- Ostobaság! - De mindez együttvéve, lassan-lassan tapasztalom, elferdíti a jellemet, tönkreteszi a kedélyt, kiveti a gondolkodást szokott medréből, hogy néha már igazán saját magának is nyűg vagyok. És, mikor az ember végre hazaér tönkrement szervezettel, ronggyá tépett idegzettel, akkor egy Ghymessy Zoltán báró jónak látja az ember arcába vágni azt, hogy »két év óta Bóra az enyém«. Fogadtatásnak ez, mondhatom, kitünő.

De leginkább egészsége nyugtalanította. Már két izben gyötörték erős csont- és izomfájdalmak, a szívéről pedig dr. Sonnenstern nemrég is azt jegyezte meg, hogy: »az bizony gróf úr, bolondozik néha«. Ami azt jelenti, hogy cseppet sincsen jó állapotban.

Egy szeszélyes, fagyra álló, kora márciusi napon mégis elhatározta, hogy elmegy Bóráért. Nem ír neki, mert hátha el sem olvasná levelét, de egyszerűen beállít hozzá és megérteti vele, hogy mindkettőjük érdekében *kell* hogy visszatérjen Vécsre.

Senkinek sem szólt terveiről. Az állomásnál még jegyet sem váltott, nehogy a főnök megsejtse szándékát. A szárazkérdi állomásra érve azonban, mégis be kellett valakinek vallani, hogy Virághalmosra igyekszik. Ám itt, hiába mondta, mert semmi pénzért sem sikerült kocsit vagy szekeret fogadni. Végre is a pályaőr 50 koronáért (békében »két hatos« is megtette volna) beleegyezett, hogy kis fia elvezesse.

- Majd meg tetszik látni, milyen hamar ott leszünk - bízta az és alig hogy az állomást elvesztették szem elől, legott árkon-bokron keresztül, toronyiránt kezdte vendégét kalauzolni.

- Nem jó helyt járunk, te gyerek! - szólt rá olykor Vécsy, de a fiú nagy biztonsággal nevetett vissza:

- Dehogyan is nem! - és valóban, nemsokára egy diadalmas »Ehun látszik már la!« kiáltással mutatott az erdő felé és abban a percben, már nem is volt sehol. (Valószínűleg madárfészket sejtett meg a közeli rekettyésben.) Mivel azonban tényleg kicsillant egy barna háztető a fák közül, Ádám nem is nagyon bánta. Már fáradt volt. Főképpen pedig únta azt a hosszas vándorlást, ezért nagyon igyekezett, hogy rövidesen közelébe jusson. Most egy pár galagonyabokor állta útját. Ahogy elkerülte, kis árok húzódott előtte. A gyakorlott vadász ügyességével ugrott rajta keresztül, csak hogy ez ugrással egyszerre ingóványba süppedt. Inkább mosolygott ezen, bár nagyon kellemetlen érzés volt a helyel-közzel térden felül érő jeges sárban czuppogni.

- Jól nézek ki - jegyezte meg magában, mert mikorra végre egy kiálló zombékra állhatott, egész öltözéke már össze-vissza volt fröcsögve vízzel és piszokkal. - De mi az már megint?!... Egy tó? - Mi több, jobbra is, balra is, amerre csak nézett, víz, sár és locsogó. Mesgye? Sehol. Végre is belátta, hogy vissza kell fordulnia és óriási kerülőt téve, megkeresni a kocsit. Mire késő alkonyatra üvöltő szélben, bőrig ázva a kastélyhoz ért, alig állt a lábán a fáradtságtól, fázástól.

Az első lény, akivel találkozott, Bóra volt.

- Ádám! Maga itt? - kiáltotta az és annyira meg volt lepve, hogy gépiesen kezét adott.

- Bocsásson meg, hogy zavarom - mondta Vécsy össze-össze borzongva, ekkor látta meg Bóra, hogy milyen állapotba jutott.

- Hiszen maga meg van fagyva! Jöjjön kérem beljebb. Márka! Teát. De gyorsan! - rendelkezett az elősiető erdésznének. Maga sem tudta, örül-e vagy bosszankodik e látogatáson. Négy hónapi magány után, ha nem akarta is, jól esett újra emberi hangot hallani, ha mindjárt a Vécsy Ádámét is! Csak egy ember volt a világon, akit még most sem, halálos ágyánál sem, és még a másvilágon sem, akart többé látni és az Ghymessy volt. Ehhez képest Vécsy Ádámot szinte hogy szívesen látott vendégnek minősítette titkon.

- Végre is a látszat ellenem volt - vallotta magának. - A Vécsy haragja, viselkedése menthető. De Ghymessy? - Van-e ember a világon, aki ellen asszony olyan megvetést érezhet, mint ő ezzel az úrral szemben?! Nem. Nincs. Mert nincs asszony, aki valakiben úgy csalódott volna, mint ő Zoltánban.

Mindezt az alatt gondolta, míg ott guggolt a kandalló előtt és a kialvó tüzet élesztgette. Közbe, lopvást, Vécsyt figyelte.

Istenem, hogy ül ott! Vacogó foggal, magába roskadva. S milyen ijesztő rossz kinézésben...

- Hogy érzi magát? - kérdezte barátságos hangon.

- Köszönöm. Csak a fázás nem akar szünni.

És Vécsy újra elhallgatott. Bóra azt hitte azért, mert nehezebbre esik a beszéd. Hát igen, az is, de legfőképpen azért hallgatott, mert rosszkedvű volt és haragudott saját magára, amiért ide jött. Irigykedve nézett körül.

- Milyen rend! Mennyi virág. Hiába! Asszony! Egyet tudok. Azt, hogy Bórának velem kell jönni. Kell. Akarom... De hogy mondjam meg ezt neki? Ha hívom, elbízta magát. Ha követelődzöm, elutasít? A forma, a forma! Ez a nehéz... Milyen baj, hogy a hercegnőtől olyan nagy vagyont örökölt s most már megszokta, hogy önállóan rendelkezzen vele. Ha szegény volna, mennyivel könnyebb lenne a sorom.

- Eh, de holnap is nap lesz - vigasztalódott, mert egyelőre olyan nagyon fáradtnak, összetörtnek érezte magát, hogy igazában csak egyre vágyott: pihenni.

- Tudja mit - szólt Bóra, mikor azt tapasztalta, hogy még a forró tea sem képes azt a vacogó, csaknem hidegrázós fázást kivenni belőle. - Tudja mit? Megvettettem az ágyát. Hisz ebben az átnedvesedett ruhában sohasem fog felmelegedni.

Választ sem várva csengetett, de Márka nem fogadott szót:

- Csak tessék elgondolni, egész télen nem volt nekünk egy árva szál vendégünk.

- Hát aztán? - csodálkozott Bóra.

- Hát az, instálom, hogy jéghideg az a szoba. Mit tetszik gondolni?! Még csak március!

- Igaz... de... Már tudom! - határozta el Bóra rövid gondolkodás után. - Ide fogsz a méltóságos úrnak ágyazni. Ide ni, a kandalló melletti kerevetre.

- Bóra, kérem, volna egy kis aszpirin a háznál? - kérdezte Vécsy felszisszenve, mert igen erős fájdalmak kezdték gyötörni.

- Hogyne. - És már elő is szedte egy fiókból, ügyes kézzel tett-vett, rendezett a szobában. Márkával együtt hordta a párnákat, takarót. Negyed óra sem telt, mikor egy hófehér ágy kínálkozott a megkínzott ember befogadására.

- Nézze, kérem, - mondta a ház asszonya - ha netalán rosszul érezné magát, Márka itt alszik a mellékszobában, engem is hívathat. Jóéjtszakát.

Még alig hajnalodott, mikor az erdésznő ijedezve szaladt úrnőjét költögetni:

- Tessék már jönni hamar, a méltóságos úr nagyon rosszul van.

Bóra egy pongyolát kapott magára és követte a hűséges cselédet. Vécsyt erős lázzal, még élesebb fájdalmakkal találta.

- Semmi, semmi... csak a szívem. Ne vegye túlkomolyan ezt a kis izomcsúzt, vagy mi lesz belőle. Csak a szívem...

Bóra futott jégtömlőért, aztán a postásfiúért szalasztotta Márkát.

- Ezt a sürgönyt be fogod vinni az állomásra. Érted? - kiáltotta a gyerekre. S megvárta, míg az a galicából került kis mokány lóra felkapott. Aztán újra visszament betegéhez. Lassan lepergő órákig ült ott, minden mozdulatára figyelve. Szolgálatára készen. Tulajdonképen csak most vehette szemügyre.

- Hogy megváltozott. Szegény! - sóhajtott önkéntelenül, mert aki ott feküdt erős lázzal, éles fájdalomtól el-eltorzuló arccal, azt alig lehetett a hajdani elegáns, szép Vécsy Ádám gróffal összehasonlítani. Ezt a gyér hajzatú, számos aranyfogtól eléktelenített szájú, petyhüdt bőrű beteget egészen könnyen egy teljesen ismeretlen idegennek vehette. Mint ahogy gyakran annak is vette.

- Mégis hogy lehet az? Hat évi házasság és három esztendei olyan várás után? - kérdezte magától megrendülve. És jött a felelet szívének abból a mélységből, amelybe eddig sohasem mert leszállni:

- Mert sohasem szerettedek egymást eléggé. Szerettedek, tudom, őszintén, igazán, de langyosan, de keveset, de csak úgy elfogadott, magától értetődő, szokásos szerelemmel. Lehet, hogy ha tovább élhetitek azt a ti kedves, felületes, aranysínen futó életeteket, úgy ötven évig is elhitetitek ti is, a világ is, hogy mintaházasságban holtodiglan, holtáiglan szerettedek egymást. De jött a világégés.

És ti mit menthetetek ki belőle? Semmit. Mert koldusok voltatok, tartalékalap nélküli koldusok. És most? Szegény Ádám, vajjon miért jött? Azért, hogy bocsánatot kérjen? Azért, hogy megbocsásson? Azért, hogy visszaédesgessen? Most már olyan mindegy... akár meg is tehetném... Lehet, hogy meg is fogom tenni. Megtehetem, mert semmi, de semmi érzelem sem köt már hozzá, tehát semmi érzelem sem választ el tőle. Most sajnálom, mint ahogy bárkit sajnálnék, aki szenved. Ha majd meggyógyul, nagyon jól megleszünk ezután egymással. Nem mert érzelmeink találkoznak, de ellenkezőleg: mert nem is keresik már ezután egymást. Kétségbeejtő sivárság! Ha elgondolom: ő még alig harminchat éves, és én még nem is harminc! Szörnyű...

Bóra összeborzadt, mintha ő is fáznék.

Estére végre megérkezett a várva-várt jó Sonnenstern bácsi.

Miután megvizsgálta betegét és a mellékszobában tárgyalt róla Vécsynével:

- A szív, a szív! - mondogatta fejcsóválva. De aztán, meglátszott rajta, hogy még valami más mondanivalója is volna, amivel nem tud hogyan előhozakodni. Bóra segítségére sietett.

- Nos, doktorkám, mi van? Látom magán, hogy egy hír fúrja az oldalát. Jó vagy rossz? Ki vele, öregem. Ismer, hogy velem nincs mit teketóriázni.

- Nem is azért, - mentegetődzött az öreg - de... Nem tudom, igazában érdekli-e vagy sem, azért...

- Érdekel? Minden érdekel. Ki beteg? Ki halt meg? Ki született Vécs körül? Ki? Ki? Csak mondja.

- Hát kérem, méltóságos grófné, azt hallom, úgy tudom, hogy Ghymessy báró megsebesült... nagyon súlyosan... úgyszólván halálosan...

Bóra elsápadva nézett rá és önkéntelen támpont után kapott, de csak egy pillanatra, mert legott mereven kiegyenesedett és emelt fővel, összeharapott szájjal szó nélkül ment ki a szobából.

De mikor egyedül volt, egy székre vetette magát és kétségbeesett zokogással alkudni kezdett saját magával:

- Ha meghal? De ha nem is hal meg, csak szenved, nagyon szenved... Ó biztos, hogy nagyon szenved! És azt hiszi és azt fogja hinni végig, hogy gyűlölöm. Hogy megvetem?! Hát megengedhető ez? Még ha igaz is. Mert igaz... de megkönnyítené lelkét, ha tudná, hogy neki is megbocsátok! Most már azt is megtehetem. Meg, mert »közönyös lettem iránta« - akarta mondani, de mégsem azt mondta, hanem azt, ami minden biztonsága és minden erőssége volt, azt: - Hiszen úgy sem fogjuk egymást látni soha-soha többé az életben.

Férje betegágyánál ülve nem mert ennél tovább gondolkozni és nem is írta meg soha azt a levelet, amely pedig ott égett, ott lángolt meggyötrött lelkében.

Sonnenstern minden másodnap eljött telve tudománnyal, tapasztalattal, lelkiismeretességgel, nemkülönben Vécs környékének összes híreivel és hírecskéivel. Mindig elhozta magával a Vécsy postáját is. De sokszor napokig hevert az a beteg mellett, aki csak ritkán érdeklődött kívülről jött dolgok iránt. Most már ott feküdt a ház legnaposabb szobájában minden kigondolható kényelemmel körülvéve. A cselédség egy részét is átrendelték Vécsről, úgyszintén az öreg Sámson két lóval, kocsival, hogy semmiben se legyen hiány; de azért nehéz volt az Ádám kedvét eltalálni, kivált Bóranak, akivel szemben egy különös követelő, örökké gáncsoló, gúnyolódó, semmibe vevő modort vett fel.

- Azt hiszi, nem érdelek jobbat - sóhajtott a grófné, de nem vesztette el türelmét és eszébe sem jutott volna igazát bebizonyítani. Egy ilyen nagy beteggel szemben? Ugyan minek? Talán egyszer, évek és évek múlva lesz rá jó idő. De most?

Hanem azért nehéz időket élt át, kivált, mert sohasem szűnt meg aggodalma.

Sonnenstern ugyanis minden faggatására még mindig csak azt ismételte:

- A szív! Ez a kérdések kérdése. A szív.

Egyelőre azonban mintha némi javulás állott volna be. Kevésbé panaszkodott fájdalmaikról és nyugösebb volt még a szokottnál is.

- Jó jel! - örvendezett Sonnenstern, aki miután egy újabb vaskos, levelekkel telt borítékot helyezett kezeügyébe, a grófné keresésére indult. A legközelebbi napok étrendjét kívánta vele megbeszélni és még mást is hírül adni; azt, hogy Ghymessynek nem kell levágni a karját, ahogy eleinte hitték.

- Lehetetlen, hogy ezt ne örömmel vegye tudomásul... Lehetetlen! - gondolta magában a jó öreg, bár arra is el volt készülve, hogy ismét a faképnél hagyják, mint tíz nappal ezelőtt.

Jelen esetben azonban valamivel kegyelmesebben bánt el vele az ő »imádott« grófnéja, ahogy nevezni szokta, mert annyit mégis válaszolt, igaz, hogy igen hidegen, udvariasan:

- Ennek nagyon örvendek. - Még azt is hozzátette magyarázatképen: - Kár lett volna, sok-sok szenvedő ember kára, ha a tanár úr többé nem operálhat. Nemde?

Mialatt az orvos és Bóra rövidke sétára a rügyező, virágzó erdőbe mentek, odafent a betegszobában valami történt. Külsőleg egy nagyon egyszerű, mindennapi dolog, csak az, hogy Vécsy Ádám - mert épen nem voltak fájdalmai és már únta magát - elővette a Sonnenstern által hozott borítékot és felnyitotta azt. Néhány napi postája volt benne.

- Sok felesleges papiros - zsörtölődött a sok hirdetést, meghívást egymásután dobálva halomra. De most egy levélen akadt meg a szeme.

- A Ghymessy írása...

A postai bélyegzést nézegette. »Feldpost 435« állt rajta és két hét előtti keltezés. Ideges, bosszúálló ujjakkal szakította fel a borítékot. Mily jól esett volna a levél íróján is sebet szakíthatni!

- Irni mer nekem! - mormolt. - Igazán hallatlan!

»Mindenekelőtt, Ádám - így kezdte Ghymessy levelét - becsületszavadat kérem, hogy ezt a levelet sohasem fogod Bóra grófné tudomására juttatni. (Vajjon tudja-e, hogy Bóra rég elköltözött Vécsről?) Értsd meg, *soha*. Most pedig vedd úgy, mintha ez nem is levél volna, de egy - gyónás. Gyónás egy haldokló részéről (mert intézkedtem, hogy csakis akkor jusson ez az írás hozzád, ha én már nem leszek). Gyónás egy olyan ember részéről, aki életében csak egyetlen egyszer nem mondott igazat és most épen azt az egyetlen egy hazugságát gyónja meg - neked. Mert neked hazudtam, Ádám. Úgy-e, már tudod is mikor? Bocsáss meg.

Nem szépítem a dolgot. Amit akkor mint orvos mondtam, most se vonom vissza. Csakhogy ahelyett, hogy én mint orvos elmagyaráztam volna neked a helyzetet; ahelyett hogy mint orvos figyelmeztettek volna a mindkettőtök jövődöbeli sorsát fenyegető veszélyekre, én - *mert* nemcsak mint orvos álltam előtted, de irígyen, éhesen, reménytelen vágyaktól marcangolva, igen, ezért, főleg ezért hazudtam. Tudtam, hogy ezáltal eltiltom Bórát az öleléstől; tudtam, hogy ezzel jót teszek vele, de annak reménye, hogy ez az eltiltásom sikerülni fog, *ez* esett jól nekem. Erre vágytam. Ezt akartam elérni. Minden módon, még mindkettőtök boldogsága árán is. És most már tudhatod azt is, hogy Bórát szeretem, szerettem első percztől, mikor mint menyasszonyodat megpillantottam és valószínűleg szeretni fogom utolsó lehelletemig, ami különben talán már nincs is olyan messze, mert holnap, vagy valamely másik, közelebbi napon szemtől-szembe fogom magam találni Mors Imperátor ő felségével, aki nagyarányú aratási ünnepet készített elő a Piave mentén. Aki a holnapi nap előtt áll, annak elhiheted, Ádám, ha azt mondja neked becsületszóra: Soha-soha a te feleséged nem volt más számomra, mint a szentségek szentsége. Az elérhetetlen.«

Vécsy Ádám feje visszahanyatlott a párnákra.

- Lehetséges ez? De hát Bóra? Miért nem védte magát? Miért nem halmozott bizonyágot bizonyágra?... Hátha mégis... Nem, nem. Ez a levél nem hazudik. De Bóra sem hazudott nekem soha. Hátha faggatnám?... Nem. Nem. Most nem. Izgalmak. Könnyek. Nem... nem. Most nem bírnám ki. Hisz máris... igen... Hogy dobog, hogy zakatol... milyen szabálytalanul ver - és a nagyon beteg önzésével, félelmével kezdte szívét, üterét megfigyelni.

Hogy lépések zaját hallotta, hirtelen elrejtette a levelet.

- Neki igaza van. Ezt a levelet nem szabad Bórának látni. - Aztán kárörvendőn: - Már azért sem, mert megbocsátana Ghymessynek... De hisz az meghalt?! Meg kellett neki halni...

Nem semmisítette meg a levelet, mert ahányszor csak észrevétlenül tehette, mindig újra és újra elolvasta. Egy napon pedig, mikor különösen jól érezte magát, elhatározta, hogy mégis bizonyágot szerez magának arról, hogy él-e vagy meghalt Ghymessy, ezért Sonnensternt magához intette és azt súgta halkán, titokzatosan:

- Kedves doktorkám, ne vegye rossz néven, de nekem már egy kicsit túlhosszan tart ez a betegség, szeretném még egy orvos véleményét hallani. Ezért mondja: mi módon lehetne kijárni, hogy báró Ghymessy a harctérről két-három napra ide kapjuk?

Ha olasz repülő bombája ütött volna e rejtett kis kastély tetejébe, nem lehetett volna a jó öreg doktor jobban meglepve, mint e szavakat hallva, ezért gyanutlanul felelte:

- De hisz az lehetetlen. Ghymessy báró két hét óta a portogruarói kórházban fekszik.

- Meg fog halni? - kérdezte a beteg mohón.

- Isten ments! Csak az első nap hittük, hogy már meg is halt, de most már túl van a veszélyen.

- Aztán, örülve, hogy legfrissebb hírekkel szolgálhat, szaporán folytatta: - Tegnap voltam Somoson, Béla báró beszélte, hogy a tegnapi postával kapott tőle egy búcsúlevelet, tizennégy napig jött. Hallatlan! De ilyen ez a mai posta!

- Miért mondja, hogy »búcsúlevelet«?

- Mert az. A kutyamosója azóta itthon volt és az beszélte, hogy mikor gazdája arra a bizonyos Piave-támadásra indult, átadott neki egy nagy borítékot a budapesti főpostának címezve. Ebben voltak minden kétséget kizárólag legfontosabb intézkedései és az a búcsúlevél is fivéréhez. Mikor pedig átadta, megmagyarázta neki, hogy csakis abban az esetben adja fel, ha halálhírét kapja. Mivel pedig a hadnagya ezzel jött vissza véresen, iszonyú sebektől borítottan, a kutyamosó fogta magát és hamar postára dobta a levelét. Persze, mikor megtudta, hogy gazdáját sikerült életrekelteni, futott érette, hogy visszakérje, de már későn.

Vécsy nem nyugodott.

- Hátha mégsem olyan súlyos a sebesülése? Hátha éppen azért eresztenék haza, mert sebesült?

- De miért köti magát gróf úr éppen Ghymessyhez? - faggatta Sonnenstern.

Miért? Hogyan lehessen azt megmagyarázni? Elárulni hogy miért? És hány miért, hány teljesen ellentétes miért fokozza vágyát, rögzíti makacs akaratát? Ki tudná az igazán nagybeteg ember gondolatmenetét követni? Miért? Mert egyik percben önkínzással és kegyetlenséggel telve arra szomjazik, hogy Bórá és Zoltánt együtt lássa újra. Megfigyelhesse. Hallgatódzhassék. Meglelhessen minden tekintetüket. Jegyzékbe vegye minden kiejtett szónak, hangnak árnyalatát. Máskor meg, éppen ellenkezőleg, csak arra sóvárog, hogy legjobb barátjától, feleségétől bocsánatot kérjen. Mivel látta, hogy Sonnensternnél nem tud célt érni, végre is az egyik szobaleányt vesztegette meg és titkon, nehezen engedelmeskedő merev ujjakkal írta meg sürgönyét:

»Leveledért áldalak. Nagybeteg vagyok. Gyere. Kérlek, ne tagadd meg - talán utolsó - kérésemet.« Aztán várt. Bóra csodálkozva észlelte, hogy mily jó és türelmes lett az utóbbi időben. Kivált vele. Éppen vele. Vajjon mi okozta e nagy változást? Mindenesetre nagyon hálás volt érte.

De Sonnenstern napról-napra komolyabban csóválta fejét.

- Nem megy, nem megy! - aggályoskodott. - Itt van a május. Az idén különösen gyönyörű, száraz, szélcsendes, meleg napok és... nem javul az állapot, sőt! Persze... persze, ha csak izomláz volna... - tette hozzá halkán. De mikor Bóra faggatta, mégis csak azt felelte: - Hát a szív, kérem, a szív! - mert hiszen az is beteg volt nagyon.

Május 6-án volt házasságuk évfordulója. Bóra telerakta a szobáját virággal, finom levélzetű faágakkal, de Ádám csak egy alig észrevehető halvány mosollyal felelt.

Állapota válságosra fordult.

- Amitől mindig félttem, - vallotta Sonnenstern - szívburok-gyulladás.

Vécsy dél óta csak néha tért magához, de akkor mindig újra és újra azt kérdezte, hogy jött-e sürgönye Ghymessytől. Bóra, aki, mióta tudta, hogy Zoltán meg van mentve, ismét a régi engesztelhetetlen haraggal, megvetéssel illette őt gondolatban, mindannyiszor kellemetlenül volt érintve e kérdéstől és csak a legnagyobb önuralommal bírt rá szelíden, kedves szóval felelni:

- Még nem. De biztosan megjön; ha nem ma, hát holnap... - és ilyenkor Ádám azt a szép, becéző kezet, mely homlokán pihent, erőtlén kezébe fogta és igyekezett szájához vonni.

Mennyi alázatos bocsánatkérés volt e mozdulatban! A felesége akárhányszor odatérdelt melléje és csókokkal halmozta azt a kiaszott kezet...

Másnap délután azt súgta:

- Bóra... köszönöm... - Majd később sokkal halkabban azt: Jó voltál hozzám mindig, mindig. Tudom.

Végül csak azt: Bóra! - de azt olyan hangosan, segélykiáltón, nagyon nagyon messziről, hogy felesége ijedve kérdőn nézett az orvosra, majd felzokogva roskadt az ágyra.

* * *

Mikor gróf Vécsy Ádámot koporsótételre kiemelték ágyából, egy levél csúszott ki párnája alól. Márka, a hűséges, sietve dobta egy fiókba. - Majd temetés után átadom a grófnénak - gondolta, de aztán tökéletesen megfeledezett róla.

Csak hónapok múlva lelte meg Bóra, egész véletlenül. Megrendülve, egy varázsálomból ébredő kábultságával bámult reá; majd tekintete annak a távoli kék hegyeknek körvonalait kereste, melyek felől - most már egészen biztosan tudta ezt - megindult feléje a Boldogság, és jön, siet, repül feltartóztathatlanul.

VÉGE.